

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Aile ve Tüketici Bilimleri Anabilim Dalı

**“0-6 YAŞ” ÇOCUĞU OLAN AİLELERİN ÖZELLİKLERİ VE TOPLUMSAL
CİNSİYET TEMELLİ YAŞADIKLARI SORUNLAR: ÇÖZÜME YÖNELİK
EĞİTİM PROGRAMININ HAZIRLANMASI**

Birgül ÇİÇEK

Doktora Tezi

Ankara, 2023

“0-6 YAŞ” ÇOCUĞU OLAN AİLELERİN ÖZELLİKLERİ VE TOPLUMSAL
CİNSİYET TEMELLİ YAŞADIKLARI SORUNLAR: ÇÖZÜME YÖNELİK EĞİTİM
PROGRAMININ HAZIRLANMASI

Birgöl ÇİÇEK

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Aile ve Tüketici Bilimleri Anabilim Dalı

Doktora Tezi

Ankara, 2023

KABUL VE ONAY

Birgöl ÇİÇEK tarafından hazırlanan “ “0-6 Yaş” Çocuğu Olan Ailelerin Özellikleri ve Toplumsal Cinsiyet Temelli Yaşadıkları Sorunlar: Çözüme Yönelik Eğitim Programının Hazırlanması” başlıklı bu çalışma, 15 Haziran 2023 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Zeynep ÇOPUR (Başkan)

Prof. Dr. Sibel ERKAL (Danışman)

Prof. Dr. Hülya ÖZTOP (Üye)

Prof. Dr. Hande ŞAHİN (Üye)

Doç. Dr. Aygen ÇAKMAK (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan “*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*” kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- o Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- o Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 6 ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- o Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

15/06/2023

Arş. Gör. Birgül ÇİÇEK

“*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*”

(1)Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

(2)Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

(3)Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez danışmanının önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Prof. Dr. Sibel ERKAL** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Arş. Gör. Birgl ÇİÇEK

ADAMA

Canım oğlum Umut Ayaz'a..

TEŞEKKÜR

Doktora eğitim hayatımın başından itibaren her aşamasında yanımda olan, beni destekleyen, özellikle doktora tezi yazım sürecinde her türlü katkı sağlayan danışmanım ve kıymetli hocam Prof. Dr. Sibel ERKAL'a ne kadar teşekkür etsem azdır..

Doktora tez yazım süreci gerçekten uzun ve meşakkatli bir yol.. Bu yolu kolaylaştırmak için bana her daim katkı sunan Tez İzleme Komitesi'nde yer alan değerli hocalarım Prof. Dr. Zeynep ÇOPUR ve Prof. Dr. Hande ŞAHİN'e çok teşekkür ederim.

Tez savunma sınavımda yer alarak değerli görüş ve katkılarıyla tezimi zenginleştiren Prof. Dr. Hülya ÖZTOP ve Doç. Dr. Aygen ÇAKMAK hocalarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Çalışma kapsamında hazırladığım soru formlarını dil ve anlatım açısından inceleyen ve katkı sağlayan Öğr. Gör. Asuman BAYRAM hocama,

Tezimin betimsel boyutunun yöntem ve analizler kısmında bana destek olan Dr. Öğr. Üyesi Onur TOKA hocama ve Cem GÜZEY'e,

Deneyssel boyutun yöntem ve analizler kısmında ise yoğunluğu arasında bana her daim destek olan Dr. Öğr. Üyesi Görkem CEYHAN hocama,

Çalışmamın deneyssel boyutunda kitaplarından yararlandığım ve bana kıymetli vaktini ayırarak yol gösteren, yönlendiren Prof. Dr. Seval FER hocama,

Aile Yaşantısı Eğitim Programını geliştirme aşamasında tecrübelerinden yararlandığım Prof. Dr. Perihan ÜNÜVAR hocama,

Bu süreçte manevi desteklerini esirgemeyen başta bölüm başkanımız Prof. Dr. Arzu ŞENER olmak üzere, tüm bölüm hocalarıma teşekkürlerimi sunuyorum.

Doktora ders döneminde ve tezimin son aşamalarında hayatıma giren, Arş. Gör. Sevde YÜKSEL ile Arş. Gör. Melike AKTAŞ ÖZDEMİR'e her daim yanımda oldukları, zorlandığım zamanlarda motive ettikleri, her konuda destek oldukları, unutkanlıklarım ve dikkatsizliklerimle baş ettikleri :) ve bana özellikle son zamanlarda katlandıkları için sonsuz teşekkür ediyorum. Tabi ki bir teşekkür de bölüm çalışanlarımız Nermin Deniz ÇAĞLAR ve Songül VAROL'a. Her zaman desteklerinizle yanımdaydınız.

Çalışmanın yürütülmesinde ebeveynlere ulaşmamı sağlayan 27 okul öncesi kurumun yöneticilerine, öğretmenlerine, araştırmaya katılan ebeveynlere, deney grubunda yer alarak 7 hafta boyunca kıymetli zamanını bana ayıran, eğitim programını düşünceleri ve katkılarıyla zenginleştiren ve geliştiren ebeveynlerime teşekkürü bir borç bilirim.

Tezimin konusu ile ilgili olarak yayınlarından ve kitaplarından yararlandığım, bana her daim ışık olan, her okuyuşumda farklı şeyler düşündüren ve yeni bakış açısı kazandıran Sosyolog Dr. Gosta ESPING- ANDERSEN'e, aile yaşantısı eğitim programı geliştirme aşamasında kitaplarıyla geç tanıştığım ama başucu kaynağım olan aile yaşantısı eğitimi alanında çalışan Dr. Stephen F. DUNCAN ve Dr. H. Wallace GODDARD'a teşekkür ederim.

Canım annem ve babam.. Her koşulda yanımda olduğunuz için, tez yazma sürecinde oğluma ve bana gösterdiğiniz ilgiden ve ayırdığınız vakitten dolayı çok teşekkür ederim. Siz olmasaydınız, bu tezi yazamazdım.. Ablalarıma ve diğer tüm aile üyelerime bana verdikleri destekler için teşekkürlerimi sunuyorum.

Bu süreçte maddi ve manevi yanımda olan, özellikle çalışmalarımın yoğunlaştığı son zamanlarda desteğini esirgemeyen eşime de teşekkür ederim.

Bu zorlu ve meşakkatli yol boyunca desteklerini esirgemeyen, deneyimleriyle bana yol gösteren, fikir veren, yanımda olan tüm arkadaşlarıma ve akademik yol arkadaşlarıma sonsuz teşekkürler..

Ve son olarak, Canım oğlum.. Anne karnındayken birlikte başladığımız bu yol, nihayet sona erdi. İkimizin de çok zorlandığı zamanlar oldu, biliyorum. Bu nedenle teşekkürlerin en büyüğü sana.. İyi ki varsın ve bu yolda benimleydin..

ÖZET

ÇİÇEK, Birgül. “0-6 Yaş” Çocuğu Olan Ailelerin Özellikleri ve Toplumsal Cinsiyet Temelli Yaşadıkları Sorunlar: Çözüme Yönelik Eğitim Programının Hazırlanması, Doktora Tezi, Ankara, 2023.

Aile yaşam döngüsünün küçük çocuklu ve okul öncesi çocuklu ailelerin yer aldığı evrelerinde, ebeveynlerin çocuk bakımı ve ev içi faaliyetlerin yapılması noktasında toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle sorunların yaşandığı ve bu sorunların aileyi mikro ve makro düzeyde etkilediği bilinmektedir. Bu açıdan düşünüldüğünde bu çalışma, çocukları 0-6 yaş aralığında olan ailelerin toplumsal cinsiyet temelli yaşadıkları sorunların çözümüne yönelik aile yaşantısı eğitimi programının geliştirilmesi amacıyla planlanmış ve yürütülmüştür.

Araştırmada betimsel ve deneysel yöntemler bir arada kullanılmıştır. Betimsel boyutta, 0-6 yaş aralığında çocuğu olan ebeveynlerin ev içi ve çocuk bakımı faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinde toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarını belirlemek amacıyla “0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği” ev içi sorumluluk paylaşımını belirlemeye yönelik ise “0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Ev İçi Rol ve Sorumluluk Paylaşımı Ölçeği” geliştirilmiştir.

Araştırmanın deneysel boyutunda ise 0-6 yaş aralığında çocuğu olan ebeveynlerin toplumsal cinsiyet temelli sorunlarına ilişkin farkındalık kazandırmak, sorunlarla başetmeye yönelik bilgi düzeylerini arttırmak ve tutum, davranış değişikliği yaratmak amacıyla “0-6 Yaş Çocuğu Olan Ailelerin Toplumsal Cinsiyet Temelli Sorunlarının Çözümüne İlişkin Aile Yaşantısı Eğitimi Programı” geliştirilmiştir. Çalışmada “Ön Test- Son Test Kontrol Gruplu Desen” kullanılmış, 16 ebeveyn deney (8 anne- 8 baba) ve kontrol (8 anne- 8 baba) grupları oluşturulmuştur. Aile Yaşantısı Eğitim Programına başlamadan önce deney ve kontrol gruplarına ön test uygulanmış, ardından deney grubuna 7 haftalık eğitim verilmiş ve eğitim sonrasında her iki gruba son test uygulanmıştır. Deneysel işlemin etkililiği iki faktörlü ANOVA testi ile incelenmiştir. Deneysel işlemin etkililiğinin sınındığı çalışmanın deneysel boyutuna ilişkin elde edilen veriler incelendiğinde; çalışma kapsamında hazırlanan 0-6 Yaş Çocuğu Olan Ailelerin Toplumsal Cinsiyet Temelli Sorunlarının Çözümüne İlişkin Aile Yaşantısı Eğitim Programı’nın deney grubunda yer alan ebeveynlerin toplumsal cinsiyet

rollerine ilişkin tutumlarına ve ev içi sorumluluk paylaşımlarına etkisinin olduğu sonucuna varılmıştır.

Elde edilen bulgular, konu ile ilgili alan yazın çerçevesinde tartışılmış ve 0-6 yaş aralığında çocuğu olan ebeveynlere, ailelere, aileye hizmet veren tüm kurum kuruluşlara, sosyal politika geliştiren birimlere ve araştırmacılara önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Aile yaşam döngüsü, 0-6 yaş çocuğu olan aileler, toplumsal cinsiyet, aile yaşantısı eğitimi

ABSTRACT

CİCEK, Birgul. *The Characteristics and Gender-Based Problems of Families with Children Aged 0-6 Years: Develop Education Program for Resolve These Problems*, Ph.D. Dissertation, Ankara, 2023.

In populations of family life cycle where families with young children and preschool children exist, it is known that parents face problems due to gender roles at the point of fulfilling child care and household chores and these problems affect families at both micro and macro levels. Considering from this point of view, the present study was planned and conducted for the purpose of developing a family life education program to solve gender-based problems faced by families with children aged 0-6 years.

In the study, descriptive and experimental methods were used collectively. In the descriptive dimension, “Attitude Scale on Gender Roles of Parents with 0-6 Year Old Children” was developed to determine the attitudes of parents with children aged 0-6 years toward fulfilling household chores and child care activities and “*Domestic Role and Responsibility Sharing of Parents with Children Aged 0-6 Years Scale*” was developed to determine domestic responsibility sharing.

In the experimental dimension of the study, “*Family Life Education Program for the Solution of Gender-Related Problems of Families with Children Aged 0-6 Years*” was developed to raise awareness in parents with children aged 0-6 years regarding their gender-related problems, increase their knowledge level to cope with problems and create a change of attitudes and behaviors. In the study, “Pretest-Posttest Control Group Design” was used. Experimental (8 mothers-8 fathers) and control (8 mothers-8 fathers) groups with 16 parents were created. Prior to starting the Family Life Education Program, the pretest was applied to the experimental and control group and then the experimental group received a 7-week training. Following the training, the posttest was applied to both groups. Effectiveness of the experimental procedure was tested via two-factor ANOVA test. Examining the data related to the experimental dimension of the study which tested the effectiveness of the experimental procedure, it was concluded that *Family Life Education Program for the Solution of Gender-Related Problems of Families with Children Aged 0-6 Years* which was prepared within the scope of the

study had an impact on the attitudes of the experimental group parents toward gender roles and their domestic responsibility sharing.

The findings acquired were discussed within the frame of the relevant literature and recommendations were made for parents and families with children aged 0-6 years, as well as institutions and organizations serving families, units developing social policies and researchers.

Keywords: Family life cycle, families with children aged 0-6 years, gender, family life education

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	ii
ETİK BEYAN.....	iii
ADAMA	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖZET.....	vii
ABSTRACT	ix
İÇİNDEKİLER	xi
KISALTMALAR DİZİNİ	xvii
TABLolar DİZİNİ	xviii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xxi
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE.....	10
1.1. AİLENİN İŞLEVLERİ VE YAŞANAN DEĞİŞİMLER.....	11
1.2. AİLE GELİŞİM KURAMI VE AİLE YAŞAM DÖNGÜSÜ MODELİ.....	15
1.2.1. Aile Yaşam Döngüsünün Ortaya Çıkışı ve Önemi.....	15
1.2.2. Aile Yaşam Döngüsü ile Aile İçi Rol ve Sorumluluk İlişkisi	18
1.2.3. Farklı Aile Yaşam Döngüleri	18
1.2.3.1. Geleneksel Aile Yaşam Döngüleri.....	18
1.2.3.2. Modern Aile Yaşam Döngüleri.....	21
1.2.4. Aile Yaşam Döngüsü Açısından Küçük Çocuklu Aileler ile Okul Öncesi Çocuklu Ailelerin Özellikleri, İhtiyaçları ve Sorunları	22
1.2.4.1. Anne ve Baba Olmak: Ebeveynlik Roller.....	23
1.2.4.2. Evlilik İlişkisi ve Yaşanan Değişimler	27

1.2.4.3. Ev İçi Faaliyetler ve Çocuk Bakımına İlişkin Sorumlulukların Paylaşımında Kaynak Kullanımı ve Yaşanan Değişimler	29
1.2.4.4. Baba Rolünde Yaşanan Değişimler	33
1.2.4.5. İş-Aile Dengesinde Yaşanan Değişimler	36
1.3. CİNSİYET VE TOPLUMSAL CİNSİYET	40
1.3.1. Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumlar	42
1.3.2. Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet, Aile Yapısı Temelinde Türkiye’de Yapılan Çalışmalar	47
1.3.2.1. Aile Yapısı Araştırması, 2021	47
1.3.2.2. İstatistiklerle Kadın, 2021	49
1.3.2.3. Toplumsal Cinsiyet Göstergeleri, 2021	50
1.3.2.4. Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2022.....	51
1.4. AİLE YAŞAM DÖNGÜSÜ, TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ VE AİLE DİRENCİ İLİŞKİSİ	53
1.5. YETİŞKİN EĞİTİMİ.....	55
1.5.1. Aile Yaşantısı Eğitimi.....	58
2. BÖLÜM: LİTERATÜR ÖZETİ.....	62
2.1. YURT İÇİNDE YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	62
2.1.1. Toplumsal Cinsiyet Rollerini Konu Alan Çalışmalar.....	62
2.1.2. Aile Yaşam Dönemlerini Konu Alan Çalışmalar	69
2.1.3. Ebeveynlere Verilen Aile Yaşantısı Eğitimlerini Konu Alan Çalışmalar ...	74
2.2. YURT DIŞINDA YAPILAN ÇALIŞMALAR	75
2.2.1. Toplumsal Cinsiyet Rollerini Konu Alan Çalışmalar.....	75
2.2.2. Aile Yaşam Dönemlerini Konu Alan Çalışmalar	80
2.2.3. Ebeveynlere Verilen Aile Yaşantısı Eğitimlerini Konu Alan Çalışmalar ...	84
3. BÖLÜM: YÖNTEM	86
3.1. ARAŞTIRMA BÖLGESİNİN SEÇİMİ	88

3.2. ARAŞTIRMANIN BETİMSEL BOYUTUNA İLİŞKİN BİLGİLER..... 89

3.2.1. Araştırmanın Evren ve Örneklemi.....	89
3.2.2. Veri Toplama Yöntem ve Araçları	92
3.2.2.1. Anket formunun hazırlanması.....	92
3.2.2.2. Anket formunun uygulanması.....	94
3.2.3. Verilerin Değerlendirilmesi ve Analizi	95
3.2.3.1. 0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği'nin Açıklayıcı Faktör Analizine İlişkin Bulguları	95
3.2.3.2. 0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği'nin Doğrulamalı Faktör Analizine İlişkin Bulguları	97
3.2.3.3. 0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği'nin Güvenilirlik Analizine İlişkin Bulgular	100
3.2.3.4. 0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Ev İçi Rol ve Sorumluluk Paylaşımı Ölçeği'nin Açıklayıcı Faktör Analizine İlişkin Bulguları.....	103
3.2.3.5. 0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Ev İçi Rol ve Sorumluluk Paylaşımı Ölçeği'nin Doğrulamalı Faktör Analizine İlişkin Bulguları	105
3.2.3.6. 0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Ev İçi Rol ve Sorumluluk Paylaşımı Ölçeği'nin Güvenilirlik Analizine İlişkin Bulgular	107

3.3. ARAŞTIRMANIN DENEYSEL BOYUTUNA İLİŞKİN BİLGİLER 110

3.3.1. Eğitim Programının Planlanması, Hazırlanması ve Uygulanması	112
3.3.1.1. Ebeveynlerin Konuya İlişkin Eğitim İhtiyaçlarının Belirlenmesi	112
3.3.1.2. Eğitim Programının Genel Hedefi	113
3.3.1.3. Eğitim Programının Özel Hedeflerinin (Kazanımların) Belirlenmesi.....	114
3.3.1.4. Eğitim Programının İçerik ve Kapsamının Belirlenmesi.....	116
3.3.1.5. Deney ve Kontrol Gruplarının Oluşturulması.....	118
3.3.1.5.1. Çalışma Grubu.....	119
3.3.1.5.2. Çalışma Grubunun Özellikleri	119
3.3.1.6. Eğitim Programının Yöntem ve Tekniklerinin Belirlenmesi.....	120
3.3.1.7. Eğitim Programının Uygulanma Süreci.....	121

3.3.2. Eğitim Programını Değerlendirme Süreci (Deneysel Boyuta İlişkin Veri Toplama Süreci).....	134
3.3.2.1. Veri Toplama Araçları	135
3.3.2.2. Ön test ve Son Testlerin Uygulanması.....	136
3.3.2.3. Deneysel İşleme İlişkin Verilerin Analizi.....	137

4. BÖLÜM: BULGULAR..... 138

4.1. ARAŞTIRMANIN BETİMSSEL BOYUTUNA İLİŞKİN BULGULAR..... 138

4.1.1. Ebeveynlerin Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular.....	138
4.1.2. Ebeveynlerin Bazı Demografik Özelliklerinin Ortalaması ve Min- Max Değerlerine İlişkin Bulgular	139
4.1.3. Bireylerin Eş ve Kendi Ebeveynlerinin Bazı Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular	139
4.1.4. Ebeveynlerin Çocuk/Çocuklarının Bazı Demografik Özellikleri ile Hamilelik Sürecine İlişkin Bulgular	142
4.1.5. Ebeveynlerin Cinsiyetlerine Göre Ev İçi Faaliyetlere ve Çocuk Bakımına Haftalık Ayırdığı Süreye İlişkin Bulgular	143
4.1.6. Ebeveynlerin Ev İçi Faaliyetlerin Gerçekleştirilmesine İlişkin Eşyle Olan İş Bölümüne Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular.....	144
4.1.7. Ebeveynlerin Cinsiyetine Göre Eşlerinin Doğum Öncesi ve Doğum Sonrasında Ev İçi Faaliyetlere Katılımına Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular	145
4.1.8. Ebeveynlerin Cinsiyetlerine Göre Kendilerinin ve Eşlerinin Ev İçi Faaliyetlere ve Çocuk Bakımına Katılımlarına Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular	146
4.1.9. Ebeveynlerin Aile Yaşamlarından Duydukları Memnuniyete İlişkin Bulgular	146

4.2. ARAŞTIRMANIN DENEYSEL BOYUTUNA İLİŞKİN BULGULAR 147

4.2.1. Deneysel İşlem Öncesine (1. Alt Probleme) İlişkin Bulgular	147
4.2.2. Deneysel İşlemin Etkililiğine İlişkin Bulgular	150
4.2.2.1. Deneysel İşlemin “0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği” (TCRTÖ) ve Alt Boyutlarına Etkisine (2. ve 3. Alt Problemlere) İlişkin Bulgular	150

4.2.2.1.1. “Geleneksel” Alt Boyutuna İlişkin Bulgular.....	150
4.2.2.1.2. “Eşitlikçi” Alt Boyutuna İlişkin Bulgular	152
4.2.2.1.3. “Ebeveynlik Roller” Alt Boyutuna İlişkin Bulgular	154
4.2.2.1.4. “0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği”ne İlişkin Bulgular.....	155
4.2.2.2. Deneyisel İşlemin “0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Ev İçi Rol ve Sorumluluk Paylaşımı Ölçeği” (ESPÖ) ve Alt Boyutlarına Etkisine (4. ve 5. Alt Problemlere) İlişkin Bulgular	158
4.2.2.2.1. “Geleneksel Rol ve Sorumluluk Paylaşımı” Alt Boyutuna İlişkin Bulgular.....	158
4.2.2.2.2. “Eşitlikçi Rol ve Sorumluluk Paylaşımı” Alt Boyutuna İlişkin Bulgular.....	159
4.2.2.2.3. “Aşırı Rol ve Sorumluluk Paylaşımı” Alt Boyutuna İlişkin Bulgular.....	161
4.2.2.2.4. “0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Ev İçi Rol ve Sorumluluk Paylaşımı Ölçeği”ne İlişkin Bulgular.....	163
4.2.3. Deney Grubunda Yer Alan Ebeveynlerin Aile Yaşantısı Eğitimini Değerlendirmelerine ve Kontrol Grubunda Yer Alan Ebeveynlerin Aile Yaşantısı Eğitimine Duyulan İhtiyaca Yönelik Görüşlerine (6. Alt Probleme) İlişkin Bulgular	166
4.2.3.1. Deney Grubunda Yer Alan Ebeveynlerin Aile Yaşantısı Eğitimini Değerlendirmelerine İlişkin Bulgular	166
4.2.3.2. Kontrol Grubunda Yer Alan Ebeveynlerin Aile Yaşantısı Eğitimine Duyulan İhtiyaca Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular.....	171
5. BÖLÜM: TARTIŞMA.....	173
5.1. ÇALIŞMANIN BETİMSSEL BOYUTUNA İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI	173
5.2. ÇALIŞMANIN DENEYSEL BOYUTUNA İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI	182
5.2.1. Eğitimin Etkililiğine İlişkin Bulguların Tartışılması.....	182
5.2.1.1. Deneyisel İşlemin “0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği” (TCRTÖ) ve Alt Boyutlarına Etkisine (2. ve 3. Alt Problemlere) İlişkin Bulguların Tartışılması	182

5.2.1.2. Deneyisel İşlemin “0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Ev İçi Rol ve Sorumluluk Paylaşımı Ölçeğı” (ESPÖ) ve Alt Boyutlarına Etkisine (4. ve 5. Alt Problemlere) İlişkin Bulguların Tartışılması	184
5.2.2. Deney Grubunda Yer Alan Ebeveynlerin Aile Yaşantısı Eğitimini Değerlendirmelerine ve Kontrol Grubunda Yer Alan Ebeveynlerin Aile Yaşantısı Eğitimine Duyulan İhtiyaca Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulguların Tartışılması	188
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	193
KAYNAKÇA	199
EK-1. ORİJİNALLİK RAPORU	225
EK-2. BETİMSSEL BOYUTA İLİŞKİN HAZIRLANAN ANKET FORMU	227
EK-3. ETİK KURUL İZNİ	235
EK-4. YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU	236
EK-5. KONTROL GRUBU GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU, ÖN TEST- SON TEST	238
EK-6. DENEY GRUBU GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU, ÖN TEST- SON TEST	243

KISALTMALAR DİZİNİ

AÇEV	: Anne Çocuk Eğitim Vakfı
AEP	: Aile Eğitim Programları
ERG	: Eğitim Reform Geliştirme
ESPÖ	: 0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Ev İçi Rol ve Sorumluluk Paylaşımı Ölçeğı
KAGİDER	: Türkiye Kadın Girişimciler Derneğı
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
TCRTÖ	: 0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutum Ölçeğı
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Araştırmanın Deneysel Deseni.....	88
Tablo 2. Ankara'nın Merkez İlçelerinde Yaşayan Birey Sayısı ve 0-6 Yaş Çocuk Sayısı	89
Tablo 3. İlçelerin Örneklem Hacmi ve Her Bir İlçeden Araştırma Kapsamına Alınan Ebeveyn Sayısı	91
Tablo 4. 0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği (TCRTÖ) için KMO ve Bartlett Sonuçları	96
Tablo 5. TCRTÖ'nün Alt Boyutlarına İlişkin Bilgiler.....	97
Tablo 6. TCRTÖ'nün Uyum İyiliği İndeksleri ve Kabul Edilebilir Değer Aralığı.....	100
Tablo 7. TCRTÖ ve Alt Boyutlarının Güvenirlikleri.....	102
Tablo 8. TCRTÖ ve Alt Boyutları Arası Korelasyon Katsayıları	103
Tablo 9. 0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Ev İçi Rol ve Sorumluluk Paylaşımı Ölçeği (ESPÖ) için KMO ve Bartlett Sonuçları	104
Tablo 10. ESPÖ'nün Alt Boyutlarına İlişkin Bilgiler	105
Tablo 11. ESPÖ'nün Uyum İyiliği İndeksleri ve Kabul Edilebilir Değer Aralığı	107
Tablo 12. ESPÖ'nün ve Alt Boyutlarının Güvenirlikleri.....	109
Tablo 13. ESPÖ ve Alt Boyutlar Arası Korelasyon Katsayıları	110
Tablo 14. Deney ve Kontrol Grubunda Yer Alan Ebeveynlerin Demografik Özelliklerinin Dağılımı	120
Tablo 15. Aile Yaşantısı Eğitim Programı ve Oturumlara İlişkin Bilgiler	124
Tablo 16. Aile Yaşantısı Eğitim Programı ve Oturumlara İlişkin Bilgiler- Devamı 1.	125
Tablo 17. Aile Yaşantısı Eğitim Programı ve Oturumlara İlişkin Bilgiler- Devamı 2.	126
Tablo 18. Aile Yaşantısı Eğitim Programı ve Oturumlara İlişkin Bilgiler- Devamı 3.	127
Tablo 19. Ebeveynlerin Demografik Özelliklerinin Dağılımı.....	138
Tablo 20. Ebeveynlerin Bazı Demografik Özelliklerinin Ortalaması ve Min- Max Değerleri.....	139
Tablo 21. Bireylerin Eş ve Kendi Ebeveynlerinin Bazı Demografik Özelliklerinin Dağılımı	141

Tablo 22. Ebeveynlerin Çocuk/Çocuklarının Bazı Demografik Özellikleri ile Hamilelik Sürecine İlişkin Bilgilerinin Dağılımı.....	143
Tablo 23. Bireylerin Cinsiyetlerine Göre Ev İçi Faaliyetlere ve Çocuk Bakımına Haftalık Ayırdığı Süre.....	144
Tablo 24. Ebeveynlerin Ev İçi Faaliyetlerin Gerçekleştirilmesine İlişkin Eşiyle Olan İş Bölümüne Yönelik Görüşlerinin Dağılımı.....	145
Tablo 25. Ebeveynlerin Cinsiyetine Göre Eşlerinin Doğum Öncesi ve Doğum Sonrasında Ev İçi Faaliyetlere Katılımına Yönelik Görüşlerinin Dağılımı	145
Tablo 26. Ebeveynlerin Cinsiyetlerine Göre Kendilerinin ve Eşlerinin Ev İçi Faaliyetlere ve Çocuk Bakımına Katılımlarına Yönelik Görüşlerinin Dağılımı	146
Tablo 27. Ebeveynlerin Aile Yaşamlarından Duydukları Memnuniyete Göre Dağılımı	147
Tablo 28. TCRTÖ ve ESPÖ Ölçekleri ve Alt Boyutlarına Ait Ön Test Puanlarının Deney ve Kontrol Gruplarına Göre Farklılığının İncelenmesine İlişkin T Testi Sonuçları	148
Tablo 29. TCRTÖ ve ESPÖ Ölçekleri ve Alt Boyutlarına Ait Ön Test Puanlarının Deney ve Kontrol Gruplarında Yer Alan Kadınlara Göre Farklılığının İncelenmesine İlişkin T Testi Sonuçları.....	149
Tablo 30. TCRTÖ ve ESPÖ Ölçekleri ve Alt Boyutlarına Ait Ön Test Puanlarının Deney ve Kontrol Gruplarında Yer Alan Erkeklerle Göre Farklılığının İncelenmesine İlişkin T Testi Sonuçları.....	150
Tablo 31. Deney ve Kontrol Gruplarının “Geleneksel” Alt Boyutuna Ait Ön Test ve Son Testlerine İlişkin ANOVA Analizi Sonuçları.....	152
Tablo 32. Deney ve Kontrol Gruplarının “Eşitlikçi” Alt Boyutuna Ait Ön Test ve Son Testlerine İlişkin ANOVA Analizi Sonuçları	154
Tablo 33. Deney ve Kontrol Gruplarının “Ebeveynlik Roller” Alt Boyutuna Ait Ön Test ve Son Testlerine İlişkin ANOVA Analizi Sonuçları	155
Tablo 34. Deney ve Kontrol Gruplarının TCRTÖ’ye Ait Ön Test ve Son Testlerine İlişkin ANOVA Analizi Sonuçları	157
Tablo 35. Deney ve Kontrol Gruplarının “Geleneksel Rol ve Sorumluluk Paylaşımı” Alt Boyutuna Ait Ön Test ve Son Testlerine İlişkin ANOVA Analizi Sonuçları	159
Tablo 36. Deney ve Kontrol Gruplarının “Eşitlikçi Rol ve Sorumluluk Paylaşımı” Alt Boyutuna Ait Ön Test ve Son Testlerine İlişkin ANOVA Analizi Sonuçları.....	161
Tablo 37. Deney ve Kontrol Gruplarının “Aşırı Rol ve Sorumluluk Paylaşımı” Alt Boyutuna Ait Ön Test ve Son Testlerine İlişkin ANOVA Analizi Sonuçları.....	163

Tablo 38. Deney ve Kontrol Gruplarının ESPÖ'ye Ait Ön Test ve Son Testlerine İlişkin ANOVA Analizi Sonuçları	165
Tablo 39. Deneyisel İşlemin TRCTÖ ve ESPÖ Ölçekleri ile Alt Boyutları Açısından Deney Grubuna ve Deney Grubunda Yer Alan Ebeveynlerin Cinsiyetine Göre Etkisinin Özet Tablosu	166
Tablo 40. Deney Grubunda Yer Alan Ebeveynlerin Aile Yaşantısı Eğitimine Katılımlarına İlişkin Görüşlerinin Dağılımı	167
Tablo 41. Deney Grubunda Yer Alan Ebeveynlerin Eğitim Programına İlişkin Memnuniyet Durumu, İşlenen Konuların Yararlılık Durumu ve Kendisine Olan Katkısına İlişkin Görüşlerinin Dağılımı	169
Tablo 42. Kontrol Grubunda Yer Alan Ebeveynlerin Aile Yaşantısı Eğitimlerine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı	171
Tablo 43. Ebeveynlerin (n=14) Eğitim Verilmesinin Gerekli Olduğunu Düşündükleri Konulara ve Eğitim Verilme Gerekliliğine İlişkin Düşüncelerinin Dağılımı*	172

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Araştırmanın Yöntemi	87
Şekil 2. 0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutum Ölçeğı'nin Üç Boyutlu 1. Dereceden DFA Modeli.....	99
Şekil 3. 0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Ev İçi Rol ve Sorumluluk Paylaşımı Ölçeğı'nin Üç Boyutlu 1. Dereceden DFA Modeli	106
Şekil 4. Aile Yaşantısı Eğitimi Programını Geliştirmede İzlenen Adımlar.....	111

GİRİŞ

Toplumun en küçük yapı birimini oluşturan aile “*birbirleri arasında doğum, evlilik veya evlat edinme yoluyla akrabalık bağı bulunan, birbirlerine biyolojik veya psikolojik açıdan bağlı iki veya daha fazla kişinin aynı çatı altında bir arada olmasıyla oluşan birlik*” olarak tanımlanmaktadır (Gladding, 1998). Yapılan tanımdan yola çıkarak, iki birey tarafından evlenme yoluyla yasal bir bağla kurulan ailenin, farklı gelişim evreleri gösterdiği bilinmektedir. Aile sistemi, oluşumundan (evlilik) itibaren yaşadıkları geçişlerle genişlemeye (doğum ve çocuk yetiştirme) başlamakta, çocukların evden ayrılmasıyla daralmakta, eşlerden birinin ve sonrasında her ikisinin ölümüyle son bulmaktadır (Fitzsimmons & Williams, 1973; Gönen, 1986; Nye & Berardo, 1973; Özdemir vd., 2013; Terzioğlu, 1987). Erikson’un (1959) bireysel kişilik gelişimi tanımı, bir insanın yaşam döngüleri hakkında bilgi sağlarken, bu görüşten yola çıkarak; ailenin de bir yaşam döngüsü olduğu fikri ortaya atılmış ve aile yaşam döngüsü tanımlanmıştır (Duvall, 1957). Aile Yaşam Döngüsü, “*Evlilik ile başlayan, çocukların doğumuyla genişleyen, onların evden ayrılmasıyla daralan ve eşlerin ölümüyle sona eren, aynı zamanda her birinin kendine özel gelişim görevleri olan evreler bütünü*” olarak en genel tanımı Duvall (1958) tarafından yapılmıştır. Aile yaşam döngüsünün işlevsel sınıflandırmaları, aynı zamanda aile üyelerinin bireysel gelişimini ve bireysel aile üyelerinin bir bütün olarak aile ile ilişkilerini anlamaya olanak sağlamaktadır (Ramsey, t.y). Ailenin yaşam döngüsünü sınıflara ayırmak ve geçiş noktalarını tespit etmek amacıyla araştırmacılar, ailelerin kurulma aşamasından itibaren yaşadıkları ortak aşamaları tanımlamaya çalışmışlardır. Ortak aşamaları belirlerken; ailenin durumunu ve iç dinamiklerini değiştiren (bir çocuğun doğumu ya da evden ayrılan bir çocuğun oluşu vb.) yaygın ve öngörülebilir olaylar olmasına dikkat edilmiştir. Yaşamdaki değişimlerin geçiş olarak değerlendirilmesi için, bireyin kendisini ve dünyayı algılamasında, kişisel yetkinlik düzeylerinde, rol paylaşımlarında ve diğer insanlarla kurduğu ilişkilerinde değişimlerin olması gerekmektedir (Cowan, 1991). Ancak araştırmacılar tarafından hangi olayların ana geçiş noktaları olduğu konusunda ortak bir karar verilemediğinden; 1930’lu yıllardan itibaren ailenin gelişimini incelemeye yönelik olarak çerçevenin belirlenmesi ve tüm ailelerin geçirdiği ve birbirinden ayrılan aşamaları tanımlamak amacıyla çok sayıda aile yaşam döngüsü sınıflamaları yapılmıştır (Carter &

McGoldrick, 1988; Duvall, 1957; Glick, 1947; McAuley & Nutty, 1982; Nock, 1981; Sorokin vd.,1931; Waite, 1980). Hill ve Duvall tarafından 1960'lı yıllarda tanımlanan normatif aile yaşam döngüsü, diğer araştırmacılar için bir temel oluşturduğundan (Erickson, 1998); bu çalışmada esas alınmıştır. Ailenin kurulmasından itibaren aile gelişimini incelemek, değerlendirmek ve sorunları önceden belirleyebilmek için aile yapısında meydana gelen; evlilik yılı, çocuk sayısı, çocukların yaşları, ebeveynlerin yaşları, ebeveynlerin birlikte olma durumu, ailelerin işlevleri ve statüleri gibi değişiklikler esas alınarak; çekirdek aileler; başlangıç, genişleyen ve daralan aileler olmak üzere temelde üç dönemde incelenmektedir. Bu çalışma ilk çocuğun aileye katılımıyla genişlemeye başlayan ailelerin özelliklerini belirlemeyi ve toplumsal cinsiyet temelinde eşlerin ev içi faaliyetler ile çocuk bakımına ilişkin rol ve sorumluluk paylaşımını, buna bağlı olarak yaşadıkları sorunları ele almakta, sorunların çözümüne ilişkin eğitim programı geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Aile yaşam döngüsü, bireylerin evlenip, aile kurmasıyla başlamaktadır (Waite, 1980). Her döngü, ailelerin farklı görevlerini ve aile üyeleri arasındaki rolleri/ilişkileri içermektedir (Golijani-Moghaddam, 2014, s.2). Bireylerin evlilik öncesi ve evlilik sonrası ev içi faaliyetlere katılımını inceleyen Gupta (1999), evlendikten sonra erkeklerin ev içi faaliyetlere katılımlarında azalış, kadınlarınkinde ise artış olduğunu saptamıştır. Eşlerin halen toplumsal cinsiyet normlarından etkilendikleri açıkça görülmektedir. Erkeklerin çocuk bakımını ve ev içi faaliyetleri “boş zamanlarında yapılacak faaliyetler”, kadınların ise “çalışma” olarak gördüğü belirlenmiştir (Horna & Lupri, 1987). Başlangıç aşamasından sonra çocuğun aileye katılmasıyla rol ve sorumluluklar değişmektedir. Karı-kocalık rollerine ebeveynlik rolleri de eklenmektedir. Böylelikle aile yeni bir döngüye geçerek genişlemeye başlar ve ailenin yaşam tarzında değişiklikler meydana gelir (Duvall, 1972; Yazıcıoğlu, 2012). Çocuk sahibi olmakla, ebeveynlerin yeni rollerine uyum sağlamaları, var olan ilişkilerini yeniden düzenlemeleri ve yeni ilişkiler geliştirmeleri gerekmektedir (Kılıçaslan, 2017, s.161; Cowan & Cowan, 1988). Erken çocukluk-çocuk yetiştirme dönemi, ebeveynlerin yeni gelecek aile üyesine ailede yer açma ve genişleyen aile yapısına uyum sağlama, yeni doğan bebeğin bakımı, annelik babalık rollerini üstlenme, olumlu bir gelişim çevresi oluşturma, beklentileri belirleme, ortak karar almayı öğrenme ve uygulama,

ilgiyi paylaşmayı öğrenme ve köken ailelerle ilişkilerin yeniden düzenlenmesi durumlarını içermektedir. Bu değişimlere uyum sağlamak ise ailelerde strese neden olmakta ve böylelikle uyum güçlüğü yaşanmaktadır (Yazıcıoğlu, 2012). Nitekim çocuk sahibi olmak, bireyin hayatında bir değişimi başlatan, bireysel ve evlilik stresini artıran ancak olağan bir gelişimsel olaydır (Miller & Solle, 1980; Thiele, 1990). Yeni ebeveynler, hem bireysel rol ve sorumluluklarında hem de eşleriyle olan ilişkilerinde yapacakları birçok düzenlemeyle ve bu düzenlemelere kademeli uyum sağlayarak ebeveynlik sürecinin ilk yıllarını başarılı bir şekilde atlatabilir (LeMasters, 1957). Ailenin yaşam döngüsündeki stres ya da sıkıntıların başarılı bir şekilde üstesinden gelinmesi ve ailenin devamlılığını sağlaması “aile direnci” olarak tanımlanmaktadır. Ailelerin beklenmedik ve kurallara dayanan mücadeleleriyle birbirlerini sevmeye, desteklemeye devam etmelerini sağlayan aile ilişkileri ve iyimserlik tutumları, direncin temel yapısını oluşturmaktadır (Black & Lobo, 2008). Ancak bu her zaman mümkün olmayabilir. Aile, bu sorunlara uyum sağlayamazsa; ailede kriz yaşanır. Kriz başarılı bir şekilde atlatılmaz ise aile, yaşam döngülerini tamamlayamadan boşanma ile son bulabilir (Lawrence vd., 1998; Lower, 2005; McCubin, 1990 Yazıcıoğlu, 2012). Türkiye’de boşanmaların %45.64’ünün evliliğin ilk 5 yılı içinde yaşandığı, yani aile yaşam döngüsüne göre genelde çocuksuz evli çiftlerde veya okul öncesi çocuğu olan ailelerde meydana geldiği görülmektedir (TÜİK, 2020a). Çavlin de (2014) literatüre paralel olarak, boşanmaların evliliklerin ilk yıllarında yoğunlaştığından söz etmiştir. Gottman (2017) ise boşanmaların çoğunun evliliğin ilk 7 yılında yaşandığını belirtmiştir. Duvall ve Kerckhoff (1958) de bu yıllarda boşanma oranlarının yüksek olduğunu belirtmektedir. Belsky ve Kelly (1994) “*çocuğun doğumuyla birlikte, eşler aynı anda ebeveyn olurken, aynı biçimde olamayacaklarını*” belirtir. Bireyler, ebeveynliğin farklı zorluk ve talepleri ile karşılaşmaları nedeniyle her bireyin anne babalığı deneyimleme süreci de farklılaşmaktadır. Bu noktada kadınların anneliği deneyimleme süreci daha zorlu geçebilmektedir. Biyolojik farklılıklar, toplumsal cinsiyet rolleri, toplum tarafından annelik ve babalığa atfedilen değer, kültürel farklılıklar, mevcut politikalar vb. bu zorlukları yaratan nedenler olarak sayılabilir. Aile, yaşam döngüsünün herhangi birindeki problemin çözümü amacıyla danışma hizmetine ihtiyaç duyabilmekte, özellikle çocukların doğumuyla birlikte artan ve çeşitlenen problemler, aileyi yardım arayışına itmektedir (Berne, 1988; Haley, 1988). İşte bu

noktada da aile yaşantısı eğitimlerinin önemi ortaya çıkmaktadır. Ana-babalara verilen eğitimler, sağlıklı ve güçlü ailelerin artmasıyla daha sağlıklı toplum oluşturmaya hedeflemektedir (Ünlü, 2002, s.219, aktaran Kılıç, 2012, s.4). Ancak ulusal alan yazın incelendiğinde; aile yaşam döngüsüne göre, ilk çocuğun aileye katılımıyla yaşanan sorunların çözümüne yönelik eğitim programlarına rastlanmamıştır. Aile yaşam döngüsünün bir sonraki aşaması ön görülebilir olduğundan, bu konuda bir aile yaşantısı eğitim programı geliştirilmek istenmiş, 0-6 yaş çocuğu olan ebeveynlerin kendilerini bekleyen zorlukları ve baş etmeleri gereken sorunları görerek bu aşamaya daha kolay adapte olmalarına ve aile yaşam kalitesinin yükseltilmesine katkıda bulunulması hedeflenmiştir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Aile yaşam döngüsü, çiftlerin evlilik yoluyla aile kurması ile başlamaktadır (Waite, 1980). Her döngü ailenin farklı görevlerini ve aile üyeleri arasındaki rolleri/işkileri içerdiğinden, eşlerin her bir döngü içerisindeki rol, tutum ve davranışlarında değişiklikler meydana gelmektedir. Yeni döngüdeki rollerin, rollere ilişkin tutum ve davranışların neler olduğu, aile bireylerinin bundan nasıl ve ne ölçüde etkileneceği, eşlerin hangi döngülerde daha az, hangi döngülerde daha çok sorun yaşayacaklarının bilinmesi, problemlerin çözülmesi ve ailelerin psikolojik süreçlerinin açıklanması için önem arz etmektedir (Golijani-Moghaddam, 2014; Selman, 2019). Alanyazın incelendiğinde, ülkemizde çiftlere yönelik ilişki geliştirme programı (Arıcı-Şahin, 2017), ebeveynliğe geçiş döneminde yer alan bireylere yönelik evlilik ilişkilerini geliştirme programı (Vural-Batık & Kalkan, 2019; Vural-Batık, 2017), babaların çocukları ile geçirdikleri zamanın niteliğini artırmaya yönelik hazırlanan eğitim programı (Ünüvar & Senemoğlu, 2010; Ünüvar, 2008; Taşkın, 2005), okul öncesi eğitimden yararlanan 37-66 ay arasında çocuğu olan annelere uygulanan aile eğitim programına (Durualp vd., 2016) rastlanılmıştır. Bununla birlikte T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2023) tarafından verilen aile eğitim ve iletişim, hukuk, iktisat, medya, sağlık alanlarını ele alan ve evlilik öncesi eğitim programını içeren Aile Eğitim Programları (AEP) ile T.C. Milli Eğitim Bakanlığı (2020) Hayat Boyu Öğrenme Müdürlüğü'ne bağlı yaygın eğitim kurs programlarından “Aile ve Evlilik Hayatı” eğitim programları bulunmaktadır. Ancak aile yaşam döngüsüne göre, çocuğun aileye

katılımıyla genişlemeye başlayan ailelerin özellikleri ile ev içi faaliyetler ve çocuk bakımına ilişkin rol ve sorumluluk paylaşımını, yaşadıkları ve yaşamaları muhtemel sorunları toplumsal cinsiyet açısından ele alan, sorunları önleme ve çözme becerisi kazandırmaya yönelik eğitim programına yer veren çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle, bu çalışma küçük çocuklu (en büyük çocuk 30 aylığın altında) ve okul öncesi çocuklu (en büyük çocuk 2,5-6 yaş aralığında) ailelerin özellikleri ile ev içi faaliyetler ve çocuk bakımına ilişkin rol ve sorumluluk paylaşımını, yaşadıkları ve yaşamaları muhtemel sorunları toplumsal cinsiyet açısından ele alan ve sorunları önleme ve çözme becerisi kazandırmaya yönelik eğitim programı hazırlama amacı taşımaktadır. Bu amaçla, öncelikle 0-6 yaş grubu çocuğu olan ailelerin özellikleri ile ev içi faaliyetler, çocuk bakımına ilişkin rol ve sorumluluk paylaşımı, yaşanan değişimler nedeniyle yaşadıkları sorunların belirlenmesi amacıyla betimsel çalışma yapılmış, ihtiyaç analizi doğrultusunda sorunların nedenlerini fark etmeye yönelik bilgi düzeylerini artırmak, sorunları önleme ve çözme becerisi kazandırmak ve davranış değişikliği yaratmak için eğitim programı hazırlanmış ve etkililiği değerlendirilmiştir. Hazırlanan eğitim programı ile aile içindeki rol ve sorumluluk paylaşımında toplumsal cinsiyetin etkilerinin ve buna bağlı olarak da ailede yaşanan sorunların azalması beklenmektedir. Aynı zamanda bundan sonra bu konuda yapılacak olan çalışmalara bir kaynak olarak alan yazındaki bilgi birikimine katkı sağlanmış olacaktır.

Araştırmanın Problemi ve Alt Problemleri

Araştırmanın Problemi

0-6 Yaş Çocuğu Olan Ailelerin Toplumsal Cinsiyet Temelli Sorunlarının Çözümüne İlişkin Aile Yaşantısı Eğitim Programı'nın ebeveynlerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarına ve ev içi sorumluluk paylaşımlarına etkisi nedir ve ebeveynler geliştirilen eğitim programını nasıl değerlendirmektedir?

Araştırmanın Alt Problemleri

1. Deney grubu ile kontrol grubunda yer alan ebeveynlerin 0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği (TCRTÖ) ile 0-6 Yaş

Çocuğu Olan Ebeveynlerin Ev İçi Rol ve Sorumluluk Paylaşımı Ölçeğı (ESPÖ) ve alt boyutlarına ilişkin ön test puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?

1a. Deney grubu ile kontrol grubunda yer alan kadınların TCRTÖ ile ESPÖ ve alt boyutlarına ilişkin ön test puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?

1b. Deney grubu ile kontrol grubunda yer alan erkeklerin TCRTÖ ile ESPÖ ve alt boyutlarına ilişkin ön test puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?

2. Aile Yaşantısı Eğitimi Programı, ebeveynlerin TCRTÖ'ye ilişkin ön test ve son test puanları arasında anlamlı farklılık oluşturmakta mıdır?

2a. Aile Yaşantısı Eğitimi Programı, ebeveynlerin "*Geleneksel Tutum*" alt boyutuna ilişkin ön test ve son test puanları arasında anlamlı farklılık oluşturmakta mıdır?

2b. Aile Yaşantısı Eğitimi Programı, ebeveynlerin "*Eşitlikçi Tutum*" alt boyutuna ilişkin ön test ve son test puanları arasında anlamlı farklılık oluşturmakta mıdır?

2c. Aile Yaşantısı Eğitimi Programı, ebeveynlerin "*Ebeveynlik Roller*" alt boyutuna ilişkin ön test ve son test puanları arasında anlamlı farklılık oluşturmakta mıdır?

3. Aile Yaşantısı Eğitimi Programı, ebeveynlerin cinsiyetine göre TCRTÖ'ye ilişkin ön test ve son test puanları arasında anlamlı farklılık oluşturmakta mıdır?

3a. Aile Yaşantısı Eğitimi Programı, ebeveynlerin cinsiyetine göre "*Geleneksel Tutum*" alt boyutuna ilişkin ön test ve son test puanları arasında anlamlı farklılık oluşturmakta mıdır?

3b. Aile Yaşantısı Eğitimi Programı, ebeveynlerin cinsiyetine göre "*Eşitlikçi Tutum*" alt boyutuna ilişkin ön test ve son test puanları arasında anlamlı farklılık oluşturmakta mıdır?

3c. Aile Yaşantısı Eğitimi Programı, ebeveynlerin cinsiyetine göre "*Ebeveynlik Roller*" alt boyutuna ilişkin ön test ve son test puanları arasında anlamlı farklılık oluşturmakta mıdır?

4. Aile Yaşantısı Eğitimi Programı, ebeveynlerin ESPÖ'ye ilişkin ön test ve son test puanları arasında anlamlı farklılık oluşturmakta mıdır?

4a. Aile Yaşantısı Eğitimi Programı, ebeveynlerin “*Geleneksel rol ve sorumluluk paylaşımı*” alt boyutuna ilişkin ön test ve son test puanları arasında anlamlı farklılık oluşturmakta mıdır?

4b. Aile Yaşantısı Eğitimi Programı, ebeveynlerin “*Eşitlikçi rol ve sorumluluk paylaşımı*” ilişkin ön test ve son test puanları arasında anlamlı farklılık oluşturmakta mıdır?

4c. Aile Yaşantısı Eğitimi Programı, ebeveynlerin “*Aşırı rol ve sorumluluk üstlenme*” ilişkin ön test ve son test puanları arasında anlamlı farklılık oluşturmakta mıdır?

5. Aile Yaşantısı Eğitimi Programı, ebeveynlerin cinsiyetine göre ESPÖ'ye ilişkin ön test ve son test puanları arasında anlamlı farklılık oluşturmakta mıdır?

5a. Aile Yaşantısı Eğitimi Programı, ebeveynlerin cinsiyetlerine göre “*Geleneksel rol ve sorumluluk paylaşımı*” alt boyutuna ilişkin ön test ve son test puanları arasında anlamlı farklılık oluşturmakta mıdır?

5b. Aile Yaşantısı Eğitimi Programı, ebeveynlerin cinsiyetine göre “*Eşitlikçi rol ve sorumluluk paylaşımı*” ilişkin ön test ve son test puanları arasında anlamlı farklılık oluşturmakta mıdır?

5c. Aile Yaşantısı Eğitimi Programı, ebeveynlerin cinsiyetine göre “*Aşırı rol ve sorumluluk üstlenme*” ilişkin ön test ve son test puanları arasında anlamlı farklılık oluşturmakta mıdır?

6. Deney grubunda yer alan ebeveynlerin Aile Yaşantısı Eğitim Programını değerlendirmeleri ve kontrol grubunda yer alan ebeveynlerin aile yaşantısı eğitimine duyulan ihtiyaca yönelik görüşleri nasıldır?

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın betimsel ve deneysel boyutuna Ankara’da ikamet eden, evli, tüm çocukları 0-6 yaş grubunda ve sağlıklı olan aileler dâhil edilmiştir.

- Bu nedenle; tüm çocukları 0-6 yaş grubunda olsa dahi tek ebeveynli ailelerin ve özel gereksinimli çocuğu olan ailelerin özellikleri ile yaşadıkları sorunların farklılık göstereceği düşünülerek kapsam dışında bırakılmıştır.
- Genişleme döneminin farklı evrelerini bir arada yaşayan diğer bir deyişle 0-6 yaş aralığında çocuğunun yanı sıra farklı yaşlarda çocuğu da olan aileler çalışmaya dâhil edilmemiştir.
- Okul öncesi kurumlar aracılığıyla ebeveynlere ulaşılması nedeniyle çocuklarını kreşe göndermeyen çocuk bakımı bakıcı ya da büyük ebeveynleri tarafından sağlanan aileler kapsam dışında bırakılmıştır.
- Çift kariyerli ailelerin çocuk bakımına ilişkin tercihlerinin çoğunlukla okul öncesi kurumlar tarafından sağlandığı düşünülürse, gelir seviyesi en az orta düzeyde olan ebeveynler çalışmaya katılmıştır.
- Araştırmanın deneysel boyutunda; çalışmanın betimsel boyutuna gönüllü katılım göstermiş, Ankara’da ikamet eden, evli, tüm çocukları 0-6 yaş grubunda ve sağlıklı olan ebeveynlerden eğitime katılmaya ve kontrol grubunda yer almaya istekli olan anne babalar yer almıştır.
- Hazırlanan aile yaşıntısı eğitimine pilot test uygulanmamıştır.

Araştırmanın Varsayımları

- Ebeveynlerin, uygulanan anketlere verdikleri cevaplar bireylerin gerçek görüş, düşünce, tutum ve davranışlarını yansıtmaktadır.
- Deney ve kontrol gruplarındaki ebeveynler, araştırma sürecinde kontrol altına alınamayan değişkenlerden benzer şekilde etkilenmişlerdir.
- Anketin yapı ve kapsam geçerliği konusunda kendilerine başvuru uzmanların görüşleri yeterlidir.

- Aile yaşantısı eğitimi programının geliştirilmesinde kendilerine başvurulan uzmanların görüşleri yeterlidir.

1. BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Aile, evrensel bir sosyal kurum olmasına karşın, “aile” kavramını tanımlamak çok zordur. Aileler, toplumdan topluma farklılık gösterebileceği gibi, bir toplumun değişik bölgelerinde bile farklı özelliklere sahip olabilir (Canatan, 2016; Sayın, 1990). Aile kavramını ilk kez kullanan Murdock (1949) aileyi “*ortak ikamet, ekonomik işbirliği ve üreme ile karakterize edilen sosyal bir grup*” olarak belirtir. Ozankaya’ya (1979, s.233) göre aile, “*içinde insan türünün üretildiği, topluma hazırlanma sürecinin ilk ve etkili biçimde olduğu, cinsel ilişkilerin düzenlendiği, eşler ve anne babalarla çocuklar (ailenin biçimine göre başka yakınlar) arasında sıcak, güven verici ilişkilerin kurulduğu, ekonomik etkinliklerin az ya da çok yer aldığı bir toplumsal kurumdur.*” Türk Sosyologlarından Hilmi Ziya Ülken (1990, s.37) aileyi, “*aralarında gerçek veya uzlaşma bir akrabalık bağı olan, yani bütün sosyal ilişkileri bir soy etrafında toplanmış olan zümreler*” olarak tanımlamaktadır. Bir başka tanıma göre aile, “*birbirleri arasında doğum, evlilik veya evlat edinme yoluyla akrabalık bağı bulunan, birbirlerine biyolojik veya psikolojik açıdan bağlı iki veya daha fazla kişinin aynı çatı altında bir arada olmasıyla oluşan birliktir*” (Gladding, 1998). Özgüven’e (2010) göre aile “*karşı cinsten iki yetişkin kişinin yasal ve törel bağlara uyarak kurdukları biyolojik, psikolojik ve sosyolojik işlevleri olan bir kurumdur.*” Giddens (2013) ise aileyi “*birbirlerine kan, evlilik veya evlat edinme bağları ile bağlı olan, ekonomik bir birim oluşturan, yetişkin üyelerin çocukların yetiştirilmesinde sorumlu olduğu bir grup bireyden oluşan yapı*” olarak tanımlamaktadır.

Devlet Planlama Teşkilatı “Türk Aile Yapısı Özel İhtisas Komisyonu” tarafından yapılan aile tanımı, ailenin işlevlerini de kapsayacak şekildedir: “*Kan bağılılığı, evlilik ve diğer yasal yollardan, aralarında akrabalık ilişkisi bulunan ve çoğunlukla aynı evde yaşayan bireylerden oluşan; bireyin cinsel, psikolojik, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılandığı, topluma uyum ve katılımlarının sağlandığı ve düzenlendiği temel bir toplumsal birimdir*” (Ünalan, 1987).

Yapılan tüm tanımlar incelendiğinde; farklı dönemlere ve farklı bilim dallarına göre değişik anlamlar yüklendiği görülmektedir. Bu nedenle aileyi tanımlamak oldukça güçtür. Ancak yapılan tanımların ortak özellikleri göz önüne alınarak bir tanım yapılmak istenirse aile; *“evlenme, kan ya da evlat edinme bağlarıyla birbirine bağlanmış, aynı evde yaşayan, aynı geliri paylaşan, birbirleri ile devamlı ilişki ve etkileşim altında olan, karı-koca, ana-baba, kız-oğul, kız kardeş-erkek kardeş gibi sosyal ilişkileri olan insanların oluşturduğu en küçük sosyal kurum”* şeklinde tanımlanabilir (Çağan, 2011, s.84). Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasasının 41. Maddesi’nde de aile kurumunun Türk toplumunun temeli olduğu ve eşler arasında eşitliğe dayandığı ifade edilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Anayasa, Md.41).

Evlilik ve aile kurumunun boyutları, işlevleri ve yapısı her ne kadar değişime uğrasa da; insanlık tarihi boyunca toplumun temel birimi ve evrensel olma özelliklerini sürdürmüştür (Gül, 2017, s.20). Her aile, bireylerin ailesinden ayrılıp evlenerek kendisine ait bir yuva kurmalarıyla, ailenin ve toplumun yeni üyeleri olan çocukları yetiştirmesiyle ve o çocukların da kendi yuvalarını kurmasıyla devam eden bir sürekliliği ifade etmektedir (Özdemir vd., 2013). Aile, sürekliliği olan ve çeşitli değişimlere uyum sağlayarak kendini geleceğe taşıyan bir kurumdur.

1.1. AİLENİN İŞLEVLERİ VE YAŞANAN DEĞİŞİMLER

Her evlilik kurumu ve aile özelliklerinin toplumlara göre farklılık gösterdiği, içinde yer aldığı toplumun sosyal yapısından etkilendiği bilinmektedir (Gül, 2017, s.20). Aile, geleneksel toplumlarda yönetim, din, ekonomi, eğitim gibi diğer önemli sosyal kurumların işlevlerini de üstlenmiş en temel sosyal birim iken, zamanla bu işlevlerinden bir kısmını farklı kurumlara devretmiştir. Ailenin değişimini yapı ve işlevleri açısından inceleyen araştırmacılar, ailenin bazı işlevlerini zaman içerisinde yitirdiğini, bazılarını (eğitim, bakım, diğer ihtiyaçlar vb.) ev dışında diğer toplumsal kurumlara aktardığını belirtmişlerdir (Çağan, 2011, s.91; Özgüven, 2010, s.238). Kırdan kente göç, kentleşme, sanayi ve teknolojinin hızla ilerlemesi gibi nedenler aile yapısında değişime neden olmuştur. Ayrıca ailelerin işlevlerini zayıflatmış, ‘üretim birimi’ olarak süregelen faaliyetlerini de değişime uğratarak ‘tüketim birimi’ne dönüşmesini sağlamıştır. Bu

dönüşümün bir sonucu olarak da aile yapısı toplumsal cinsiyet rol ve sorumlulukları bakımından yenilenmeye ihtiyaç duymuş, yeni denge ve uyum mekanizmaları geliştirmeye çalışmıştır (Özgüven, 2010, s.238). Dolayısıyla aile kavramı, değişken bir yapı ve işlev özelliği göstermektedir (Özdemir vd., 2013). Ancak aile tiplerinde ve aile yapısında değişimler yaşansa da ailedeki bireylerin aile yaşantısından aldığı psikolojik ve manevi desteğin sürdürüldüğü hatta güçlenerek devam ettiği ileri sürülmektedir (Özgüven, 2010, s. 238). Ailedeki her bireyin fiziksel, psikolojik ve çevresel konularda sağlıklı olması, toplumun gelişmesini de olumlu yönde etkilemektedir. Toplumu oluşturan en küçük birim olan aile, içinde bulunduğu toplumun sosyo-kültürel refah düzeyini ve yaşam kalitesini etkileyen önemli bir role sahiptir. Bu açıdan aile yapısı ve bu yapının işlevselliği, ülkelerin gelecekleri için büyük önem taşımaktadır (Demircioğlu vd., 2011, s.94).

Ailenin işlevleri (fonksiyonları), ailenin yapısına, zamana, aileyi çevreleyen ve ailenin karşılıklı etkileşimde bulunduğu toplumsal, ekonomik, kültürel, dini ve siyasal yapıya bağlı olarak farklılıklar göstermektedir (Özgün, 2011). Aile işlevleri farklı araştırmacılar tarafından çeşitli sınıflara ayrılmıştır. Lundberg (aktaran Tepeli, 2018), ailenin temel işlevlerini, cinsel davranışların düzenlenmesi, çocukların bakımı ve eğitimi, iş bölümü ve iş birliği ile aile üyelerinin memnuniyeti olarak dört sınıfa ayırmıştır. Gittins de (2011, s.42) ailenin temelde dört işlevinin olduğunu değerlendirmektedir. Bunlar; birlikte yaşama, ekonomik işbirliği, üreme, cinselliktir. Kır (2011) ise ailenin işlevlerini biyolojik işlev (cinsel yaşam ve neslin devamını sağlama), psikolojik işlev (sıcak bir yuva oluşturma ve duygusal doyum sağlama), eğitim işlevi (çocuğun sağlıklı bir şekilde yetiştirilmesi), toplumsal işlev (güvenliği sağlama, sosyalleştirme, sosyal statü vb.), kültürel işlev (milli ve dini değerleri yaşatma ve aktarım sağlama), ekonomik işlev (üretim ve tüketim birimi olma) olmak üzere altı temel başlık altında incelemiştir.

Avrupa’da 18. yüzyılda yaşanan siyasal, kültürel, sosyal ve ekonomik yönlü modernleşmeyle birlikte bireyci eğilimler yükselmiş, aile yapısı da modernleşme faaliyetlerinden etkilenmiş ve ailenin geleneksel yapısı, rolü ve işlevlerinde değişimler yaşanmıştır. Modernleşmenin bir sonucu olarak yaşanan nüfus artışı, sanayileşme ve kentleşme, kadının çalışma yaşamına katılması, çekirdek aile yapısının oluşması,

ailelerin sahip olmak istediği çocuk sayısının azalması, bekâr kalmayı tercih eden bireylerin sayıca artması vb. durumların yaşanmasına neden olmuştur (Levy, 1996; Simmel, 2000). Ailelerin en çok hangi işlevlerinin üzerinde durduğu veya hangi konulara öncelik verdiği, her aileye göre değişebileceği gibi hangi aile yaşam döngüsünde yer aldığı, sahip olduğu toplumsal, kültürel, ekonomik özelliklerine göre de farklılık göstermektedir (Özgün, 2011). Zaman içerisinde aile işlevlerinin bir kısmının zayıfladığı, hatta ortadan kalktığı ya da farklı kurumlar tarafından üstlenildiği bilinmektedir. Bu durum ailenin işlevlerini daraltmaktadır (Tepeli, 2018, s.30). Günümüzde ailenin sosyalizasyon ve ekonomik işlevleri, farklı toplumsal kurumlara aktarılmaktadır. Ailenin temel işlevlerinden biri olan çocukların yetiştirilmesi, kültür aktarımı, iş bölümü ve cinsiyetle ilgili görev ve sorumluluklar her toplumda aileler tarafından gerçekleştirilmektedir (İlbars, 1972). Geleneksel geniş ailede çocuğun sosyalleşmesi çoğunlukla büyük ebeveynler ya da evde yaşayan bekâr diğer aile üyeleri tarafından sağlanırken; modern çekirdek ailede çocuğun sosyalleşme görevi annenin üzerindedir (Giddens, 1992). Ancak çekirdek ailelerin yaygınlaşmasıyla ebeveynlerin çocukların sosyalleşmesine harcayacakları zaman epey azalmış, bu işlev okul öncesi kurumlar, okullar gibi dış kurumlara devredilmiştir. Yetişen kuşaklara bir anlamda ilk şekli kazandıran aile, eğitici, yetiştirici ve koruyucu işlevlerini terk etmek zorunda kalmıştır. Artık çocuğun sosyalleştirilmesine ilişkin aile içi rollerden söz etmek giderek zorlaşmaktadır. Benzer durum ekonomik işlevi için de söz konusudur. Modern ailenin “tüketim birimi”ne evrilmesiyle evin temizliği, çamaşır yıkanması ve bakımı, yemek hazırlama faaliyetleri ya ücret karşılığında yardımcıları tarafından yapılmakta ya da dışarıdan hizmet alınmaktadır (Kongar, 1998; Murphy & William, 1979). Toplumsal düzeyde yaşanan bu değişimler aileyi iki farklı açıdan etkilemiştir. Birincisi, ailenin görevlerini üstlenen sosyal kurumların oluşmasıyla (okul öncesi kurumlar, yaşlı ve engelli bakım merkezleri vb.) aile üyelerinin rol ve sorumluluklarında farklılıklar yaşanması, ikincisi ise toplumsal sorunların aileyi derinden etkileyerek aile içi sorunlara neden olmasıdır (Gökçe, 2007).

Ailenin yapısını, görev ve sorumluluklarını anlayabilmek için öncelikle aile türlerini ve her bir aile türünün özelliklerini bilmek gerekmektedir (Entwisle & Alexander, 1995). İçinde yaşadığımız toplumda aile içi otoriteye ilişkin yapılan sınıflamaya göre ataerkil

aile yapısına sahip olan ailelerin çoğunluğu oluşturduğu bilinmektedir (Tepeli, 2018, s.19). 2002 yılında yürürlüğe giren 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’nda kadın – erkek eşitliği esas alınmış ve aile hukuku bu zemin üzerine oturtulmuştur. “Koca, birliğin reisidir” ifadesi çıkartılarak yerine “Eşlerden her biri, ortak yaşamın devamı süresince ailenin sürekli ihtiyaçları için evlilik birliğini temsil eder” ifadesi eklenmiştir. Eski Medeni Kanun’da (1926) ailede erkeğe daha geniş yetkiler verilerek; çoğu sorumluluk (oturabilecekleri evi sağlama, evi geçindirme vb.) erkeğe yüklenmekteydi. Kadının çalışmak ya da evi geçindirmek gibi bir sorumluluğu bulunmuyordu. Toplumumuzda kadına ve erkeğe ilişkin toplumsal cinsiyet rolleri göz önüne alındığında, her ne kadar 4721 sayılı Türk Medeni Kanunun’da (2002) bu konularda değişiklikler yapılmış olsa da; toplum tarafından bu sorumluluklar halen erkek eşlerden beklenmekte, ataerkil aile yapısı büyük ölçüde devam etmektedir (Akıncı, 2004).

Bu çalışmada, ailenin tüm işlevlerini sağlıklı bir şekilde yürütebilmesi için, temel bir gereksinim olan ev içi faaliyetlerin yürütülmesi ile ailenin biyolojik işlevi kapsamında yer alan çocuk bakımı ve yetiştirilmesinde kadın ve erkeğe düşen rol ve sorumluluklar, toplumsal cinsiyet rolleri temelinde, Aile Gelişim Kuramına dayandırılarak aile yaşam döngüsü modeli içerisinde incelenmiştir. Bu kapsamda; Aile Gelişim Kuramının merkezinde yer alan aile yaşam döngüsünün genişleme döneminin küçük çocuklu ve okul öncesi çocuklu alt evrelerine odaklanılmıştır.

Çalışmada kullanılan “ev içi faaliyetleri” kavramı; *yemek hazırlama süreci* (Yemek pişirmek, sofrayı hazırlamak, bulaşık yıkamak, bulaşık makinesini, doldurmak/boşaltmak, çöpleri kapıya çıkarmak/atmak vb.), *genel ev temizliği* (Süpürmek, silmek, toz almak, tuvalet ve banyo temizliği, balkon yıkamak), *kıyafet temizliği ve bakımı* (Çamaşır yıkamak, çamaşır asmak, yıkanmış çamaşırları toplamak, katlamak ve yerine kaldırmak, ütü yapmak, basit terziilik işleri (sökülenleri dikme, düğme dikme vb.)) ve *alışveriş yapmaya ilişkin faaliyetleri* (Liste hazırlamak, market-pazar alışverişi yapmak, giyim alışverişi yapmak, mobilya, beyaz eşya gibi dayanıklı tüketim mallarını almak) ifade etmektedir. Ulusal alanyazında bu faaliyetleri tanımlamak için, ev işleri (Dur, 2020; Gezegen-Ünlü,2020; Kıtılmaz, 2018; Savaş, 2018), ev ve bakım işleri (HÜNEE, 2013; HÜNEE, 2018), ev içi işler (Aydın-Boylu vd., 2016), ev idaresi faaliyetleri (Güven,1994), ev içi sorumluluklar (Ünal-Turan, 2019), evle ilgili sorumluluklar

(TÜİK, 2022) gibi pek çok kavram kullanılmakta olup, ortak bir kullanım söz konusu değildir. Bu çalışmada ise “ev içi faaliyetler” kavramı kullanılmıştır.

1.2. AİLE GELİŞİM KURAMI VE AİLE YAŞAM DÖNGÜSÜ MODELİ

Aile Gelişim Kuramı, Yapısal İşlevsel Kuramın ve Sembolik Etkileşim Kuramının görüşlerinden etkilenecek oluşturulmuştur. Bu kuramın odak noktası, ailenin geçirdiği gelişim aşamalarını incelemektir. Duvall ve Hill’in 1948 yılında düzenlediği Ulusal Aile Yaşam Konferansı’nda genç, yaşlı ve orta kuşakların her bir üyesinin belirli gelişimsel görevlerinin olduğu ve bir kişinin görevlerini başarılı bir şekilde gerçekleştirmesinin, diğer aile üyelerinin de uygun görevlerini başarılı bir şekilde gerçekleştirmesine bağlı olduğu ve buna katkıda bulunulduğu belirtilmiştir. Bu görüş, Duvall’ı 1957 yılında kendi görevleri olan aile anlayışına götürerek aile yaşam döngüsü kavramının ortaya çıkmasını sağlamış ve aile yaşam döngüsünü sınıflamıştır (Duvall, 1957; Ramsey, t.y). Bu nedenle kuramın merkezinde aile yaşam döngüsü yer almaktadır. Ailenin gelişim evreleri, aile yaşam döngüsü olarak da adlandırılmıştır (Özabacı & Erkan, 2013). Aile Yaşam Döngüsü, Duvall (1972, s.332; 1958, s.337) tarafından “*Evlilik ile başlayan, çocukların doğumuyla genişleyen, onların evden ayrılmasıyla daralan ve eşlerin ölümüyle sona eren, aynı zamanda her birinin kendine özel gelişim görevleri olan evreler bütünü*” olarak tanımlanmıştır. Bir başka tanıma göre de “*aile kurulduktan sonra üyelerinin tamamını kaybedinceye kadar geçen zaman içinde, çeşitli gelişimsel dönemleri yaşaması*” şeklinde ifade edilmiştir (Turan, 1992, s.132). Aile yaşam döngüsü kavramı, çeşitli araştırmacılar tarafından 1930’lu yıllardan itibaren ailenin gelişimini incelemeye yönelik olarak çerçevenin belirlenmesi ve tüm ailelerin geçirdiği ve birbirinden ayrılan aşamaları tanımlamak amacıyla günümüzde de sıkça kullanılmaktadır (Duvall, 1988; Gove vd., 1973; Murphy & Williams, 1979; Norton, 1983; Özdemir vd., 2013; Selman, 2017).

1.2.1. Aile Yaşam Döngüsünün Ortaya Çıkışı ve Önemi

Aile, yaşam döngüsü boyunca ilerledikçe ailenin gelişimsel dönüşümlerinde yer alan değişimin büyüklük düzeylerini anlamak önem kazanmaktadır. Ailenin gelişimi ile ilgili

değişiklikleri tanımlamada ailede yaşanan değişimler büyüklükleri bakımından; birinci dereceden değişiklikler ve ikinci dereceden değişiklikler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Birinci dereceden değişiklikler; bir ev bütçesi hazırlamayı ve yönetmeyi öğrenmek veya aileyi barındıracak bir yer bulmak gibi yeni bir şey yapma ihtiyacını içermektedir. Ailenin ana yapısında bir değişiklik yaratmaz. Kişinin benliğine ve ailenin mevcut durumuna yapılan katkıları ifade eder ancak, bireyin kimliğinde veya benlik algısında bir değişikliğe neden olmaz. İkinci dereceden değişiklikler ise bireyin statüsünde bir dönüşümü ve değişimi ifade etmektedir. Böyle bir değişikliğin yapılabilmesi için aile sisteminin en temel niteliklerinin değiştirilmesi gerekir: bir üye aileden ayrılır veya aileye girer, bağlılıklar yeniden düzenlenir, sevgiler derinleşir veya ağırlaşır, roller yeniden belirlenir. Nihayetinde, aile sistemi yerini yeni bir statüye bırakır. Aile üyelerine yeni bir rol eklenir. İkinci dereceden değişiklikler, Aile Yaşam Döngüsünün aşamaları arasında gerçekleşir ve her zaman aile üyelerinin rolünde ve kimliğinde bir değişiklik yaratır (Duvall, 1957; Ramsey, t,y). Aile Gelişim Kuramı, aile yaşamındaki bu değişikliklere ve geçişlere yoğunlaştığından (White & Klein, 2002); evlilik ve aileyi gelişimsel anlamda anlayabilmek ve sınıflamak açısından Aile Yaşam Döngüsü Modeli önem taşımaktadır (Thiele, 1990). Aileyi bütüncül bakış açısıyla ele almaktadır. Aile yaşam döngüsü, bireyin yaşam döngüsü ile birlikte gelişen ailesel süreçtir. Psikoloji, Sosyoloji, Ekonomi ve Nüfus Bilimleri gibi farklı disiplinlerden pek çok bilim insanı ailelerin kurulma aşamasından itibaren yaşadıkları ortak aşamaları tanımlamaya çalışmışlardır. Ortak aşamaları belirlerken ailenin durumunu ve iç dinamiklerini değiştiren (bir çocuğun doğumu ya da evden ayrılan bir çocuğun oluşu vb.) yaygın ve öngörülebilir olaylar olmasına dikkat edilmiştir. Yaşamdaki değişimlerin geçiş olarak değerlendirilmesi için, bireyin kendisini ve dünyayı algılamasında, kişisel yetkinlik düzeylerinde, rol paylaşımlarında ve diğer insanlarla kurduğu ilişkilerinde değişimlerin olması gerekmektedir (Cowan, 1991). Fakat araştırmacılar hangi olayların ana geçiş noktaları olduğu konusunda ortak bir karar veremedikleri için farklı araştırmacılar tarafından çok sayıda aile yaşam dönemleri belirlenmiştir (Carter & McGoldrick, 1988; Duvall, 1957; Glick, 1947; McAuley & Nutty, 1982; Nock, 1981; Sorokin vd.,1931; Waite, 1980). Hill ve Duvall tarafından 1960'lı yıllarda tanımlanan normatif aile yaşam döngüsü, diğer araştırmacılar için bir temel oluşturmuştur (Erickson, 1998).

Ailenin kurulmasından itibaren aile gelişimini incelemek, değerlendirmek ve sorunları önceden belirleyebilmek için aile yapısında meydana gelen; evlilik yılı, çocuk sayısı, çocukların yaşları, ebeveynlerin yaşları, ebeveynlerin birlikte olma durumu, ailelerin işlevleri ve statüleri gibi değişiklikler esas alınarak çekirdek aileler; başlangıç, genişleyen ve daralan aileler olmak üzere temelde üç dönemde incelenmektedir. Ayrıca belirlenen bu üç temel dönem çocukların yaşı ve öğrenim durumları esas alınarak da farklı araştırmacılar tarafından çeşitli alt dönemlere ayrılmıştır (Fitzsimmons & Williams, 1973; Gönen, 1986; Nye & Berardo, 1973; Özdemir vd., 2013; Terzioğlu, 1987). Aile yaşam döngüsü ile ilgili geliştirilen ve kullanılan modeller, evlenme, ilk çocuğun doğumu, çocuk yetiştirme, çocukların evden ayrılması (evlilik, eğitim, askerlik vb. nedenlerle), eşlerden birinin ölümü gibi yaşam sürecinde ana geçiş noktalarını tespit etmeyi amaçlamıştır (Knoke & Randall, 1977). Aile yaşam döngülerini belirleyen çalışmalar, belli olayları geçiş noktaları olarak kabul edip, aileleri yaşam dönemlerine ayırarak her dönemin karakteristik özelliklerini belirlemişlerdir (Yazıcıoğlu, 2012). Aile yaşam döngüsünün belirlenmesi ev ve aileye yönelik, ailelerin ileriye dönük planlar yapabilmelerini, aile içerisinde birey, eş ve çocuk alt sistemlerini ele alarak, bu alt sistemlere ilişkin ortaya çıkabilecek istek ve ihtiyaçları önceden görebilmeyi, ortaya çıkabilecek potansiyel sorunları fark edebilmeyi, ailenin her bir döngüdeki elde edecekleri veya kullanacakları insansal ve materyal kaynakları tahmin edilebilmeyi sağlamaktadır (Çamur- Duyan, 2000; Fitzsimmons & Williams, 1973; Gross vd.,1973). Aile yaşam döngüsünün her bir aşaması ile ailenin kriz durumları, eşler arasındaki ilişki, ebeveyn- çocuk ilişkisi, büyük ebeveynlerle geliştirilen ilişkiler ve ailenin farklı döngülerindeki ihtiyaç ve sorunlarına dikkat çekilmektedir (Çamur-Duyan, 2000). Ailelerin içinde bulundukları aile yaşam döngüsünün belirlenmesi, aile konularında araştırma yapmak isteyen bilim insanlarına yol göstermenin yanı sıra aile içinde yaşanan ya da yaşanabilecek olayların detaylı bir şekilde analiz edilmesine yardımcı olmaktadır (Yazıcıoğlu, 2012). Bu noktada ailenin gelişim görevleri değerlendirilirken ailenin içinde bulunduğu dönemin özelliklerinin ve ihtiyaçlarının bilinmesi önem taşımaktadır (Çamur-Duyan, 2003).

1.2.2. Aile Yaşam Döngüsü ile Aile İçi Rol ve Sorumluluk İlişkisi

Aile yaşam döngüsü, çiftlerin "evlenme" yoluyla aile kurmasıyla başlamaktadır (Waite, 1980). Her döngü, ailelerin farklı görevlerini ve aile üyeleri arasındaki rolleri/ilişkileri içermektedir (Golijani-Moghaddam, 2014, s.2). Aile içindeki roller, çocuklar büyüdükçe değişse de bazı aile yaşam döngüsü modelleri en büyük çocuğun yaşını baz alarak belirlenmiştir (Coughenour, 1972; Nock, 1979). Bu nedenle aile üyelerinin her bir döngü içerisindeki rol, tutum ve davranışlarında değişiklikler meydana gelmektedir. Yeni döngüdeki rollerin, rollere ilişkin tutum ve davranışların neler olduğu, aile bireylerinin bundan nasıl ve ne ölçüde etkileneceği ve eşlerin hangi döngülerde daha az, hangi döngülerde daha fazla sorun yaşayacaklarının bilinmesi, problemlerin çözülmesi ve ailelerin psikolojik süreçlerinin açıklanması için önem arz etmektedir (Golijani-Moghaddam, 2014; Selman, 2019). Aynı zamanda ailenin kuruluşundan sonlanmasına kadar geçen süre içinde bireylerin karşılaştıkları zorlukları da vurgulamaktadır (Golijani-Moghaddam, 2014, s.2). Aile yaşam döngüsünün her aşamasında değişim ve değişime bağlı olarak sorunlar söz konusudur. Aile üyeleri bu değişime uyum sağlamak, sorunlarla baş etmek amacıyla yeni beceriler geliştirmektedir (Özabacı & Erkan, 2013). Ailenin geçmişi, şimdiki ve gelecekteki gelişimsel görevleriyle ilgili olarak kullanılan aile yaşam döngüsü modeli, ailelerin her bir evrede yaşayabilecekleri sorunları içermesi bununla birlikte bireyin davranışlarını ve aile içi ilişkileri anlamada önemli katkıları olabilecek disiplinler arası bir konu olarak görülmektedir (Özdemir vd., 2009).

1.2.3. Farklı Aile Yaşam Döngüleri

Ailelerin gelişimsel aşamalarına göre, Aile yaşam döngüleri geleneksel ve modern aile yaşam döngüleri olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

1.2.3.1. Geleneksel Aile Yaşam Döngüleri

İlk olarak Sorokin, Zimmerman ve Galpin'in (1931) çalışmasında aile yaşam döngüsünden bahsedilmektedir. Buna göre Aile yaşam döngüsü modeli;

1. Ekonomik özgürlüğünü kazanan yeni evli çiftler,
2. Bir veya daha fazla çocuğu olan çiftler,
3. Kendi kendine yeten çocukları olan çiftler,
4. Yaşlı çiftler olmak üzere dört dönemden oluşmaktadır.

Glick (1947) aile yaşam döngüsü aşamalarını;

1. İlk evlilik,
2. İlk çocuğun doğumu,
3. Son çocuğun doğumu,
4. İlk çocuğun evlenmesi,
5. Son çocuğun evlenmesi,
6. Çiftlerden birinin ölmesi,
7. Diğerinin ölmesi,

şeklinde ilk ve son çocukta yaşanan değişimler baz alınarak yedi döneme ayırmıştır.

Duvall (1957) tarafından geliştirilen ilk aile yaşam döngüsü modeli evli çiftler, küçük çocuklu aileler, ergenlik döneminde çocuğu olan aileler, yetişkin çocuğu olan aileler olmak üzere dört evreden oluşmaktayken; daha sonra aile yaşamı döngüsünü;

1. Yeni evli çocuksuz aileler,
2. Küçük çocuklu aileler (en büyük çocuk 30 aylığın altında),
3. Okul öncesi çocuklu aileler (en büyük çocuk 2,5-6 yaş aralığında),
4. Okul dönemi çocuklu aileler (en büyük çocuk 6-13 yaş aralığında),
5. Gençlik dönemi çocuklu aileler (en büyük çocuk 13-20 yaş aralığında),
6. Evden ayrılan çocuklu aileler (ilk çocuktan son çocuğun ayrılmasına kadar),
7. Orta yaş dönemi aileleri (boş yuvadan emekliliğe kadar),
8. Yaşlı aileler (emeklilikten her iki eşin ölümüne kadar) olmak üzere sekiz dönem olarak belirlemiştir.

Duvall aile yaşam döngüsünü belirlerken, ailenin zaman içindeki değişimini baz almaktadır (De Genova & Rice, 2005; Goldenberg & Goldenberg, 2008). Aile yaşam

döngüsünün özelliklerini, büyük oranda ailenin içinde bulunduğu toplumun kültürel özellikleri açıklamaktadır (Yalın, 1998). Bu nedenle ülkemizde de aile yaşam döngüsü modeli geliştiren araştırmacılar bulunmaktadır.

Sayın (1990) aile yaşam döngüsünü dört döneme ayırmıştır:

1. Ev kurma veya evlenme dönemi: Bu evre 22 yaş civarında başlar ve yaklaşık iki yıl kadar sürer.
2. Döllenme dönemi: İlk çocuğun doğumu ile başlar, ilk çocuğun evlenmesine kadar devam eder.
3. Dağılma dönemi: İlk çocuğun evlenmesi ile başlar, son çocuğun evlenmesine kadar devam eder.
4. Sonuç dönemi: Son çocuğun evlenmesi ile başlar ve eşlerden birisinin ölümüne kadar devam eder.

Selman ve Uçar (2017) tarafından aile yaşam döngüsü süreçlerinin ele alındığı ve Türk toplumuna özgü aile yaşam döngüsünün belirlenmesi amacıyla yapılan çalışmada; Türk aile yapısında son dönemlerde meydana gelen değişimler göz önüne alınarak sekiz döngüye ayrılmıştır. Kurulacak evlilik birliğine önemli düzeyde etkisi olduğu ve evliliğe hazırladığı gerekçesiyle nişanlılık döngüsü eklenmiştir. Duvall'ın (1957) belirlediği okul öncesi çocuklu aile döngüsü ülkemizde kadınların çalışma hayatında az olması ve buna bağlı olarak Türkiye'de 3-4 yaş aralığında olan çocukların okul öncesi kurumlara gitmesi yaygın olmadığı gerekçesiyle döngü olarak kabul edilmemiştir. Ayrıca evden ayrılan çocuklu döngü ismi aynı kalmakla birlikte, içeriği değiştirilmiş, çocukların evlilik sebebiyle evden ayrılmaları üzerine kurulmuştur. Böylelikle;

1. Nişanlılık Döngüsü,
2. Yeni Evli-Çocuksuz Aile Döngüsü,
3. Küçük Çocuklu Aile Döngüsü,
4. Okul Dönemi Çocuklu Aile Döngüsü,
5. Ergen Çocuklu Aile Döngüsü,
6. Evden Ayrılan Çocuklu Aile Döngüsü,
7. Boş Yuva Döngüsü,

8. Dulluk Döngüsü şeklinde aile yaşam döngüleri evrelere ayrılmıştır (Selman & Uçar, 2017).

Bu araştırmada Duvall (1957) tarafından geliştirilen Aile Yaşam Döngüsü modeli esas alınmış olup, küçük çocuklu (en büyük çocuk 30 aylığın altında) ve okul öncesi çocuklu ailelerin (en büyük çocuk 2,5-6 yaş aralığında) özellikleri ile toplumsal cinsiyet temelli sorunları belirlenmiştir. Konuya ilişkin bilgi ve farkındalık düzeylerinin artırılması ve uzun vadede tutum ve davranış değişikliği yaratılması amacıyla aile yaşantısı eğitim programı hazırlanmıştır.

1.2.3.2. Modern Aile Yaşam Döngüleri

Babanın para kazanan, eve ekmek getiren, annenin çalışmadığı ev hanımı olduğu geleneksel aile kavramının farklı aile türlerine evrildiği; kadının çalışma yaşamına girmesiyle çift kariyerli aileler, evlenmeden birlikte yaşayan eşler, parçalanmış aileler, tek ebeveynli aileler ve birden fazla evlilik yapan bireylerden oluşan aileler olmak üzere son yıllarda farklı aile türlerinde artış olduğu bilinmektedir (Afiatin vd., 2016). Çalışan kadın sayısının artışı, ailenin yapısı ve dinamiklerini geleneksellikten geleneksel olmayan şekilde değişmesine neden olmaktadır (Cantera vd., 2009). Nitekim Esping-Andersen de (2011) geleneksel çekirdek ailenin toplumda giderek azaldığını, atipik alternatiflerin gün geçtikçe arttığını ifade etmektedir. Bazı ailelerin gelişimsel aşamaları, aile yaşam döngüsünün formuna uymayabilir. Evlilik dışı çocuğu olan, geç çocuk sahibi olan, çocuk sahibi olmak istemeyen, tek ebeveynli, homoseksüel aileler ile aile hayatını nitelik ve nicelik olarak etkileyen eş, kardeş ya da aile üyelerinden birisinin kaybı gibi nedenlerle ailelerin yaşam döngüsünün aşamaları farklılık gösterebilir (Belsky vd., 1984). Bu açıdan düşünüldüğünde; geleneksel aile yaşam döngüsü modelleri, yaşam döngüsü içinde alternatif gelişimsel evreleri yaşayan aileleri dikkate almamaktadır. Ancak aile yaşam döngüsü anne baba ve çocuklardan oluşan çekirdek bir aileyi anlama, tanıma, sorun ve ihtiyaçlarını belirleme konularında bekâr ya da yeni evli çiftlere rehberlik etmektedir. Bireyler aile kurduklarında; zaman içerisinde büyük olasılıkla yaşayacakları aşamalar hakkında bilgi sahibi olmaları, içinde bulundukları

döngüyü değerlendirmelerini sağlayabileceği gibi geleceğe ilişkin gerçekçi bir farkındalığın sağlanmasına katkıda bulunmaktadır (Belsky vd., 1984).

1.2.4. Aile Yaşam Döngüsü Açısından Küçük Çocuklu Aileler ile Okul Öncesi Çocuklu Ailelerin Özellikleri, İhtiyaçları ve Sorunları

Yeni kurulan -başlangıç döneminde yer alan- aile, yaşam döngülerinden geçerken aile üyelerinin sayısı ve yaşları, ailenin kaynakları ve harcamaları, ailenin barınma gereksinimleri ve maliyeti, aile üyelerinin fiziksel ve duygusal ihtiyaçları ve kaynakları gibi konularda değişimler yaşamaktadır (Waite, 1980). Ailelerin her bir döngüde geçirdiği süre, form ve işlev birbirinden farklı olmaktadır. Ailelerin her bir yaşam döngüsünde benimsediği değerleri, amaçları, aile bireyleri arasındaki ilişkiler, ailede rol, görev ve sorumluluklar, ev yönetim faaliyetleri, insansal ve materyal kaynakları, bu kaynaklara duyulan talepleri ve kaynakları kullanma biçimi, beslenme, sağlık, eğitim, eğlence vb. konularda yapılan harcamaları evlilik yılına, çocukların yaşlarına ve sayısına göre farklılık göstermektedir (Duvall, 1972; Okraku, 1971; Yazıcıoğlu, 2012). Aile yaşam döngüsünün ilk aşaması olan başlangıç dönemi, evlilikle başlayıp, ilk çocuğun doğumu ile sona ermektedir (Glick, 1947). Başlangıç aşamasından sonra çocuğun aileye katılmasıyla rol ve sorumluluklar değişmektedir. Karı-kocalık rollerinin devam etmesinin yanı sıra ebeveynlik rolleri de eklenmektedir. Böylelikle aile yeni bir döngüye geçerek genişlemeye başlar ve ailenin yaşam tarzında değişiklikler meydana gelir (Duvall, 1972; Yazıcıoğlu, 2012). Yeni aşama ise genişleme dönemidir. *“İlk çocuğun doğumundan, son çocuğun doğup büyümeye başladığı dönem”* genişleme dönemi olarak tanımlanmaktadır. Bu dönem, ilk çocuğun doğmasıyla başlayan ve ilk çocuğun evden ayrılışına kadar geçen süreyi kapsamakta ve çeşitli alt dönemleri (küçük çocuklu aileler (en büyük çocuk 30 aylığın altında), okul öncesi çocuklu aileler (en büyük çocuk 2,5-6 yaş aralığında), okul dönemi çocuklu aileler (en büyük çocuk 6-13 yaş aralığında), gençlik dönemi çocuklu aileler (en büyük çocuk 13-20 yaş aralığında) ve evden ayrılan çocuklu aileleri (ilk çocuktan son çocuğun ayrılmasına kadar) içermektedir (Gross & Crandall, 1963; Hill, 1964). Bu dönem, ilk çocuğun evden ayrılmasıyla son bulurken, aile artık daralma dönemine girmektedir (Waite, 1980, s.275). Çiftlerin çocuk sahibi olmalarının bir ‘geçiş’ olduğu, ailenin başlangıç

döneminden genişleme döneminin küçük çocuklu alt evresine geçiş yaptığı söylenebilir. Genişleme döneminin küçük çocuklu aile evresinde, evlilik sisteminde köklü değişiklikler yaşanır. Karı-koca rollerine sahip olan bir çift, çocuk sahibi olarak yeni bir kuşağa bakım veren, büyüten ve yetiştiren ebeveyn rolünü üstlenmektedir (Barker, 1986). Ailenin çocuk sahibi olması, ailede yaşayan kişi sayısını artırmasının yanı sıra aile yaşamının yeniden düzenlenmesini de içermektedir. Duvall ve Kerckhoff (1958) bu durumu; aynı ailede dünyaya gelen iki çocuğun aile içi ilişkiler açısından aslında aynı aileye sahip olmadığı şeklinde açıklamaktadır.

1.2.4.1. Anne ve Baba Olmak: Ebeveynlik Roller

Yeni evli çocuksuz dönemde eşler, anne baba olma kararı aldıktan sonra ebeveynliğe hazırlık aşaması yaşamaktadır. Başarılı ebeveyn olmanın ilk temel koşulu, dengeli ilişkiler kurabilen birer eş olmaktır. Bu dönemde kadın ve erkeğin, karıkoca olarak rollerinin ve beklentilerinin neler olduğunu anlayıp, benimsemeleri gerekir. Kadın ve erkeğin hayatında çok önemli kabul edilen ve değişim yaratan olaylardan birisi evlilik ise en az onun kadar önemli olan diğer bir olay da çocuk sahibi olmakla ebeveynliğe geçiştir (Çamur-Duyan, 2000; Miller, 1981). İlk çocuğun doğmasıyla aile içi rollerde büyük değişimler yaşanmakta; eşler, ebeveynlik rollerini üstlenmektedir. Ailede rollerin yeniden belirlenmesi yoluyla ailenin yaşam tarzında değişiklikler yaşanmaktadır. Ebeveynler, yapmak zorunda oldukları birçok yeni görev ve sorumluluğa sahip olmaktadır (Lopata, 1966). Eş olmaktan, ebeveyn olmaya geçiş ile ilgili ilk çalışmalarda ebeveynliğe geçiş, “*aile sisteminin yeniden düzenlenmesini gerektiren duruma ilişkin şok*” olarak tanımlanmıştır (LeMasters, 1957).

Çocuğun aileye katılımı, ailenin sosyal çevresine kabul edilme ve uyum sağlama aşamasında verdiği mutluluğun yanı sıra yeni sorumluluklar ve sorunları da beraberinde getirmektedir (Winch, 1963). Küçük çocuklu aile evresinde yaşanan en temel sorunlar, genelde eşler arasında sorumluluk paylaşımında ve ebeveynlik rolünün getirdiği sorumlulukları üstlenmede ortaya çıkmaktadır (McGoldrick & Carter, 1982). Bu değişimler ve yeni roller ebeveynlerin üstesinden gelinmesi zor süreçler yaşamalarına neden olmaktadır (Carter & McGoldrick, 1988). Hamilelik dönemi, anne baba

adaylarının ebeveynlik rollerinin belirlendiği, bu roller için hazırlanıldığı ve ev içi faaliyetlerin yeniden düzenlendiği bir dönem olsa da; anne baba adayları ebeveynliğe geçiş sürecine hiçbir zaman tam anlamıyla hazırlanamamaktadır (Adams, 1971). Birçok ebeveyn, ebeveynliğe ilişkin kurslara katılıp, kitaplar okusalar bile ebeveynlik rolü ve davranışları söz konusu olduğunda; kendilerini yetersiz görmektedir. Özellikle erkekler, kadınların içgüdüsel olarak anneliğe hazır olduklarını kabul ettiklerinden kendilerini babalığa pek hazırlanamamaktadır (Falbo & Cendry, 1976). Oysaki Uzel (2019) insan türünde doğurmayan ve emzirmeyen ebeveyne “baba” dendiğini ancak; doğurmak ve emzirmek faaliyetlerinin dışında çocuk bakımına ilişkin tüm faaliyetlerde babaların da yer alabileceğini, ebeveynler arasında eşit paylaşılabileceğini belirtmektedir. Hatta bu durumu “*Ben anneliğe talip değilim. Sadece kendi payıma düşen hakkı istiyorum, babalığımı yapmak istiyorum.*” diye ifade etmektedir.

Kadınların ve erkeklerin ebeveynliğe ilişkin tutumları ve beklentileri farklılaşmaktadır (Cowan vd., 1985; LaRossa & LaRossa, 1981). Ebeveynliğe ilişkin tutum ve davranışlarını etkileyen en önemli faktörlerden biri, içinde bulunulan kültüre ait özelliklerdir (Gonzalez vd., 2001). Ülkemizde ebeveynlerin çocuk bakımına ilişkin tutum ve davranışları ile ilgili kültürel ve geleneksel görüşler bulunmaktadır. Çocuk bakımı annenin görevi olarak görülürken, babanın evin ekonomik gereksinimlerini karşılayan kişi olduğu düşünülmektedir (Evans, 1997; Kılıçaslan, 2017; Razon, 2018; Yalın, 1979). Türk aile yapısı incelendiğinde, çocuk yetiştirme sürecinin ve ailenin varlığını sürdürebilmesi için yerine getirilmesi gereken ev içi faaliyetlerin sorumluluğunun büyük bir kısmının annelerin üzerinde olduğu gözlenmektedir (Demircioğlu vd., 2011). Bu durumdan anne daha çok etkilenmekte, daha önce tecrübe etmediği yeni görevini üstlenmektedir (Lopata, 1966). Bu süreçte kadın, annelik rolüne uyum sağlama noktasında kocasının yardımına ihtiyaç duymaktadır (Blood & Wolfe, 1960; Kenkel, 1973; Oktar-Yelmen, 2017; Segal, 1990). Değişen yaşam koşulları aile yapısını ve çalışma koşullarını da değiştirerek çocuk bakımına ilişkin sorumlulukların ebeveynler arasında paylaşılması gereğini ortaya çıkarmaktadır (Esping- Andersen, 2011; Myers, 1996, ss.5–18). Çocuk bakımının anne ve babanın ortak sorumluluğu olduğunun bilinerek, anneler kadar babaların da çocuk bakımı ve eğitimi konularında sorumluluklarını yerine getirmesi gerekmektedir (Özyürek & Tezel-Şahin, 2005). Segal

(1990) anne ve babaların çocuk bakımı faaliyetlerinde eşitlikçi bir paylaşımda bulunmalarını kolaylaştıran ve zorlaştıran faktörleri; iç ve ruhsal faktörler, dış ve toplumsal faktörler olarak iki gruba ayırmıştır. Erkeklerin ücretli bir işte çalışıyor olmasının getirdiği sorumluluklar (evin geçiminden erkeklerin sorumlu olduğu inancı, uzun çalışma saatleri, çocuk sahibi olmayla birlikte gelir artışı sağlamak için fazla mesai, ek işte çalışma vb. durumlar), kadının daha düşük ücretli işlerde ya da yarı zamanlı işlerde çalışması, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin geleneksel tutum vb. zorlaştıran faktörler olarak belirtilmektedir. Babaların çocuk bakımına katılımının önündeki engellerden bir tanesi de sosyal çevresi (aile, akraba, arkadaş vb.) tarafından olumsuz tepkilerle karşılaşmasıdır. Ayrıca cinsiyete göre rol ve sorumluluklar olması gerektiği ve kadınların annelik rolü için doğuştan bir yeteneğe sahip olduğuna ilişkin bakış açısı da babaların çocuk bakımına katılımını olumsuz etkilemektedir. Buna karşın eşlerin ikisinin eşit kariyere sahip olması, eşler arası gelir farkının az olması, kadın ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin eşitlikçi tutuma sahip olması ise kolaylaştıran faktörler olarak belirtilmektedir (Segal, 1990, ss.65-67).

Ebeveynliğe geçiş sürecinde çiftleri etkileyen 3 faktör bulunmaktadır:

- 1) Anne-babalık rolüne ilişkin sorumluluk ve sınırlılıklara bakış açıları,
- 2) Bir çift olarak çocuk yetiştirmekten aldıkları haz,
- 3) Evliliklerindeki yakın ilişkileri ve durağanlıklarıdır (Gazioğlu-İşmen, 2017, s.40).

Bu döngüde ebeveynler yeni rolleri üzerinde konuşup paylaşımda bulunabilmelidir (Gazioğlu-İşmen, 2017, s.40). Hoffman vd. (1978) çocuk sahibi olmanın diğer bir deyişle ebeveyn olmanın olumlu-olumsuz yönlerini özetlemişlerdir:

Olumlu Yönler

- Sıcaklık ve sevgi alışverişi,
- Çocukların hayata kattığı teşvik ve zevki deneyimleme,
- Toplumda sorumluluk sahibi olgun bir birey olarak kabul görme,

- Çocuğun büyümesini izleme ve hayata anlam katan öğrenme fırsatlarını yaşama, kendi ölümünden sonra adını sürdürececek birinin olması,
- Çocukların büyümesine yardım ederken başarı ve yaratıcılık duygusuna ulaşma,
- Daha az bencil olmayı ve özveride bulunmayı öğrenme,
- Ebeveynin işine yardım eden ve kendi gelirlerini aile kaynaklarına katan evlat sahibi olma şeklinde ifade edilmiştir.

Olumsuz yönler

- Özgürlüğün kısıtlanması,
- Ekonomik baskı,
- Çocukların sağlığı, güvenliği ve iyi olmaları konusunda endişeler,
- Annenin çalışma olanaklarının engellenmesi,
- Çocukları suç, savaş ve kirlilik dolu bir dünyaya getiriyor olma endişesi,
- Eş ile geçirilen zamanın azalması,
- Mahremiyetin kaybolması,
- Anne-babanın herhangi bir hatası olmadığı halde çocukların kötü yetişeceğinden korkma vb. düşünceler ebeveyn olmaya ilişkin olumsuzluk içeren durumlardır.

Doğurganlık ile ilgili iktisadi yaklaşımlara göre, bir insanın çocuk sahibi olmaya karar vermesi için, çocuk sahibi olmanın getirdiği fayda, çocuğun olmasıyla birlikte insansal kaynaklardan zaman kullanımına ilişkin faydadan ve parasal maliyetlerden fazla olması gerekmektedir (Becker, 1960). Türkiye’de insanlar genelde çocuk sahibi olmanın kişinin hayattan tatmini için gerekli olduğuna ve kişiye neşe getireceğine inanmıştır. Çocuğun getirdiği faydayı genel anlamda ebeveynin mutluluğu veya yaşam memnuniyeti ile ölçebileceği varsayıldığında, teorik olarak çocuğun, ebeveynlerin mutluluğunu artırması beklenmektedir. Ancak yapılan çalışmalarda çok farklı sonuçlar elde edilmiştir. Çocuk sahibi olmanın her zaman mutluluğu artırmadığı belirlenmiştir (Telsiz, 1983; Uğur, 2018).

Ebeveynlerin, ebeveyn olmayan bireylere göre daha mutsuz (Alesina vd., 2004), yaşamlarından (Di Tella vd., 2003) ve evlilik hayatından daha az memnun olduklarını (Twenge vd., 2003) belirten çalışmalar ile ebeveyn olmak ile çiftler arası sevgide düşüş

olduğu (Gottman & Schwartz- Gottman, 2020; Grossbard & Mukhopadhyay, 2013) ve ruh sağlıklarının daha kötüye gittiğini (Clark & Oswald, 2002) belirten çalışmalar alanyazında yer almaktadır. Ancak alanyazında ebeveyn olmakla mutluluk arasında pozitif ilişkinin olduğunu; bunun çocuk sayısı, çocuğun yaşı ve ebeveynlik süresinden olumsuz etkilendiğini belirten çalışmalara da rastlanılmıştır. Nitekim Uğur (2018) tarafından farklı yaşlarda çocuk sahibi olmanın getirdiği faydalar ve külfetlerin farklılaşabileceği düşüncesiyle yapılan çalışmada, çocukların yaş grupları ile bireylerin mutluluk skoru ilişkisi incelenmiştir. 0-5 yaş çocuğu olan ebeveynlerin daha mutlu oldukları belirlenmiştir. Benzer şekilde Aassve vd. (2012) çocuk sahibi olmak ile mutluluk arasında pozitif bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Kohler vd. (2005) tarafından yapılan çalışmada ise, çocuk sayısının annenin mutluluğunda etkili olduğu bulunmuştur. İlk çocuğun ebeveynlerin mutluluğunu pozitif etkilediği, fakat ikinci çocuğun annelerin mutluluğuna negatif etkisinin olduğu belirlenmiştir. Clark vd. (2006) çocuğun dünyaya gelmesinden 1 yıl önce ve dünyaya geldiği yıl ebeveynlerin mutluluklarında bir artış, doğumdan 1 yıl sonra ise ebeveynlerin mutluluklarında keskin bir düşüş olduğunu belirtmektedir.

1.2.4.2. Evlilik İlişkisi ve Yaşanan Değişimler

Çocuğun doğumuyla birlikte evlilik ilişkisi de her açıdan etkilenmektedir. Ebeveynliğe geçiş süreci, eşlerin evliliklerinde çok büyük değişimlere neden olurken, bireyler genelde bu değişime hazır değildirler (McGoldrick,1988).

İlk çocuğu olan bireylerin aile içinde yaşadıkları sorunlar içerik ve ilişkiyle ilgili olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Ebeveynlerin çalışma hayatı ve aile yaşamı arasında bir ikilem, güç yapısındaki dengesizlikler, rollerin paylaşımı ile ilgili sorunlar, çocuk bakımı ve disiplini ile ilgili sorunlar yaşanan sorunlara örnek olarak verilebilir (Canel, 2007; Çamur-Duyan, 2000).

Bu sorunlar, eşlerin ebeveynliğe hazır olma durumları, bu rolü nasıl yerine getirecekleri, kendi aralarında bu rolü nasıl ve ne şekilde paylaşacakları, çocuğun bakımıyla ilgili yeteri kadar bilgiye sahip olup olmadıkları ile yakından ilgilidir (Çamur-Duyan, 2000). Bu dönemde kaynakların kullanımı ve iş bölümünde yeni düzenlemelere ihtiyaç

duyulmakta (Gönen, 1986); uyum sağlama her iki ebeveyn için de zor olmaktadır (Dizard, 1968).

Çocuğun doğumuyla birlikte duygusal odaklanma, bireysel ihtiyaçlardan ve eşlerin birbirlerine odaklanmalarından ziyade, ailenin yeni üyesi üzerinde toplanır. Ailelerin ilk çocuğa sahip olduğu dönemde boş zaman ilgileri, ekonomik durumu, aile içi ilişkileri, iş aile arasındaki dengeleri değişmektedir (Lawrence vd., 1998; Lower, 2005; McCubin, 1990; Yan & Zhou, 2016;). Ebeveynlikle birlikte yaşanan değişimler arasında yeni rol ve sorumluluklara uyum, evlilik ilişkisinde yaşanan sorunlar, sosyal yaşantı, evlilikten alınan doyum, eşle olan ilişkiler, iletişim sorunları, çatışma, kök ailelerle ilişkilerin yeniden düzenlenmesi gibi konularda diğer dönemlere oranla yaşanan etkileyici değişimleri ve baş edilmesi gereken zorlukları beraberinde getirmektedir (Barker, 1986). Ebeveyn olmayla birlikte eşler arasında ilişkiler de farklılaşmaktadır. Bebek olduktan sonra çiftlerin daha çok yoruldukları ve kendilerine ve ilişkilerine daha az zaman ayırabilmeleri nedeniyle bu süreçte evlilikten alınan tatminde azalma olduğu belirlenmiştir (Galin & Brommer, 1996; Fidaner, 1995; Framo, 1994).

Ailenin kuruluş (başlangıç) döneminde eşlerin birlikte yaptıkları faaliyetlerin çocuğun doğmasıyla azalması, birbirlerine daha az zaman ayırmaları, karı koca arasındaki beraberliği giderek azaltmaktadır (Dizard, 1968). Kadınlar, erkeklere oranla annelik rolüne daha fazla yatırım yapmaktadır (Cowan & Cowan, 1988). Küçük çocuklu evrede, bireylerin ebeveynlik rollerini daha çok ön plana çıkartması söz konusu olabilmektedir (Gazioğlu-İşmen, 2017, s.40; McGoldrick, 1988). Hem kadınların hem de erkeklerin eş rolüne verdikleri önemde azalma yaşanabilir ve karı-kocalık rollerini ihmal edebilirler. Hatta yalnızca çocuklarının bakımı için yaşadıklarını düşünebilirler (Cowan & Cowan, 1988; Gazioğlu-İşmen, 2017, s.40). Kadınlarda bu durum daha fazla görülmektedir (Cowan & Cowan, 1988). Yeni annelik rolünün ağır sorumluluklarından dolayı anne eş rolünü ihmal edebilir, bu da kaygıya ve eşler arası çatışmaya neden olmaktadır (Duvall, 1972). Ailede karşılıklı ilişki ve paylaşımın azaldığı bu dönemde iyi yürümeyen bir evlilik, çocuğun doğumu ile eklenen sorumluluklarla ve ebeveynliğin duygusal boyutu evliliği etkilemektedir (Williams, 2000). Bu nedenle tüm bu yaşanan değişimler, uyum sağlama süreci veya uyum sağlayamama durumları eşlerin ilişkilerini olumsuz etkilemekte, bunun da hem evlilikten alınan doyum hem de yaşamdan alınan doyum

azaltacağı bilinmektedir (Bernard, 1972; Schram, 1979). Evlilikten duyulan mutluluk, evliliğin ilk zamanlarında yüksek olma eğilimindeyken, çocuk sahibi olmayla ebeveynlerin artan rol ve sorumluluklarına bağlı olarak azalmakta, çocukların evden ayrılmasıyla oluşan boş yuva döneminde tekrar artışa geçmektedir (Afiatin vd., 2016).

Dohrenwend vd. (1978) tarafından yapılan çalışmada, bebek sahibi olmanın, 102 stresli yaşam olayı arasında altıncı sırada yer aldığı belirlenmiştir. Bu nedenle bireylerin yaşamlarındaki ilişkilerin en kırılgan olduğu dönem, çoğunlukla evliliğin ilk yıllarında çocuk doğumuyla başlayan dönem olduğu söylenebilir. Aileler bu süreci, evliliği güçlü tutarak birlik, beraberlik ve uyum içinde krize dönüştürmeden yaşamak için çaba ve emek sarf etmelidir. Ancak aile içi uyum sağlanamadığı takdirde bu yaşanan değişimler ve zorluklar, ebeveynliğe geçiş sürecinin eşlerin en çok zorlandığı dönem olmasına neden olabileceği hatta boşanmalarla sonuçlanabileceği belirlenmiştir (Carter & McGoldrick, 1988).

Çift terapisti olan Gottman, ebeveynliğe geçiş sürecinde olan ve danışmanlık alan çiftlerin %67'sinin bebekli hayatın ilk 3 yılında birbirlerinden memnuniyet duymadıklarını ifade etmektedir. Bu nedenle Gottman ve Schwartz-Gottman (2020) “Bebekle Eve Dönüş Programı”nı geliştirmişlerdir. Program, aileye katılan ilk bebeğin, anne babanın duygusal ilişkisini nasıl etkilediğini ve güçlü bir ilişkinin nasıl kurulacağına ilişkin çiftlere bilgi ve beceri kazandırmayı hedeflemektedir.

1.2.4.3. Ev İçi Faaliyetler ve Çocuk Bakımına İlişkin Sorumlulukların Paylaşımında Kaynak Kullanımı ve Yaşanan Değişimler

Ev yönetiminde kaynak; “*amaçları gerçekleştirmeye yarayan ve kullanılabilen değerler*” şeklinde tanımlanmaktadır (Gönen & Bayraktar, 1988). Bir başka tanıma göre; “*insanların arzuladıkları sonuçlara ulaşmalarında elde mevcut ve kullanabildikleri araçlardır.*” (Terzioğlu vd., 2002). *İnsansal* (bilgi, beceri, yetenek, hüner, deneyim, zaman, insan gücü (enerji), sağlık, zihinsel yetenekler, bireye özgü nitelikler ve bireylerin fiziksel görünüşleri) ve *materyal* (para, gelir, tasarruf, paraya çevrilebilen bireysel mallar, sahip olunan araç gereçler, ev, mobilya, giysi vb. ile okul, dersane, hastane, parklar, alışveriş merkezleri, yollar gibi toplumsal kurumların tümü)

kaynaklar şeklinde iki ana gruba ayrılmaktadır. Kaynaklardan bazıları (para, zaman vb.) kullanılmalarıyla tükeneyeceği gibi bazıları (beceri, yetenek vb.) ise kullanmayla artış göstermektedir (Deacon & Firebough, 1981).

Ailenin sahip olduğu insansal ve materyal kaynaklar, aileyi oluşturan bireylerin özelliklerine göre şekillenmektedir. Bu nedenle her ailenin kaynakları birbirinden farklılık göstermektedir. Ailede yaşanan olayların değişimi; ailenin sahip olduğu kaynakların niteliğini, çeşidini ve miktarını etkilemektedir. Bu durum da aile kaynaklarında artma ya da azalmaya neden olmaktadır. Ailedeki her bireyin farklı bir yeteneği, becerisi ve tecrübesi vardır. Bu insansal kaynaklar ailenin birlikte iş yapmasına ve hedeflerine ulaşmasına yardımcı olmaktadır. Ailenin materyal kaynakları ise ailede kullanılan ev, araba, mobilya, ekipman, araç gereç, yiyecek vb. gibi maddi varlıkları ifade etmektedir. Ailenin maddi kaynakları, aile ihtiyaçlarının karşılanması ve refah düzeylerinin artırılması amacıyla kullanılmaktadır. Ailenin ihtiyaçlarına göre, materyal kaynakların kullanımı farklılık gösterebilir (Gönen, 1986; Gönen & Bayraktar, 1988; Terzioğlu, 1987).

Duvall'ın Aile yaşam döngüsü modeline göre genişleme döneminin ilk aşaması olan bu alt evrede ilk çocuğun doğumu ile birlikte ailenin yaşamında ve harcama şekillerinde önemli değişiklikler meydana gelmektedir. Çocukların bakımına ilişkin yapılan harcamalar gelirin büyük bir bölümünü kapsadığı için ailelerin daha çok paraya ihtiyacı olmaktadır (Runyon & Stewart, 1987). İlk çocuğun doğumuyla doğum masraflarının dışında sağlık, beslenme, giyim ve çocuk bakımı için yapılan harcamalar ile çocuk için alınan dayanıklı mallar, daha geniş yaşam alanı, çocuk bakımı, eğitimi ve oyun oynaması için gereken tüm harcamalar da artış yaşanmakta, aile bütçesinde değişikliğe neden olmaktadır (Duvall, 1972; Lansing & Kish, 1957; Saxton, 1993; Wells & Gubar, 1966). Borton (2005) çalışmasında genişleme ve daralma dönemlerindeki ailelerin çoğunlukla sağlık harcamaları için, Wells ve Gubar (1966) ise tüm yaşam dönemlerindeki ailelerin gıda, giyim, dayanıklı tüketim malları ve ulaşım harcamaları için borçlandıklarını belirtmişlerdir. Ev içi faaliyetlerin ve çocuk bakım faaliyetlerinin yürütülmesinde ailenin sahip olduğu hem materyal kaynaklar (para vb.) hem de insansal kaynaklar (zaman, fiziksel kapasite, zihinsel yetenek vb.) önemli rol oynar (Kundak, 1973).

Ailenin gelir düzeyi, ev içi faaliyetlerde ve çocuk bakımında kullanılan kaynaklar açısından seçim yapabilme imkânı sağlamaktadır (ev içi faaliyetlerin yapımında ücretli yardımcı, çocuk bakımında bakıcı desteği veya okul öncesi kuruma gönderme, dışarıda yemek yeme ya da eve söyleme). Dolayısıyla kadınların ev içi faaliyetlere ve çocuk bakımına katılımı, ailenin gelirinden etkilenmektedir. Geliri yüksek olan ailelerde kadınların geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin etkisi azalmaktadır. Aynı zamanda evlilikte kadınların eğitim seviyesi, geliri ve ekonomik açıdan eşine olan bağımlılığı, ev içi faaliyetlerin paylaşımında önemli olmakla birlikte; mevcut kaynaklara ne kadar sahip olduğu da büyük önem arz etmektedir. Kaynaklara eşit derecede sahip olmak, ev içi faaliyetlere ilişkin sorumlulukların paylaşımında da eşitliği getirmektedir (Bianchi vd., 2000). Terzioğlu (2000) bu durumu, *“Bir bireyin sahip olduğu insansal ve materyal kaynaklarının toplamı onun; bir şeye sahip olma, bir olayı çözümüleme, bir hedefe ulaşmadaki potansiyel gücünü göstermektedir.”* şeklinde ifade etmektedir.

Aile kaynakları yönetimi, ailenin fiziksel, ekonomik, sosyal ve psikolojik gücünü kapsamalarının yanı sıra eşlerin çalışması ve toplumsal cinsiyet rolleri gibi konuları da içermektedir (Sunarti vd., 2013). Arıkan-Onur (2006) kadının çalışma yaşamına katılımıyla birlikte bireysel ve aile gelirinin artışı sağlanırken, aynı zamanda insansal kaynaklardan olan zaman ve fiziksel enerji kullanımının da arttığını belirtmektedir.

Eşler arasında ev içi faaliyetler ve çocuk bakımına ilişkin faaliyetlerde sorumluluk paylaşımı ve kaynak kullanımı ilişkisi incelendiğinde, bu süreçte çocuk gelişimi ve eğitimindeki büyük ve önemli görevler ile ev içi faaliyetleri kadınların çoğunlukla tek başlarına üstlendikleri görülmektedir (Razon, 2022). Geleneksel ailelerde, kadının zaman kullanımı konusunda zorlandığı görülmektedir (Gazioğlu-İşmen, 2017, s.40). Aile içi rol ve sorumluluklara geleneksel yaklaşım, kadının insansal kaynaklarının azalmasına yol açmaktadır. Burton (1976, aktaran Gönen & Bayraktar, 1988) kadın ve erkeğin zeka açısından eşit olmasına rağmen, cinsiyetçi iş bölümünün değerli insansal kaynakların etkin bir şekilde harcanmamasına neden olacağını öne sürmektedir. Kadın ve erkeklere ilişkin rol beklentileri ve ayrımları bireylerin insansal kaynaklarını en etkin şekilde kullanmasının önünde bir engel oluşturmaktadır (Gönen & Bayraktar, 1988). İnsansal kaynakların yönetimi; aile bireylerinin ev içi rol ve sorumluluklarının maksimum düzeyde yapılması ile birlikte, erkeklerin çocuk bakımına ve ev içi

faaliyetlere daha çok katılımına ve kadınların ise çalışma yaşamına katılımına ilişkin daha fazla imkân yaratılmasına odaklanmaktadır (Sunarti vd., 2013).

Bireylerin evlilik öncesi ve evlilik sonrası ev içi faaliyetlere katılımlarını inceleyen Gupta (1999), evlendikten sonra erkeklerin bu faaliyetlere katılımlarında azalış, kadınlarınkinde ise artış olduğunu saptamıştır. Eşlerin halen toplumsal cinsiyet normlarından etkilendikleri açıkça görülmektedir. Erkekler çocuk bakımı ve ev içi faaliyetleri “boş zamanlarında yapılacak faaliyetler” olarak değerlendirmekte; kadınlar ise “çalışma” olarak görmektedir (Horna & Lupri, 1987). Dolayısıyla erkeklerin, bu konularda kendilerini daha özgür hissettikleri düşünülebilir. Bu durumda da aile alanında toplumsal cinsiyet eşitliğinin ilerleme kaydedememesi olarak tanımlanan “gecikmiş adaptasyon süreci”nden söz edilebilir (Berk, 1985). Barnett ve Baruch (1987) erkeklerin geleneksel olarak kabul edilen ev içi erkek işleri (tamir işleri, faturaların ödenmesi vb.) ile geleneksel olarak kabul edilen kadın işlerine (temizlik, çamaşır, bulaşık yıkanması vb.) benzer süreler harcadıklarını belirtmektedir. Kadınlara atfedilen ev içi faaliyetlerin her gün hatta gün içinde birden fazla yapıldığı düşünüldüğünde, erkeklerin bu ev içi faaliyetlerini oldukça az önemsedikleri sonucuna varılabilir. Ancak çocuk bakımı, ev içi faaliyetlerin aksine, aile dayanışmasını ve çocuk refahını desteklemek için değer verilen bir faaliyet olarak görülme eğilimindedir (Raley vd., 2012). Buna göre ebeveynlerin, çocuklarına bakmak için zaman ve para harcamak için yüksek motivasyona sahip olmaları beklenmektedir (Hallberg & Klevmarken, 2003; Raley vd., 2012). Çocuk bakımının bu iki bileşeni, hem ev içi faaliyete katılım hem de duygusal açılardan babaların çocuk bakımına katılımını anlamak için dikkate alınmalıdır (Coltrane, 2000).

Erkeklerde durumun baba olmakla da değişmediği görülmektedir. Baba olduktan sonra erkeklerin ev içi üretime katılımlarının arttığı ancak bu katkının çoğunlukla çocuk bakımına ilişkin faaliyetlerde olduğu bilinmektedir (MacDermid vd., 1990; Sanchez & Thomson, 1997). Baba olmak, yalnızca çocuk bakımına katılımı teşvik etmektedir. Oysa annelerin çocuklarıyla daha fazla vakit geçirebilmek için ev içi faaliyetlere ve iş yaşamına ayırdıkları zamanı azalttıkları belirtilmektedir (Bianchi vd., 2006).

1.2.4.4. Baba Rolünde Yaşanan Değişimler

Günümüzde çoğu erkeğin çocuklarıyla kendi baba-çocuk ilişkilerinden daha yakın bir ilişki kurmak istedikleri ve bunu başardıkları bilinmektedir (Segal, 1990, s.21). Son yıllarda çocuk bakımına verilen önem artmakla birlikte babaların çocuk bakımına katılımında da bir artış söz konusudur. Yeni babalar artık yalnızca gelir sağlayıcı değil, çocukların bilişsel, sosyoduygusal ve yetenek gelişimleri için zaman ve enerji harcamaktadır (Dermott, 2008). Segal (1990, ss.52-55) babaların “evin reisi, otorite, baskı ve korku unsuru, eşi ve çocuklarına şiddet uygulayan” konumda olduğu yıllarda çocukları tarafından sevilme fırsatını kaybettiklerinden bahsetmektedir. Çocuk bakımına ayrılan zamanın niteliği, çocukların bilişsel, sosyoduygusal, yetenek gelişimleri için genel anlamda çocuk refahı için belirleyici faktördür (Stafford & Yeung, 2004). Lamb (2000) çocuk yetiştirmede babanın katılımının (ilgisinin) üç bileşen üzerinden değerlendirilebileceğini söyler: Etkileşim, ulaşılabilirlik ve sorumluluk. Etkileşim, babanın çocuk bakımı ve paylaşılan etkinlikler aracılığıyla çocuklarla doğrudan ilişkisine; ulaşılabilirlik, çocuklarla etkileşimde bulunabilmesi için babanın potansiyel uygunluğu ve ulaşılabilirliğine; sorumluluk da babanın çocuğun bakımında ve çocuk için uygun kaynakları düzenlemede üstlendiği role işaret etmektedir (Lamb, 2000). Ataerkil toplumsal düzenin kurgusu olarak hegemonik erkeklik (Connell, 1987) ve onunla ilişkili babalık anlayışı günümüzde yerini kapsayıcı erkekliğe ve babalığa bırakmaktadır (Anderson, 2009). “Yeni babalık”, “ilgili babalık” ya da “katılımcı babalık” gibi çeşitli biçimlerde kavramsallaştırılan bu yaklaşımda odaklanması gereken nokta, cinsiyet rolleri ya da erkeklik algısında değil, cinsiyet ayrımı gözetmeyen ve cinsiyetler arasında bir işbirliği olarak kabul edilen ebeveynlik anlayışıdır (Morva & Gül-Ünlü, 2021).

Erkeklerin çocuk bakımına ilişkin tutumları, babalık deneyimleri, çocuk bakımı ve eğitiminde babalık rolünün öneminin anlaşılması gibi konularda değişim yaşanmış ve yaşanmaya devam ediyor olsa da erkeklerin baba olarak gerçekte çocuk bakımı faaliyetlerinin miktarındaki değişim çok ağır yaşanmaktadır (Segal, 1990, s.61). Segal (1990, s.63) erkeklerin çocuk bakımı ve ev içi faaliyetlere katılım düzeyinde geçmişe oranla artış yaşandığını belirtmektedir. Ancak daha eşitlikçi bir rol benimsemelerine ilişkin tutum ile davranışlar arasındaki farklılığın ortaya çıkışının nedenlerini ortaya

koymaya çalışmıştır. Bu farklılıkların toplumların cinsiyet normlarına dayandığını, erkeklerin gerçekten değişimi istemediklerini, bu faaliyetlerin kadınlar tarafından yürütülmesinden hoşnutsuzluk duyduklarını ifade etmiştir.

Babaların çocuk bakım faaliyetlerine katkısı mutlak ve göreceli katkı olarak iki ayrı şekilde incelenmektedir. Babaların mutlak çocuk bakımı katkısı, çocuk bakımı için gösterdikleri çabanın önemli bir göstergesidir. Babaların çocuk bakımına mutlak katkısı, çocuklarının temel ihtiyaçlarını karşılamak ve onların genel refahını sağlamak için harcadıkları zaman, çaba ve kaynakların miktarını ifade etmektedir. Bu, babaların çocukların beslenmesinde, öz bakım faaliyetlerinde (banyo yaptırmak, altını değiştirmek vb.), gelişiminde, sağlığının korunmasında vb. alanlarda etkin rol almasıyla mümkündür (Sayer & Gornick, 2012). Babanın çocuk bakımına göreli katkısı ise eşine kıyasla üstlendiği çocuk bakımı sorumluluklarının miktarını ifade eder. Bu kavram, babaların üstlendiği çocuk bakımı görevlerinin miktarını eşlerinin üstlendiği görevlerin miktarıyla karşılaştırmayı içerir. Babanın çocuk bakımıyla ilgili rol ve sorumluluğunun sınırlı olduğu, genelde anneden daha az sorumluluk alması durumunu ifade etmektedir. Ebeveynlerin çocuk bakımına ilişkin alternatif seçeneklerinin olması (okul öncesi kuruma gitmesi, büyük ebeveyn ya da bakıcı tarafından bakılması vb.) ebeveyn bakım süresini etkilediğinden; babaların göreli katılımının belirlenmesinde yanıltıcı olabildiği belirtilmektedir. Ancak babaların mutlak ve göreli çocuk bakımı ölçümlerinin birlikte değerlendirilmesiyle babaların çocuk bakımına katılımına ilişkin profilleri çıkarılabilir (Gracia & Esping-Andersen, 2015).

Ebeveyn bakımına ilişkin teorik bakış açıları; "mikro" ve "makro" yaklaşımları içermektedir. Mikro yaklaşım, iki temel bakış açısıyla incelenmektedir (Gracia & Esping-Andersen, 2015). Bunlardan ilki Presser'in (1994) zaman mevcudiyeti (time availability) ve Coverman'ın (1985) talep/yanıt yeteneği (demand/response capability) perspektifinden ebeveynlerin çocuk bakımına harcadıkları zamanın yalnızca kendilerinin tercihini değil, eşlerinin tercihlerini ve kısıtlamalarını da içermektedir. Diğer bir deyişle, babalar, eşlerinin ücretli bir işte çalışması nedeniyle yaşadıkları kısıtlamalara olumlu bir yaklaşım sergileyerek çocuk bakımına katılım göstermektedir. İkincisi ise çocuk bakımına baba katılımını toplumsal cinsiyet ideolojilerinin dikte ettiğini öne sürer. Geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin hâkim olduğu yerlerde,

babaların kişisel ve eşlerinin özelliklerine bakılmaksızın çocuk bakımı faaliyetlerinde kalıcı bir rol oynaması beklenir (Hochschild & Machung, 1989).

Babaların çocuk bakımına ilişkin makro düzeydeki teorik bakış açıları, mikro düzeydeki yaklaşımlarla benzerlikler göstermektedir (Craig & Mullan, 2011). Toplumsal cinsiyet ideolojilerinin daha eşitlikçi olduğu ülkelerde, babaların çocuk bakımı da dâhil olmak üzere ev içi faaliyetlerle nispeten daha fazla ilgilendiği öne sürülmektedir (Fuwa, 2004). Bu durum, daha eşitlikçi rollerin olduğu ülkelerde baba dostu çalışma koşullarının olması, kadın istihdamının yüksek düzeyde olması ve anne babaların ebeveynlik normlarına ne ölçüde uyduklarıyla açıklanmaktadır.

Babaların çocuk bakımına ve gelişimine katılımı, eşitlikçi toplumsal cinsiyet rollerinin oluşmasında kritik rol oynamaktadır (Marsiglio vd., 2000). Gracia ve Esping-Andersen (2015) babaların çocuk bakımına katılımlarının ulusal düzeyde ebeveynlik normlarından, annelerin sosyoekonomik düzeylerinden, ülkelerin kurumsal çocuk bakım politikalarından ve baba dostu politikaların olup olmamasından etkilendiklerini belirtmektedir.

Yapılan çalışmalarda ebeveyn bakımında özellikle gelişimsel (fiziksel, interaktif) ve rutin (zaman alıcı) çocuk bakımı aktivitelerinde kalıcı cinsiyet eşitsizliklerinden söz edilmektedir (Craig, 2006; Esping-Andersen, 2011; Gracia & Esping-Andersen, 2015). Çocuk bakımı faaliyetleri, işlerin türlerine göre rutin ve interaktif (etkileşimli) olarak incelenmektedir. Hook (2010) toplumsal cinsiyet uzmanlaşmasının sadece ücretli ve ücretsiz iş arasında olmadığını ifade ederek, bu durumun ücretsiz ev içi faaliyetlerinde de gerçekleştiğini belirtmektedir. Çocuk bakımında kadınlar özellikle daha talepkar olan rutin aktivitelerde (beslenme, bez değişimi vb.), erkekler ise özellikle daha eğlenceli olan interaktif (etkileşimli) aktivitelerde (oyun oynama, öğretme, sosyalleştirme vb.) katılım göstermektedir (Bianchi vd., 2006; Craig, 2006; Craig & Mullan, 2011). İngiltere’de 1984 yılında yapılan Kadınlar ve İş Araştırmasında annenin çalışıyor olması nedeniyle babaların çocuk bakımı ile ilgili belirli işlere katılmayı göze aldıkları belirlenmiştir. Genellikle çocuklarla oyun oynama, gezmeye götürme gibi çocuk bakımının “zevkli” olan interaktif aktivitelerinin babalar, çocukları doyurma, giydirme, yıkama gibi rutin işlerin ise anneler tarafından yapıldığı belirtilmektedir. Bununla

birlikte babaların yapmak istedikleri işleri seçtikleri, geriye kalan işleri annelerin yaptıkları belirlenmiştir (Craig & Mullan, 2011; Segal, 1990, s.63).

Bu eşitsizliklere, toplumsal cinsiyet normları, mevcut aile politikaları, kadınların ekonomik özerklik durumunun yol açtığı bilinmektedir (Craig & Mullan, 2011). Bu durumda ulusal bağlamda babaların çocuk bakımı ve ev içi faaliyetlere katılımını artırmaya yönelik baba dostu politikaların (father-friendly policies), aile dostu çalışma koşullarının yaratılması (family-friendly work conditions) öncelikli öneme sahiptir. Hook'un (2006) 1965- 2003 yılları arasında zaman kullanımı verilerinden yola çıkarak hazırladığı çalışmada, baba dostu politikaların olması ve kadınların çalışma yaşamına katılımlarının erkeklerin ev içi faaliyetlere katılımlarında itici bir güç olduğu belirlenmiştir. Benzer şekilde Coltrane'da (2000) annelerin herhangi bir ücretli işte çalışıyor olmasının babaların daha eşitlikçi tutum benimsemesini ve çocuk bakımına katılımını önemli ölçüde etkileyen bir faktör olduğundan bahsetmektedir. Ancak bunun aksini belirten çalışmalar da mevcuttur (Craig & Mullan, 2009).

Ailelerin geniş aileden çekirdek aileye dönüşümüyle birlikte çocuğun doğumuyla birlikte yaşanan sorunlarla baş edebilme durumu daha çok önem kazanmıştır (Adams, 1971). Tecrübesiz genç anne, çocuk bakımından tek başına sorumlu olmakta, buna diğer ev içi rol ve sorumlulukları eklenmekte, iyi bir eş olmaya çalışmakta ve aynı zamanda çalışma yaşamına katılmaktadır (Duvall, 1972). Annelerin hem gündüz hem de gece çocuğun bakımıyla ilgilenmenin verdiği sorumluluk ve gerginliğin sınırları yıprattığı, uyku ve yemek saatlerinin bozulmasıyla duyulan yorgunluk (Blood, 1969; Duvall, 1972), bitkinlik, annelik görevinde yetersizlik hissi, ev içi faaliyetlerle başa çıkamama, günlük planların ertelenmesi, eve bağlanma nedeniyle yaşanan huzursuzluk sonucunda psikolojik açıdan olumsuz etkilendikleri belirtilmektedir (Carter & McGoldrick, 1988; Gross vd.,1973). Bu sorunlar birçok ailede yaşanmakta, bu dönemin özelliği olmaktadır (Blood, 1969; Duvall, 1972).

1.2.4.5. İş-Aile Dengesinde Yaşanan Değişimler

Geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri temelinde kadınların görev ve sorumlulukları düşünüldüğünde; akla ilk annelik ve ev kadınlığına ilişkin rol ve sorumlulukları gelse

de; aileler ‘üretim birimi’ iken ücretsiz işçi olarak üretim hayatına da katkıda bulunmuşlardır. Kadınların üretim hayatına katılımı çok eskiye dayanmakta olup, evinin dışında ücret karşılığında çalışma yaşamına katılımı ise yakın tarihlerde başlamıştır (Razon, 2018, s.142). Batı ülkelerinde 19. yüzyılda başlayan Sanayi Devrimiyle birlikte kadınlar sürekli-ücretli iş aramaya başlamış ve kitleler halinde iş yaşamına girmişlerdir. 19. Yüzyılın son yıllarında kadınlar, iş yaşamında erkeklerle birlikte yer almıştır (Özgüven, 2010, s.235). Ülkemizde ise kadınların çalışma yaşamına katılımı Türkiye Cumhuriyeti kurulmadan önce yaşanan savaş yıllarına dayanmaktadır. Savaşlar nedeniyle erkek nüfus oranında azalma yaşanması, iş yaşamında zorlanmalara neden olmuştur. Eğitim düzeyi düşük ya da eğitimden yoksun kadınların vasıfsız iş gücü olarak fabrikalarda çalışmaya başlamasıyla kadınlar çalışma yaşamına adım atmışlardır (Özgüven, 2010, s.235; Razon, 2018, s.142).

Kadınlar günümüzde çalışma yaşamında yer almaktadır. Ancak, bu toplumun temelli bir değişim geçirdiği anlamına gelmemektedir. Toplumdaki bireylerin yaşam tarzlarına bakılarak bu değişim açıklanabilir. Konu kapsamında kadınların ve erkeklerin evlilik, ebeveynlik ve işe dair kararlarının önceki nesillerle farklı olup olmadığı incelenerek ancak kadına atfedilen rollerde değişimden söz edilebilir (Esping-Andersen, 2011). Uzun vadede kadınların yaşamındaki bu değişim incelendiğinde; yavaş yavaş ve aşamalı olarak gelişen bir süreç olduğu çok net görülmektedir (Goldin, 2006). Toplumsal ve kültürel faktörlerden etkilenen cinsiyete dayalı iş bölümü, kadınların çalışma yaşamına katılımlarını olumsuz etkilemiştir (Özgüven, 2010, s.234). Esping-Andersen (2011) *“kadın devriminin bize öğrettiği önemli bir ders, öncelikle geleneksel aileciliğin ebeveynlik önünde bir engel teşkil ettiğidir.”* der.

Annenin çalışıyor olması, ilk çocuğun doğumu ile ortaya çıkan sorunlara daha büyük ve farklı boyutlar kazandırmaktadır. Ayrıca her aşamada çalışan anneler farklı zorluklar, görevler ve sorunlar ile karşılaşmaktadır (De Genova & Rice, 2005). Çalışan annelerin mutluluk dinamikleri, ailenin içinde bulunduğu yaşam döngüsünden ve iş yaşam dengesinden etkilenmektedir (Afiatin vd., 2016). Wepfer vd. (2015) tarafından ailenin aile yaşam döngüsünün bilinmesinin iş yaşam dengesinin belirlenmesinde biyolojik yaştan bile önemli olduğu belirtilmiştir. Aile yaşam döngüsü ilerledikçe, çocukların annelere duyduğu bağımlılık düzeylerinde azalma meydana geleceğinden annelerin

yükünde azalma yaşanacaktır (Afiatin vd., 2016). 0-3 yaş arası çocuklar sürekli bakıma ihtiyaç duymaktadırlar. Bu süreçte çocuklarına kendileri bakmak isteyen annelerin birçok nedenle (ekonomik nedenler, kariyer planlama vb.) çalışmak zorunda olması, hem anne de hem de ailede farklı sorunlara yol açmaktadır (Oktar-Yelmen, 2017). Çalışma yaşamının sorumlulukları ile ebeveyn olmanın verdiği sorumlulukların zaman zaman çatışması muhtemeldir. Bu dönemde, bir de ev içi faaliyetlere yoğunlaşarak artmaktadır (Blood, 1969). Craig'e (2006) göre çocuk bakımı faaliyetleri, ev içi faaliyetlerde olduğu gibi, yüksek düzeyde iş-aile çatışmasına neden olan ve stres yaratan zorlu bir ev içi faaliyettir. Ebeveynler, ebeveynlik rollerini, finansal yönetimi ve ev içi faaliyetlerin yapılmasını -genişleyen aile olmanın sorumluluklarını- birlikte üstlenirken, aynı zamanda çocuk bakımı ile kariyer yapma arasındaki dengeyi korumaya çalışırlar. Bu durum da genellikle sorunlara neden olurken, evlilikten duyulan memnuniyeti de azaltmaktadır (Afiatin vd., 2016). Bu nedenle bireyler ebeveynlikten yeterli doyum alamayabilirler (Uğur, 2018).

Geleneksel toplumlarda ebeveyn olmak, erkeklere oranla kadınların hayatını daha çok etkilemektedir. Kadınlar meslek seçimini yaparken bile aile özelliklerini ve aile yapısını göz önünde bulundurmakta, ebeveyn olduklarında ise iş yaşamıyla ilgili düzenlemeler yaparak “ev hanımı”, “çalışan” ve “anne” rollerinin sorumluluklarını, iş ve aile yaşamlarını denge içinde sürdürmeye çalışmaktadır. Ancak iş ve aile yaşamlarının her zaman bir denge içinde gitmemesi nedeniyle, kadınlar bu rolleri arasında sıkışıp kalmakta erkeklerden daha fazla çatışma yaşamaktadır (Brannen & Moss, 1991; Daniels & Weingarten, 1988; Harsiwi, 2004; Lamb vd.,1986). Toplumun genel beklentisi çocuk bakımının anne tarafından üstlenilmesi gerektiği şeklindedir (Higgins vd.,1994). Annelerin ev içi faaliyetlere ve çocuk bakımına az zaman ayırdığı ailelerde, babaların bu faaliyetlere daha fazla zaman ayırdıkları belirlenmiştir. Bu durumun değerlerin değişmesiyle ve çalışan kadının eşinin bu konularda daha fazla katkıda bulunması konusundaki baskısından kaynaklandığı düşünülmektedir (Higgins vd.,1994). Küçük çocuklu çalışan kadınlar, eşlerinin ev içi faaliyetlerde ve çocuk bakımında aktif rol almaları nedeniyle daha mutlu olduklarını ifade etmektedir (Staines vd., 1978). Ancak anneliğe kutsallık atfeden ve ev içindeki gücünü ve egemenliğini annelik rolünden alan

kadınlar babaların çocuk bakımına katılımını bir tehdit olarak algılamakta çocuklarının gözünde önemlerini yitireceklerinden endişe duymaktadır (Etiler & Lordoğlu, 2010).

Annelik, iş yaşamının kesintiye uğramasının fırsat maliyeti nedeniyle, kadınların iş seçimlerinde en önemli faktörlerden biridir (child penalty ya da motherhood penalty) (Esping-Andersen, 2011). Çalışan kadın çocuk yapmaya karar vermeden önce ya da hamilelik sürecinde çocuğun bakımı ve yetiştirilmesi konularında (çocuğa kimin bakacağı (büyük ebeveyn/bakıcı/okul öncesi kurum desteği), kısa annelik izinleri, emzirme izinlerinin kullanımı, ebeveynlik rol ve sorumlulukları, eş desteği vb) doğumdan sonra bir takım zorluklar yaşayacağını öngörerek kaygıya kapılmaktadır (Razon, 2018, s.143). Okul öncesi dönemde çocuğu olan çalışan anneler, çocuğun bakım ve ihtiyaçlarını karşılayacak birisine (ücretli bir bakıcı, büyük ebeveynler, akrabalar vb.) (Hoffman & Nye, 1974; Oktar-Yelmen, 2017) ya da kurum bakımına ihtiyaç duymaktadır. Annelik izninin kısa süreli olduğu durumlarda kadınların çok fazla seçenekleri kalmamaktadır. Hemen işe dönmek ya da çalışma yaşamının dışına çıkmak gibi seçenekleri değerlendirmeleri gerekir. Ancak uygun annelik izni koşulları söz konusu olduğunda, kadınların kariyerlerine hemen geri dönme isteklerinde azalışın söz konusu olduğu belirtilmiştir (Esping-Andersen, 2011; Higuchi vd.,1999). Ekonomik nedenlerle çalışmak zorunda kalan kadınlar güç koşullarda çalışma yaşamlarına devam etmektedir. Çalışmak zorunda olmayan kadınlar ise aile düzenlerini etkileyen herhangi bir neden ya da doğum, çocuk bakımı gibi konular nedeniyle işlerinden ayrılmakta ya da geçici süre ile ara vermektedir (Razon, 2018, s.143). Anneler, uygun şartlar olması durumunda 0-2 yaş dönemindeki çocuklarına kendileri bakmak istemektedir (Danone, 2015).

Anne ile bakım veren bireyin çocuk yetiştirme yöntemlerinin farklılaşması da bazı sorunlara yol açmaktadır (Blood, 1969). Bu durumda annelerde çocuğunu bırakıp çalıştığı için suçluluk, yetersizlik, çocuğu için en iyiyi ve uygun olanı yapamama duygusu oluşmakta, psikolojik yıpranmaya neden olmaktadır (Mostow & Newberry, 1975; Oktar-Yelmen, 2017). Konu ile ilgili daha önce yapılan çalışmalarda, evlenmenin ve çocuk sahibi olmanın iş aile çatışmasını artırdığı, 0-6 yaş aralığında çocuğu olan ebeveynlerin en yüksek düzeyde çatışmayı yaşadığı, en küçük çocuğun yaşının artmasıyla çatışmanın azalacağı belirtilmekle birlikte; çatışmanın artışının ebeveynlerin

sorumluluk düzeyiyle ilgili olduğu bulunmuştur (Afiatin vd., 2016; Danone, 2015; Esping-Andersen, 2011; Higuchi vd.,1999; Mostow & Newberry, 1975; Oktar-Yelmen, 2017; Razon, 2018, s.143). Küçük çocuğu olan ebeveynlerin (özellikle anneler), çocukları büyük olanlara göre daha fazla aile talebi ile (çocukların bakımı, okula getirip götürme, hastalandığında ilgilenme gibi) karşılaştığı ifade edilmektedir (Afiatin vd., 2016).

Aile yaşam döngüsünün küçük çocuklu ve okul öncesi çocuklu alt evrelerinde yer alan ailelerin ev içi faaliyetlere ve çocuk bakımı faaliyetlerine katılımı ile ilgili olarak yaşadıkları sorunların temelinde -kadın ve erkeklere atfedilen rollerin- toplumsal cinsiyet rollerinin olduğu bu araştırmanın çıkış noktasını oluşturmaktadır. Bu nedenle çalışmanın bu bölümünde cinsiyet, toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyet rolleri kavramları açıklanacaktır.

1.3. CİNSİYET VE TOPLUMSAL CİNSİYET

“Kadın” ve “erkek”, bireyin hem biyolojik cinsiyetini hem de toplumun bireye atfettiği rolleri içinde barındıran terimlerdir. Biyolojik boyut ile biyolojik yapı temelinde toplumsal boyutu içinde barındırır. Ancak bu iki boyut birbirinden çok farklılık göstermektedir. Toplumsal boyut, doğumdan itibaren inşa edilen bir süreçtir (Vatandaş, 2007). Ann Oakley (1972) “*Sex, Gender and Society*” adlı kitabında; cinsiyetin (sex) “*biyolojik açıdan erkek/kadın ayrımını*” toplumsal cinsiyetin ise (gender) erkeklik ile kadınlığa ilişkin rollerin, sorumlulukların, tutumların ve davranışların toplumsal açıdan eşit olmayan bir ayrıma sahip olduğunu ifade etmektedir.

Toplumsal cinsiyet kavramı, ilk olarak bireylerin cinsiyet farklılıklarına vurgu yaparak alan yazında yer almıştır. Doğacı (Biyolojik Determinist) Görüş toplumsal cinsiyeti bu şekilde ele almıştır. Avcı toplayıcı toplumlarda fiziksel açıdan güçlü olan erkeğin dışarıda avlanması, kadınların ise hane yakınlarında toplayıcılık yapması ve çocuk bakımını üstlenmesi cinsiyetçi iş bölümünün temelini oluşturmaktadır (Bayhan, 2013, s.154). Gelişmeci (Sosyal İnşacı) Görüş ise, toplumsal cinsiyet kavramının biyolojik cinsiyetten bağımsız olduğunu, insan davranışlarının içinde yaşanan toplum ve kültür tarafından öğretildiğini ve şekillendirildiğini belirtmektedir. Bireylerin doğumla birlikte

kültürel olarak belirlenen kurallar çerçevesinde yetiştiğini ifade etmektedir. Toplum, bireyin biyolojik cinsiyetine göre davranışlar sergilemesini isterken, bireyin bunu kabullenmesi ve uygulaması için de zorlamaktadır. Ayrıca biyolojik cinsiyet temelinde birbirinden ayrılan tutumların, rollerin ve davranışların birbirine karışmasını istemez (Vatandaş, 2007).

Literatürde cinsiyet kavramının “*doğuştan sahip olunan bir özellik*” olduğu konusunda uzlaşılsa da; toplumsal cinsiyetin nasıl kazanıldığı konusunda farklı kuramlar bulunmaktadır. Toplumsal cinsiyetin oluşumuna ilişkin süreçleri ele alan Toplumsal Cinsiyet Kuramları (Biyolojik Kuram, Sosyal Öğrenme Kuramı, Bilişsel Gelişim Kuramı, Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı, Psikanalitik Kuram) bulunmaktadır (Baydur & Uçan, 2016).

Bandura (2002, ss.272-275) tarafından geliştirilen Sosyal Öğrenme Kuramı, kadın ve erkeklerin temel beceri kapasitesi açısından benzer olduklarını, içinde yaşadıkları kültürün bireylerin bu kapasitelerini farklılaştırdığını öne sürmektedir. Günümüzde toplumsal cinsiyet rollerinin kazanılmasında toplumsallaşma sürecinin önemli olduğu vurgulanmaktadır (Baydur & Uçan, 2016). Değer sisteminin ve davranış örüntülerinin ilk şekillendiği yer, ailedir. Temel değerler, tutumlar ve davranışlar yeni nesillere ailede çocukluk döneminden itibaren aktarılmaya başlanmaktadır (Yavuz & Özmete, 2012, s.10). Kadın ve erkekliğe ilişkin ilk bilgileri aileden almaktadır (Kurst-Swanger, 2003, s. 43). Toplumsal cinsiyet rollerinin, rollere ilişkin kalıp yargıların ya da eşitlikçi tutumların çocuklara öğretilmesi/aktarılması da ilk olarak ailede anne babanın rol model olmasıyla başlamaktadır. Bu açıdan toplumsal cinsiyet rolleri bakımından ailede olan değişme ve gelişmelerin büyük önemi vardır (Özgüven, 2010, s.238). Çocuklar 4,5-7 yaşları arasında cinsiyetin fiziksel görünümünden bağımsız ve tutarlı olduğunu öğrenirler (Dökmen, 2012). Bu da çocukların hangi yaşlardan itibaren toplumsal cinsiyet ile ilişkili rolleri nasıl anladığını ve benimsediğini anlamaya olanak sağlamaktadır.

1.3.1. Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumlar

Erkek ya da kadın olmak, o cinse özgü sosyal, ekonomik, psikolojik, siyasal ve kültürel boyutu olan toplumsal rolleri eşit olmayan bir şekilde üstlenmektir. Toplumda ayrımcılığa maruz kalan, baskı gören bireylerin yaşadıkları sorunlar eşit olmayan koşulların cinsiyetlerine atfen yüklendikleri ya da yüklenmedikleri toplumsal rollerin bir sonucudur (Dökmen, 2012; Zeyneloğlu & Terzioğlu, 2011). Doğacı görüşe göre, cinsiyete dayalı iş bölümü, insanlık tarihinde taş devri döneminde bireylerin küçük topluluklar şeklinde avcı toplayıcı olarak yaşamlarını sürdürdükleri dönemlere dayanmaktadır. Yerleşik düzene geçmeyle birlikte aile yaşamı daha düzenli bir duruma gelmiş, aile kavramı güçlenmiş ve ‘üretim birimi’ olarak faaliyetlerini sürdürmüştür. Cinsiyete dayalı iş bölümü kavramı oluşmuştur (Özgüven, 2010, s. 234). 1970’li yıllarda yükselişe geçen feminizm hareketi, kadınların erkeklerle eşit olmaları gerektiği ancak farklılıklarının da anlaşılıp kabul edilmesini vurgulamışlardır. Özel alan ve kamusal alanda, kültürel alanda ve refah düzeyinde erkeklere tanınan seçeneklere kadınların da sahip olabileceği, kadınların kendi hayatlarını denetleme hakkını elde etmeleri yönünde değişim beklentisi içinde olmuşlardır. Ancak süregelen zamanda kadınların ev içinde ve dışındaki güç ve statülerinde çok az değişim ve ilerleme olmuştur (Segal, 1990, s.13). 1950’li yıllar ile 1980’li yıllar arasında erkeklerin ev ve aile ilişkilerinde olumlu bir değişim süreci yaşanmıştır. Fay Weldon, 1950’li yıllardaki durumu şu şekilde açıklamaktadır:

“...Babalık henüz moda değil. Erkekler ellerinde olsa bile çocuklarının doğumunda bulunmuyorlar. Alışveriş yapmıyor, bebek arabalarıyla dolaşmıyor, evin döşenmesine karışmıyorlar.. (Segal, 1990, s.24).

Hatta bu yıllarda erkekleri eve çekmek için Hollywood filmlerinden de yararlanılmıştır. Aile üzerine, erkeklik üzerine kitaplar yazılmış ancak içerikte çocuk bakımından ve ev içi faaliyetlerin tamamından bahsedilmiyordu. Yalnızca erkeklere atfedilen evde uğraşabilecekleri işler olarak ustalık ve ev içi tamirat işleri hedef alınmıştı. Erkeklerin çocuk bakımı ve ev içi faaliyetlere katılımı ile aile içi şiddete yönelik sorunlarla ilgili olarak hem politik hem de kavramsal açılardan önemli gelişmeler yaşanmıştır (Segal, 1990, s.21).

1960'lı yıllarda kadın özgürlüğü hareketinin ortaya çıkışıyla birlikte İkinci Dalga Feminizm yaklaşımı, kadınların aile içinde rol ve sorumlulukları nedeniyle ezildiklerini ileri sürmüştür. 1970 yılında Oxford'da düzenlenen ilk Kadın Özgürlüğü Konferansı'nda Rochelle Wortis:

'Toplum içinde kadınların aşağılanması sona ermesi için en baştan, çocuk yetiştirme görevinde ve evde daha eşitlikçi bir iş bölümü yaparak başlamalıyız... Erkekler çocuklarla duygusal ve bilişsel ilişkiler kurma konusunda şimdiye kadar aldıklarından daha aktif bir rol almaya başlayabilirler ve başlamalıdır.' (Wortis, 1972).

70'li yılların sonlarından itibaren erkeklerin babalık rol ve sorumlulukları ile aile içi rol ve sorumlulukları konusu üzerinde konuşulan ve tartışılan bir konuma gelmiştir (Segal, 1990, s.21).

Geleneksel ailelerde cinsiyet rolleri ve iş bölümü açısından; erkek kamusal alanda çalışan, ailenin geçiminden sorumlu ve para kazanan, kadının ise özel alanda ev içi faaliyetlerden ve çocuk bakımından sorumlu aile üyeleri olarak algılandığı görülmektedir (Özgüven, 2010; 234). Doğum, çocuk bakımının sağlanması, aileden doğan sorumluluklar gibi nedenlerle kadınların daha uzun sürelerde evde kalması; eşler arasında yaşam boyu süren bir iş bölümüne neden olmaktadır (T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı [ÇSGB], 2017; Danone, 2015; Türkiye Kadın Girişimciler Derneği [KAGİDER], 2017; Özgüven, 2010, s.234). Zaman içerisinde bu durum ev içi faaliyetler ve çocuk bakımı kadınlardan ve ev dışı işler ise erkeklerden beklenen rol ve sorumluluklar olarak beklenilmiştir. Toplum, bireyleri karı-koca ya da anne- baba olarak bu kalıp yargılara uygun şekilde davranmaya yöneltmiştir (Özgüven, 2010, s.234). Ancak cinsiyetçi iş bölümü ve geleneksel toplumsal cinsiyet normları ortadan kaldırıldığında, kadınlar içinde bulunduğu sosyal yalıtılmışlıktan, evdeki bağımlılıklarından ve onları ikincil konuma sürükleyen durumlardan kurtulabilirler. Bu da hem erkeklerin hem de toplumun değişim ve dönüşümüyle mümkün olacaktır (Segal, 1990, s.76). Ancak değişen sosyal, ekonomik, vb. koşullar nedeniyle geleneksel aile yapısı da değişime uğramıştır (Karadayı, 2001). 20. yüzyılın sonlarında kadınların eğitim olanaklarının artmasıyla hem kendilerinin hem de ailenin beşeri sermayesinde meydana gelen değişimlerle, ekonomik bağımsızlıklarını kazanmaları ve çalışma

yaşamına katılımlarında artış söz konusu olmuştur. Bunun sonucunda cinsiyete dayalı iş bölümünde aşınmalar meydana gelmiş ve çift kariyerli aileler normalleşmiş, “olması gerekene” dönüşmüştür (Esping-Andersen, 2011). Kadınların rollerinde meydana gelen değişimler aile içindeki dengelerin ve iş bölümünün yeniden gözden geçirilmesi ihtiyacını doğurmuştur (Karadayı, 2001). Bu değişiklik çerçevesinde kadın, aile ekonomisine katkıda bulunma “eve ekmek getirme” görev ve sorumluluğunu baba ile paylaşıırken, babanın da kadının ev içi faaliyetler ile çocuk bakımı ve eğitimi faaliyetlerinde görev ve sorumluluklarını paylaşması beklenilmektedir (Tezel-Şahin & Özbey, 2009). Erkeklerin çocuk bakımına ve ev içi faaliyetlere katılımlarını artırmaya yönelik ikna çabaları bireysel, ideolojik ve toplumsal olmak üzere üç ayrı alanda mücadele gerektirmektedir. Özel alan ile kamusal alan ayrımının ortadan kaldırılması, her iki alanda kadın ve erkeklerin eşit hak ve sorumluluklara sahip olması, çocuk bakımına ilişkin koşulların esnetilmesi ve kolaylaştırılması sağlanmalıdır (Segal, 1990, s.89). Erkeklerin çocuk bakımına ve ev içi faaliyetlere katılımını artırmak amacıyla mevcut çalışma yaşamında ve mesleki yapılanmada (çalışma saatleri, esnek çalışma koşulları, babalık izni vb.) değişimleri ve kadın ve erkeklere atfedilen meslek ayrımına ilişkin olumsuz tutumun ortadan kaldırılarak eşit işe eşit ücret verilmesini esas alan sosyal politikaların geliştirilmesi gerekmektedir (Segal, 1990, s.79).

Günümüzde her ne kadar kadınlar çalışma yaşamında yer alıyor olsalar da; geleneksel bakış açısıyla ailenin ekonomik durumundan birincil sorumlu kişinin erkek olduğu düşünülmektedir (Pınar vd., 2008). Gosta Esping-Andersen’in dediği gibi kadınlar yeni rollerine çok hızlı uyum sağlarken, erkekler ev içi faaliyetlere ve çocuk bakımı ve eğitimi faaliyetlerine aynı hızda katılım göstermemişlerdir. Bu süreci de “*tamamlanmamış devrim*” olarak nitelemektedir (Esping-Andersen, 2011). Marçal (2018, s.55) ise bu durumu “*Kadınlar iş hayatına atıldılar ama erkekler ev işlerine aynı ölçüde atılmadı. İş hayatı ile aile hayatı arasındaki sınırlara dair idealimiz özünde değişmedi*” şeklinde ifade etmiştir.

Ayrıca;

- Kadınlar çalışarak (zorunluluk ya da isteğe bağlı) erkeklerin en temel görevini paylaşıyor, ailenin toplam gelirine katkısı oluyor ve yaşam standardının artmasına

yardımcı oluyorken, erkekler neden kadınların en temel sorumluluğu olarak görülen ev içi faaliyetleri ve çocuk bakımına ilişkin sorumlulukları paylaşmıyor?

- 1970’li yıllarda erkeklerin aile içindeki rollerine ilişkin farkındalığın artması üzerinden yaklaşık 50 yıl geçmesine rağmen neden bu geleneksel bakış kırılmadı?
- Erkeklerin ev içi faaliyetlere ve çocuk bakımına ilişkin tutum ve davranışları neden değişmedi ya da çok yavaş değişti?
- Neden değişime direnç gösteriliyor?

Sorularına verilen cevapların, ancak eşitlik temelinde olduğunda, toplumsal cinsiyet rollerine eşitlikçi bir tutum ve yaklaşım sergilendiği söylenebilecektir (Esping-Andersen, 2011). Erkeklerin değişebileceklerini ve değiştiklerini belirten Segal (1990, s.23), kendilerinden beklenen rol ve sorumluluklara ilişkin değişime karşı direnmesinin yalnızca psikik yapılarındaki inatçılık ve yetersizlikle açıklanamayacağını, toplumların ekonomik, toplumsal ve politik yapılarından etkilenen cinsiyet normlarına da bağlı olduğuna değinmektedir. Kadın erkek ilişkilerinin değişime açık olduğu, bu uğurda savaşlar verildiğine, sonucunda kazanmakta kaybetmekte olsa değişimin kaçınılmaz olduğuna vurgu yaparak, “Çağdaş babalık” kavramının oluşmasının yavaş ve ağır adımlarla gerçekleştiğini ifade etmektedir (Segal, 1990, s.61).

Toplumsal cinsiyet eşitliği amacına ulaşmada, erkekler mücadele edilmesi gereken değil, iş birliği yapılması gereken cinsiyettir. Çünkü erkekler, toplumsal cinsiyet eşitliğini oluşturmada engel teşkil etmektedir (Uçan, 2016, s.158). Toplumsal cinsiyet eşitliğinin, erkeklerin tek tek ya da gruplar halinde değişmesiyle sağlanamayacağını, toplumsal cinsiyet hiyerarşisinin güçlü bir şekilde hâlen işler durumda olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle dünyanın her yerinde erkekleri egemen cins, kadınları tabi (bağımlı) konumda gören zihniyet, Simone De Beauvoir’un (2019) deyiimiyle ‘İkinci Cins’ olarak konumlayan çok yönlü kültürel ve toplumsal yapının tamamına köklü bir biçimde karşı çıkarak ve bu yapıyı yıkarak erkekliğin (ve aslında kadınlığın da) olumsuz yönlerini yok edebileceğini ifade etmektedir (Segal, 1990, s.15). Ancak kadınların da geleneksel olanı koruma, muhafaza etme noktasında erkeklerden daha kararlı ve tutucu olduğu da bilinmektedir (Etiler & Lordoğlu, 2010). Bu nedenle toplumsal cinsiyet

rollerine ilişkin eşitlikçi tutum ve davranışların benimsenmesi için her iki cinsiyetinde bilgi düzeylerinin ve farkındalıklarının artırılması gerekmektedir.

Esping-Andersen'e (2011) göre, herhangi bir toplumsal cinsiyet eşitliği dengesinin egemen bir konuma gelebilmesi için bazı ön koşullar söz konusudur. Bunlar: ailelerin ya da birlikteliklerin yeni toplumsal cinsiyet kuralları temelinde kurulması ve ev içi üretimde toplumsal cinsiyetin eşitlenmesidir (gender equalization). Ancak bu eğilimin çok yavaş bir şekilde gerçekleştiği, bireylerin toplumda var olan toplumsal cinsiyet normlarını sürdürmeye devam ettiği bilinmektedir (Esping-Andersen, 2011).

Günümüzde cinsiyete dayalı iş bölümü, kadınların çalışma yaşamına katılımlarına rağmen hala etkisini sürdürmekle birlikte, kadınların az sayıda çocuk sahibi olmak istemelerine en büyük nedendir (Özgüven, 2010, s.234). Toplumsal cinsiyet eşitliği dengesinin oluşabilmesi için iç dinamiklerin yetersiz kalacağını, dışsal bir girdiye de ihtiyaç duyulduğunu belirten Esping-Andersen (2011), nüfus azalmasının ya da düşen doğum oranlarının önüne geçilebilmesi için toplumsal cinsiyet eşitliğini gözeten bir refah devletinin önemli olduğundan bahsetmektedir (McDonald, 2002).

Geleneksellikten modern yaşama geçişte aile içinde kadın ve erkeğe ilişkin rol ve sorumluluklarda yaşanan değişimler, aile içi ilişkilerde de değişimi beraberinde getirmiştir. Erkeğin kadının rollerinde yaşadığı değişimlere uyum sağladığı ailelerde, eşler arasında uyum yaşanacak, evlilikler mutlu şekilde sürecektir. Ancak değişime uyum sağlayamayan erkekler, eşlerinden çalışma yaşamına katılımlarının yanı sıra geleneksel rollerin beklentisine girerse sorunların, çatışmaların yaşanması hatta boşanmaların gerçekleşmesi muhtemeldir (Bayer, 2018).

Gosta Esping-Andersen (2011) bir ülkede toplumsal cinsiyet eşitliğinden bahsedilmek isteniyorsa; o ülkede yaşayan kadınların eğitim, çalışma, boşanma, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutum gibi göstergelerin incelenmesi gerektiğini belirtmektedir. Buradan yola çıkarak; toplumsal cinsiyet kavramının birey, aile ve toplumsal yaşama yansımaları görmek için, ülkemizde yapılan çalışmalar incelenmiştir. Çalışmalar incelenirken; ev içi faaliyetler ve çocuk bakımına katılıma ilişkin elde edilen veriler ele

alınmıştır. Kadının çalışma yaşamına katılımı, aile yapısı vb. konularda yapılan çalışmalar kadınların aile içinde ve toplumdaki statülerini açıkça göstermektedir.

1.3.2. Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet, Aile Yapısı Temelinde Türkiye’de Yapılan Çalışmalar

Çalışmanın bu kısmında Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yapılan Aile Yapısı Araştırması, 2021, İstatistiklerle Kadın, 2021, Toplumsal Cinsiyet Göstergeleri, 2021, Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2022 araştırmalarının bazı sonuçlarına yer verilmiştir.

1.3.2.1. Aile Yapısı Araştırması, 2021

Aile Yapısı Araştırması, T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından ilk kez 2006 yılında gerçekleştirilmiştir. İkincisi 2011, üçüncüsü 2016 yılında, 2021 yılında ise dördüncüsü yapılmıştır.

TÜİK (2022) tarafından T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı işbirliği ile 22780 bireyle yapılan Aile Yapısı Araştırması, 2021 sonuçlarına göre; aile içindeki rol ve sorumlulukların geleneksel cinsiyet rollerine göre ayrıştığı görülmektedir. Kadınların yemek yapma, çamaşır yıkama, basit terzilik işleri, akşamları çay servisi yapma, sofranın kurulup kaldırılması, bulaşık yıkama, evin günlük toplanması ve temizliği, çocuk bakımı, ütü yapma gibi ev içi faaliyetlerde sorumluluk aldığı belirlenmiştir. Erkeklerin ise evin badana/boyası (%54,3’ü hane halkı ferdi olmayan biri tarafından yapıldığını belirtmiştir), aylık faturaların ödenmesi, günlük-haftalık gıda alışverişi, küçük bakım, onarım tamir işlerinde daha çok sorumluluk aldığı belirtilmektedir. Evde ne pişirileceği/ne yeneceği, günlük alışveriş, çocukların eğitimi, çocukların kılık kıyafet vb. ihtiyaçları konularında ise ortak karar alındığı görülmektedir (TÜİK, 2022).

Yine aynı çalışmada evlenmeyi düşünmediğini belirten kadınların %10,2’si, erkeklerin %3,4’ü sağlıklı bir evlilik yürüteceğini düşünmemektedir (TÜİK, 2022). Evli olan katılımcıların evle ve çocuklarla ilgili sorumluluklarda hem kadınlarda hem de

erkeklerde sorun yaşamadığını belirtenler önde gelirken, nadiren/bazen sorun yaşadıklarını belirtenler ikinci sırada yer almaktadır (TÜİK, 2022).

Kadınların çalışması ile ilgili bireylerin algıları incelendiğinde, “Kadının çalışması ve sosyal hayata katkı sağlamasının değerli olduğunu” düşünenlerin oranı %82,6, “Kadınların çalışması için iş ortamı mahremiyete uygun olmalıdır” diyenlerin oranı %73,4, “Çalışan kadınlar da çocuklarına gerekli ilgiyi gösterir” diyenlerin oranı %69,8, “Aile geçimi için zorunlu değilse kadın çalışmamalıdır.” diyenlerin oranı %49,9, “Sağlıklı bir aile hayatı için kadının düzenli bir işi olmalıdır.” düşüncesine sahip olanların oranı %43,1, “Kadının asli görevi çocuk bakımı ve ev işleri olduğunu” belirtenlerin oranı %35,8’dir. “Çalışan kadınların evle ilgili sorumluluklarını ihmal edeceğini” düşünenler katılımcıların %27,7’sini, “Kadının çalışmasının geleneklerimize aykırı olduğunu” düşünenler ise %13,9’unu oluşturmaktadır (TÜİK, 2022).

Cinsiyete göre kadınların çalışması ile ilgili bireylerin algıları incelendiğinde; erkeklerin “Aile geçimi için zorunlu değilse kadın çalışmamalıdır”, “Kadının çalışması geleneklerimize aykırıdır”, “Kadının asli görevi çocuk bakımı ve ev işleridir”, “Çalışan kadınlar evle ilgili sorumluluklarını ihmal eder.” ifadelerine katılma oranlarının yüksek, “Çalışan kadınlar da çocuklarına gerekli ilgiyi gösterir”, “Kadının çalışması ve sosyal hayata katkı sağlaması değerlidir.” ifadelerine katılım oranlarının ise düşük olması (TÜİK, 2022) halen toplumsal cinsiyet rollerine geleneksel bir bakışın olduğunu, bunu kadının çalışma yaşamına ilişkin tutum ve algılarına yansıttıklarını göstermektedir

Çocuk sahibi olma ile ilgili bireylerin algıları incelendiğinde; katılımcıların %39,1’i annenin (erkekler %42,3, kadınlar %35,9), %15,9’u babanın iş hayatını (erkekler %18,0, kadınlar %13,8) olumsuz etkileyeceğini düşünmektedir. Benzer şekilde çalışmaya katılan bireylerin %30,1’i çocuk sahibi olmanın annenin (erkekler %30,8, kadınlar %29,4), %18,0’i ise babanın sosyal hayatını (erkekler %20,3, kadınlar %15,7) olumsuz etkileyeceğini ifade etmektedir. Çocuk sahibi olma ile ilgili algılara verilen yanıtlar incelendiğinde, kadınların çocuk sahibi olmaları ile annenin iş hayatının ve sosyal yaşamının babalara oranla daha çok olumsuz yönden etkileneceği düşüncesi söz konusudur (TÜİK, 2022). Çocuk sahibi olmanın eşleri birbiriyle yakınlıştıracağını düşünenlerin oranı %83,1 iken (erkekler %87,2, kadınlar %79,0); katılımcıların %11,5’i

çocukla birlikte eşler arasında uyumun kaybolacağını (erkekler %11,4, kadınlar %11,7) belirtmektedir (TÜİK, 2022).

1.3.2.2. İstatistiklerle Kadın, 2021

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yapılan İstatistiklerle Kadın, 2021 araştırmasında 25 yaş ve daha üzeri yaştaki nüfus içinde cinsiyete göre en az üniversite mezunu olanların oranları incelendiğinde, 2008 yılından 2020 yılına doğru düzenli bir artış yaşandığı görülmektedir. 2020 yılında 25 yaş ve daha üzeri yaştaki en az üniversite mezunlarının oranı toplam %22,1 iken bu oran erkeklerde %24,4, kadınlarda %19,9 olarak belirlenmiştir (TÜİK, 2022a).

“En son bitirilen öğrenim kurumu” cinsiyet açısından incelendiğinde; okuryazar olmayan, yalnızca okuryazar olan ve ilköğretim, ortaokul ve dengi, lise ve dengi okullardan mezun olan erkekler ile önlisans, lisans ve lisansüstü eğitim düzeyine sahip olan erkeklerin oranı kadınlardan fazladır (TÜİK, 2022a).

On beş yaş üzerindeki bireylerin cinsiyetlerine göre yarı zamanlı çalışma durumlarının istihdam içindeki oranları 2019 ve 2020 yıllarına göre incelendiğinde, her iki yılda da kadınların (2019: %17,4, 2020: %19,5) çalışma oranlarının erkeklere oranla yüksek olduğu (2019: %7,1, 2020: % 9,3) görülmektedir (TÜİK, 2022a). Hanehalkı İşgücü Araştırması’nın verilerinden yararlanılarak; 25-49 yaş aralığındaki bireylerin 3 yaşın altında çocuğu olma durumlarına göre istihdama katılımları cinsiyet açısından incelendiğinde, çocuktan bağımsız olarak kadınların çalışma yaşamlarına katılımlarının erkeklere oranla düşük olduğu görülmektedir. Nitekim 2022 yılı Ocak ayı verilerine göre, Türkiye geneli istihdam oranı %46,5’tir. İstihdam edilenlerin %63,8’i erkek, %29,7’si ise kadın çalışanlardır (TÜİK, 2022c).

Üç yaşın altında çocuğu olan hanehalkından hem kadınların hem de erkeklerin istihdama katılım oranı, çocuğu olmayanlara göre düşük bulunmuştur (TÜİK, 2022a). Bu sonuç, çocuk dünyaya geldikten sonra ebeveynlerin çalışma yaşamlarına ara verdiklerini doğrular niteliktedir. Üç yaşın altında çocuğu olan hanehalkından erkeklerin

istihdama katılım oranı %85,5, kadınların oranı %25,2'dir. Hanehalkında çocuk bulunmayanlarda ise erkeklerin istihdama katılım oranı %75,1 iken, kadınların oranı %52,8'dir (TÜİK, 2022a). Yıllar bazında incelendiğinde ise, kadın ve erkeklerin oranları arasında dağılımın benzerliğini koruduğu söylenebilir. Ancak bu verilerde esas dikkat çekmek istenilen nokta, üç yaşın altında çocuğu olan hanehalkında kadınların istihdamdaki oranında gözle görülen düşüklük, bununla birlikte erkeklerin oranlarındaki yükseklik olmalıdır.

1.3.2.3. Toplumsal Cinsiyet Göstergeleri, 2021

15 yaş üzeri bireylerde cinsiyet, yaş ve eğitim durumu açısından evlilik kararları incelendiğinde, eğitim düzeyi lise ve dengi (%48,2) veya yükseköğretim (%67,1) olan bireylerin kendi kararı, ailesinin rızasıyla evlilik kararı aldıkları, herhangi bir okulu bitirmeyenler (%52,1), ilkokul mezunları (%56,7), ilköğretim ve dengi okul mezunlarının (%47,7) ise görücü usulü, kendi rızalarıyla evlendikleri belirlenmiştir (TÜİK, 2022b, s.46).

Cinsiyet açısından, hem kadınlarda hem de erkeklerde eşit oranlarla (%47,8) görücü usulü, kendi rızalarıyla evlenenler tüm bireylerin yaklaşık yarısını oluşturmaktadır. Yaş grupları açısından ise; 25-29 ve 30-34 yaş aralığında olan bireyler en çok “kendi kararı, ailesinin rızasıyla”, diğer yaş gruplarının ise “görücü usulü, kendi rızalarıyla” evlendikleri görülmektedir (TÜİK, 2022b, s.46).

Cinsiyet, yaş grubu ve öğrenim durumuna göre evlenilecek kişide aranan özellikler Türkiye genelinde sırasıyla; “bir işinin olması” (%72,7), “iyi eğitilmiş olması” (%70,8), “çalışma saatlerinin az olması” (%60,3) ve “yüksek gelir sahibi/varlıklı olması” (%36,9) şeklinde belirlenmiştir. Cinsiyet açısından, erkekler öncelikle eş adayının “iyi eğitilmiş olması” (%66,5), “çalışma saatlerinin az olması” (%55,3), “bir işinin olması” (%53,0) ve “yüksek gelir sahibi/varlıklı olmasına” (%28,0) önem vermektedir. Kadınlar ise “bir işinin olması” (%92,0), “iyi eğitilmiş olması” (%74,9), “çalışma saatlerinin az olması” (%65,2), “yüksek gelir sahibi/varlıklı olması” (%45,7) tercih etmektedir (TÜİK, 2022b, s.52).

Bireylerin eğitim düzeyleri açısından; herhangi bir okulu bitirmeyenlerde (%79,5), ilkokul (%76,3), ilköğretim ve dengi okul mezunlarında (%69,3) “bir işinin olması” kriteri önde gelirken; lise ve dengi okul mezunları (%70,8) ile yükseköğretim mezunları (%79,6), ilk olarak eş adayının “iyi eğitilmiş olmasını” tercih etmektedir. Bununla birlikte Türkiye genelinde “aile yapısının benzer olması” (%85,2), “ilk kez evlenecek olması” (%84,7), “dindar olması” (%79,5), “aynı mezhepten olması” (%70,1), “aynı etnik kökenden olması” (%56,7), “aynı sosyal çevreden olması” (%54,6), “benzer siyasi görüşe sahip olması” (%43,0) ve “aynı memleketten/hemşehri olması” (%36,7) özellikleri de evlenilecek kişide aranan özellikler olarak belirlenmiştir (TÜİK, 2022b, s.52).

Cinsiyet açısından hane içinde çeşitli konularda kimin karar aldığı incelendiğinde; Türkiye genelinde erkeklerin “tatil ve eğlence” konularında (%70,6), “ev seçiminde” (%65,9), “akrabalarla ilişkilerde” (%59,7) ve “çocuklarla ilgili konularda” (%55,1); kadınların ise “ev düzeninde” (%78,1), “alışveriş konularında” (%58,0), “komşularla ilişkilerde” (%56,1) daha çok söz hakkına sahip oldukları belirlenmiştir (TÜİK, 2022b, s.65).

Hanedeki küçük çocukların gündüz bakımının kimin/kimlerin sorumluluğunda olduğuna ilişkin dağılım incelendiğinde, Türkiye genelinde anneler ilk sırada (%86,0) gelmektedir. Bunu %7,4 ile büyük ebeveyn, %2,8 ile okul öncesi kurum, %1,5 bakıcı ve %1,3 diğer yakın akraba veya komşu izlemektedir (TÜİK, 2022b, s.73).

1.3.2.4. Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2022

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yapılan 2023 Şubat ayında yayınlanan 2022 yılı “Evlenme ve Boşanma İstatistiklerine” göre kaba boşanma hızı 2022 yılında binde 2,13 olarak belirlenmiştir (TÜİK, 2023). 2022 yılında gerçekleşen boşanmalar evlilik süresine göre incelendiğinde; %2,6’sı 1 yıldan az, %30,1’i 1- 5 yıl, %21,6’sının ise evliliğin 6-10 yılı içinde gerçekleştiği görülmektedir (TÜİK, 2022b). Bu sonuçlar incelendiğinde; boşanmaların yarıdan biraz fazlasının (%54,3) ilk 10 yılda gerçekleştiği söylenebilir. 2021 yılı verilerine göre ise; toplam boşanma sayısının içerisinde (174.085) ilk 10 yılda görülen boşanma sayısı 94.79 olup, tüm boşanmaların yarısından

fazladır (TÜİK, 2022a). Bu da demek oluyor ki aile yapısında ilk 10 yıl içerisinde meydana gelen değişimler (çocuk sahibi olma, iş değişikliği, çeşitli konularda yaşanan aile krizleri, vb.) saptanmalı, sorunlar tespit edilmeli ve ailelere baş etme stratejileri kazanmaları konusunda destek sağlanmalıdır. Evlilik süresi açısından boşanma sayıları 1. yıldan 10. yıla kadar giderek azalmakla birlikte ilk 5 yılda sayıca fazladır.

Evlilik süreleri ve yaş grupları açısından boşanma oranları incelendiğinde, toplam boşanma sayılarında yaş aralıkları açısından 16-19, 20-24, 25-29 ve 30-34 yaş aralığında kadın sayılarının yüksek, 35-39 ve 40-44 yaş aralığında yaşanan boşanmalarda ise erkek sayılarının yüksek olduğu görülmektedir (TÜİK, 2022a).

Yaş aralıkları açısından boşanma sayıları incelendiğinde, 25-29 ve 30-34 yaş aralıklarında en fazla boşanma yaşanmıştır. Özellikle hem kadınlarda hem de erkeklerde 30-34 yaş aralığı ilk sırada gelmektedir (TÜİK, 2022a).

TÜİK tarafından hazırlanan Toplumsal Cinsiyet Göstergeleri, 2021 raporuna göre, ilk kez evlenenlerin yaş gruplarına göre dağılımı 2011-2021 yılları baz alınarak incelendiğinde; tüm yıllarda erkeklerin sırasıyla en çok 25-29, 20-24, 30-34 ve 35-39 yaş aralığında evlendikleri belirlenmiştir. Kadınlarda ise durum farklılaşmaktadır. Kadınların sırasıyla en çok 20-24, 25-29, 16-19, 30-34 ve 35-39 yaş aralıklarında ilk evliliklerini yaptıkları görülmektedir (TÜİK, 2022b).

İlk evlenme yaşının, erkeklerde 25-29, kadınlarda 20-24 yaş aralığında olduğu ve en çok boşanmaların 30-34 yaş aralığında yaşandığı gerçeği (TÜİK, 2022b, s.40) birlikte değerlendirilirse, boşanmanın muhtemel olarak genişleme döneminin ilk aşamalarında gerçekleştiği söylenebilir.

Aile Yapısı Araştırması boşanma nedenleri açısından incelendiğinde ise; “sorumsuz ve ilgisiz davranma” (%32,2), “aldatma” (%14,1), “evin ekonomik olarak geçimini sağlayamama” (%9,8) ilk üç nedeni oluşturmaktadır. Bu nedenler cinsiyetler açısından incelendiğinde; kadınların %24,2’si, erkeklerin %41,2’si sorumsuz ve ilgisiz davranma nedeniyle boşandıklarını belirtmiştir. Aldatma nedeniyle kadınların %19,3’ü

boşanırken, evin ekonomik olarak geçimini sağlayamama nedeniyle kadınlar (%9,9) ve erkekler (%9,7) benzer oranlarla boşanmıştır (TÜİK, 2022).

1.4. AİLE YAŞAM DÖNGÜSÜ, TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ VE AİLE DİRENCİ İLİŞKİSİ

Aile yaşam döngüsünün her evresinin kendine özgü uyum gerektiren ve stres yaratan özellikleri vardır (Yavuz, 2015). Ailenin yaşam döngüsündeki stres ya da sıkıntıların başarılı bir şekilde üstesinden gelinmesi ve ailenin devamlılığını sağlaması “aile direnci” olarak tanımlanmaktadır (Black & Lobo, 2008). Walsh’a göre (1998) aile direnci, ailenin direnç özellikleri ile aile yaşam döngüsünün tüm dönemlerinde varlığını sürdüren etkin bir süreçtir. Direncin niteliği, ailenin herhangi bir yaşam döngüsünde geliştirilebilir, problem çözmeye yönelik olarak tasarlanabilir ve değerlendirilebilir. Ailelerin beklenmedik ve kurallara dayanan mücadeleleriyle birbirlerini sevmeye ve desteklemeye devam etmelerini sağlayan aile ilişkileri ve iyimserlik tutumları, direncin temel yapısını oluşturmaktadır (Black & Lobo, 2008). Aile yaşam döngüsü boyunca, aile bireyleri her dönemde farklı roller, sorumluluklar, görevler üstlenmekte ve üzerlerine düşeni yapmaya çalışmaktadır. Aile yaşam döngüsünün her aşamasında çeşitli sorunlarla karşılaşan bireyler, yaşamını devam ettirmek için bu sorunların üstesinden gelmek, çözümü için tavır geliştirmekte ve sorunları birlikte aşmaya çalışmaktadır. Bu süreçte, aile içi ve dışı birçok faktör ortaya çıkarak bireylerin tutum ve davranışlarını olumlu veya olumsuz yönde etkilese de (Çamur-Duyan, 2003; Selman, 2019; Yazıcıoğlu, 2012); birlikte hareket etmek, bireylere yeni beceriler kazandırmanın yanı sıra ailenin güçlenmesini sağlar. Eğer ki aile bu sorunlara uyum sağlayamazsa, ailede kriz yaşanır. Kriz başarılı bir şekilde atlatılamaz ise aile, yaşam döngülerini tamamlayamadan son bulabilir (Yazıcıoğlu, 2012). Ailelerin işlevlerinde herhangi bir sorun var ise yeni bir yaşam dönemine geçiş aşamasında problem yaşadığı ve yeni döneme kolay uyum sağlayamadıkları belirtilmektedir (Gazioğlu-İşmen, 2017, s.30). Belli bir dönemdeki gelişim görevlerini başarıyla yerine getiremeyen ailelerin, genellikle uzun süreli aile problemleri yaşama riskleri bulunmaktadır. İçinde bulundukları döngünün özelliklerine göre gelişim görevlerini başarıyla gerçekleştiremeyen aileler, bu görevleri diğer aile yaşam döngülerine taşıyarak ailelerin

özmesi beklenen sorunlar olarak karşılarına çıkmaktadır (Lange & Hart, 1983, aktaran Gazioğlu-İşmen, 2017, s.30).

İlk kez çocuk sahibi olmak isteyen ebeveyn adaylarının karar verme aşamasında üzerinde düşünmeleri gereken, hazır bulunuşluklarını sorgulayan ve yaşanabilecek sorunları minimuma indiren faktörler şunlardır: (Özkardeş-Güngörmüş, 2017, s.132).

1) Anne babalığa hazır olup olmamak

Duygusal olgunluğa erişemeyen, kendi istek ve arzularının karşılanması konusunda taviz vermeyen bireylerin anne babalık rollerinde başarılı olmaları zor olabilir.

2) Değişecek yaşam tarzına hazırlıklı olmak

Çocuğun doğumuyla birlikte bireylerin kendilerine ve eşlerine ayırdıkları zamanda azalma yaşanmaktadır. Özellikle uykusuz geceler, yapılan programların hastalık, bebeğin bakımını üstlenecek bireyin yokluğu vb. nedenlerle ertelenmesi gibi nedenler yaşam tarzını önemli ölçüde değişikliğe uğratmaktadır. Bu da eşler arası iletişimin bozulmasına, huzursuzlukların ve geçimsizliklerin yaşanmasına neden olabilir.

3) Eşinizi başka bir rol içerisinde nasıl algılayacağınız hakkında fikir sahibi olmak

Bireyler çocuk sahibi olmadan önce eşlerinin kişilik özelliklerini düşünmeli, başka çocuklarla kurdukları ilişkileri gözlemleyerek nasıl bir anne baba olabileceği hakkında fikir sahibi olmalıdır.

4) Artan rolleri birbirine karıştırmamak

Kadın ve erkek evlendiğinde toplum içerisindeki rollerine bir yenisi daha eklenir: Bu da karı kocalık (eşlik) rolleridir. Çocuk sahibi olduğunda ise bu rollerin yanına bir de annelik-babalık (ebeveynlik) rolleri eklenir. Hatta bir de bireylerin çalışan rolü de

bulunmaktadır. Bu rollerin dengeli bir biçimde sürdürülmesi, ailenin fonksiyonlarını sağlıklı olarak yerine getirmesine yardımcı olur.

Ebeveyn olmak, toplum tarafından genellikle eşlerin hayatındaki en mutluluk verici olaylardan biri olarak algılanmaktadır. Ancak ebeveyn (anne-baba) olmak bireylerin sahip olacağı en önemli sorumluluklardan biridir. Hatta ilk kez çocuk sahibi olan ailelerde, eşlerin kendilerinde ve ilişkilerinde belirgin değişiklikler meydana gelmektedir. Başlangıç döneminden genişleme dönemine geçen aile birçok karmaşık değişimi barındırdığı gibi eşlerin birçok duruma da uyum sağlamasını gerektirir (Kılıçaslan, 2017, ss.149-150).

Ailenin farklı yaşam döngülerinde karşılaştığı sıkıntı ve kriz tipleri farklı olmaktadır. Örneğin; okul öncesi ya da okul çağında çocuğu olan aileler mali güçlüklerle, aile içi huzursuzluklarla, çalışma yaşamında zorluklarla karşılaşabilirler. Aileler güçlerini bir yaşam dönemi boyunca yaşanan sorunların çözümü için kullansalar da, bazen aynı güç, diğer dönemlerinde zorluklarla karşılaşıldığında yeterli gelmeyebilir. Krizler, mücadele gerektiren bazı büyük sorunlar ya da üstesinden gelinen güçlükler/sıkıntılar; ailenin yüksek kalitede evlilik iletişimini, yaşam kalitesinden tatmin olmasını, finansal yönetim becerisini, farklı koşullara dayanıklılığını, rutin faaliyetlerini, geleneklerini ve aile kutlamalarını etkilemektedir. Dirençli aileler, stresli olaylara, kurallara dayanan geçişlere uyum sağlamada ve bunları düzenlemede bireyin, ailenin ve toplumun gücünü ve kaynaklarını kullanırlar (Simon vd., 2005). Ailelerin direnç kazanmasında ve çeşitli konularda bilgi düzeylerini artırmada aile yaşantısı eğitimleri önem taşımaktadır.

1.5. YETİŞKİN EĞİTİMİ

Hayat, bir öğrenme sürecidir. Her bireyin yaşamındaki teknik ve sosyal açılardan yaşanan, yaş ilerledikçe yaşamında meydana gelen değişimler (evlenme, ana-babalık, çalışma yaşamı, yaşlılık vb.) karşısında hazırlıklı olma, uyum sağlama ve kendini geliştirme açısından eğitim fırsatlarından yararlanmaya ihtiyaç duymaktadır (Titmus vd., 1985). Örgün eğitimde kazanılan bilgi, beceri ve davranışlar; sosyal, ekonomik, teknolojik gelişmelerin çok hızlı olduğu günümüzde insanların ihtiyaçlarına cevap vermeye yetemeyecek hale gelmektedir. Bireylerin ve dolayısıyla toplumun eğitsel istek

ve ihtiyaçlarını gidermede örgün eēitimin yetersiz kalmasıyla yetişkin eēitimlerinin önem kazandıēı bilinmektedir. Yetişkin eēitimi, amaç, kapsam ve metod açısından örgün eēitimden farklılaşmaktadır. Yetişkin eēitimi, bireyin bugün karşı karşıya kaldıēı problemlerin mne odaklanmıştır (Kılıç, 2012).

Bireyler kendi bilgi ve ihtiyaçları doērultusunda almak istediēi eēitimin amacını belirlemektedir. Bireyler yaşamlarında başarılı olmaya yarayacak bir ērenim süreci isterler. Problemini çözmeye, bilgi ve beceri kazanmaya ya da mevcut bilgi birikimini artırmaya, tutum, alışkanlık ve davranışlarını deēiřtirmeye yönelik eēitim almak hedeflerindendir. ērenme sürecine etkin şekilde katılmak, deneyimlerine dayalı düşüncelerini anlatmak, tartışmak isteyebilirler (Geray, 1978, s.28). McMahon (2019) *Terapistim Yanımda* kitabında “Ben mr boyu böyleydim, şimdi niye deēiřeyim?” sorusuna cevap arar. Deēiřen zaman ve koşulların, uyum saēlamayı gerektirdiēini belirtmektedir (McMahon, 2019, s.113).

Yetişkin eēitiminin temel amaı, bireylere bilgi ve beceri kazandırmakla birlikte davranış deēiřikliēi yaratmaktır. Diēer bir ifadeyle bireylerin yeteneklerini, bilgi ve bilinç düzeylerini, tutumlarını ve davranışlarını geliştirmek ve deēiřtirmektir (Kurt, 2000, ss.17-19). Yetişkin eēitimi doēası itibariyle bireylerin davranış, düşünce ve eylemlerinde deēiřiklik yaratmayı saēlayacak yeni bilgilerin, becerilerin kazandırılmasını amaçlar (Bilir, 2004, s.100).

Yetişkin eēitiminin amaçlarından bir diēeri ise, bireylerin sosyal çevresinde yaşamak zorunda bırakıldıēı gelişme ve deēiřmelere ilişkin farkındalık kazandırmaktır. Gelişme ve deēiřmeler sonucunda yaşanan olumsuzlukları en aza indirmek yoluyla uyum geliştirmek gereklidir. Bireyler ihtiyaçlarını karşılamak için gereksinim duydukları bilgi, beceri ve tutumları ancak eēitim yoluyla elde etmektedir. Yaşamın her anında ve her meknda planlı veya plansız bir şekilde eēitim gerçekleşebilir. (Kurt, 2000, ss.17-19). Bir yetişkin eēitimi programı “*yetişkin ērenenler için tasarlanmış aktiviteler bütünü ve karar verme süreci*” olarak tanımlanabilir (Sork & Cafferella, 1989, s.23). Yetişkin eēitiminde program geliştirme; eēitimsel açıdan istenen sonuçlar ve elde edilen sonuçlar arasındaki ilişki ile ilgilenir. Yetişkin eēitim programları, “*sürekli deēiřen*

toplumda yaşayan bireylerin ihtiyaçlarına göre sıklıkla yeniden şekillenen dinamik ve süregelen bir süreç”tir (Rand, 1976, s.4).

Geray (1978, s.13) yetişkin (halk) eğitiminin birçok konuda verilebileceğinden söz etmektedir. Bununla birlikte “Ev yönetimi”ne ilişkin ev ve aile yaşamını kapsayan yetişkin eğitimlerinin ülkenin geleceği açısından da önemli olduğuna değinmektedir. Ailenin ihtiyaçlarından yola çıkarak, çocuk bakımından ev yönetimine kadar eğitim programlarının planlanması sağlıklı toplumların temel taşı olan ailenin refahı ve yaşam kalitesi açısından önem taşımaktadır (Kurt, 2000, s.9).

Yetişkinler; sosyo demografik özellikleri, toplumdaki statüleri, rol ve beklentileri, öğrenme güdüler ve hazır bulunuşluk düzeyleri, bilgi, beceri, tutumları, deneyimleri vb. açılardan farklılıklar göstermektedir. Bu durumda bireylerin yaşamlarında karşılaştıkları gelişme ve değişimlere ilişkin uyum sağlama süreçleri farklılaşabilir. Ayrıca bireylerin sahip olduğu bu farklı özellikler yetişkin eğitiminde de göz önüne alınmalıdır (Kurt, 2000, ss.156-160). Yetişkin eğitiminin tüm amaçlarının gerçekleşebilmesi için yetişkinlerin, kendileri için düzenlenecek bir eğitim programının tüm boyutlarına katılımı sağlanmalıdır. Yetişkinler temelinde hazırlanmayan eğitim programı başarıya ulaşamaz (Bilir, 2004, s.100).

Yetişkin bireylerin özellikleri ve eğitime olan ilgisi öğrenmeyi etkilemektedir. Öğrenen bireyin ilk olarak eğitime olan ihtiyacı, güdülenmesi, hazır bulunuşluğu, eğitim sürecinde etkin olması, bilgileri tekrar ederek pekiştirmesi öğrenmeyi etkileyen unsurlardır. Öğrenmeye hazır oluş ve bireysel farklılıklar öğrenmeyi etkilemektedir (Lowe, 1985, s.53). İlgi, beceri, yetenek, deneyim, beklenti ve amaçların yanı sıra bireyin fizyolojik ve sosyodemografik farklılıkları da öğrenme durumlarını etkileyen faktörlerdir. Özellikle cinsiyet bu noktada önem kazanmaktadır. Öğrenme sonucunda davranışta bir değişiklik yaşanır ya da davranışın referans çerçevesindeki işaretlerinde değişim söz konusu olur (Kurt, 2000, ss. 156-160).

Türkiye’de yetişkin eğitimlerinin, gönüllü kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler, kamu kurum ve kuruluşları tarafından verildiği bilinmekle birlikte, Milli Eğitim Bakanlığı birimlerinden Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü’ne bağlı Halk

Eğitimi Merkezleri aracılığıyla da yaygın eğitim programları yürütülmektedir (T.C. Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2021).

Bireyler, yetişkin eğitimi ile bazı ihtiyaçlarının karşılanmasını bekleyerek, ihtiyaç duyduklarını öğrenmeye hazırdır. Bu nedenle aile, toplum ve meslekleri ile ilgili konulara daha fazla açıktır. Lowe (1985, ss.60-61) yetişkin eğitimi programlarını bireysel ihtiyaçlar açısından; tamamlayıcı, mesleki ve teknik yeterlilik, sağlık, refah ve aile hayatı, yurttaşlık ve özdoyum eğitimi için tasarlanan eğitim programları olarak beş sınıfa ayırmıştır. Sağlık, refah ve aile hayatı için tasarlanan yetişkin eğitim programlarında genellikle; her tür sağlık, aile, tüketicilik, çocuk sahibi olma, çocuk bakımı ve çocuk yetiştirme, kişisel bakım, aile ilişkileri vb. konular ele alınmaktadır. Nashashibi ve Watters da (2003, s. 39) yetişkinlerin *“aile, çocuk bakımı veya diğer sosyal rollerde katkıda bulunabilmek için beceri geliştirmek”* amacıyla kendileri için hazırlanan yetişkin eğitimlerine katıldıklarından bahsetmektedir.

1.5.1. Aile Yaşantısı Eğitimi

Duman (1999, s.45) yetişkin eğitimlerinin ana- babalara yönelik eğitim çalışmalarını da içeren geniş bir alanı kapsadığını belirtmektedir. Ünlü'ye (2002, s.219, aktaran Kılıç, 2012, s.4) göre, ana-babalara verilen eğitimlerin amaçlarından birisi, sağlıklı ve güçlü ailelerin artmasıyla daha sağlıklı toplum oluşturmaktır. Duvall ve Kerckhoff (1958) ise aile yaşantısı için eğitimin genel hedeflerini; bir aile üyesi olarak bireyin yetkinliğini artırma ve aileyi bir birim olarak güçlendirme olmak üzere iki yönlü olduğunu ifade etmektedir.

Ural (2011) aile eğitimini *“anne-babalara veya bu rollerden birini üstlenen yetişkinlere çocuk veya çocuklarıyla birlikte iyi bir yaşam sürmeleri için daha bilgili, ilgili, sorumluluk sahibi, mutlu, sağlıklı aileler olmak üzere bilgi vermeyi, bunun için gerekli donanım kazanmaları için yol göstermeyi, rehberlik etmeyi içeren çeşitli eğitim programlarıdır.”* şeklinde kapsamlı ve detaylı tanımlamıştır.

Aile yaşantısı eğitiminin amacı, aile yaşamının iyileştirilmesi ve aile ile ilgili sosyal sorunların azaltılması için resmi eğitim programları aracılığıyla birey ve ailelere aile içi

rol ve sorumluluklar konusunda yol göstermektir (Arcus, 1995). Aile eğitim programları, bireylerin evlilik öncesi eğitilmesi, çocuk sahibi olmadan önce ya da evlat edinmiş-edinecek ailelerin ebeveynlik rollerine ilişkin bilgi, beceri ve sorumluluklarının geliştirilmesi amacı taşımaktadır (Şahin & Ersoy, 1999). Erkan (2010) ise aile yaşantısı eğitimlerinin amaçlarını; ebeveynlerin çocuk gelişimi ve eğitimi konularına ilişkin bilgi düzeylerinin artırılması, ebeveyn çocuk ilişkisinde doğru tutum ve davranışların geliştirilmesi, ebeveynlere çocuğun bakımı, eğitimi ve yetiştirilmesinde ailelerin karşılaşılabileceği potansiyel sorunların çözümüne ilişkin becerilerin kazandırılması, ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarına ilişkin bilgilendirilmesi, çocuğun ev ve aile ortamında kazanabileceği deneyimler konusunda anne-babaların bilgilendirilmesi, ebeveynlerin kendi hak ve sorumlulukları konusunda bilgilendirilmesi şeklinde belirtmiştir.

Ülkemizde aileye yönelik ilk eğitimlerin Cumhuriyet döneminde “Halk mektepleri” tarafından daha çok okuma-yazma amaçlı verildiği ve bu eğitimlerin başarılı olduğu bilinmektedir. Anne babalara yönelik aile yaşantısı eğitimleri ise ilk olarak 1989 yılında başlatılan “Anne Baba Okulu” ile 1998 yılında başlatılan “Evlilik Okulu” uygulamalarıdır (Yavuzer, 2018). Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından ailelerin temel ihtiyaçları gözetilerek 5 alanda (Aile eğitim ve iletişimi, hukuk, İktisat, medya, sağlık) ve evlilik öncesi eğitim programını da içeren 28 modülden oluşan Aile Eğitim Programı hazırlanmıştır (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023).

Arcus ve Thomas (1993), yol gösterici bir ilke olarak, aile yaşantısı eğitimcilerinin terapötik iyileştirmeden ziyade önleyici eğitime odaklandıklarından bahsetmektedir. L'Abate (1983) “aile alanında önleme” kavramını ilk dile getirenlerdendir. Önleme kavramı; halk sağlığı, psikoloji ve sosyal bilimler alanlarında da yer almaktadır. Coie vd. (1993, s. 1013) “Önleme bilimi- Prevention Science” olarak adlandırılan, evlilik, aile ve bireysel gelişimle ilgili olanlar da dâhil olmak üzere “*insan işlev bozukluklarını önlemek veya hafifletmek*” amacı taşıyan yeni bir disiplinin ortaya çıktığından bahsetmektedir.

L'Abate (1983) önleme düzeyini birincil, ikincil ve üçüncül olmak üzere üç sınıfa ayırmıştır. Birincil önleme, ailelerin herhangi bir sorun veya sorun ortaya çıkmadan

önce güçlü ilişkiler kurmak için ihtiyaç duydukları bilgi ve becerileri geliştirmelerine yardımcı olarak sorunları ortaya çıkmadan önlemeyi hedefler. İkincil önleme, bazı risk belirtileri taşıyan bireylere ve ailelere daha ciddi sorunların ortaya çıkmasını önleme amacına yönelik çalışmaları içermektedir (Small & Memmo, 2004). Üçüncül önleme programları ise, hali hazırda büyük bir sıkıntı yaşayan ve eğitim programlarının tek başına yeterli olmadığı, terapiye ihtiyaç duyulduğu durumları kapsamaktadır. Bu tür müdahaleler klinik uzmanlar veya bu tür bir eğitime sahip aile yaşantısı eğitimcileri tarafından gerçekleştirilir. Aile yaşantısı eğitimcileri, tipik olarak birincil ve ikincil önleme düzeylerinde yer alan bireylere ilişkin çalışmalarını yürütmekte, üçüncül önlemeyi psikolog, aile danışmanı vb. gibi aile terapistlerine bırakmakta, karşılaştıkları bireyleri yönlendirmektedir (Doherty, 1995).

Önleme bilimi, aile yaşantısı eğitime uygulandığında; aile yaşantısı eğitim programlarının geliştirilmesi ve uygulanmasının bir öncülü olarak hem risk faktörlerinin hem de koruyucu faktörlerin anlaşılmasına odaklanmaktadır. Risk faktörleri, bireylerin, çiftlerin ve ailelerin çeşitli olumsuz sonuçlara karşı savunmasızlığını artıran değişkenleri oluştururken; koruyucu faktörler, bir bireyin, çiftin veya ailenin normatif, gelişimsel veya planlanmamış stres faktörlerine karşı direncini artırmaktadır (Bogenschneider, 1996; Rutter, 1987).

Önleyici aile yaşantısı eğitim programları geliştirilirken farklı modeller söz konusudur. Hughes (1994) modelinde aile yaşantısı programı geliştirilirken içerik (ihtiyaç analizi, içeriğin belirlenmesi vb.), öğretim süreci (öğretim planları ve materyaller), uygulama süreci (hedef kitlenin ihtiyaçlarını karşılama, eğitimi teşvik etme ve devamlılığı sağlamaya yönelik stratejiler) ve değerlendirmeyi (programa ilişkin hedef kazanımları, içeriği temel alarak sağladığı faydayı belirleme/ölçmeyi) ele alan dört temel prensibin yer alması gerektiğini belirtmektedir. Dumka vd. (1995) ise pilot test aşamasını ekleyerek 5 temel prensibin (ihtiyaç analizi, program tasarımı, pilot test, ileri test ve yaygınlaştırma) olması gerektiğini, Bogenschneider (1996) program geliştirme sürecini daha detaylandırarak 12 temel prensibin yer alması gerektiğini savunmaktadır. Her üç modelin birçok benzerliğe sahip olmasıyla birlikte, her birinin de etkili önleme programlarının geliştirilmesinde önemli bakış açıları bulunmaktadır. Belirtilen modeller hem program geliştirme hem de mevcut programların kalitesini değerlendirmek ve

mevcut programları iyileştirmek için yol gösterici ilkeler olarak kullanılabilmektedir (Duncan & Goddard, 2017). Aile yaşantısına ilişkin eēitim programı geliştirilirken, aileleri ele alan teorilerden, Aile Sistem Teorisi, Sosyal Alışveriş Kuramı, Aile Gelişim Kuramı, Ekolojik Sistem Kuramı ve Sembolik Etkileşim Kuramlarından yararlanılmaktadır (Duncan & Goddard, 2017). Bu çalışmanın temeli ise Aile Gelişim Kuramına dayandırılmıştır.

2. BÖLÜM

LİTERATÜR ÖZETİ

2.1. YURT İÇİNDE YAPILAN ÇALIŞMALAR

2.1.1. Toplumsal Cinsiyet Rollerini Konu Alan Çalışmalar

Döner vd.'nin (2021) 0-3 yaş aralığında çocuğu olan babaların babalık rol kazanım sürecinin yanı sıra tutum ve davranışlarını 150 babadan elde ettikleri veri ile inceledikleri çalışmada, babalar ilk kez baba olanlar ve ikinci kez baba olanlar olarak iki gruba ayrılmıştır. Her iki grupta da babaların işlevsel davranış şekillerini benimsediğini, bebeği ilk gördüğünde baba olduklarını hissettiklerini, doğuma hazırlık sınıflarına/kurslara katılmadıklarını belirtenler önde gelmektedir. Baba olmayı “sorumluluk” olarak tanımlayan babaların oranı ile bebeğin gelişiminde baba rolünün görevleri olarak “sevgi-güven veren, maddi destek sağlayan, eşine destek olan” şeklinde cevap verenlerin oranı yüksek bulunmuştur. Araştırmacılar tarafından 4 başlık altında “babalık rolüne hazırlık, fiziksel bakım, baba bebek ilişkisi, eşe destek olma” hazırlanan soru formuna verilen cevaplar incelendiğinde; Fiziksel bakım başlığı altında “Yardım almadan bebeğin altını değiştiririm.” ifadesi ile eşe destek olma başlığı altında “Eşimin bebeği emzirmesine destek olurum.” ifadesi dışında her iki grupta yer alan babaların babalık rolüne önceden hazırlandıkları, bebeğin fiziksel bakımını üstlenebilecekleri, olumlu bir baba bebek ilişkisi geliştirdikleri ve eşlerine destek oldukları belirlenmiştir.

Özyeşer-Cinel ve Tezel-Şahin (2021) tarafından babaların kendilerinin ve babalarının babalık rollerine bakış açılarının incelendiği nitel çalışmada, 40 baba ile veriler elde edilmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre, araştırmaya katılan babaların kendi çocuklarının cinsiyetinden etkilenmediği; ancak, kendi babalarının erkek çocuğa verilen önem nedeniyle cinsiyetin etkili olduğu belirtilmiştir. Babalar kendilerini çocuklarının yaşantısına tecrübe katan bir kahraman olarak görmekte, kendi babalarını ise geçim sıkıntısı çeken eve ekmek getiren kişi olarak nitelendirmektedir. Babalar sosyoekonomik ve kültürel yapı değişikliği vb. nedenlerle çocuklarıyla daha çok

ilgilendiklerini ve zaman geçirdiklerini belirtmektedir. Ayrıca babalar, kendi çocukluk döneminde babalarıyla daha çok zaman geçirmeye yönelik beklenti içinde olduklarını da ifade etmişlerdir.

Sönmez (2021) tarafından en fazla beş yıllık evli, hiç çocuğu olmayan ve 0-36 aylık ilk çocuklarına sahip evli bireylerin (ebeveynliğe geçiş döneminde olan) (n=265) bireylerin evlilik rol beklentilerinin (geleneksel rol beklentileri ve eşitlikçi rol beklentileri) ve güç paylaşımının incelendiği çalışmada; ebeveynliğe geçiş sürecindeki evli bireylerin daha geleneksel rol beklentisi içinde oldukları, bunun da ilişkilerindeki güç paylaşımında eşitsizlik yarattığı, bu eşitsizliğin de ebeveyn olarak geçirilen yıl ile doğru orantıda arttığı belirtilmiştir.

Akpınar ve Kırlioğlu'nun (2020) evlilik doyumuна etki eden değişkenleri belirlemeye yönelik 245 evli çift ile yaptıkları çalışmada, eğitim düzeyinin, çocuk sahibi olmanın ve toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin eşitlikçi tutuma sahip olmanın bireylerin evlilik uyumlarını etkilediği bulunmuştur. Eğitim düzeyi yüksek olan bireylerin, çocuk sahibi olmayanların ve toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin eşitlikçi tutuma sahip olanların evlilik uyumlarının yüksek olduğu belirlenmiştir.

Deleş ve Kaytez (2020) tarafından okul öncesi dönemde çocuğu olan babaların babalık rolü algıları ile baba katılım düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi amacıyla Gümüşhane'de özel okul öncesi eğitim kurumuna çocuğu devam eden toplam 200 baba ile yürütülen çalışmada; babaların babalık rolü algısının eşin çalışma durumu, aile tipi, kendisinin ve eşinin eğitim düzeyine göre farklılaştığı belirlenmiştir. Buna göre, eşi çalışan, çekirdek ailede yaşayan, lisansüstü eğitime sahip olan ve eşi üniversite mezunu olan babaların babalık rolü algısı daha yüksek bulunmuştur. Baba katılımı ile babalıkla ilgili bilgi alma durumu, eğitim düzeyi, evlilik süresi, çocuk sayısı, çocuk yaşı, baba olma yaşı, kendi babasıyla iletişim algısı, arasında ilişki olduğu belirtilmektedir. Babalıkla ilgili bilgi alan, lisansüstü eğitim düzeyine sahip, 6-10 yıl arası evliliği olan, tek çocuğu olan, çocuğu 3 yaşında olan, ilk kez 31-40 yaş arasında baba olan ve kendi babasıyla iyi bir iletişim kuran babaların çocuk bakımına katılımları yüksektir. Ayrıca babalık rolü algı düzeyi yüksek olan babaların baba katılım düzeyleri de yüksek bulunmuştur.

Dur'un (2020) evli bireylerin eşe kendini açma ve eş tükenmişlik düzeylerini etkileyen faktörlerin incelenmesi amacıyla Türkiye'de bir büyükşehirde yaşayan 453 evli birey ile yürüttüğü çalışmada; ev içi faaliyetlerin paylaşımının hem kadınlarda hem de erkeklerde eş tükenmişliğini azalttığı; ev içi faaliyetlerin paylaşılmadığı evliliklerde ise kadınların erkeklere göre daha fazla eş tükenmişliği yaşadığı belirlenmiştir. Çocuk sayısının ise eş tükenmişliğini etkilemediği bulunmuştur.

Gezegen-Ünlü (2020) tarafından yapılan çoklu rol sahibi kadınların ev içi faaliyetlerdeki sorumluluk dağılımını kadınların psikolojik sağlıkları açısından incelemek amacıyla Türkiye'nin 7 büyük ilinden (Adana, Malatya, İzmir, Gaziantep, Ankara, Samsun ve İstanbul) 814 çocuklu, evli ve çalışan kadının katıldığı çalışmada; ev içi faaliyetlerin yapılmasında halen geleneksel bakış açısının geçerli olduğu bu nedenle kadınların daha çok sorumluluk aldığı, bu durumda kadınların psikolojik açıdan sağlıklarını olumsuz etkilediği belirlenmiştir. Eşit olmayan ev içi faaliyetlere ilişkin sorumluluk dağılımının iş-aile ve aile-iş çatışmasına neden olduğu ve kadınların sosyal işlev bozukluğu tecrübe etme riskini arttırdığı sonucuna varılmıştır. Çalışmaya katılan kadınların eğitim düzeyi ve gelir düzeyi arttıkça ev içi faaliyetlere katılımlarının azaldığı, katılımcıların büyük bölümünün ev içi faaliyetlerin yapılmasında destek almadıkları çalışmanın diğer bulgularındandır.

Kırağ ve Çakır'ın (2019) 0-6 yaş çocuğa sahip olan 188 babanın babalık algısını ve ilişkili faktörleri belirlemeye yönelik çalışmalarında; katılımcıların yarısından biraz fazlasının (%55.9) 18-25 yaş arasında ilk kez baba olduğu, %57.4'ünün babalığa ilişkin rol ve sorumluluklarına yönelik herhangi bir eğitim almadığı bulunmuştur. Ayrıca babalık rolü algısının aile tipi ve ilk kez baba olma yaşına göre değiştiği belirlenmiştir. Bununla birlikte sosyodemografik özelliklerden eğitim durumu, yaş grubu, evlilik süresi, meslek, yaşanan yer, eşinin eğitim durumu, ilk kez baba olma yaşı, kendi babasıyla ilişkisi, babalıkla ilgili bilgi alma ve bilgi aldığı kaynakları ile babalık rolü algısı arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna varılmıştır.

Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (TÜSİAD), Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV) ve PwC (2019) tarafından çocuk bakımı ve eğitim kurumlarının yaygınlaştırılmasının önemine vurgu yapılarak özellikle kadının çalışma yaşamına

katılımı, çocuk gelişimi, iş yeri, kamu maliyeti ve toplumsal fayda açısından incelenmiştir. Ayrıca yurt dışında bu konuda kamu politikalarına değinilmiş, örnekler verilmiştir. Türkiye’de kreş açma, kreşlerin yönetimi ve teşviklerden bahsedilerek, kreşlerin yaygınlaşması için özel ve kamu kurum, kuruluşları ile yerel yönetimlere önerilerde bulunulmuştur.

Bozok’un (2018) 0-10 yaş arası çocuğu olan babaların ataerkil ve cinsiyetçi tutumlarını belirlemek amacıyla planladığı çalışmada; karma yöntem kullanılmış olup, 3235 babaya anket uygulanmış, 40 baba ile de derinlemesine görüşme yapılmıştır. Babaların çocuk bakımı ve ev içi iş bölümü, ekonomik kararlara katılım ve para yönetimi açısından halen ataerkil bakış açısına sahip oldukları belirlenmiştir.

Güder-Yağan ve Ata (2018) tarafından babaların katılımı, cinsiyet algıları ve çocukların cinsiyet kalıp yargıları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla Muğla’da bir okul öncesi kuruma giden 60-72 aylık 151 çocuğun babalarıyla yürütülen çalışmada; eşitlikçi rolleri benimseyen babaların çocukla ilgili faaliyetlere katılımının arttığı, baba katılımının çocukların cinsiyetinden ve babanın yaşından etkilendiği belirlenmiştir.

Kıtbilmez’in (2018) kadınların evlilik doyumunu etkileyen faktörlerin incelenmesi amacıyla, evli ve çocuk sahibi 296 çalışan kadın ile yaptığı çalışmada; kadınların ev içi faaliyetlerin paylaşımını adil bulma düzeyleri, ev içi iş yükünü kimin üstlendiğine dair algıları ile evlilikten aldıkları doyum arasında ilişki olduğu belirlenmiştir. Ayrıca katılımcılar arasında sofrayı kurma, temizlik yapma, çamaşır yıkama, tamirat, fatura ödeme gibi ev içi faaliyetleri ve çocuk bakımına ilişkin sorumlulukları eşleriyle birlikte üstlendiğini belirten ailelerde, kadınların evlilik doyumunun daha yüksek olduğu belirtilmiştir.

Kolukırık vd.’nin (2018) Manisa’da yaşayan ve dört-on iki haftalık anne olan 345 kadın ile annelerde doğum sonrası depresif belirtilere neden olan etmenleri belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada; eşlerinden destek görmediğini belirten annelerin doğum sonrası depresyon belirtilerinde artış olduğu, eş desteğinin olmamasının doğum sonrası depresyon riskini 2,4 kat artırdığı sonucuna varılmıştır.

Savaş'ın (2018) bireylerin toplumsal cinsiyet eşitsizliği algısını ve bununla ilişkili faktörleri belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada (n=2636); katılımcıların aile içi roller açısından kadınlardan geleneksel evlilik rolleri beklediği, çocuk bakımı ve ev içi faaliyetlere ilişkin sorumlulukların ise kadınların birincil görevi olarak düşünüldüğü belirtilmiştir. Bununla birlikte, annenin çalışma yaşamına katılmasının çocuk için zararlı olabileceği, ailede erkeğin otoritesinin desteklenmesi de çalışmanın diğer bulgularındandır. Tüm bu geleneksel rol ve sorumluluklara ilişkin bulguların yanı sıra, eşitlikçi bir yaklaşımın göstergesi olarak “Erkekler ev işleri ve çocuklar konusunda kadınlar kadar sorumluluk almalıdır.” ifadesine bireylerin yüksek oranda katılım gösterdiği belirtilmiştir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile cinsiyet, gelir, eğitim düzeyi arasında ilişki bulunmuştur.

Tol ve Taşkan'ın (2018) bireylerin babalık ve erkeklik kavramlarına bakış açılarını ve toplumsal cinsiyet perspektifinden toplumdaki mevcut baba profilini belirlemek amacıyla yaptıkları çalışma farklı yaşlarda çocuklara sahip olan 220 baba ve 50 anne ile 3 büyükşehirde (Ankara, İstanbul, İzmir) yürütülmüştür. Erkekliğe atfedilen rollere geleneksel bakış açısının baba olmayla kırılmaya başladığı belirtilen çalışmada babalar; geleneksel, yeni geleneksel, hevesli, gayretli, çizgi dışı olarak 5 kategoriye ayrılmıştır. Toplumda otoriter babalığın yerini artık geçim sağlayan babanın almaya başladığı, geleneksel babalığın dönüşmekte olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca kadının çalışma yaşamına katılımı noktasında tam zamanlı işte çalışması ya da kendisinden daha fazla gelir getirici bir işte çalışmasını destekleyen katılımcıların çoğunluğu oluşturduğu belirlenmiştir. Eşler arasında kararlara katılım açısından ev içi kararlarda kadının, ev dışı kararlarda ise erkeğin son sözü söylediği belirtilmiştir. Babaların ev içi faaliyetlere katılımı açısından ise tamir işleri, market alışverişi ve boya badana işleri dışında çay demledikleri ve kahvaltı hazırladıkları belirtilmiştir. Bununla birlikte; babaların çocuk bakım ve yetiştirme konularında ev içi faaliyetlere oranla daha fazla sorumluluk aldıkları bulunmuştur.

Uğur'un (2018) Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi (ASBÜ) tarafından yapılan Türkiye 2014 Araştırması'nın birey düzeyindeki verilerini kullanarak yaptığı çalışmasında; Türkiye'de çocuk sahibi olmak ile mutluluk arasındaki ilişki araştırılmıştır. Çalışma sonucunda; ebeveyn olmak bireyler için mutluluk kaynağı iken

(özellikle 0-5 yaş arasında çocuğu olan ebeveynler için), her bir çocuğun ebeveynin mutluluğuna katkısının aynı olmadığı, özellikle iki çocuk sahibi olan ebeveynlerin daha mutlu; ebeveynlerin hayattan duyduğu memnuniyet düzeylerinin ise, ebeveyn olmayanlara göre düşük olduğu belirlenmiştir. Ebeveyn olan kadın ve erkeklerin, ebeveyn olmayanlara göre daha düşük eğitim seviyesine sahip olduğu, yaş ve gelir açısından bir farklılık bulunmadığı sonucuna varılmıştır. Ebeveyn olan kadınların çalışıyor olma ihtimali de ebeveyn olmayan kadınlara göre düşük bulunmuştur. Baba olmak, erkekler için mutluluk kaynağı iken, kadınlarda durumun tam tersi olduğu; ayrıca çalışan ebeveynlerin çalışmayanlara göre daha az mutlu oldukları belirlenmiştir.

Akgül-Gök ve İl (2017) tarafından evli bireylerin (n=371) toplumsal cinsiyet rollerine yönelik algılarının aile işlevine etkisinin incelendiği çalışmada; toplumsal cinsiyet rollerini bireylerin kök ailelerindeki, kendi ailelerindeki ve idealize ettikleri toplumsal cinsiyet rolleri olmak üzere üç farklı açıdan incelemişlerdir. Araştırmanın sonuçlarına göre; katılımcıların kendi ailelerinin, kök ailelerinden daha eşitlikçi olduğu belirlenmiştir. Ev içi toplumsal cinsiyet rollerinin hem kök ailelerinde hem kendi ailelerinde hem de idealize ettikleri toplumsal cinsiyet rolleri açısından diğer rollere göre değişime daha dirençli olduğu bulunmuştur. Katılımcıların aile içi rollere ilişkin daha eşitlikçi bir tutum içinde olmalarıyla aile işlevlerinin daha sağlıklı bir eğilim gösterdiği, bunun da eşler arasındaki güç dengesini de sağladığı sonucuna varılmıştır.

Uludağlı' nın (2017) baba katılımını etkileyen faktörleri ve baba katılımının anne, baba ve çocuk açısından yararlarını ele aldığı çalışmasında, yüksek eğitim ve gelir düzeyine sahip olma, esnek çalışma yaşamı, eşitlikçi toplumsal cinsiyet tutumuna sahip olma ve ebeveyn öz yeterliliği ile aktif baba katılımının pozitif yönde ilişkili olduğu belirtilmiştir. Annenin, babanın katılımına ilişkin isteği ve duyduğu memnuniyeti de baba katılımını olumlu etkileyen faktörlerden olduğu ifade edilmektedir. Babanın çocuk bakımına aktif katılımının aynı zamanda evlilik ilişkisini de olumlu yönde etkilediği belirtilerek, baba katılımının çocuğun fiziksel, duygusal ve mental sağlığı açısından yararlı olduğunu gösteren çalışmalara da yer verilmiştir.

Ünal ve Kök'ün (2015) erken çocukluk döneminde (0-6 yaş) çocuğu olan ebeveynlerin babalık rolüne ilişkin görüşlerini incelediği çalışmada, ebeveynlerin bir kısmının özellikle annelerin aileyi koruma, evi geçindirme gibi görevleri baba olmanın gerekliliği olarak gördüğü, halen geleneksel rollerle babayı tanımladığı belirtilmektedir. Oysaki babaların babalık kavramını tanımlarken geleneksel baba rolünden sıyrılarak anne ile birlikte çocuğun gelişiminde, bakımında, eğitiminde yer alan baba rolünü benimsedikleri görülmüştür.

Ünüvar ve Tagay (2015) tarafından çalışan evli kadınların toplumsal cinsiyet özelliği açısından yaşam doyumu, iş doyumu ve evlilik uyumlarının incelendiği çalışmada karma yöntem kullanılarak, 241 kadınla çalışma yürütülmüştür. Erkeksi ve androjen kadınların iş doyumunun daha yüksek olduğu, kadınsı cinsiyet özelliği ile evlilik uyumu arasında ilişki olduğu belirlenmiştir. Çalışmanın nitel kısmından elde edilen bulgulara göre ise, ev içi faaliyetlerden kendilerinin sorumlu olduğunu belirtenler önde gelse de eşleriyle birlikte ortak sorumlu olduğunu belirtenler de bulunmaktadır. Çocuk bakımı ve eğitimi konularında kendisi, eşi ve eşiyle birlikte sorumluluk aldığını ifade edenler olmakla birlikte; ödemeler konusunda erkeklerin, karar alma ve alışveriş konusunda ise eşiyle birlikte sorumluluk aldığını belirten kadınların çoğunlukta olduğu belirlenmiştir.

Günay ve Bener'in (2011) kadınların toplumsal cinsiyet rolleri açısından aile içi yaşamı algılamaya yönelik Ankara'da yaşayan ve evli 575 kadın ile yaptığı çalışmada; ailenin sosyal ve ekonomik faaliyetlerinin kadınların yaşı, eğitim durumu, çalışma durumu ve gelirlerinden etkilendiği belirlenmiştir. Bununla birlikte bu faaliyetlere ilişkin eşitlikçi bakış açısına sahip oldukları da ifade edilmektedir.

Gültekin ve Bener'in (2006) 0-6 yaş döneminde çocuğu olan çalışan ve çalışmayan kadınların ev içi faaliyetlere ilişkin plan yapma durumları ile bu faaliyetlerin kim tarafından yürütüldüğünü belirlemeye yönelik 188 kadınla yaptıkları çalışmada; çalışan kadınların evin temizlik ve bakımı, çocuk bakımı ve eğitimi, alışveriş ve beslenme faaliyetleri ile ilgili olarak plan yaptıkları, evle ilgili tamir işlerine ilişkin faaliyetleri için ise plan yapmadıkları belirlenmiştir. Çalışan kadınların ailelerinde çocuk bakımı ve eğitimi ile ilgili faaliyetlerin çoğunu eşleri ile "birlikte" yaptıkları belirtilmiştir. Kadının çalıştığı ailelerde alışveriş ile ilgili faaliyetler kapsamında yer alan yiyecek

maddelerinin ve giyim eşyalarının satın alınması kadınlar tarafından, temizlik maddelerinin, dayanıklı tüketim mallarının satın alınması ve bütçenin planlanması faaliyetlerinin ise kadın ve erkek tarafından “birlikte” yapıldığı görülmektedir. Beslenme ile ilgili belirtilen faaliyetlerin (yiyeceklerin temizlenmesi, hazırlanması, pişirilmesi, sofranın hazırlanması ve kaldırılması) çalışmayan kadınların ailelerinde genellikle “kadın” tarafından yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

2.1.2. Aile Yaşam Dönemlerini Konu Alan Çalışmalar

Eker (2019) tarafından aile ihtiyaçlarının incelenmesi ve ihtiyaçların cinsiyet, aile yaşam dönemleri, aylık gelir ile çocuk sayısı değişkenlerine göre farklılaşma durumunu belirlemek amacıyla yapılan çalışmada; ailenin fiziksel ihtiyaçlarının, ulaşım ve iletişim kaynakları ihtiyacının aile yaşam dönemlerine; duygusal/psikososyal ihtiyaçların cinsiyete ve aile yaşam dönemlerine; ailenin ekonomik ihtiyaçlarının, zaman ihtiyacının ve sağlık, bakım ve destek hizmetleri ihtiyacının aile yaşam dönemlerine ve çocuk sayısına; mesleki ihtiyaçların cinsiyete, yaşam dönemlerine ve çocuk sayısına; eğitim ve bilgi ihtiyacının aile yaşam dönemlerine, aylık gelire ve çocuk sayısına göre farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Genişleme döneminde olan ailelerin bilgi ihtiyaçlarının, daralma dönemindeki ailelere göre yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca ailelerin bilgi ihtiyacının çocuk sayısından da etkilendiği; çocuk sayısı arttıkça ailelerin bilgi ihtiyaçlarının da arttığı belirlenmiştir. Genişleme döneminde olan bireylerin duygusal ihtiyaçları (pozitif aile arası ilişkiler vb.) ve zaman ihtiyacı (uyku ve dinlenme, aile üyeleri ile vakit geçirme vb. konularda) diğer döngülerdeki bireylere göre daha yüksek bulunmuştur. Genişleme döneminde olan aileler, daralma ve başlangıç döneminde olan ailelere göre yetişkin eğitimi fırsatlarına rahatlıkla erişebilmeyi, çocuk/larının eğitim olanaklarına erişebilmesini ve medya okuryazarlığı (medyanın etkileri vb.), ailede rol ve sorumlulukların paylaşımı ve çocuk gelişimi konusunda daha yüksek düzeyde ihtiyaç olarak gördüğü belirtilmektedir.

Selman ve Uçar'ın (2017) aile yaşam döngüsü süreçlerini ele aldığı ve Türk toplumuna özgü aile yaşam döngüsü süreçlerinin belirlenmesi amacıyla yaptıkları çalışmada; Türk aile yapısında son dönemlerde meydana gelen değişimler göz önüne alınarak aile yaşam

döngüsü sekize ayrılmıştır. Kurulacak evlilik birliğine önemli düzeyde etkisi olduğu ve evliliğe hazırladığı gerekçesiyle nişanlılık döngüsü eklenmiştir. Duvall'ın belirlediği okul öncesi çocuklu döngü, ülkemizde kadınların çalışma hayatında az olması ve buna bağlı olarak Türkiye'de 3-4 yaşlarındaki çocukların gittikleri kreş tarzı kurumların çok yaygın olmaması sebebiyle döngü olarak kabul edilmemiştir. Ayrıca evden ayrılan çocuklu döngü ismi aynı kalmakla birlikte, içeriği değiştirilerek, çocukların evlilik sebebiyle evden ayrılmaları üzerine kurulmuştur. Sonuç olarak çalışmada Aile Yaşam Döngüsü;

1. Nişanlılık Döngüsü,
2. Yeni Evli-Çocuksuz Aile Döngüsü,
3. Küçük Çocuklu Aile Döngüsü,
4. Okul Dönemi Çocuklu Aile Döngüsü,
5. Ergen Çocuklu Aile Döngüsü,
6. Evden Ayrılan Çocuklu Aile Döngüsü,
7. Boş Yuva Döngüsü,
8. Dulluk Döngüsü şeklinde aile yaşam döngüleri evrelere ayrılmıştır.

Özdemir vd.'nin (2013;2016) aile yaşam döngüsü ve dönemleri, evliliğin yaşı, aile kurucularının yaşları, özellikleri, evlenme biçimi, çocukların sayısı, yaşları, eğitim ve evlenmeleri, evden ayrılmaları gibi aile yaşam döngüsünün temel değişkenleri ile aile yaşam döngüsünün dönemleri ve dönemlerdeki tüketim davranışlarını belirlemeye yönelik Türkiye genelinde yürüttükleri çalışmada; aile yaşam dönemlerine göre tüketim davranışlarının (borçlanma, konut edinmek için yapılan harcamalar, gıda harcamaları, kadın giyim harcamaları, eğitim giderleri, iletişim harcamaları, ulaşım giderleri, sağlık harcamaları, zorunlu tüketim harcamaları, alkollü içecek ve sigara harcamaları, kişisel bakım ürünleri için yapılan harcamalar) farklılaştığı belirlenmiştir.

Yavuz'un (2015) çalışmasında Duvall'in 8 aşamalı aile yaşam döngüsü sınıflama yaklaşımına göre aile yaşam döngüsünün genişleme kısmında yer alan 4. (okul çağı çocuklu aile) ve 5. evrede (ergen çocuklu aile) evli bireyin stresle baş etme tarzları ve evlilik uyumları karşılaştırılmış, evli bireylerin stresle baş etme tarzları ve evlilik uyumlarının cinsiyet, eğitim, çalışma, gelir durumu ve çocuk sayısına göre farklılaşıp

farklılaşmadığı incelenmiş, ayrıca stresle baş etme tarzları ve evlilik uyumu arasındaki ilişki araştırılmıştır. Araştırma sonucunda, aile yaşam döngüsünün 4. evresindeki okul çocuklu evli bireylerin evlilik uyumunun, 5. evresindeki ergen çocuklu evli bireylerden yüksek olduğu, 4.evredeki evli bireylerin olumlu, 5. evredeki evli bireylerin ise olumsuz stresle baş etme tarzlarını daha çok kullandıkları görülmüştür. Evlilik uyumu ile olumlu stresle baş etme tarzları arasında pozitif yönde, olumsuz stresle baş etme tarzları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Eğitim durumu, çalışma durumu, gelir durumu ve çocuk sayısına göre evlilik uyumu ve stresle baş etme tarzlarının anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği; ancak cinsiyete göre anlamlı bir farklılık bulunmadığı belirtilmiştir.

İlerisoy (2012) tarafından aile yaşam döngülerinde yer alan evrelere bakıldığında, çocuk sahibi olmanın belirleyici bir dinamik olduğu, çocuk sahibi olamamanın aile yaşam döngüsünü kesintiye uğratması nedeniyle infertilite tedavisi gören çiftler ve bireylerin duygusal yaşantıları, sosyal etkileşimleri, aile işleyişleri, aile yaşam döngüsü evreleri ve baş etme biçimlerinin belirlenmesi amacıyla yapılan çalışmada, çocuğu olmayan bireylerin çocuğu olmadığı için uzun yıllar evli olsalar da kendilerini hep başlangıç döneminde gördükleri, bu haliyle yarım aile oldukları sonucuna varılmıştır.

Gür ve Kurt'un (2011) T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (2011) tarafından yürütülen Türkiye'de Ailelerin Eğitim İhtiyaçları araştırmasından yararlanarak hazırladığı çalışmada, aile yaşam dönemleri değişken olarak kullanılmış, ailenin ihtiyaçları yaşam dönemlerine göre belirlenmiştir. Araştırmaya katılan aile bireylerinin aile ekonomisi konularında kendini yeterli olarak algılama düzeyleri ve eğitime katılma konusunda istekli olma durumlarının aile yaşam dönemlerine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı belirlenmiştir. Buna göre “evlilik öncesi” aşamada olan bireyler, “yeni evliler”, “küçük çocuklu aileler” ve “farklı gelişim düzeylerinde çocuklu aileler” ekonomi konularında verilecek olan eğitime katılmaya en istekli gruplardır. “Yeni evli” ve “küçük çocuklu ailelerin” hukuki konulara ilişkin yeterlik düzeyleri daha yüksek, “orta yaşlı ya da yaşlı ailelerin” yeterlik düzeyi diğer gruplara göre daha düşük olarak bulunmuştur. Düzenlenecek bir eğitime ise evlilik öncesi dönemde bulunan, yeni evli ve küçük çocuklu ailelerin daha fazla katılmak istedikleri ortaya çıkmıştır. Çocukların gelişimi, çocuğun meslek seçimine yardım etme, dini değerler ve din

eğitimi, cinsel eğitimi, deprem, sel, yangın vb. doğal afetlerden korunma ve güvenlik, engelli ve bakıma muhtaç, çocuğun okul dışı zamanlarının etkili kullanımı (boş zaman değerlendirilmesi, hobiler), çocuğun okul çalışmalarının evde desteklenmesi, çocuk bakımıyla ilgili eşlerin sorumlulukları, ailede birlikte kaliteli zaman geçirme, çocukların istenmeyen davranışlarının kontrolü konusunda verilecek bir eğitime katılma isteğinde olanlar en yüksek oranda küçük çocuklu aileler, en düşük oranda olanlar ise çocuksuz orta yaşlı ya da yaşlı aileler olarak bulunmuştur. İletişim boyutunda eğitimlere katılma konusunda en istekli gruplar yeni evliler ve küçük çocuğu olan aileler olarak belirtilmektedir. Katılımcıların medyaya ilişkin konularda kendini en yeterli gören grup küçük çocuklu evlilik dönemdeki katılımcılar olmakla birlikte; medyaya ilişkin konularda düzenlenecek eğitimlere katılma konusunda en istekli gruplar, yeni evliler ve küçük çocuğu olan aileler olarak belirlenmiştir. Çalışmanın genel olarak sonuçlarına bakıldığında; aile yaşam dönemlerine göre “evlilik öncesi”, “yeni evli”, “çocuksuz orta yaşlı ya da yaşlı” aile yaşam dönemlerindeki ailelerin kendilerini daha yetersiz gördükleri sonucuna varılmıştır. Bu nedenle eğitime katılmaya isteklilik düzeyi diğer gruplara göre daha yüksek olarak bulunmuştur.

Bilici'nin (2009) çocuk sahibi olan ve olmayan aile bireylerinin evlilik doyumunu ve problem çözme becerilerini karşılaştırmak amacıyla yaptığı çalışmada; çocuğu olan aile bireylerinin evlilik doyumu, çocuğu olmayanlara göre düşük bulunmakla birlikte, çocuğu olan aile bireylerinin problem çözme becerileri ile çocuğu olmayan aile bireylerinin problem çözme becerileri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Evlilik doyumu ve problem çözme becerilerinin çocuk sayısına bağlı olarak anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği; evlilik doyumu ve problem çözme becerilerinin eğitim durumuna ve evlilik yıllarına bağlı olarak farklılaşmadığı belirlenmiştir.

Gönen ve Puruçuoğlu (2009) tarafından yapılan çalışmada; aile yaşam döngülerinde ailelerin karşılaştıkları kriz ve stres koşulları ile birlikte koruyucu ve iyileştirici faktörler ele alınarak aile direnci kavramı açıklanmış ve bu faktörler aile yaşam döngüleri açısından incelenmiştir.

Özdemir vd.'nin (2009) Türk ailelerine özgü aile yaşam döngüsünün ve özelliklerinin ortaya konulmasının bir gereklilik olduğunu belirttikleri çalışmada, konu ile ilgili olarak çalışmalar yapan bilim insanlarının aile yaşam döngüsü sınıflamalarından bahsedilmiş, Türkiye’de yapılan aile araştırmaları incelenmiş ve ülkemize özgü aile yaşam döngüsü modelinin oluşturulmasının faydaları belirtilmiştir.

Canel (2007) ailede problem çözme becerilerinin geliştirilmesi yoluyla evlilikten elde edilen psikolojik doyumun artırılmasına ilişkin çalışmasını; ilk evliliğinde olan, yaşam döngüsünün üçüncü ve dördüncü basamaklarında yer alan, en az 5 senelik evli ve çocuk sahibi 10 evli birey ile yürütmüştür. Ailede problem çözme becerisini geliştirme yoluyla evlilik doyumunu artırma grup çalışmasının, evli bireylerin evlilik doyumlarını, evlilik uyumlarını, evlilik ilişkilerinden duydukları mutluluğu, eşlerine duydukları yakınlığı arttırmakta, eşle yaşanan çatışmalarını ve eşlerine karşı öfkelerini azaltmakta etkili olduğu belirlenmiş, stresle başa çıkma tarzları açısından kendilerine güvenlerini arttırmakta da etkili olduğu belirtilmiştir.

Güven (1991) tarafından farklı yaşam dönemlerindeki ailelerde ev idaresi faaliyetlerinden olan karar verme, sorumluluk dağılımı ve kaynak kullanımını incelemek ve bu ev idaresi faaliyetleri açısından yaşam dönemlerinin özelliklerini ve sorunlarını belirlemek amacıyla yapılan çalışmada, gelir kullanımı, çocuğun terbiyesi ve eğitimi, gıda maddelerinin satın alınması, giyim eşyalarının seçimi ve satın alınması, evin bakım ve onarımı, zorunlu harcamalar, boş zaman faaliyetleri, ev içi sorumluluklar ile ilgili konuların yaşam dönemlerine göre farklılaştığı belirlenmiştir.

Telsiz (1983) tarafından farklı sosyodemografik özellikteki genç ailelerde ilk çocuğun doğumuyla ortaya çıkan sorunları incelemek ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri sunmak amacıyla Ankara’da yapılan çalışmada; çocuğun doğumuyla birlikte, annelerin işten ayrıldığı, geniş bir konuta ihtiyaç duyulmadığı ancak evlerinde yeni düzenleme yapıldığı, çocuğun bakımı ve ev içi faaliyetlerin yapımında aile yakınlarından yardım alındığı belirlenmiştir. Bununla birlikte doğumdan sonra erkeklerin ev içi faaliyetlere katılımlarında artış yaşandığı ifade edilmektedir. Çiftlerin çoğunluğunun çocuk doğmadan önce mutlu oldukları belirtilirken; çocuğun doğmasıyla daha mutlu olduğunu belirten babaların oranı, annelere göre yüksek bulunmuştur. İlk çocuğa uyum sağlama

konusunda anneler fiziksel yorgunluğu, babalar ise uyku düzeninin bozulmasını en çok yaşadıkları sorun olarak ifade etmektedir.

2.1.3. Ebeveynlere Verilen Aile Yaşantısı Eğitimlerini Konu Alan Çalışmalar

Vural-Batık ve Kalkan (2019) tarafından ebeveynliğe geçiş dönemindeki evli bireylerin evlilik ilişkilerini geliştirme programının ilk bebeklerini bekleyen çiftlerin evlilik doyumu düzeylerine etkisini belirlemek amacıyla deney grubunda 6 çift ve kontrol grubunda 6 çift olmak üzere toplam 12 çift ile yapılan çalışmada, eğitim programına tabi olan deney grubundaki çiftlerin evlilik doyumlarının anlamlı ölçüde daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Evlilik ilişkisini geliştirme programının evlilik doyumunu hem doğum öncesinde artırmada hem de doğum sonrasında korumada etkili olduğu belirtilmiştir.

Durualp vd. (2016) tarafından Çankırı il merkezinde bulunan Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı altı bağımsız anaokulunda okul öncesi eğitimden yararlanan 37-66 ay arasında çocuğu olan annelere uygulanan Aile Eğitim Programı'nın annelerin bilgi düzeylerine ve çocuklarının gelişimlerine etkisinin incelendiği araştırmada, eğitim alan annelerin çocuk gelişimi ile ilgili bilgi düzeylerinin olumlu yönde değiştiği, çocukların gelişimleri incelendiğinde ise eğitim alan annelerin çocuklarının sosyal becerilerinin geliştiği sonucuna varılmıştır.

Akça-Koca'nın (2013) İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bir devlet okulunun anasınıfı ve ilkokuluna devam eden çocukların velilerine yönelik olarak; aile eğitim programının evli annelerin evlilik doyumu, evlilikte sorun çözme becerisi ve psikolojik iyi oluşuna etkisini incelediği çalışmada; aile eğitim programının evli annelerin, evlilik doyumlarını, evlilikte sorun çözme becerilerini ve psikolojik iyi oluş düzeylerini geliştirdiği belirlenmiştir.

Kılıç (2010) Türkiye'de verilen aile eğitim programlarının genel olarak ebeveyn olma becerileri ile çocuk bakımı ve eğitimi konularında anne ve babaları bilgilendirmeyi amaçladığından bahsettiği çalışmada, Milli Eğitim Bakanlığı ve çeşitli sivil toplum kuruluşları tarafından bu programların ailelere verildiği, bu eğitimlerin niteliği,

yöntemleri tartışılmış, ailelere sağladığı faydalardan bahsedilmiştir. Ayrıca verilen eğitimlerin daha çok aileye ulaşması açısından önerilerde bulunulmuştur.

Ünüvar (2008) tarafından yapılan çalışmada, 3-6 yaş çocuğu olan babaların çocuklarıyla geçirdikleri zamanın niteliğinin belirlenmesi ve geliştirilmesi amaçlanmıştır. Babalar ve anneler babaların çocukları ile iyi düzeyde nitelikli zaman geçirdiğini belirtmişlerdir. Ancak babalar bu zamanın niteliğini annelere göre daha yeterli algıladığı sonucuna varılmıştır. Babaların çocuklarla geçirdikleri zamanın niteliği, babanın yaşı, eğitim durumu ve çocukların cinsiyeti açısından farklılaştığı çalışmanın diğer bulgularındandır. Ayrıca çalışma kapsamında hazırlanan “Baba Eğitim Programı”nın babaların çocukları ile geçirdikleri zamanın niteliğini olumlu düzeyde artırdığı belirtilmiştir.

2.2. YURT DIŞINDA YAPILAN ÇALIŞMALAR

Yurt dışında yapılan çalışmalar incelendiğinde; son yıllarda ailenin içinde bulunduğu yaşam dönemleri açısından gelir ihtiyacı, çalışan kadının annelik rolü, iş-aile çatışması, zaman kullanımı gibi konularda çalışmaların yapıldığı görülmektedir.

2.2.1. Toplumsal Cinsiyet Rollerini Konu Alan Çalışmalar

Kazmierczak ve Karasiewicz’in (2019) Polonya’da yaşayan bireylerin ebeveynliğe geçiş sürecindeki kimlik değişimlerini incelemek amacıyla 187 çift ile yaptıkları araştırmada, anne ve babaların ilk çocuğun doğumundan sonra ebeveyn rolünün belirginliğinde artış yaşandığı, ancak ebeveyn rolünün kadınlarda, erkeklerden daha belirgin olduğu değerlendirilmiştir. Mesleki yaşam rollerine ilişkin cinsiyet farklılıkları açısından ise, çocuğun doğumundan sonra erkeklerin çalışan rolüne daha çok değer verdikleri, kadınlarda ise durumun erkeklerin aksine çalışan rolüne verdikleri değerin azaldığı belirlenmiştir. Katılımcılar için ebeveynliğe geçişten sonra eşlik rolünün ebeveynlik rolüne göre nispeten daha az dikkat çekici olduğu sonucuna varılmıştır.

Hornung (2018) tarafından Almanya’da yapılan bir araştırmada, ebeveynliğe geçişten önce ve sonra iş bölümünün dağılımına ilişkin eşlerin adalet algıları araştırılmıştır.

Araştırmanın sonuçları, iş bölümüne ilişkin erkeklerin adalet algısının, babalığa geçişten neredeyse hiç etkilenmediğini göstermektedir. Kadınlarda ise anneliğe geçiş süreci, partnerler arası iş bölümünün daha adil olduğu algısına yol açmıştır. Ancak annenin istihdam durumu, anneliğe geçişin adalet algısı üzerindeki etkisini azaltarak bu ilişkiye aracılık etmektedir. Çalışan anneler, ebeveynliğe geçtikten sonra çalışma hayatlarındaki ve ev içindeki iş bölümüne dair memnuniyetsizlik yaşamaktadır.

Kamp-Dush vd. (2018) tarafından Amerika’da yaşayan eğitim düzeyi yüksek, beyaz, çift kariyerli eşlerin ebeveynliğe geçiş aşamasında ev içi ve dışı faaliyetlerin paylaşımı ile boş zamanlarını nasıl yönettikleri konusunun incelendiği araştırmada, sorumlulukların paylaşılması konusunda çiftlerin, cinsiyet temelli ayrım yapıldığına ilişkin çok fazla bilgiye rastlanılamazken; günlük yaşamlarında toplumsal cinsiyet rollerinin hâlâ etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Bireylerin çalışmadığı günleri değerlendirme biçimlerinin cinsiyet açısından farklılık gösterdiği, kadınların ev içi faaliyetlerle ilgilendikleri, erkeklerin ise daha fazla boş zaman geçirdikleri belirtilmektedir. Ebeveynliğe geçiş döneminde, kadınların bir işle ilgilendiği sırada erkeklerin boş zamana ayırdığı sürenin arttığı, tam tersi bir durumda ise boş zaman süresinin kadınlar için sabit kaldığı, değişmediği belirlenmiştir. Çalışma yaşamından arta kalan günlerde annelerin çocuk bakımına ilişkin ayırdıkları sürenin yaklaşık yarısını ve rutin ev içi faaliyetlere ayırdıkları sürenin ise üçte birinden fazlasını babaların boş zaman olarak geçirdiği bulunmuştur. Babalardaki durumun aksine annelerin ise babaların çocuk bakımını üstlendiği ve rutin ev içi faaliyetleri yaptığı zamanın yalnızca beşte birinden az süreyi boş zaman olarak geçirdiği sonucuna varılmıştır. Ayrıca babaların ev içi faaliyetler veya çocuk bakımıyla ilgilendiği zamanlarda annelerin de çoğunlukla aynı işle ilgilendiği belirlenmiştir. Bu durum ise babaların tek başlarına çocuk bakımı ve ev içi sorumlulukları yerine getirmediği, bu sorumlulukları eşleriyle birlikte yaptıkları şeklinde açıklanmaktadır. Sonuç olarak toplumsal cinsiyet eşitliğini idealize eden eşler arasında bile, toplumsal cinsiyet normlarının halen geçerli olduğu görülmektedir.

Gracia ve Esping- Andersen (2015) Danimarka, İspanya ve Birleşik Krallık’ta babaların çocuk bakımına katılımı toplumsal cinsiyet normları, aile-iş, annelerin çalışma oranları ve aile politikaları bağlamında incelemiştir. Babaların katılımı, zaman günlükleri

kullanılarak annelerin ücretli bir işte çalışma durumu, mutlak ve göreceli çocuk bakımına katkı, rutin ve interaktif çocuk bakımına katılım çerçevesinde araştırılmıştır. Danimarkalı babaların en ilgili çocuk bakımı davranışını sergilediği belirtilmiştir. İspanyol babaların, çocuk bakımında Birleşik Krallık'taki babalardan daha fazla zaman harcadıkları ancak, İspanyol babaların, çiftin çocuk bakımı süresine göreceli katkı konusunda Birleşik Krallık'taki babalardan daha az eşitlikçi davranış sergiledikleri belirlenmiştir. Baba katılımını, ülkelerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin eşitlikçi ve geleneksel tutumu, babaların zaman ve esneklik bakımından çalışma koşulları, kadınların sosyoekonomik düzeyleri ve çalışma durumları ile kurumsal çocuk bakımı yaygınlığının etkileyen faktörler olduğu bulunmuştur. Kadınların ücretli bir işte çalışması ile erkeklerin en çok zaman alan ve kadın tipi ebeveynlik biçimi sayılan rutin çocuk bakımına katılımları arasında ilişki bulunmuştur.

Christopher vd. (2015), ebeveynliğe geçiş dönemindeki eşlerin evlilik kalitesinde meydana gelen değişikliklerin, ebeveynlik nitelikleri ve ebeveynlik dinamikleri ile nasıl ilişkili olduğunu araştırmışlardır. Bu çalışma, boylamsal bir araştırma olup Birleşik Devletler'de yaşayan katılımcılardan (n=96) doğum öncesi, doğumdan sekiz ay sonra ve 24 ay sonra veri toplanmıştır. Araştırmanın bulgularına göre, ebeveynliğe geçiş süreci ile birlikte babaların evlilik memnuniyetleri düştükçe ebeveynlik sürecine daha düşük katılım sağlandığı ve rekabetçi ebeveynlik durumunun arttığı belirlenmiştir. Aynı zamanda babaların evlilik çatışmasındaki artışlar, daha düşük işbirlikçi ebeveynlik durumu ile ilişkilidir. Bu bulguya göre, anneler birincil bakım veren olarak kabul edildikleri için evlilikleriyle ilgili bir sorun, annelerin ebeveynlik kalitelerini etkilemezken, babaların ebeveynlik kaliteleri evliliklerinin kaliteleri ile yakından ilişkilidir.

Yavorsky vd.'nin (2015) Amerika'da 364 ebeveyn ile ebeveynliğe geçiş dönemindeki çift gelirli ailelerde eşlerin ücretli ve ücretsiz (ev içi faaliyetler ve çocuk bakımına ilişkin sorumluluklar) iş bölümlerindeki değişiklikleri inceledikleri araştırmada, çocuk bakımına ilişkin sorumlulukların çoğunu annelerin yerine getirdiği, ancak bu durumun ücretli çalışma saatlerini azaltmadığı belirlenmiştir. Ayrıca çalışma yaşamları dışında kalan diğer ücretsiz (ev içi faaliyetler ve çocuk bakımına ilişkin sorumluluklar) işlere ayrılan zaman açısından doğumdan önce kadınlar ve erkekler arasında eşitsizlik

bulunmamışken, doğumdan sonra zaman kullanımının farklılaştığı ve bu farkın kadınların aleyhinde olduğu belirtilmiştir. Erkeklerin ev içi faaliyetlere ilişkin sorumluluklarına ayırdığı süre günde ortalama 40 dakika iken, kadınların 2 saatten fazla zaman harcadığı bulunmuştur.

Baxter vd. (2015) tarafından Avustralya'da ebeveyn olduktan sonra erkeklerin ve kadınların anneliğe ve cinsiyete dayalı iş bölümlerine yönelik tutumlarındaki değişikliklerin incelendiği araştırmada, bireylerin ilk çocuklarının doğumundan sonra daha geleneksel bir tutum içinde oldukları belirlenmiştir. Ayrıca çalışmaya katılan kadınların ve erkeklerin, kadınların hayattaki en önemli rolünün annelik olduğunu ifade ettikleri, ailelerin gelir düzeyleri yüksek ise annelerin çalışma yaşamından uzaklaşarak evde kalmasını destekledikleri belirlenmiştir.

Yoshida'nın (2012), Ulusal Aile Büyümesi Araştırması'nın verilerini kullanarak Amerika'da yaşayan, 0-5 yaş çocuğa sahip evli veya partneriyle birlikte yaşayan babaların, çocuklarının fiziksel bakımına katılımıyla (beslenme, vücut temizliği vb.) ilişkili faktörleri incelediği araştırmasında, çocuğun biyolojik babası olması, yüksek eğitim düzeyi, eşlerinin/partnerlerinin çalışması, çift olarak en az bir sosyal programa katılmaları çocuklarının fiziksel bakımına katılımını artıran etmenler olarak bulunmuştur. Bununla birlikte, sahip oldukları diğer çocukların yaş ve cinsiyetlerinin, çiftlerin iş bölümü üzerinde etkisinin olduğu belirlenmiştir. Ayrıca babaların, fiziksel bakım vermesinin çocukların cinsiyetinden etkilendiği, daha çok erkek çocuklara fiziksel bakım verme eğiliminde oldukları belirtilmiştir. Diğer yandan çiftlerin okul çağında çocukları varsa, bebeklerin ve okul öncesi yaşta olan çocukların fiziksel bakımını annelerin üstlendiği belirtilmektedir.

Craig ve Mullan (2011) tarafından yapılan Avustralya, Danimarka, Fransa ve İtalya'da babanın çocuk bakımının hem mutlak hem de göreceli ölçümlerinin ele alındığı çalışmada, babaların çocuk bakımına göreceli katkısının, çiftin toplam çocuk bakımı süresinin kamusal dış çocuk bakımı kullanılarak azaltılabildiği ülkelerde (örneğin, Danimarka, Fransa) daha eşitlikçi görüldüğünü ortaya koymaktadır. Kamusal dış çocuk bakımının daha az olduğu ülkelerde ise özellikle annelerin çocuk bakımına daha uzun süre ayırdığı belirlenmiştir.

Baxter vd. (2008) tarafından Avustralya’da 1091 erkek ve kadın katılımcı ile yapılan araştırmada; ebeveynliğe geçişin, rutin ev içi faaliyetlere harcanan zamana dair cinsiyet eşitsizliğinin gelişmesinde kritik bir süreç olduğu belirtilmiştir. Araştırmanın bulguları, ilk çocuğun doğumunun kadınların ev işi süresinde dramatik bir artışa yol açtığını ortaya koymuştur. Erkeklerin ev içi çalışma saatleri, ebeveynliğe geçiş sürecinde anlamlı olarak değişmemektedir. Ayrıca kadınlar artan ev işi sürelerine karşılık gelecek şekilde başka bir işle de meşgul olmamaktadır. Çalışmanın bir diğer bulgusuna göre daha fazla çocuk sahibi olmak kadınların ev işi sürelerini arttırırken, erkeklerin ev içi faaliyetlere ayırdığı süreyi azalttığı belirlenmiştir.

Stone ve Lovejoy’un (2004) tam zamanlı profesyonel işini çocuk yetiştirmek için bırakan Birleşik Devletler’de yaşayan 43 kadınla yaptıkları görüşme sonucunda, katılımcıların iş ve aile hayatı arasında sıkışıp kaldıkları ve ailelerini tercih ettikleri belirlenmiştir. Katılımcılar işi bırakma kararlarını kişisel tercih olarak ifade etseler de işi bırakma gerekçelerinin “seçim” veya "tercih" fikriyle tutarlı olmadığı belirtilmiştir. Esnek olmayan ve talepkâr işveren, çocuklu kadınların iş yaşamına devam etmelerinin önündeki en büyük engel olarak görülmüştür. Diğer yandan araştırmacılar, katılımcıların geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini tercih etmelerinden dolayı değil, toplumsal cinsiyete dayalı gerçeklerle ilgili deneyimlerinden dolayı evde olma "seçimini" yaptıklarını belirtmişlerdir. Bu durum, ekonomik yeniden yapılanma, erkeklere göre çalışma modeli planlayan işyerleri, kadınların ev-iş dengesini kurmaları için çalışma saatlerini azaltan anlamlı düzenlemelerin bulunmaması, erkeklerin ev ve ebeveynlik yükümlülüklerinden muaf tutulması ve ev hanımı olmayı tercih eden derin anne ideolojisini içeren birçok faktör tarafından şekillendirilmektedir.

Russell ve Russell’in (1987) ‘tersine dönmüş rolleri’ başka bir ifade ile tam gün çocuk bakımını üstlenen babaları incelediği çalışmasında, babalar çocuklarıyla birlikte olmaktan mutlu olduklarını ancak, kadınlarla yapılan araştırmalara benzer şekilde, sürekli çocuk bakımı ve ev içi faaliyetlerinin tekdüzeliği nedeniyle can sıkıntısı yaşadıklarını, yalnızlık hissettiklerini, sosyal destek göremediklerini, statü kaybına uğramaları nedeniyle öz saygılarında azalma yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bununla birlikte rollerin cinsiyete uygun olması gerektiği düşüncesinde olmayan yani geleneksel tutuma sahip olmayan erkeklerin babalık rol ve sorumluluklarının gereklerini yerine

getirmede en istekli grup olduğundan bahsedilmektedir. Babaların kendi istekleriyle çocuk bakımında bulunması durumunda emzirme dışında yer alan tüm faaliyetlerde kadınlarla aynı nitelikte olduğu sonucuna varılmıştır. Çocuklar açısından ise onlara bakım veren ebeveynin cinsiyetinin –diğer bir deyişle annesi ya da babası olması- pek bir farklılık yaratmadığı belirlenmiştir.

2.2.2. Aile Yaşam Dönemlerini Konu Alan Çalışmalar

Afiatin vd. (2016) tarafından Endonezya'nın Java bölgesinde yer alan *Yogyakarta*'da yaşayan tüm aile yaşam döngülerine göre 526 çalışan annenin mutluluğunun iş aile dengesine etkisinin incelendiği çalışmada; aile yaşam döngüsü ilk çocuğu 0-35 aylık olan aileler, ilk çocuğu okul öncesi dönemde olan aileler, ilk çocuğu okul çağındaki olan aileler, ilk çocuğu adölesan çağındaki olan aileler ve ilk çocuğu evli olan aileler olmak üzere 5 döneme ayrılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre; aile yaşam döngüsünün farklı aşamalarında çalışan annelerin mutluluk düzeylerinde farklılıklar bulunmuştur. İlk çocuğu okul öncesi dönemde olan çalışan anneler en yüksek düzeyde, ilk çocuğu evli olan annelerin ise en düşük düzeyde mutluluğa sahip olduğu belirlenmiştir. Çalışan annelerin mutluluk düzeyinin, aile yaşam döngüsünden ziyade iş aile dengesinden etkilendiği sonucuna varılmıştır.

Yan ve Zhou (2016) tarafından aile yaşam dönemlerinin farklı aşamalarının Çinli ailelerin iş- aile dengesine ve toplumsal cinsiyete etkisinin incelenmesi amacıyla yapılan çalışmada; aile yaşam dönemleri ilk çocuğun yaşına göre belirlenmiştir. Evli olmayan bireyler, çocuksuz yeni evli çift, 0-6 yaş döneminde çocuğu olan aileler, okul döneminde çocuğu olan aileler (7-17 yaş), 18 yaş ve üzerinde çocuğu olan aileler, boş yuva dönemindeki aileler olmak üzere 6 döneme ayırmışlardır. Aile yaşam dönemlerinin iş aile çatışması ve iş aile zenginleştirilmesi boyutları üzerinde önemli etkisinin olduğu, 0-6 yaş döneminde çocuğu olan ailelerde iş aile zenginleştirmesinin derecesi belli değilken, iş aile çatışmasının en yoğun şekilde yaşandığı, bu nedenle de 0-6 yaş döneminde çocuğu olan bireylerin iş ve ailede daha fazla dengesizlikle karşılaştığı belirtilmektedir. Ayrıca çocukların büyüme sürecinin, iş aile zenginleştirilmesi üzerine önemli etkileri olduğu, aynı zamanda iş aile çatışmasını da etkilediği bulunmuştur.

Ebeveynlerin en çok çocukları küçükken çocuk büyütmek ve ebeveynlik rolleri ile ilgili olarak çatışma yaşadığı, özellikle ebeveynlerin okul öncesi dönem çocuklarıyla daha fazla zaman geçirmesinin, enerji harcamasının ve artan harcamaların iş aile çatışmasını artırdığı belirlenmiştir.

Wepfer vd. (2015) tarafından İsviçre'deki kadın ve erkeklerin aile yaşam döngüsü boyunca iş yaşamı ve özel alandaki öznel deneyimlerini belirlemek amacıyla yapılan çalışmada; aile yaşam döngüsü bireylerin yaşlarına, evde yaşayan çocuk sayısına ve evdeki en küçük çocuğun yaşları baz alınarak çocuksuz evli çiftler, okul öncesi dönemde çocuğu olan ebeveynler, ilkokul çağında çocuğu olan ebeveynler, 12 yaş ve üzerinde çocuğu olan ebeveynler ve yetişkin çocuğu olan ebeveynler olmak üzere 5 döneme ayrılmıştır. Çalışma süresi, cinsiyet ve aile yaşam döngüsünün iş yaşam dengesinin önemli belirleyicilerinden olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca erkeklerin çoğunluğunun tüm yaşam döngülerinde tüm zamanlı çalıştığı, özellikle 2., 3. ve 4. dönemlerde en yüksek seviyelerde olduğu, kadınların ise 1. dönemde tüm zamanlı çalıştığı, çocuk sahibi olduktan sonraki diğer döngülerde çoğunluğunun yarı zamanlı bir işte çalıştığı belirlenmiştir.

Golijani-Moghaddam (2014) çalışmasında çocuklara ve gençlere yönelik uygulanan psikolojik tedavi ve terapi amaçlı klinik çalışmalarda aile yaşam döngüsünün bilinmesinin önemli olduğunu belirtmiştir.

Weiten vd. (2012) tarafından birçok ebeveynin çocuk sahibi olma kararından memnuniyet duymasına rağmen, çocuğun doğumuyla birlikte aile içindeki mevcut rutinlerinin bozulduğu ve çocuk sahibi olmanın duygusal zorluklar yaratan önemli bir geçiş aşaması olduğu belirtilmiştir. Çalışmada bu geçiş döneminin anneleri babalardan daha fazla etkileyerek yeni annelerin genellikle doğum süreciyle yıprandıkları hatta bazılarının doğum sonrası depresyon yaşadığı vurgulanmıştır.

Harrington vd.'nin (2011) Amerika'da yaşayan babaların "çalışan" (maddi destek) ve "bakım veren" rollerini karşılaştırdıkları çalışmada, babaların %64'ü çocuğun bakımına katılması gerektiğini belirtmiştir. Bu düşünceye sahip babalardan ise sadece %30'unun aktif olarak çocuklarının bakımını üstlendiği belirlenmiştir. Yine aynı çalışmada

babaların çoğunluğunun ‘iyi baba’ olabilmek için, en yüksek puanı finansal desteğe, en düşük puanı ise bakıma katılmaya verdikleri görülmüştür. Ayrıca çalışmada, çağımızda hala çocuğun fiziksel bakımının anneye ait olduğu, çocuğun ekonomik ihtiyaçlarını karşılamının ise kendilerinin birincil görevleri olduğunu düşünen babaların çoğunlukta olduğu ifade edilmektedir.

Hämmig vd.’nin (2009) İsviçre’de yaşayan bireylerin %12.5’inin yüksek veya çok yüksek iş yaşam çatışması yaşadığı ve ailede bağımlı bir çocuğun olmasının, her iki cinsiyet için de iş aile çatışmasının önemli bir yordayıcısı olduğu bulunmuştur.

Lee vd.’nin (2000) Birleşik Devletler tarafından yapılan 1995 yılı Tüketici Finansı Araştırması’nın verilerini kullanarak, aile yaşam dönemlerinin ve finansal yönetim uygulamalarının tasarruf etmeye etkisinin belirlenmesi amacıyla yaptıkları çalışmada; aile yaşam dönemleri; aile reisinin yaşı, medeni durumu, çocuğa sahip olma durumu ve emeklilik durumuna göre belirlenmiştir. Yeni evli çiftlerin (çocuksuz), boş yuva dönemindeki ailelerin ve yaşlıların, uzun dönem finansal planlamalar yapanların, emeklilik için tasarruf etme planları olanların, dayanıklı tüketim malları ile acil ihtiyaçlar için para harcayan ve kredi kartı borcu az olan bireylerin tasarruf etmeye daha istekli oldukları belirlenmiştir. Ayrıca çocuğu olan ailelerin gelirlerinden daha fazla harcama yaptıkları ve aile reisinin orta yaş civarında olduğu ailelerde ise tasarrufu ilk çocuğun ekonomik olarak bağımsızlığını kazanıncaya ve emekli oluncaya kadar erteledikleri belirtilmektedir.

Higgins vd. (1994) tarafından cinsiyet ve aile yaşam döngüsünün iş aile çatışmasının üç bileşeni (aşırı rol yükü, işten aileye müdahale ve aileden işe müdahale) üzerindeki etkisinin belirlenmesi amacıyla Kanada’da kamu ve özel sektör çalışanlarıyla yapılan çalışmada; aile yaşam döngüsü tüm çocukları 0-6 yaş, 6-12 yaş ve 12-19 yaş aralığında olan aileler olmak üzere 3 döneme ayrılmıştır. Ayrıca tek ebeveynli aileler de çalışmaya dâhil edilmiştir. İş ve aile için günlük harcanan saatler incelendiğinde; 0-6 yaş grubunda çocuğu olan babaların işe ayırdığı zaman ve boş zaman kullanımı konusunda annelere, annelerin ise ev içi faaliyetler ve çocuk bakımı konusunda babalara oranla daha fazla zaman harcadıkları sonucuna varılmıştır. Anne ve babaların ikinci ve üçüncü dönemlere göre ilk dönemde çocuk bakımı için daha fazla zaman harcadıkları belirlenmiş, cinsiyet

ve aile yaşam döngüsü ile iş aile çatışması arasında ilişki bulunmuştur. İş aile çatışmasının üç bileşeninde de kadınların ortalamalarının erkeklerle oranla yüksek olduğu, çalışan kadınların ev içi faaliyetlere ve çocuk bakımına az zaman ayırdığı ailelerde ise babaların çocuk bakımı ve ev içi faaliyetlerin yapılmasına daha fazla zaman ayırdıkları belirlenmiştir.

Lawson'ın (1988) yapmış olduğu bir çalışmada, döngünün çeşitli evrelerinde boşanma düşüncesinin ortaya çıktığı ve bu düşüncelerin evrelere göre farklılaşabildiği belirtilmiştir. Erkeklerin yaklaşık %13.0'ünün, kadınların ise %16.0'sının eşinden boşanmayı düşündüğü ve bu bireylerin genellikle evliliklerinden doyum sağlayamadığı belirlenmiştir. Ayrıca yaşam döngülerinin tüm dönemlerinde kadınların eşlerinden daha fazla boşanmayı düşündükleri belirtilmektedir. Çocukların okul öncesi ve evden ayrıldıkları dönemde, çiftlerin boşanma düşüncelerinin daha fazla olabildiği, çocukların okula başladığı ve çocukların evden ayrıldığı evrelerde ise daha az boşanma düşüncesine rastlanıldığı belirtilmektedir.

Hill (1986) ise geliştirdiği aile yaşam döngüsü modelinde 9 evre saptamıştır. Çalışmada evlilikten duyulan memnuniyetin, aile yaşam dönemlerine göre değiştiği, en zor dönemin 2.evresi yeni ana- babalar ile 3.evresi okul öncesi aile evreleri olduğu belirtilmiştir. Yeni ebeveynler tarafından, dönemin gebelik ve ilk çocuğun doğumu ile başladığı ve çocuğun doğumuyla birlikte eşlerin kurmuş oldukları ilişkilerde ve dengede bozulmalar yaşanabileceği belirtilmiştir.

Seo ve Lim'in (1984) aile ekonomisinin aile yaşam dönemlerine bağlı olarak değişimini inceledikleri çalışmada; aile yaşam dönemlerini ilk çocuğun aile içindeki durumunu baz alarak;

- I- Yeni evli çift
- II- Okul öncesi dönem çocuğu olan aileler
- III- İlkokul döneminde çocuğu olan aileler
- IV- Ortaokul döneminde çocuğu olan aileler
- V- Lise döneminde çocuğu olan aileler
- VI- Evli olmayan yetişkin çocuklu dönem

VII- Evli olan yetişkin çocuklu dönem şeklinde 7 döneme ayırmıştır.

Ayrıca belirledikleri dönemlere göre ailelerin gelir ve harcamaları incelendiğinde; yeni evli çiftlerin hem gelir hem de harcamaları nispeten düşükken, II. dönemde çocuğun aileye katılmasıyla annenin işinden ayrılması nedeniyle toplam hane gelirinde azalma olduğu, harcamaların ise arttığı belirlenmiştir. III. ve IV. dönemler arasında ise ailedeki birey sayısının artışı ve çocukların büyümesi nedeniyle hem gelir hem de harcamalarda artışın söz konusu olduğu, VI. dönemde çocukların eğitimi tamamlaması ve ebeveynlerin emekli olması sonucunda hem gelir hem de harcamalarda azalma görüldüğü belirtilmektedir. Son dönemde ise çocukların çalışmaya başlaması ve ailenin elde ettiği varlıkları nedeniyle gelirin önemli ölçü de arttığı bilinse de gelirin artışına bağlı olarak harcamalarda da artış olduğu sonucuna varılmıştır.

Waite'ın (1980) özellikle aile yaşam döngüsünün erken dönemlerine odaklanarak, aile yaşam döngüsünün evli kadınların çalışmaya karar verme ve işe devam etme durumları üzerindeki etkisini incelediği çalışmasında; kadınların işgücüne katılımında aile yaşam döngüsünün etkisinin olduğu, ailenin içinde bulunduğu döngünün özelliklerine göre kadınların işe devam etme kararı aldığı belirtilmekle birlikte; ailedeki birey sayısında ve yaşlarındaki değişimler dâhil olmak üzere aile kompozisyonunda meydana gelen değişimler; aile kaynakları ve harcamaları; çalışma, boş zaman ve tüketim kalıpları; fiziksel ve duygusal kaynaklar ile aile üyelerinin isteklerinin, kadınların çalışma yaşamındaki faaliyetlerine devam etme isteğine ilişkin kararları üzerinde etkili olduğu belirtilmiştir.

2.2.3. Ebeveynlere Verilen Aile Yaşantısı Eğitimlerini Konu Alan Çalışmalar

Duncan ve Goddard'ın (2017) lisans öğrencilerinin hazırlamış olduğu “*Making Room for Two When Baby Makes Three*” adlı aile yaşantısı eğitimi programının amacı, ilk çocuklarının doğumunu bekleyen ve yeni ebeveynler arasında evlilik memnuniyetini artırmaktır. Güncel araştırmalardan elde edilen bulgular boşanmaların neredeyse yarısının evliliğin ilk yedi yılı içinde gerçekleştiğinden bahsetmektedir. Bu sonuçlardan yola çıkarak; bir çiftin ilk kez bebek sahibi olmasının, karı-kocanın ya da her iki eşin de evlilik memnuniyetinde düşüş yaşama olasılığını artırdığını, bu durumu önleme

amacıyla da, çiftlerin ebeveynliğe geçiş sürecinde evliliklerini öncelik haline getirmelerinin önemine değinmişlerdir.

Gottman ve Schwartz-Gottman (2020) bebeğin doğumuyla birlikte eşler arasındaki yakınlığı sürdürmeye ve romantizmi canlandırmaya yönelik olarak hazırladıkları Bebekle Eve Dönüş Programı aracılığıyla ebeveynlere 6 adımlık bir plan önermektedir. Bebeğin doğumunun stres yaratan bir durum olduğu vurgulanmış, bu durumun üstesinden her çiftin gelemediği belirtilmiştir. Özellikle ilk çocuğun doğumundan itibaren 3 yıl içerisinde bireylerin ve evliliğin bir dönüşüm geçirdiği, sahip olunan rol ve sorumlulukları sorgulamanın en çok yaşandığı dönem olduğu üzerinde durulmuştur.

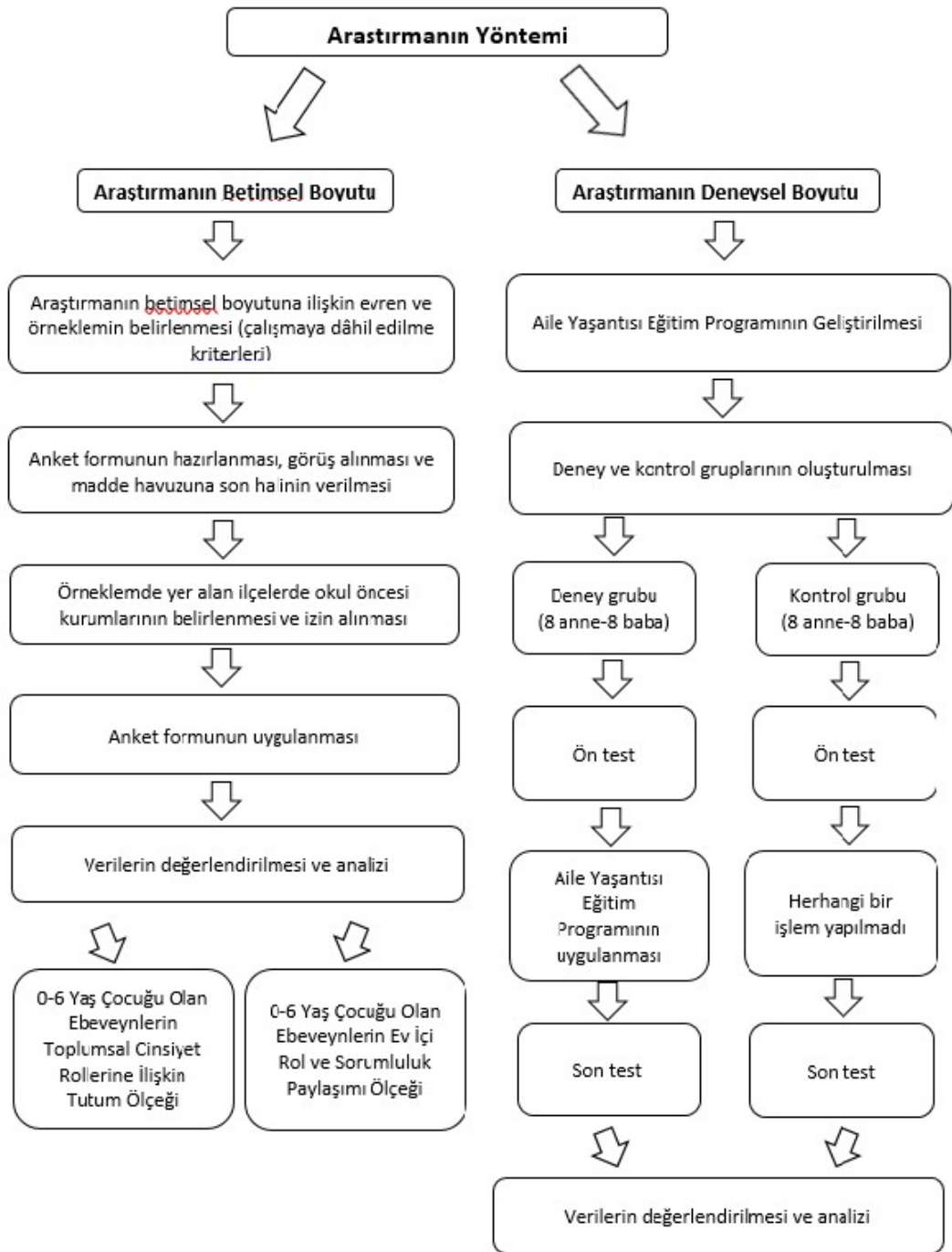
Yapılan araştırmalarda görüldüğü üzere ebeveynliğe geçiş dönemi birçok açıdan kilit bir dönemdir. Ebeveyn olmak bireylerin kimliği, yaşam tarzı, cinsiyet tutumları ve eşler arasındaki sorumluluk yükleri üzerinde etkili olmaktadır. Çalışmalardan elde edilen bulgular çerçevesinde, ebeveyn olmanın yüklerinin eşler arasında eşit paylaşılmadığı söylenebilir. Bu durumun, bireysel iyi oluştan, evlilik niteliklerine kadar farklı alanlarda bireyleri ve ilişkileri olumsuz etkilediği açıkça görülmektedir.

3. BÖLÜM

YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde araştırma bölgesinin seçimi, araştırmanın evren ve örnekleme, veri toplama yöntem ve araçları, anket formunun hazırlanması ve uygulanması, verilerin değerlendirilmesi ve analizi, eğitim programının hazırlanması ve uygulanmasına ilişkin süreçler ele alınmıştır.

Bu çalışmada, 0-6 yaş aralığında çocuğu olan ailelerin toplumsal cinsiyet temelli yaşadıkları sorunlarının çözümüne yönelik eğitim programının geliştirilmesi amacıyla betimsel ve deneysel yöntemler birlikte kullanılmıştır (Şekil 1). Araştırmada betimsel yöntem, 0-6 yaş aralığında çocuğu olan ailelerin özellikleri ile toplumsal cinsiyet temelli yaşadıkları sorunları belirlemek ve konuya ilişkin ölçek geliştirmek amacıyla hazırlanan nitel ve nicel verilerin elde edilmesinde kullanılmıştır.

Şekil 1. Araştırmanın Yöntemi

Deneysel yöntemde ise hazırlanan “0-6 Yaş Çocuğu Olan Ailelerin Toplumsal Cinsiyet Temelli Sorunlarının Çözümüne İlişkin Aile Yaşantısı Eğitim Programı”nın denendiğı ön test- son test kontrol gruplu model kullanılmıştır (Tablo 1).

Tablo 1. Araştırmanın Deneysel Deseni

Gruplar	Ön Test	Eğitim Süreci (uygulama)	Son Test
Deney Grubu	0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutum Ölçeğı (TCRTÖ) 0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Ev İçi Rol ve Sorumluluk Paylaşımı Ölçeğı (ESPÖ)	Aile Yaşantısı Eğitim Programı 7 oturum (14 saat)	- TCRTÖ - ESPÖ - Eğitime ilişkin değerlendirme formu
Kontrol Grubu	- TCRTÖ - ESPÖ		- TCRTÖ - ESPÖ - Eğitim ihtiyacı formu

3.1. ARAŞTIRMA BÖLGESİNİN SEÇİMİ

Araştırma bölgesi olarak Ankara ili seçilmiştir. Ankara ilinin seçilmesinde etkili olan faktörler:

- Farklı sosyo-ekonomik yapıda ailelerin yaşıyor olması,
- 0-6 yaş çocuğu olan ailelerin sayıca fazlalığı nedeniyle ailelere ulaşmada ve verilerin elde edilmesinde kolaylık yaşanacağı düşüncesi,
- Daha önce benzer konuda yapılan araştırmaların az sayıda olması,
- Araştırmacının Ankara’da yaşaması nedeniyle zaman, emek, maliyet açısından kolay ulaşabileceğı bir bölge olmasıdır.

3.2. ARAŞTIRMANIN BETİMSSEL BOYUTUNA İLİŞKİN BİLGİLER

3.2.1. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, Ankara'nın merkez ilçelerinde ikamet eden, evli, tüm çocukları 0-6 yaş grubunda olan ve çocuk/çocuklarının herhangi bir engeli bulunmayan farklı sosyo-ekonomik düzeyde ebeveynler oluşturmaktadır. Ankara ilinin 9'u merkez, 16'sı dış ilçe olmak üzere toplam 25 ilçesi bulunmaktadır. Çalışmaya 9 merkez ilçe (Altındağ, Çankaya, Etimesgut, Gölbaşı, Keçiören, Mamak, Pirsaklar, Sincan, Yenimahalle) dâhil edilmiştir. Özellikleri belirlenen evren sayısına ilişkin bilgi almak amacıyla Türkiye İstatistik Kurumu'na (TÜİK) başvurulmuş fakat hanelerin sahip olduğu çocuk/ların engellilik durumuna ilişkin herhangi bir veri olmadığı, aynı adreste ikamet eden kişiler dikkate alınarak hane halkı ve aile istatistikleri üretildiği bilgisi verilmiştir. Bunun üzerine Ankara'da yaşayan 0-6 yaş çocuk sayısı ve ilçelere göre dağılımını elde etmek için TÜİK'e tekrar başvuruda bulunulmuştur. 2019 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi metaverisinden Ankara merkez ilçelerinde yaşayan 0-6 yaş çocuk sayısı 487.998 olarak elde edilmiştir (TÜİK, 2021, Ankara Büyükşehir Belediyesi, 2021) (Tablo 2).

Tablo 2. Ankara'nın Merkez İlçelerinde Yaşayan Birey Sayısı ve 0-6 Yaş Çocuk Sayısı

Merkez ilçeler	Nüfus	0-6 Yaş Çocuk Sayısı, ADNKS 2019
Altındağ	389.510	41.866
Çankaya	944.609	61.204
Etimesgut	587.052	62.752
Gölbaşı	138.944	13.851
Keçiören	939.161	94.699
Mamak	665.978	69.137
Pirsaklar	150.488	18.061
Sincan	535.637	60.237
Yenimahalle	687.093	66.191
Toplam Merkez İlçeler	5.038.472	487.998
ANKARA	5.639.076	544.337

Kaynak: TÜİK, ADNKS 31 ARALIK 2019, Ankara Büyükşehir Belediyesi, 2021

0-6 yaş çocuk sayısının fazla olması, araştırmacının zaman, emek, maliyet açısından kolay ulaşabilmesi gibi nedenlerle bu ilçeler arasında farklı sosyoekonomik düzeylerde ailelerin yaşadığı 3 ilçe Çankaya, Etimesgut ve Sincan olarak belirlenmiştir. Belirlenen ilçelerde yaşayan 0-6 yaş çocuk sayısı 184.193'tür. Ancak belirlenen bu sayı içerisinde engeli bulunan, tek ebeveynli ailede yaşayan, 6 yaşından büyük kardeşi de olan çocukların bulunması söz konusudur. Bu nedenle çalışmanın evreninin istenen özelliklere göre hesaplanabilmesi için 2019 yılı engelli çocuk oranı ve Ankara ili kaba boşanma hızı verileri elde edilmiştir. TÜİK'in yaptığı Türkiye Sağlık Araştırması 2019 yılı verilerine göre Türkiye'de 2-6 yaş aralığında işitme, görme, konuşma, yürüme ve öğrenmede zorluk çeken çocuk oranı toplam %6.7'dir (TÜİK, 2020). Ankara ili için 2019 yılı kaba boşanma hızı ise ‰ 2.38'dir. (TÜİK, 2020a). Bu oranlar hesaplanıp belirlenen evrenden çıkarıldığında, Çankaya, Etimesgut ve Sincan ilçeleri için 0-6 yaş çocuk sayısı tahmini olarak 171.415 şeklinde elde edilmiştir (Tablo 3).

Araştırmanın konusu ve amacına bağlı olarak çalışmaya katılacak bireyleri temsil edecek en uygun örneklemin belirlenmesinde tabakalı tesadüfi örnekleme yöntemlerinden ele alınan örneğin tabakalar arasında paylaştırılmasının en basit ve sık kullanılan yolu olan “orantılı paylaştırma” (oransal tabakalı örnekleme) yöntemi kullanılmıştır (Yamane, 2001).

Örnekleme sayısının belirlenmesinde aşağıdaki formül kullanılmıştır:

$$n = N \cdot \sum(Nh \cdot Sh^2) / N^2 \cdot D^2 + \sum(Nh \cdot Sh^2)$$

Formülde;

n: Örnek büyüklüğü,

N: Evrendeki birim sayısı,

Nh: h'nci tabakadaki birim sayısı,

Sh²: h'nci tabakanın varyansı,

$$D^2 = (d^2 / z^2) ,$$

d: Araştırmacı tarafından kabul edilebilecek maksimum hata miktarı veya örnek ortalaması ile evren ortalaması arasındaki fark,

z: Bu hata payına göre standart normal dağılım tablosundaki z değerini ifade etmektedir.

Bu formül sonucunda belirlenen örneklem büyüklüğünün belirlenen ilçeler arasında paylaştırılmasında “orantılı paylaştırma” yöntemi kullanılmıştır.

Orantılı paylaştırma yönteminde, her tabakanın örnek büyüklüğü (nh), o tabakanın evrendeki payı (N_h / N) ile orantılı olmak üzere aşağıdaki formül kullanılarak hesaplanmıştır:

$$nh = (N_h / N) \cdot n$$

Bu formüle göre yapılan hesaplamalarla, ilçelerde yaşayan 0-6 yaş çocuk sayısına göre, oransal yöntem ile 0.05 güven düzeyinde ve 0,0246 duyarlılık katsayısında, örneklem sayısı toplam 419 olarak hesaplanmıştır (Tablo 3).

Tablo 3. İlçelerin Örneklem Hacmi ve Her Bir İlçeden Araştırma Kapsamına Alınan Ebeveyn Sayısı

İlçeler	0-6 Yaş Çocuk Sayısı, ADNKS 2019	Araştırma Kapsamına Alınan İlçelerde Çalışmaya Dâhil Edilebilir Çocuk Sayısı	Araştırma Kapsamına Alınan Ebeveyn Sayısı
Çankaya	61.204	56.956	139
Etimesgut	62.752	58.397	143
Sincan	60.237	56.057	137
Toplam 3 ilçe	184.193	171.415	419

3.2.2. Veri Toplama Yöntem ve Araçları

Araştırmada verilerin elde edilmesi amacıyla araştırmacı tarafından literatür taraması yapılarak bir anket formu oluşturulmuştur.

3.2.2.1. Anket formunun hazırlanması

Genişleme dönemine giren ailelerin özellikleri, toplumsal cinsiyet temelli sorunlarını belirlemek, 0-6 yaş çocuğa sahip olan ebeveynlerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarını ve ev içi rol ve sorumluluk paylaşımını belirlemeye yönelik ölçme aracı geliştirmek amacıyla anket formu hazırlanmıştır. Hazırlanan anket formu beş bölümden oluşmaktadır (EK-2).

Anket formunun ilk bölümünde çalışmaya katılan ebeveynlerin sosyo demografik özelliklerini (cinsiyet, yaş, eğitim durumu, eşin eğitim durumu, çalışma durumu, eşin çalışma durumu, anne çalışmıyorsa doğumdan önce çalışma durumu, anne doğumdan önce çalışıyorsa işi bırakma nedeni, ailenin toplam aylık geliri, evlilik süresi, eşler arasındaki yaş farkı, eşiyle tanışma şekli, anne- babanın eğitim durumu, yaşamının çoğunluğunu geçirdiği yer) belirlemek amacıyla sorular yer almaktadır.

İkinci bölümde ise ebeveynlerin çocuğa sahip olma sürecine ilişkin bilgiler ile çocuklarının özelliklerine yönelik (çocuk sayısı, çocuk/ların yaş aralıkları, planlı gebelik durumu, çocuk bakımı ve eğitimi konusunda kursa katılma durumu) sorulara yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde ailedeki ev içi faaliyetlere ilişkin sorumlulukların nasıl paylaşıldığı, ev içi faaliyetlere haftalık ayrılan zaman, eşin ev içi faaliyetlere haftalık ayırdığı zamana ilişkin düşünce, çocuk bakımı için haftalık ayrılan zaman, eşin çocuk bakımı için haftalık ayırdığı zamana ilişkin düşünce, kadınların eşlerinin doğum öncesi ve sonrasındaki ev içi faaliyetlere katılımına ilişkin düşüncesi, erkeklerin ev içi faaliyetlere ve çocuk bakımına katılımının düşük düzeyde olma nedenleri ile aile yaşamından duyulan memnuniyete ilişkin sorular bulunmaktadır.

Dördüncü bölüm için alan yazın taranmış, konu ile ilgili yapılmış çeşitli araştırmalardan yararlanılarak (Akın & Uğur, 2014; Altınova & Duyan, 2013; Ardiç & Seray, 2019; Bakioğlu & Türküm, 2019; Bayar vd., 2018; Derebaşı, 2004; Günay & Bener, 2011; Güven, 1991; International Social Survey Programme [ISSP], 2012; Köksal & İlhan, 2018; Koç vd., 2017; Kuzgun & Sevim, 2004; Özdemir vd., 2013; Selman, 2017; T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2011; Telsiz, 1983; Uçan & Baydur, 2016; Vatandaş, 2007) araştırmacı tarafından 0-6 yaş çocuğu olan ebeveynlerin ev içi rol ve sorumluluklara, kadının çalışmasına, karar verme, ev içi ve çocuk bakımı faaliyetlerine katılıma ilişkin tutumlarını belirlemek amacıyla 40 maddelik 5'li likert tipinde bir soru formu oluşturulmuştur. “Kesinlikle katılmıyorum” 1 puan, “Katılmıyorum” 2 puan, “Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum” 3 puan, “Katılıyorum 4 puan ve “Kesinlikle Katılıyorum” 5 puan şeklindedir.

Son bölümde ise ebeveynlerin ev içi faaliyetlere ve çocuk bakımına ilişkin sorumluluk paylaşımını belirlemek amacıyla ilgili alan yazından yararlanılarak (Akın & Uğur, 2014; Altınova & Duyan, 2013; Ardiç & Seray, 2019; Bakioğlu & Türküm, 2019; Bayar vd., 2018; Derebaşı, 2004; Günay & Bener, 2011; Güven, 1991; International Social Survey Programme [ISSP], 2012; Köksal & İlhan, 2018; Koç vd., 2017; Kuzgun & Sevim, 2004; Özdemir vd., 2013; Selman, 2017; T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2011; Telsiz, 1983; Uçan & Baydur, 2016; Vatandaş, 2007) 5'li likert tipinde 18 maddelik bir soru formu oluşturulmuştur. “Kesinlikle katılmıyorum” 1 puan, “Katılmıyorum” 2 puan, “Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum” 3 puan, “Katılıyorum” 4 puan ve “Kesinlikle Katılıyorum” 5 puan şeklindedir.

Hazırlanan soru formu kapsam geçerliliği açısından Sosyal Hizmet, Çocuk Gelişimi ve Aile ve Tüketici Bilimleri alanlarında uzman dört öğretim üyesinin, Türkçe dili kullanımı açısından H.Ü TÖMER biriminden bir uzmanın görüşlerine sunulmuştur. Uzman görüşleri doğrultusunda dördüncü bölümden 8 madde çıkarılmış, bazı maddelerde ise düzeltmeler yapılmıştır. Sonuç olarak 32 maddelik 5'li derecelendirme ile ölçek formu elde edilmiştir. Ölçekte yer alan 12 madde ise ters olarak belirlenmiştir (1., 2., 3., 5., 13., 15., 22., 23., 24., 28., 30. ve 32. maddeler). Son bölümde ise herhangi bir madde çıkarımı yapılmamış; ancak, bazı maddelerde düzeltme yapılmıştır. Ölçekte yer alan 11 madde ters olarak belirlenmiştir (1.,3.,4.,5.,12.,13.,14.,15.,16. ve 17.

maddeler). Bu maddeler için “Kesinlikle katılmıyorum” 5 puan, “Katılmıyorum” 4 puan, “Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum” 3 puan, “Katılıyorum 2 puan ve “Kesinlikle Katılıyorum” 1 puan şeklindedir.

Hazırlanan anket formuna son hali verilerek, işlerliğini tespit etmek amacıyla her üç ilçeden 15 ebeveyn olacak şekilde 45 ebeveyne anket uygulanarak pilot çalışma yapılmıştır. Ebeveynlerden anlaşılamayan yerlerin belirtilmesi istenmiş, gelen öneriler doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapılarak nihai anket formu elde edilmiştir. Anket formunun uygulama aşamasına geçilmiştir.

3.2.2.2. Anket formunun uygulanması

Çalışmaya başlamadan önce Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu’ndan çalışmanın yürütülebilmesi için 25 Mayıs 2021 tarihinde yapılan toplantıda E-35853172-300-00001593212 sayılı etik kurul izni alınmıştır (EK-3).

Ebeveynlere okul öncesi kurumlar aracılığıyla ulaşılmıştır. T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı’nın 100. Yılına Özel olarak çıkardığı Çocuk Bülteni’nde (2020, s.50) okul öncesi çocuklara hizmet sunan kurumların Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde olabileceği gibi kamu kurum ve kuruluşlarınca açılan kuruluşlar, İş Kanunu’na göre işletmelerde açılan kreşler, belediye çocuk merkezleri şeklinde okul öncesi yaş çocuklarına hizmet veren resmi ve özel kurumların olduğu belirtilmektedir. Resmi kuruluşlar; MEB’e bağlı anaokulu ve anasınıfları ile MEB’e bağlı olmayan 657 Sayılı Kanunun 191. Maddesine göre açılan kurumlar ve toplum temelli kurumlar olarak geçen Diyanet İşleri Başkanlığı’na bağlı 4-6 yaş kursları, belediye ve derneklerce açılan kreşlerdir. Özel kuruluşlar ise MEB tarafından akredite edilen anaokulu ya da anasınıfları ile MEB’e bağlı olmayan Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın akredite ettiği kreş ve bakım evleri ve İş Kanunu’na göre özel iş yerlerinin açtığı kreşlerdir (MEB, 2022).

Çalışma kapsamına MEB’e bağlı olmayan Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın akredite ettiği, Özel Kreş, Gündüz Bakımevleri ile Özel Çocuk Kulüplerinin Kuruluş ve

İşleyiş Esasları Hakkında Yönetmelik'e tabi olan okul öncesi kurumların dâhil edilmesi planlanmıştır. Çankaya, Etimesgut ve Sincan ilçelerinde yer alan ve özel kreş ve gündüz bakım evleri kapsamına giren kurumlara web siteleri aracılığıyla ulaşılmış, 50 okul öncesi kurumunun yöneticileri ile yüz yüze görüşülerek çalışmanın amacı anlatılmıştır. Çalışmanın kuruma devam eden çocukların ebeveynleri ile yürütülmesini kabul eden 27 okul öncesi kuruma 650 anket dağıtılmıştır. Anketler çalışmaya katılmayı kabul eden ebeveynlere gizliliği sağlamak amacıyla zarf içerisinde okul öncesi kurumların yöneticileri ve öğretmenleri aracılığıyla ulaştırılmıştır. Toplamda 467 anket geri dönmüş, bunlardan 48'i eksik veri içermesi nedeniyle çıkarılmış ve toplamda 419 anket elde edilmiştir. Anket formunun uygulanması 1 Haziran- 1 Aralık 2021 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

3.2.3. Verilerin Değerlendirilmesi ve Analizi

Ölçeğin yapı geçerliliğini belirlemek amacıyla ankete katılan 419 ebeveyninden elde edilen verilerin istatistiksel analizleri SPSS ve SPSS AMOS Graphics programları kullanılarak yapılmıştır. Çalışma verileri değerlendirilirken kategorik değişkenler için frekans dağılımı (sayı, yüzde), sayısal değişkenler için tanımlayıcı istatistikler (ortalama, standart sapma) verilmiştir. Ölçek geçerliliği için Açıklayıcı Faktör Analizi ve Doğrulamalı Faktör Analizi, güvenilirlik için ise Cronbach Alfa ve madde toplam korelasyon değerinden yararlanılmıştır. Anlamlılık için $p < 0,05$ kabul edilmiştir.

3.2.3.1. 0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği'nin Açıklayıcı Faktör Analizine İlişkin Bulguları

0-6 yaş çocuğu olan ebeveynlerin ev içi faaliyetler ile çocuk bakımı ve yetiştirilmesi faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinde toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarını belirleyen ölçek geliştirilmesi amacıyla veri setine öncelikle açıklayıcı faktör analizi uygulanmış ve faktör çıkarma yöntemi olarak "Temel Bileşenler Yöntemi" tercih edilmiştir. Faktör sayısına ilişkin bir sınırlandırma getirilmemiştir. Faktör yükünün 0,500 üzerinde olan ifadelerin yer alması sağlanmıştır.

Tablo 4'e göre, Kasiyer Meyer Olkin (KMO) değerinin 0,811 olduğu bulunmuştur. Böylece verilere uygulanacak faktör analizi sonuçlarının yararlı ve kullanılabilir olacağı görülmektedir (Tabachnick & Fidell, 2013). Bartlett Sphericity testi sonucunda değişkenler arasında anlamlı düzeyde yüksek ilişkiler bulunduğu ve verilerin faktör analizi uygulamak için uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($X^2:1835,584$, $sd:120$, $p<0,001$).

Tablo 4. 0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği (TCRTÖ) için KMO ve Bartlett Sonuçları

Kasiyer Meyer Olkin (KMO)		0,811
Bartlett Sphericity Testi	X^2	1835,584
	Sd	120
	P	0,000*

*: $p<0,05$

Uygulanan faktör analizi sonucunda 32 olan madde sayısı, faktör yüklerinin 0,500 altında kalması, tek maddenin boyut oluşturması, bir maddenin birden fazla boyuta benzer yükte yüklenmesi, varyans açıklama oranının %50 üzerinde olmaması ve açıklayıcı faktör analizinde sonuçların olumlu olmasına rağmen doğrulayıcı faktör analizinde uyum indekslerinin uygun olmaması gibi nedenlerle uygun madde çıkarma kombinasyonları uygulanarak yapının 16 maddelik son hali oluşturulmuştur. Bu 16 maddenin kapsam geçerliliği sonucunda 3 faktörde toplandığı ve bütün faktör yüklerinin 0,500'ün üstünde olduğu görülmüştür. Ölçme aracının birden fazla faktöre sahip olması nedeniyle, eksen döndürme tekniklerinden dik eksen döndürme (varimax) tekniği uygulanmıştır. Bu 3 faktöre ait açıklama oranı, maddelerin dağılımı ve faktör yükleri Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5 incelendiğinde, “Eşitlikçi” alt boyutu toplam varyansın %22,547’sini, “Geleneksel” alt boyutu toplam varyansın %16,829’unu, “Ebeveynlik rolleri” alt boyutu toplam varyansın %11,199’unu ve 0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği toplam varyansın %50,574’ünü açıklamaktadır. Öz değerler faktör yüklerinin karelerinin toplamıdır. Bu toplamalar her boyut için 1’den büyük olması bu boyut altında toplanan soruların birlikte bu boyutu açıklayabilmek için

yeterli olduğunun göstergesidir. Boyutlara ait öz değerin 1’den büyük olduğu görülmektedir. Faktör analizi sonucunda elde edilen varyans oranlarının yüksek olması, ölçeğin faktör yapısının da güçlü olmasıyla ilişkilidir. Alan yazına göre sosyal bilimlerde açıklanan varyansın %40-%60 aralığında olması yeterli olarak kabul edilmektedir (Tavşancıl, 2005). Ölçeğin toplam varyansının %50,574 olduğu düşünüldüğünde, açıklanan varyans oranının geçerli aralıkta olduğu görülmektedir.

Tablo 5. TCRTÖ’nün Alt Boyutlarına İlişkin Bilgiler

Boyutlar	Sorular	Yükler	Varyans Açıklama Oranı	Özdeğeri
Eşitlikçi	RST19	0,798	22,547	3,607
	RST17	0,771		
	RST7	0,761		
	RST6	0,672		
	RST8	0,639		
	RST18	0,631		
	RST12	0,582		
Geleneksel	RST5	0,709	16,829	2,693
	RST13	0,703		
	RST3	0,664		
	RST1	0,655		
	RST2	0,651		
	RST15	0,506		
Ebeveynlik rolleri	RST29	0,759	11,199	1,792
	RST31	0,721		
	RST30	0,665		
Toplam			50,574	

3.2.3.2. 0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği’nin Doğrulayıcı Faktör Analizine İlişkin Bulguları

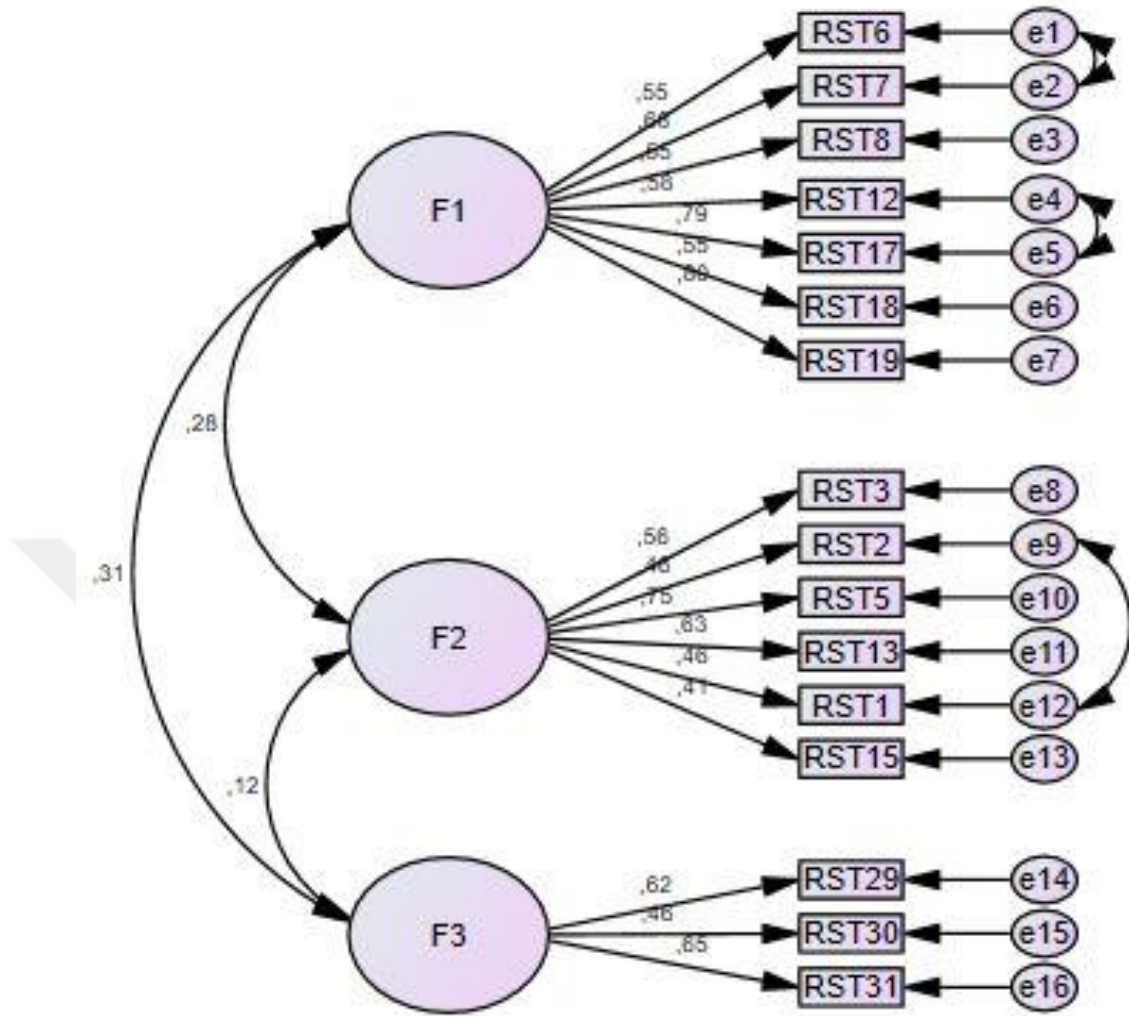
Çalışmaya katılan bireylerden elde edilen veri setine Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) IBM SPSS AMOS programı ile uygulanmıştır.

İlk aşamada, açımlayıcı faktör analizi sonunda elde edilen 3 boyutun gizil (Faktör 1: “Eşitlikçi”, Faktör 2: “Geleneksel”, Faktör 3: “Ebeveynlik rolleri”) bu faktörleri oluşturan ifadelerin de gösterge değişken olarak yer aldığı 1. dereceden DFA modeli Şekil 2’de oluşturulmuştur. Gizil değişken metrik olmadıkları için parametre değerlerini tahmin edebilmek için gizil değişkenlerden, gözlenen (gösterge) değişkenlere doğru çizilen yollardan birine 1 değeri atanması (faktör yükünün 1’e eşitlenmesi) veya gizil

değişkenin varyansına bir değer atanması (genelde 1) sağlanmalıdır (Hair vd., 2005, s.791).

İkinci aşamada, model tahminlenirken yapısal eşitlik modellerinde sıklıkla kullanılan ve verilerin normal dağılmadığı durumlarda bile güvenilir sonuçlar veren *maximum likelihood* yöntemi kullanılmış, gözlemlenen değişkenlerin hatalarının, gizil değişkenlerin varyansları ve gizil değişkenlerden gözlenen değişkenlere doğru çizilen yollara ilişkin regresyon katsayılarını kapsayan parametrelerin tahmin edilebilmesi amaçlanmıştır.

Son aşamada ise üç boyutlu 1. dereceden oluşturulan DFA modeli için uyum indeksleri incelenmiştir. Elde edilen bulgular incelendiğinde, ebeveynlerin aile içindeki rol ve sorumluluklarına ilişkin tutum ölçeğinin 16 ifadeden oluşan 3 faktörlü yapısının genel olarak iyi uyum sağladığı görülmektedir (Şekil 2).

Şekil 2. 0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği'nin Üç Boyutlu 1. Dereceden DFA Modeli

Elde edilen uyum değerlerine ve kabul edilebilir uyum değerlerine bakıldığında, χ^2/df , IFI, TLI, CFI, RMSEA ve SRMR değerlerinin iyi olduğu görülmektedir (Hu & Bentler, 1999, s.27; Meydan & Şeşen, 2011, s.37; Tabachnick & Fidell, 2001, ss. 699-700). Genel olarak uyum indekslerine bakıldığında 0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği'nin kabul edilebilir uyum değerleri arasında olduğu söylenebilir (Tablo 6).

Tablo 6. TCRTÖ'nün Uyum İyiliği İndeksleri ve Kabul Edilebilir Değer Aralığı

İndeksler	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Sonuçlar
χ^2/df	$0 \leq \chi^2/df \leq 3$	$3 \leq \chi^2/df \leq 5$	2,280
GFI	$0.95 \leq GFI \leq 1$	$0.90 \leq GFI \leq 0.95$	0,940
IFI	$0.95 \leq IFI \leq 1$	$0.90 \leq IFI \leq 0.95$	0,929
TLI	$0.95 \leq TLI \leq 1$	$0.90 \leq TLI \leq 0.95$	0,912
CFI	$0.95 \leq CFI \leq 1$	$0.90 \leq CFI \leq 0.95$	0,928
RMSEA	$0 \leq RMSEA \leq 0.05$	$0.05 \leq RMSEA \leq 0.08$	0,055
SRMR	$0 \leq SRMR \leq 0.08$	$0.05 \leq SRMR \leq 0.10$	0,065

3.2.3.3. 0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği'nin Güvenilirlik Analizine İlişkin Bulgular

Ölçek güvenilirliğinin değerlendirilmesi sırasında en sık kullanılan kriterlerden biri içsel tutarlılık ölçüsü olan Cronbach's alfa'dır. 0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği ve alt boyutları için Cronbach's alfa değeri hesaplanmıştır. Madde-toplam puan korelasyon katsayısı 0.30'un altında ise (eğer örneklem 400 veya daha fazla ise 0.20 de kabul edilmektedir) bu maddelerde ciddi bir sorun olduğu düşünülür ve bu maddeler ölçekten çıkartılabilir. Madde toplam puan korelasyon katsayısının 0.30 ve üzeri olması güvenilirlik için iyi olarak yorumlanır. Ancak bu değer altında bulunan maddeleri elemek için tek başına kullanılmamakta, maddenin Cronbach alfa katsayısı üzerine etkisi değerlendirilerek karar verilmektedir (Alpar, 2012, ss. 494-498; Şencan, 2005). Bu çalışmada "Ebeveynlik Rollerini" boyutundaki RST29 maddesi 0.20'nin altında bulunmuştur fakat yapılan madde analizinde bu madde silindiğinde C. Alpha değerini önemli derecede değiştirmedigi için ölçekten hiçbir maddenin çıkartılmamasına karar verilmiştir (Tablo 7).

Yapılan açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri ve güvenilirlik katsayı sonuçları birlikte ele alındığında, 0-6 yaş çocuğu olan ebeveynlerin ev içi faaliyetler ile çocuk bakımı ve yetiştirilmesi faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinde toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarını belirlemek amacıyla; "Eşitlikçi," "Geleneksel" ve "Ebeveynlik rolleri" olmak üzere 3 alt boyut ve 16 maddeden oluşan "0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği" geliştirilmiştir. Ölçek 5'li likert şeklinde hazırlanmıştır. Olumlu ifadeler için, 1 puan Kesinlikle Katılmıyorum, 5 puan Kesinlikle Katılıyorum'u ifade etmektedir. Toplam 16 maddenin

7'si ters olarak puanlanmaktadır (5 puan Kesinlikle Katılmıyorum, 1 puan ise Kesinlikle Katılıyorum). Ölçeğin C. Alpha katsayısı 0,750 olarak bulunmuştur (Tablo 7). Alpar (2011, s.815) iç güvenirlik katsayısının .80 ile 1.00 arasında olmasını “yüksek derecede güvenilir”, .60 ile .79 arasında olmasını ise “oldukça güvenilir” şeklinde açıklamaktadır. Buna göre ölçeğin “oldukça güvenilir” olduğu söylenebilir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 16, en yüksek puan ise 80 olup, alınan yüksek puan bireylerin eşitlikçi bir tutum içinde olduğunu göstermektedir.

Ölçeğin “Eşitlikçi” alt boyutunda erkeklerin ev içi faaliyetlerine ve çocuk bakımına aktif katılımı, babaların çocuk bakımında sorumluluk almasının önemine ilişkin 7 ifade yer almaktadır. Alt boyutun C. Alpha katsayısı 0,819'dur (Tablo 7). Eşitlikçi alt boyutunda Madde 6 “*Erkekler ev içi faaliyetlerin yürütülmesinde (çamaşır, yemek, bulaşık vb.) yer almalıdır.*”, Madde 17 “*Doğurmak ve emzirmek faaliyetlerinin dışında babalar çocuğun bakımına ilişkin tüm sorumlulukları üstlenebilir.*”, Madde 19 “*Çocuğun bakımında ve gelişiminde annenin rolü kadar babanın rolü de büyük önem arz etmektedir.*” gibi ifadeler yer almaktadır. Bu alt boyuttan alınabilecek puanlar 7-35 aralığındadır. Yüksek puan, bireylerin değişen babalık ve aile içi rol ve sorumluluklarına katılımına ilişkin olumlu bir tutum geliştirdiği, çocuk bakımında ve ev içi faaliyetlerin yapımında erkeklerin katılımının gerektiği şeklinde açıklanabilir.

“Geleneksel” alt boyutu bireylerin kadınların annelik rolü ve çalışma yaşamlarına katılımlarına ilişkin tutumlarını belirleyen 6 maddeden oluşmaktadır. Alt boyutta yer alan tüm maddeler ters puanlandırılmıştır. 5 puan Kesinlikle Katılmıyorum, 1 puan ise Kesinlikle Katılıyorum’u ifade etmektedir. Alt boyutun C. Alpha katsayısı 0,737'dir (Tablo 7). Geleneksel alt boyutunda yer alan maddelere ilişkin Madde 2 “*Çocuğun öz bakımı ile ilgilenmek (bezini değiştirmek, yıkamak, doyurmak vb.) annenin sorumluluğudur.*”, Madde 5 “*Çalışma hayatı kadının ev içi faaliyetlere ilişkin sorumluluklarını yerine getirmesine engel olur.*”, Madde 13 “*Okul öncesi yaşta olan çocuk, annesinin çalışmasından olumsuz şekilde etkilenebilir.*” örnek ifadeler olarak verilebilir. Bu alt boyuttan alınabilecek en düşük puan 6, en yüksek puan ise 30'dur. Bu boyuttan alınan düşük puan bireylerin kadınların sahip oldukları “annelik”, “ev içi emekten sorumlu” ve “çalışan” rollerine ilişkin geleneksel bir tutum içinde olduklarını belirtmektedir. Yüksek puan ise, okul öncesi yaşta çocuğu olan kadınların çocuk

bakımından ve ev içi faaliyetlerin yürütülmesinden sorumlu tek kişi olmadığına, kadınların yalnızca “anne” ve “ev içi emekten (görünmez emek) sorumlu birey” rolleri dışında “çalışan” rolünün de olabileceğine ve çalışma yaşamına katılımlarının diğer rol ve sorumluluklarını olumsuz etkilemeyeceğine, aile içerisinde kadın ve erkeğin cinsiyetçi iş bölümü yerine eşitlikçi iş bölümünü destekleyen bir tutum içerisinde olduklarını ifade etmektedir.

Son alt boyut olan “Ebeveynlik Roller”nde ise bireylerin kendisinin ve eşinin ebeveynlik rollerinin sorumluluklarını yerine getirme, çocukla ilgilenme ve zaman geçirme açısından ele alan 3 madde yer almaktadır. Yalnızca Madde 30 “Eşimin çocuk/larla yeterince zaman geçirmedeğini düşünüyorum.” ifadesi ters puanlandırılmıştır (5- Kesinlikle Katılmıyorum, 1-Kesinlikle Katılıyorum). Diğer iki madde ise olumlu önerme içermektedir. Bu alt boyutun C. Alpha katsayısı 0,564 olarak bulunmuştur (Tablo 7). Bu alt boyuttan alınabilecek en düşük puan 3, en yüksek puan ise 15 olup, yüksek puan bireylerin anne baba olarak hem kendisinin hem de eşinin ebeveynlik rollerinin sorumluluklarını yerine getirme, çocukla ilgilenme ve zaman geçirme açısından memnuniyet duyduklarını ifade etmektedir.

Tablo 7. TCRTÖ ve Alt Boyutlarının Güvenirlikleri

Alt Boyutlar	Maddeler	Madde-Toplam korelasyon	Cronbach's Alfa soru çıkarıldığında	Cronbach's Alfa
Eşitlikçi	RST6	0,381	0,734	0,819
	RST7	0,481	0,729	
	RST8	0,304	0,742	
	RST12	0,340	0,740	
	RST17	0,514	0,728	
	RST18	0,283	0,742	
	RST19	0,494	0,732	
Geleneksel	RST1	0,420	0,729	0,737
	RST2	0,483	0,722	
	RST3	0,293	0,744	
	RST5	0,512	0,719	
	RST13	0,375	0,734	
	RST15	0,264	0,747	
Ebeveynlik Roller	RST29	0,160	0,752	0,564
	RST30	0,213	0,754	
	RST31	0,244	0,745	

Ölçek
Toplamı
0,750

Ölçek ile alt boyutları arasındaki ilişki incelenmiş; korelasyon katsayıları Tablo.8’de sunulmuştur. Tablo 8 incelendiğinde; 0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği ve alt boyutları arasında pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı derecede bir ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$).

Tablo 8. TCRTÖ ve Alt Boyutları Arası Korelasyon Katsayıları

		Eşitlikçi	Geleneksel	Ebeveynlik Roller	Ölçek Toplamı
Eşitlikçi	R	1	0,221	0,161	0,682
	P		0,000	0,001	0,000
Geleneksel	R		1	0,105	0,802
	P			0,031	0,000
Ebeveynlik Roller	R			1	0,452
	P				0,000
Ölçek toplamı	R				1
	P				

$p<0,05$

3.2.3.4. 0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Ev İçi Rol ve Sorumluluk Paylaşımı Ölçeği’nin Açımlayıcı Faktör Analizine İlişkin Bulguları

0-6 yaş çocuğu olan ebeveynlerin ev içi sorumluluk paylaşımını belirlemeye yönelik bir ölçek geliştirmek amacıyla veri setine öncelikle açımlayıcı faktör analizi uygulanmış ve faktör çıkarma yöntemi olarak “Temel Bileşenler Yöntemi” tercih edilmiştir. Faktör sayısına ilişkin bir sınırlandırma getirilmemiş ve faktör yükü 0,500 üzerindeki ifadelerin yer alması sağlanmıştır.

Tablo 9’a göre, Kasiyer Meyer Olkin (KMO) değeri 0,878 olarak bulunmuştur. Bu sonuca göre verilere uygulanacak faktör analizi sonuçlarının yararlı ve kullanılabilir olacağı görülmektedir (Tabachnick & Fidell, 2013). Bartlett Sphericity testi sonucunda ise değişkenler arasında anlamlı düzeyde yüksek ilişkiler bulunmuştur. Verilerin faktör analizi uygulamak için uygun olduğu belirlenmiştir (X^2 :2454,243, sd:91, $p<0,001$).

Tablo 9. 0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Ev İçi Rol ve Sorumluluk Paylaşımı Ölçeği (ESPÖ) için KMO ve Bartlett Sonuçları

Kasiyer Meyer Olkin (KMO)		0,878
	X ²	2454,243
Bartlett Sphericity Testi	Sd	91
	P	0,000*

*: $p < 0,05$

Uygulanan faktör analizi sonucunda, 18 olan madde sayısı, faktör yüklerinin 0,500 altında kalması ve tek maddenin boyut oluşturması nedeniyle 14'e düşmüştür. Bu 14 maddenin kapsam geçerliliği sonucunda 3 faktörde toplandığı ve bütün faktör yüklerinin 0,500'ün üstünde olduğu görülmüştür. Ölçme aracı birden fazla faktöre sahip olması nedeniyle, eksen döndürme tekniklerinden dik eksen döndürme (varimax) tekniği uygulanmıştır. Bu 3 faktöre ait açıklama oranı, maddelerin dağılımı ve faktör yükleri Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10 incelendiğinde, “*Geleneksel rol ve sorumluluk paylaşımı*” alt boyutu toplam varyansın %28,494'ünü, “*Eşitlikçi rol ve sorumluluk paylaşımı*” boyutu toplam varyansın %17,959'unu, “*Aşırı rol ve sorumluluk üstlenme*” boyutu toplam varyansın %13,780'ini ve 0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Ev İçi Rol ve Sorumluluk Paylaşımı Ölçeği toplam varyansın %60,233'ünü açıklamaktadır. Öz değerler faktör yüklerinin karelerinin toplamıdır. Bu toplamlar her boyut için 1'den büyük olması bu boyut altında toplanan soruların birlikte bu boyutu açıklayabilmek için yeterli olduğunun göstergesidir. Boyutlara ait öz değerin 1'den büyük olduğu görülmektedir. Faktör analizi sonucunda elde edilen varyans oranlarının yüksek olması, ölçeğin faktör yapısının da güçlü olmasıyla ilişkilidir. Tavşancıl' a (2005) göre sosyal bilimlerde açıklanan varyansın %40-%60 aralığında olması yeterli olarak kabul edilmektedir. Ölçeğin toplam varyansının %60,233 olduğu düşünüldüğünde, açıklanan varyans oranının geçerli aralıkta olduğu görülmektedir.

Tablo 10. ESPÖ'nün Alt Boyutlarına İlişkin Bilgiler

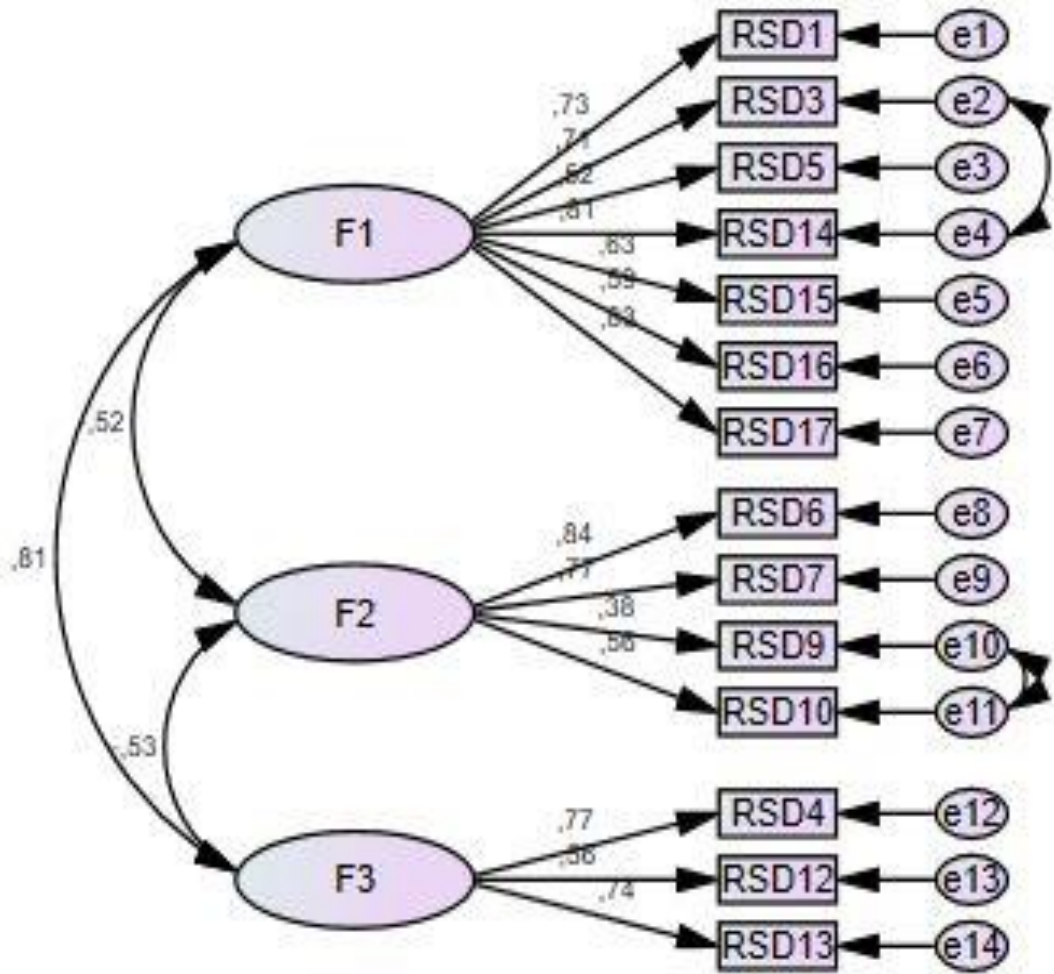
Boyutlar	Sorular	Yükler	Varyans Açıklama Oranı	Özdeğeri
Geleneksel rol ve sorumluluk paylaşımı	RSD17	0,802	28,494	3,989
	RSD14	0,775		
	RSD1	0,727		
	RSD15	0,657		
	RSD16	0,640		
	RSD3	0,592		
Eşitlikçi rol ve sorumluluk paylaşımı	RSD5	0,582	17,959	2,514
	RSD7	0,802		
	RSD6	0,770		
	RSD10	0,727		
Aşırı rol ve sorumluluk üstlenme	RSD9	0,625	13,780	1,929
	RSD12	0,685		
	RSD13	0,626		
Toplam		RSD4	0,590	60,233

3.2.3.5. 0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Ev İçi Rol ve Sorumluluk Paylaşımı Ölçeği'nin Doğrulayıcı Faktör Analizine İlişkin Bulguları

Çalışmaya katılan bireylerden elde edilen veri setine Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) IBM SPSS AMOS programı ile uygulanmıştır. İlk aşamada, açımlayıcı faktör analizi sonunda elde edilen 3 boyutun gizil (Geleneksel rol ve sorumluluk paylaşımı, Eşitlikçi rol ve sorumluluk paylaşımı, Aşırı rol ve sorumluluk yüklenme) bu faktörleri oluşturan ifadelerin de gösterge değişken olarak yer aldığı 1. dereceden DFA modeli Şekil 3'te oluşturulmuştur. Gizil değişken metrik olmadıkları için parametre değerlerini tahmin edebilmek için gizil değişkenlerden, gözlenen (gösterge) değişkenlere doğru çizilen yollardan birine 1 değeri atanması (faktör yükünün 1'e eşitlenmesi) veya gizil değişkenin varyansına bir değer atanması (genelde 1) sağlanmalıdır (Hair vd., 2005, s.791).

İkinci aşamada, model tahminlenirken yapısal eşitlik modellerinde sıklıkla kullanılan ve verilerin normal dağılmadığı durumlarda bile güvenilir sonuçlar veren *maximum likelihood* yöntemi kullanılmış, gözlemlenen değişkenlerin hatalarının, gizil değişkenlerin varyansları ve gizil değişkenlerden gözlenen değişkenlere doğru çizilen yollara ilişkin regresyon katsayılarını kapsayan parametrelerin tahmin edilebilmesi amaçlanmıştır.

Son aşamada ise 3 boyutlu 1. dereceden oluşturulan DFA modeli için uyum indeksleri incelenmiştir. Elde edilen bulgular incelendiğinde, 0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Ev İçi Rol ve Sorumluluk Paylaşımı Ölçeği'nin 14 ifadeden oluşan 3 faktörlü yapısının genel olarak iyi uyum sağladığı görülmektedir (Şekil 3).

Şekil 3. 0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Ev İçi Rol ve Sorumluluk Paylaşımı Ölçeği'nin Üç Boyutlu 1. Dereceden DFA Modeli

Elde edilen uyum değerleri ve kabul edilebilir uyum değerleri incelendiğinde, χ^2/df , IFI, TLI, CFI, RMSEA ve SRMR değerlerinin iyi olduğu görülmektedir (Hu & Bentler, 1999, s.27; Meydan & Şeşen, 2011, s.37; Tabachnick & Fidell, 2001, ss.699-700). Genel olarak uyum indeksleri değerlendirildiğinde, 0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin

Ev İçi Rol ve Sorumluluk Paylaşımı Ölçeği'nin kabul edilebilir uyum değerleri arasında olduğu söylenebilir (Tablo 11).

Tablo 11. ESPÖ'nün Uyum İyiliği İndeksleri ve Kabul Edilebilir Değer Aralığı

İndeksler	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Sonuçlar
χ^2/df	$0 \leq \chi^2/df \leq 3$	$3 \leq \chi^2/df \leq 5$	3,527
GFI	$0.95 \leq GFI \leq 1$	$0.90 \leq GFI \leq 0.95$	0,924
IFI	$0.95 \leq IFI \leq 1$	$0.90 \leq IFI \leq 0.95$	0,925
TLI	$0.95 \leq TLI \leq 1$	$0.90 \leq TLI \leq 0.95$	0,904
CFI	$0.95 \leq CFI \leq 1$	$0.90 \leq CFI \leq 0.95$	0,924
RMSEA	$0 \leq RMSEA \leq 0.05$	$0.05 \leq RMSEA \leq 0.08$	0,078
SRMR	$0 \leq SRMR \leq 0.08$	$0.05 \leq SRMR \leq 0.10$	0,056

3.2.3.6. 0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Ev İçi Rol ve Sorumluluk Paylaşımı Ölçeği'nin Güvenilirlik Analizine İlişkin Bulgular

Ölçek güvenilirliğinin değerlendirilmesi sırasında en sık kullanılan kriterlerden biri içsel tutarlılık ölçüsü olan Cronbach's alfa'dır. 0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Ev İçi Rol ve Sorumluluk Paylaşımı Ölçeği ve alt boyutları için Cronbach's alfa değeri hesaplanmıştır. Madde-toplam puan korelasyon katsayısının 0.30'un altında olması (eğer örneklem 400 veya daha fazla ise 0.20 de kabul edilmektedir) istenmez, 0.30 ve üzeri olması güvenilirlik için iyi olarak yorumlanır (Alpar, 2012; Şencan, 2005).

0-6 yaş çocuğu olan ebeveynlerin ev içi faaliyetlere ilişkin sorumluluk paylaşımının belirlenmesi amacıyla; “*Geleneksel rol ve sorumluluk paylaşımı*”, “*Eşitlikçi rol ve sorumluluk paylaşımı*” ve “*Aşırı rol ve sorumluluk üstlenme*” olmak üzere 3 alt boyut ve 14 maddeden oluşan “0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Ev İçi Rol ve Sorumluluk Paylaşımı Ölçeği” geliştirilmiştir (Tablo 12). Ölçek 5’li likert şeklinde hazırlanmıştır. Olumlu ifadeler için, 1 puan Kesinlikle Katılmıyorum, 5 puan Kesinlikle Katılıyorum’u ifade etmektedir. Toplam 14 maddenin 10’u ters olarak puanlanmaktadır (5 puan Kesinlikle Katılmıyorum, 1 puan ise Kesinlikle Katılıyorum). Ölçeğin C. Alpha katsayısı .884 olarak bulunmuştur. Bu durumda “yüksek derecede güvenilir” olduğu söylenebilir (Alpar, 2011, s.815). Ölçekten alınabilecek en düşük puan 14, en yüksek puan ise 80’dir. Alınan yüksek puan bireylerin aile içerisinde eşitlikçi bakış açısıyla

çocuk bakımı ve ev içi faaliyetlere ilişkin rol ve sorumluluk paylaştıklarını göstermektedir.

“Geleneksel rol ve sorumluluk paylaşımı” alt boyutunda çocuğun doğumuyla sahip olunan ebeveynlik rolünün sorumlulukları ve ev içi faaliyetlerin paylaşımına ilişkin geleneksel bakış açısı nedeniyle yaşanan sorunların belirlenmesine ilişkin 7 madde yer almaktadır. Alt boyutun C. Alpha değeri .861’dir (Tablo 12). Geleneksel rol ve sorumluluk paylaşımı alt boyutunda Madde 3 “*Çocuk bakımına ilişkin sorumlulukların tamamını tek başıma üstleniyorum.*”, Madde 15 “*Eşimle yaşadığımız sorunları çözmek amacıyla profesyonel (aile terapistleri, psikolog, vb. yardım aldık.*”, Madde 17 “*Ev içi faaliyetlerin paylaşımında ve sorumlulukların yerine getirilmesinde eşimle çoğunlukla tartışırız.*” gibi ifadeler yer almaktadır. Alt boyutta yer alan tüm maddeler ters puanlandırılmıştır (Kesinlikle Katılıyorum-1, Kesinlikle Katılmıyorum -5). Alınabilecek puanlar 7-35 aralığındadır. Bu alt boyuttan alınan düşük puan, eşlerin geleneksel bakış açısı nedeniyle ebeveynlik rolüne ve ev içi faaliyetlere ilişkin sorumluluklarında geleneksel tutum benimsedikleri ve sorunlar yaşadıkları şeklinde açıklanabilir. Alınan puan yükseldikçe, eşitlikçi rol ve sorumluluk üstelendikleri söylenebilir.

“Eşitlikçi rol ve sorumluluk paylaşımı” alt boyutu eşlerin çocuk bakımı ve ev içi faaliyetlerin yapımında benzer şekilde sorumluluk aldıklarına ve birbirlerini destekleyici davranışlar sergilediklerine ilişkin 4 maddeden oluşmaktadır. Alt boyutun C. Alpha katsayısı 0,757 olarak bulunmuştur (Tablo 12). Alt boyutta yer alan maddelere ilişkin Madde 7 “*Eşimle birlikte ev içi faaliyetlerin yerine getirilmesinde eşit sorumluluk üstleniyoruz.*”, Madde 10 “*Kendime zaman ayırdığımda ya da herhangi bir ev içi faaliyet ile uğraştığımda eşim isteyerek çocuk/larla ilgilenir ve vakit geçirir.*” örnek ifadeler olarak verilebilir. Bu alt boyuttan alınabilecek en düşük puan 4, en yüksek puan ise 20’dir. Alınan yüksek puan eşlerin çocuk bakımı ve ev içi faaliyetlere ilişkin eşitlikçi tutum içinde olduklarını, rol ve sorumluluk paylaşımında bulunduklarını ve birbirlerini desteklediklerini göstermektedir.

Son alt boyut olan “Aşırı rol ve sorumluluk üstlenme” boyutunda ise bireylerin çocuğun doğumuyla birlikte değişen veya yeni eklenen rol ve sorumluluklar nedeniyle tükenmişlik yaşadıklarına ilişkin 3 madde yer almaktadır. Madde 12 “*Çocuğun*

doğumuyla birlikte ev içi faaliyetleri yerine getirmekte zorlandım.” alt boyutta yer alan ifadelerden bir tanesidir. Bu alt boyutta yer alan tüm maddeler ters puanlandırılmıştır (Kesinlikle Katılıyorum-1, Kesinlikle Katılmıyorum -5). Bu alt boyuttan alınabilecek en düşük puan 3, en yüksek puan ise 15’tir. Aşırı rol ve sorumluluk üstlenme alt boyutunun C. Alpha katsayısı .730 olarak bulunmuştur (Tablo 12). Alınan düşük puan ebeveynlerin çocuğun doğumuyla birlikte zorlanma ve tükenmişlik yaşadığını gösterirken; yüksek puan çocuk doğduktan sonra değişen veya yeni edindikleri rol ve sorumluluklara uyum sağladıklarını belirtmektedir.

Tablo 12. ESPÖ’nün ve Alt Boyutlarının Güvenirlikleri

		Madde-Toplam korelasyon	Cronbach's Alfa Soru çıkarıldığında	Cronbach's Alfa
Geleneksel rol ve sorumluluk paylaşımı	RSD1	0,642	0,872	0,861
	RSD3	0,656	0,872	
	RSD5	0,491	0,879	
	RSD14	0,684	0,870	
	RSD15	0,572	0,876	
	RSD16	0,535	0,878	
	RSD17	0,723	0,868	
Eşitlikçi rol ve sorumluluk paylaşımı	RSD6	0,536	0,877	0,884
	RSD7	0,428	0,883	
	RSD9	0,311	0,886	
	RSD10	0,493	0,879	
Aşırı rol ve sorumluluk üstlenme	RSD4	0,654	0,872	0,730
	RSD12	0,447	0,882	
	RSD13	0,605	0,874	

Ölçek ile alt boyutları arasındaki ilişki incelenmiş; korelasyon katsayıları Tablo.13’te sunulmuştur. Tablo 13 incelendiğinde; 0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Ev İçi Rol ve Sorumluluk Paylaşımı Ölçeği ve alt boyutları arasında pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı derecede bir ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$) (Tablo 13).

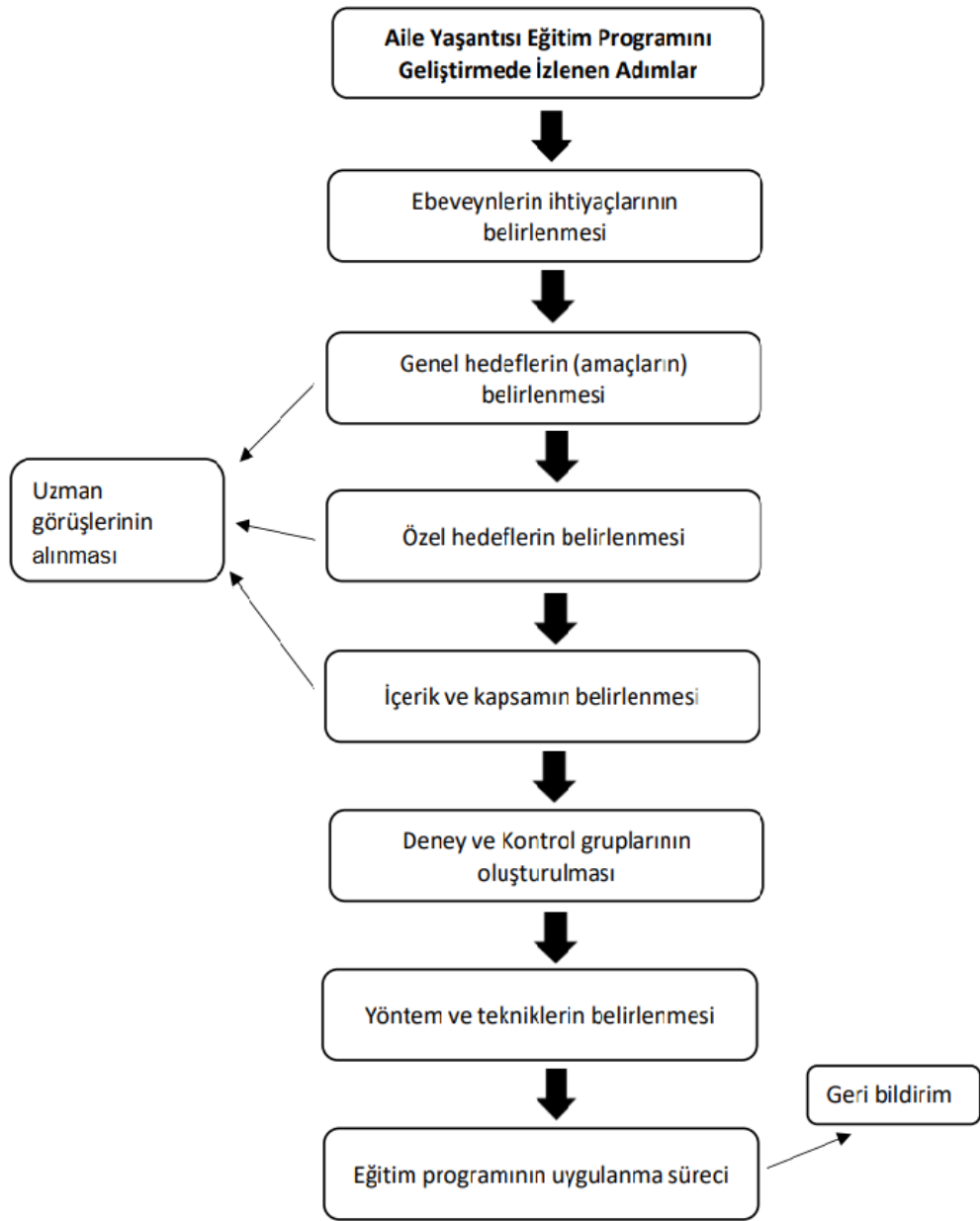
Tablo 13. ESPÖ ve Alt Boyutlar Arası Korelasyon Katsayıları

		Geleneksel rol ve sorumluluk paylaşımı	Eşitlikçi rol ve sorumluluk paylaşımı	Aşırı rol ve sorumluluk üstlenme	Ölçek Toplamı
Geleneksel rol ve sorumluluk paylaşımı	R	1	0,445	0,661	0,924
	P		0,000	0,000	0,000
Eşitlikçi rol ve sorumluluk paylaşımı	R		1	0,376	0,690
	P			0,000	0,000
Aşırı rol ve sorumluluk üstlenme	R			1	0,804
	P				0,000
Ölçek toplamı	R				1
	P				

p<0.05

3.3. ARAŞTIRMANIN DENEYSEL BOYUTUNA İLİŞKİN BİLGİLER

Araştırmanın deneysel boyutu kapsamında aile yaşantısı eğitim programını geliştirmede izlenen adımlar Şekil 4’te yer almaktadır.

Şekil 4. Aile Yaşantısı Eğitimi Programını Geliştirmede İzlenen Adımlar

3.3.1. Eğitim Programının Planlanması, Hazırlanması ve Uygulanması

Eğitim programı, Temmuz 2021- Aralık 2022 tarihleri arasında 18 aylık bir süreçte hazırlanmıştır. Aile yaşantısı eğitimleri birincil ve ikincil önleme düzeylerinde yer alan bireylere yönelik hazırlanmaktadır (Doherty, 1995). L'Abate'in (1983) tanımladığı üç önleme düzeyi ele alındığında; çalışma kapsamında geliştirilen aile yaşantısı eğitim programı ikincil önleme düzeyi temelinde geliştirilmiştir. Çocukları 0-6 yaş aralığında olan ailelerin içinde bulundukları aile yaşam döngüsünün kendine ait risk faktörleri ve sorunlarına ilişkin alanyazındaki ilgili teorilerden yola çıkılarak birey ve ailelerin bazı risk belirtileri taşıdığı, daha büyük sorunların ortaya çıkmasını önleme amacıyla oldukça az olan aile yaşantısı eğitimi programının geliştirilmesi ve etkililiğinin değerlendirilmesinin gerekliliği görülerek konuya ilişkin eğitim programı hazırlanmıştır (Small & Memmo, 2004). Aile yaşam döngüsünde ailelerin bir sonraki aşamada yaşayabilecekleri potansiyel sorunları bilinmektedir. Hazırlanan eğitim programıyla küçük çocuklu ve okul öncesi çocuklu ailelerde çiftlerin çocuk sahibi olmalarıyla birlikte geleneksel cinsiyet rolleri açısından toplumsal cinsiyet temelli sorunlar yaşadıkları bilindiğinden; daha büyük sorunların önlenmesi hedeflenmiştir. Eğitim programının hazırlanmasına ilişkin aşamalar aşağıda başlıklar şeklinde verilmiştir. Hughes'ın (1994) belirlediği içerik (ihtiyaç analizi, içeriğin belirlenmesi vb.), öğretim süreci (öğretim planları ve materyaller), uygulama süreci (hedef kitlenin ihtiyaçlarını karşılama, eğitimi teşvik etme ve devamlılığı sağlamaya yönelik stratejiler) ve değerlendirmeyi (programa ilişkin hedef kazanımları, içeriği temel alarak sağladığı faydayı belirleme/ölçme) içeren dört temel prensibi doğrultusunda aile yaşantısı eğitimi programı hazırlanmıştır.

3.3.1.1. Ebeveynlerin Konuya İlişkin Eğitim İhtiyaçlarının Belirlenmesi

Aile eğitimi çalışmalarında, konu ve eğitimin verileceği hedef grup belirlendikten sonra gelen aşama, ailelerin eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesine yönelik aşamadır. Bu süreçte, anket ve formlar, görüşme, gözlem, literatür taraması vb. farklı yöntemler kullanılmaktadır (Fer, 2020; Kadan, 2018). Bu çalışmada, ihtiyaç analizi yapılırken ihtiyaç değerlendirme tekniklerinden demokratik yaklaşım kullanılarak, araştırmacı

tarafından hazırlanmış yarı yapılandırılmış anket formu aracılığıyla (EK-4) tüm çocukları 0-6 yaş aralığında olan ebeveynlerden (n=15) toplumsal cinsiyet temelli yaşadıkları sorunlara ilişkin eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi amacıyla veri elde etme yoluna gidilmiştir. Ayrıca okul öncesi kurumlardaki yöneticiler ve öğretmenler ile yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Bunun yanı sıra literatür tarama tekniğinden de yararlanılmış; ulusal ve uluslararası konu ile ilgili yapılan çalışmalar incelenmiştir. Aile yaşam döngüsünün genişleme döneminin küçük çocuklu (en büyük çocuk 30 aylığın altında) ve okul öncesi çocuklu aile (en büyük çocuk 2,5-6 yaş aralığında) evresinde yer alan ebeveynlerin en çok hangi konularda sorunlar yaşadıkları araştırılmıştır. İhtiyaç analizinden elde edilen verilere göre, ev içi faaliyetlere ve çocuk bakımına katılımda eşler arasındaki farklılıklar, annelik ve çalışan rollerinin birlikte sürdürülmesine ilişkin zorluklar, zaman kullanımı, aile içi iletişimde yaşanan sorunlar gibi konular ilk sıralarda yer almıştır. Alan yazında ise ebeveynlerin yeni gelecek aile üyesine ailede yer açma ve genişleyen aile yapısına uyum sağlama, yeni doğan bebeğin bakımı, annelik babalık rollerini üstlenme, yeni rol ve sorumluluklara uyum, evlilik ilişkisinde yaşanan sorunlar, boş zaman kullanımı, ailenin insansal ve materyal kaynakları, bu kaynaklara duyulan talepleri ve kaynakları kullanma biçimi, iletişim sorunları, çatışma, kök ailelerle ilişkilerin yeniden düzenlenmesi, beslenme ve sağlık, eğitim, eğlence gibi konularda yapılan harcamaları gibi konularda değişimler ve sorunlar yaşadığı belirtilmektedir (Barker, 1986; Çamur-Duyan, 2000; Gazioğlu-İşmen, 2017; Lawrence vd., 1998; Lower, 2005; McCubin, 1990; Yan & Zhou, 2016; Yazıcıoğlu, 2012). Elde edilen veriler ile alan yazın karşılaştırıldığında, ailedeki değişimlere bağlı olarak yaşanan sorunların benzerlik gösterdiği belirlenmiştir. Ancak bu çalışmada toplumsal cinsiyet temelli sorunlar ele alınacağından aile yaşam döngüsü ve toplumsal cinsiyet kavramları, toplumsal cinsiyet eşitliği/eşitsizliği, ebeveynlik rolleri ve sorumlulukları, ailedeki ev içi ve çocuk bakımına ilişkin faaliyetlerin dağılımı, aile kaynaklarının kullanımı, kadınların çoklu rolleri ve sorunları, değişen babalık rolü, aile içi iletişim konuları ele alınacaktır.

3.3.1.2. Eğitim Programının Genel Hedefi

Sosyal sürdürülebilirlik kapsamında; aile yapısı ve fonksiyonları göz önünde bulundurularak; sağlıklı aile içi iletişim, aile içi rol ve sorumlulukların paylaşımı,

kadının aile içinde güçlü konumda olması, tüm aile üyelerinin refahının sağlanması, evlilikten duyulan memnuniyetin ve evlilik kalitesinin yüksek olması, aile yaşam döngüsünün her bir aşamasında insansal ve materyal kaynakların eşler arasında benzer şekilde kullanılması ve aile içi demokrasiyi sağlayarak, hak, sorumluluk ve cinsiyet rolleri bakımından “Sürdürülebilir Aile” yaratmanın yolu; birey ve toplumun toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını kırarak kadına ve erkeğe atfettiği rolleri birbirine yakınlaştırmasından geçmektedir. Toplumun temelini sağlam olması, ailenin sağlam temeller üzerinde kurulması ve devamlılığına bağlıdır. Bunu sağlayan en önemli yollarından birinin de, ailelerin güçlendirilmesini temel hedef alan ve bu amaçlarla risk ve sorun yaşayan ailelere yönelik verilen “aile yaşantısı eğitimleri” olduğu düşünülmektedir.

Bu genel hedefin gerçekleşebilmesi ve ailelerin yaşam kalitesinin artırılması için bilgi ve beceri kazanmanın yanı sıra, davranış değişikliği de şarttır. Davranışa dönüşmeyen bilgi ve beceri, paylaşılmayan rol ve sorumluluklar aile içerisinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin derinleşmesine yol açmakta, çocukların aile içi demokrasi ortamında yetişmesini engelleyerek toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için, değişime öncelikle her birey kendinden başlayarak, eşitlikçi tutum ve davranışları benimseyip, çocuklara örnek olmalıdır. Aile içi demokrasi bilincine sahip yeni nesiller yetiştirmek için aile içerisindeki rol ve sorumluluklar ile karar alma süreçlerinde cinsiyet ayrımı yapmadan eşitlikçi ve katılımcı bir yaklaşımın benimsenmesi gerekmektedir.

3.3.1.3. Eğitim Programının Özel Hedeflerinin (Kazanımların) Belirlenmesi

Eğitimde hedefler, öğretimi yönlendirmesi, öğrenme-öğretme işleminin yapılmasını ortaya koyması, ölçme ve değerlendirmeye kılavuzluk etmesi açısından gereklidir. Genel hedefler ve özel hedefler (kazanımlar) olmak üzere ikiye ayrılır (Fer, 2020). Genel hedefler öğretim programının genel yönünü, çerçevesini gösteren ve öğretim programı geliştirilirken belirlenen hedeflerdir. Öğretim programını tamamlayanların sahip olması beklenen genel özellikleri ele alır. Hedefler, “*bireylere kazandırılmak amacıyla belirlenen istendik özellikler*” olarak ifade edilmektedir. Bireylerde bulunması

istenilen eğitim yoluyla kazandırılabilen bilgi, yetenek, beceri, tutum, ilgi, alışkanlık ve benzeri özelliklerdir (Demirel, 2017). Ertürk (1972, s.24-25), hedefi “*planlanmış ve düzenlenmiş yaşantılar yoluyla kazandırılması kararlaştırılan davranış değişikliği ya da davranış olarak ifade edilmeye uygun olan özellik*” şeklinde tanımlamıştır. Duncan ve Goddard (2017) öğrenme hedefleri olarak da adlandırılan değişim hedeflerinin, hedeflenen bilgi düzeyi, tutumlar, değerler, davranışlar, beceriler ve isteklerde eğitim programı aracılığıyla yaşanan değişimi ifade ettiğini belirtmektedir. Bu değişim hedeflerine ulaşılması, alan yazın tarafından öngörülen ve hedef kitle tarafından arzu edilen olumlu sonuçların elde edildiği anlamını taşımaktadır.

Öğrenme hedefleri yazılırken, sorulması gereken bazı önemli sorular vardır (Fink, 2003).

1) Bilgi:

- Eğitim verilecek hedef kitlenizin neyi bilmesini ya da düşünmesini, istiyorsunuz?
- Katılımcıların anlaması ve hatırlaması için hangi anahtar bilgiler (olaylar, terimler, kavramlar) önemlidir?
- Hangi anahtar fikirler veya bakış açıları katılımcıların anlaması için önemlidir?

2) Önem verme:

- Katılımcıların tutumlarında, değerlerinde ve duygularında ifade edildiği şekliyle önemsedikleri şeylerde ne gibi değişiklikler görmek istersiniz?
- Hangi tutum ve değerlerini geliştirmelerini veya yeniden gözden geçirmelerini istiyorsunuz?
- Katılımcılardan ne tür duygusal deneyimler istiyorsunuz?

3) Uygulama:

- Hangi davranışlarını değiştirmelerini istersiniz? Hangi önemli becerileri öğrenmelerini istiyorsunuz?

Ancak bu soruların cevapları çerçevesinde hazırlanması gerekmektedir (Fink, 2003).

Ebeveynlerin eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi aşamasından sonra bu ihtiyaçlara yönelik hazırlanacak programın hedeflerinin belirlenmesi gerekmektedir. Çalışma kapsamında bireylere kazandırılması uygun görülen özellikler özel hedefler şeklinde kısa ve uzun vadeli olarak belirlenmiştir (Ünal, 2015). Özel hedefler, zihinsel öğrenmelerin çoğunlukta olduğu ve zihinsel yetilerin geliştirildiği Bloom'un bilişsel hedef sınıflandırmasına göre bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirmeyi içeren ve ilgi, tutum, güdülenme gibi duygusal yönlerin baskın olduğu duyuşsal alanı esas alarak hazırlanmıştır (Demirel, 2017; Fer, 2020). Değişim hedefleri (öğrenme hedefleri) spesifik, ölçülebilir, öğrenen merkezli (örn. katılımcılar ne öğrenecek, yapacak, hissedecek,) ve eylem odaklı (örn. öğrenmek, anlamak, uygulamak, pratik yapmak, tanımlamak, karşılaştırmak ve kıyaslamak, eleştirmek, yapmak) aktif fiiller içeren terimlerle ifade edilmektedir (Duncan & Goddard, 2017).

3.3.1.4. Eğitim Programının İçerik ve Kapsamının Belirlenmesi

Hedeflerin belirlenmesinden sonra hedefleri gerçekleştirmeye yönelik hazırlanacak eğitim programının içerik ve kapsamının belirlenmesi ve oluşturulması için çalışmalar yapılmıştır. Bu aşamada ebeveynlerin çeşitli konulardaki ihtiyaçları ve hedefler doğrultusunda içerik hazırlanmıştır. Bu çalışmada, eğitim programı tasarım yaklaşımlarından; toplumu iyileştirme amacıyla hareket eden “*Toplum (problem) odaklı tasarım*” yaklaşımı benimsenmiştir. Saylan'a (1995) göre; toplum (problem) odaklı tasarımın temelini; toplumun siyasi, toplumsal, ekonomik, eğitsel, çevresel, sağlık, ahlaki, manevi ihtiyaçlar ve sorunlar oluşturmaktadır. Bu yaklaşım, bireyin ve toplumun ihtiyaçlarını, beklentilerini esas alarak, toplumun yeniden yapılandırılmasını hedef alır (Adıgüzel, 2017; Demirel, 2017). Zaman, toplumu değiştirmeye zorlar ve sağlıklı bir toplumsal değişim ancak eğitim ile mümkün olur (Adıgüzel, 2017). Toplumsal rollere ilişkin cinsiyetçi tutum, toplumda yaşanan değişimler ve gelişimler nedeniyle aile

içindeki rol ve sorumlulukların dağılımında yarattığı eşitsizlikler son yıllarda daha çok derinleşmiştir. Buradan yola çıkılarak birey, aile ve toplumun yaşam kalitesinin artırılması hedeflenmiştir. Aile yaşantısı eğitim programları, genellikle modüler öğretim şeklinde tasarlanmaktadır (Alkan, 1991). Bu çalışmada da eğitim programı bireylere kazandırılması hedeflenen davranışların, yeterliliklerin modüler birimler olarak tasarlanmasını, uygulanmasını ve değerlendirilmesini sağlayan “*modüler programlama*” yaklaşımı ile hazırlanmıştır (Demirel, 2017; Fer, 2022). Bu yaklaşımda içerik düzenlenirken konular öbekler şeklinde yer alır, önemli olan her modülün anlamlı bir bütün halinde oluşturulmasıdır (Fer, 2022). Modüllerde; öğrenme hedefleri ve öğeleri, öğretim araç-gereçleri, içerik, hedeflere ulaşma durumunu belirlemeye yarayan değerlendirme araçları yer almaktadır (Özbek, 2005). Çalışma kapsamında bilişsel alanı ve duyuşsal alanı esas alarak belirlenen hedefler, bireylere kazandırılması uygun görülen özellikler özel hedefler şeklinde kısa ve uzun vadeli olarak belirlenmiştir. Modüllerin içeriğinin düzenlenmesinde kullanılan strateji ise, içeriğin doğrusal bir sırayı takip etmesine gerek olmadığı, öğrenilmiş olan bazı konuların gerekirse tekrarlanabileceği, esnek bir içerik sunması ancak öğrenilecek konu ve öğrenme süresinin kontrollü olması nedeniyle “sarmal programlama yaklaşımı”dır (Demirel, 2017).

Araştırmacı tarafından hazırlanan aile yaşantısı eğitim programının içeriğinin oluşturulmasında, oturumların ve etkinliklerin planlanmasında alan yazından yararlanılmıştır. İhtiyaç ve hedefler dikkate alındığında, eğitim programının içeriğini aile, aile yaşam döngüsü ve toplumsal cinsiyet rolleri kavramlarını tanıma, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutum, kadınların çoklu rolleri ve sorunları, değişen baba rolü, ev içi ve çocuk bakımına ilişkin rol ve sorumluluk dağılımı, aile kaynaklarının kullanımı, aile içi iletişim konuları oluşturmaktadır. Ayrıntılı bir eğitimci kılavuzu şeklinde hazırlanmıştır. Belirtilen konularla ilgili tanımlar terimler verilmiş, içerikler yurt içi ve yurt dışında yapılan çalışmalarla desteklenmiş, ayrıca etkinlikler planlanmıştır. İçerikte yer alan konularda bireylerin farkındalık ve bilgi düzeylerinin artması, tutum ve davranış değişikliğinin sağlanmasına yönelik olması gerektiği düşünülmüştür. Program içeriği oluşturulduktan sonra içeriğin programın amacına ve kazanımlarına, hedef kitlenin özelliklerine, öğrenme sürecine ve kullanılan yöntem ve

tekniklerin uygunluğu açısından uzman görüşlerine başvurulmuştur. Toplumsal cinsiyet, yetişkin eğitimi, okul öncesi eğitimi ve eğitim programı geliştirme alanlarında olmak üzere altı uzmandan görüş alınmıştır. Uzmanlardan alınan görüş ve öneriler doğrultusunda eğitim programının içerik ve kazanımlarında gerekli eklemeler çıkarmalar ve düzenlemeler yapılarak son hali verilmiştir.

Dumka vd. (1995) program kapsamını *seçicilik, genişlik ve uzunluk* olmak üzere 3 boyutta incelemiştir. *Seçicilik* boyutu, programın hedef kitlesi ile ilişkilidir. Eğitim kime verilecek sorusunun yanıtıdır. Herkese yönelik (evrensel), belli özellikleri taşıyan bireylere yönelik (seçici) ve herhangi bir nedenden dolayı risk taşıyan bireylere yönelik belirtilen konularda (belirlenmiş) program (mahkeme tarafından zorunlu eğitimlere tabi tutulmasına yönelik vb.) geliştirilebilir. *Genişlik* boyutu, program için belirlenen değişim hedeflerinin sayısı ve kapsamı ile ilişkilidir. *Uzunluk* boyutu ise, programın yoğunluğu ve süresi ile ilgilidir. Katılımcılar, daha kısa süren programları tercih etme eğiliminde olsalar da, daha uzun programlar güvenilir, daha uzun süreli değişikliklerin yaşanması için daha etkilidir.

Dumka vd.'nin (1995) program kapsamı ele alındığında; bu araştırma tüm çocukları 0-6 yaş aralığında olan ebeveynlere yönelik olması nedeniyle seçicilik boyutunda seçici program yaklaşımı benimsenmiştir. Eğitimin genişlik boyutu düşünüldüğünde; hazırlanan eğitim programı için ebeveynlerde değişmesi istenen 21 hedef /kazanım belirlenmiş, uzunluğu ele alındığında ise 4 modül, 7 oturum ve 14 saat şeklinde planlanmıştır.

Eğitim programının içeriğinin hazırlanması ve kapsamının belirlenmesi aşamasından sonra, deney ve kontrol grubunun belirlenmesine ilişkin hazırlıklar yapılmıştır. Benzer sosyo demografik özelliklerde olmalarına dikkat edilmiştir.

3.3.1.5. Deney ve Kontrol Gruplarının Oluşturulması

0-6 Yaş Çocuğu Olan Ailelerin Toplumsal Cinsiyet Temelli Sorunlarının Çözümüne İlişkin Aile Yaşantısı Eğitim Programının uygulanacağı deney grubunun oluşturulabilmesi için nicel anket formunun sonuna bilgilendirme metni yazılmış,

deneysel sürece katılmak isteyen ebeveynlerin iletişim bilgilerini (mail adresi ve telefon numarası) yazması istenmiştir. İletişim bilgilerini yazarak eğitim programına katılma isteğini belirten ebeveynlerle telefon görüşmesi yapılmıştır. Ayrıca hedeflenen sayıya ulaşılması amacıyla eğitim programının genel özellikleriyle tanıtıldığı bir duyuru metni hazırlanmıştır. Bu metin, nicel çalışmanın yürütüldüğü okul öncesi kurumlara gönderilmiştir. Okul öncesi kurumlar aracılığıyla programın özellikleri ve katılım koşulları ebeveynlere duyurulmuş, çalışmaya katılmayı isteyen ebeveynlerle görüşülerek hedeflenen sayıda deney ve kontrol grupları oluşturulmuştur. Eğitime katılmak isteyen tüm gönüllü ebeveynlerle telefonda ön görüşme yapılarak araştırmanın gerekliliklerinden olan bireylerin evli olması, çocuklarının 0-6 yaş aralığında olması ve çocuk/çocuklarının herhangi bir engeli bulunmamasına ilişkin belirlenen özelliklerden bahsedilmiştir. Ayrıca eğitim programına katılımın tamamen gönüllülüğe dayalı ve ücretsiz olduğu, çalışma boyunca kendileriyle ve aileleriyle ilgili alınan bilgilerin değerlendirilirken ve doktora tezi dâhil yapılacak tüm bilimsel yayınlarda kullanılırken Ad ve Soyad bilgilerinin gizli tutulacağı, araştırma amacı dışında başka bir amaçla kullanılmayacağı ve oturumların kayıt altına alınacağı belirtilmiştir. Hem deney grubunda hem kontrol grubunda yer alan ebeveynlere araştırmaya gönüllü olarak katıldığını ve çalışmanın diğer koşullarını kabul ettiğini belirten Gönüllü Katılım formu (EK-5 ve EK-6) onaylatılmıştır.

3.3.1.5.1. Çalışma Grubu

Betimsel ve deneysel boyutun birlikte kullanıldığı araştırmada, deneysel sürece dâhil olmak isteyen (eğitime gönüllü ve düzenli olarak katılmak isteyen) 16 ebeveyn (8 kadın- 8 erkek) belirlenmiştir. Benzer özelliklere sahip 16 ebeveyn (8 kadın- 8 erkek) ise kontrol grubunda yer almak üzere belirlenmiştir. Sonuç olarak araştırmanın deneysel boyutuna ilişkin çalışma grubu 32 ebeveyninden oluşmaktadır.

3.3.1.5.2. Çalışma Grubunun Özellikleri

Deney ve kontrol grubunda yer alan ebeveynlerin cinsiyet, yaş ve eğitim durumu açısından dağılımı Tablo 14'te verilmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde, yaş ve

eğitim durumu açısından katılımcıların deney ve kontrol gruplarında birbirine benzer şekilde dağıldığı söylenebilir (Tablo 14).

Tablo 14. Deney ve Kontrol Grubunda Yer Alan Ebeveynlerin Demografik Özelliklerinin Dağılımı

Değişkenler	Deney Grubu				Kontrol Grubu			
	Kadın (n=8)		Erkek (n=8)		Kadın (n=8)		Erkek (n=8)	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Eğitim Durumu								
Lise	1	12,5	1	12,5	1	12,5	1	12,5
Ön lisans	3	37,5	3	37,5	3	37,5	3	37,5
Lisans	3	37,5	4	50,0	3	37,5	4	50,0
Lisansüstü	1	12,5	0	0	1	12,5	0	0
Çalışma Durumu								
Evet	4	50,0	8	100	6	75,0	8	100
Hayır	4	50,0	0	0	2	25,0	0	0
Yaş								
Ort ± ss	33,63 ±3,24		35,63±4,43		31,13±3,27		35,75±4,16	

3.3.1.6. Eğitim Programının Yöntem ve Tekniklerinin Belirlenmesi

Eğitim programının hedefleri ve içeriği belirlendikten sonra en önemli aşamalardan biri de katılımcıların etkin olarak eğitime katılımlarını sağlamaya yönelik yöntem ve tekniklerin belirlenerek kullanılmasıdır. İyi şekilde geliştirilmiş aile yaşantısı eğitimi programlarının, katılımcıların bilgi, kültür, uzmanlık ve yaşanmış deneyimlerini birleştiren aktif öğrenme stratejilerini kullandıkları bilinmektedir (Small vd., 2009). Eğitim programı süresince kullanılacak araç-gereç ve materyaller ile hangi yöntem ve tekniklerin uygulanacağına yönelik çalışmalar yapılmıştır. Öğretim stratejileri; “*öğrenme ortamında hedeflere ulaşmak için öğretim yönteminin ve tekniğinin seçimine yön veren temel bir yaklaşımdır.*” (Fer, 2014). Kullanılacak yöntem belirlenirken “Bu belirlenen hedefi/hedefleri gerçekleştirmek için en etkili yöntem ne olabilir?” sorusuna cevap aranmalıdır (Duncan & Goddard, 2017). Hazırlanan eğitim programı öğretim stratejilerinden Ausubel’in (1968) geliştirdiği “*sunuş yoluyla öğretim stratejisine*” dayalı olarak hazırlanmıştır. Belirlenen hedeflere ulaşabilmek amacıyla içeriğin yapısı, belirlenen hedefler, süre, maliyet, kullanım kolaylığı gibi faktörler göz önünde bulundurularak öğretim stratejisine karar verilmiştir (Bilen, 1993; Küçükahmet, 2011).

Sunuş Yoluyla Öğretim Stratejisinde, genel ilke ve kavramlara ilişkin bilgilerden başlanır ve giderek daha ayrıntılı bilgilerin kazandırılması istenir (Altun, 2014, s.173). Eğitim programı sürecinde yöntemlerin bir arada kullanılmasının programın etkililiği açısından önemli olacağı düşüncesiyle eğitici odaklı (anlatım, gösteri) ve etkileşim odaklı (soru cevap, tartışma, örnek olay, beyin fırtınası, kısa film kesitlerinin izletilmesi) yöntemlerin birlikte kullanımı tercih edilmiştir (Altun, 2014, s.174; Demirel, 2017; Fer, 2020, s.232).

Program kapsamında, eğitimci materyalleri ve ebeveynlere yönelik öğretim materyalleri hazırlanmıştır. Eğitimci materyalleri araştırmacı tarafından teknoloji destekli (oturumlarda kullanılmak üzere her bir modüle ilişkin sunum materyali) ve yazılı (aile yaşantısı eğitim programı) olarak hazırlanmıştır (Fer, 2020, s.243). Eğitimde kullanılacak sunumlar hazırlanırken, katılımcıların özellikleri göz önünde bulundurulmuştur. Konu ile ilgili, görseller, fotoğraflar, haberler, kısa metinler sunumlarda yer almaktadır. Ayrıca her bir oturuma ilişkin (konu, gün, saat, çevrim içi link bilgisi vb.) bilgilendirici davetiye oluşturulmuş, katılımcılara eğitim öncesinde mail aracılığıyla gönderilmiştir.

Eğitim programının uygulanma aşamasına geçilmeden önce eğitimin nerede ve nasıl verileceğine ilişkin planlama da yapmak gerekmektedir. Eğitim programının oturumlarına ilişkin planlama, konu ve eğitime katılacak çalışma grubunun özellikleri dikkate alınarak önceden yapılmış ve katılımcılara bilgi verilmiştir. Ayrıca eğitim öncesinde eğitim programının katılımcılara tanıtılması ve sürdürülmesi (eğitim süresi, bir oturum süresi, eğitimin yapılacağı gün, oturum planı vb. bilgilerin yer aldığı) amacıyla da bilgilendirmeye yönelik hazırlık yapılmıştır.

3.3.1.7. Eğitim Programının Uygulanma Süreci

2019 yılının Aralık ayında Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan ve hızla yayılarak ülkemizde 11 Mart 2020 tarihinde ilk koronavirüs vakasının görülmesiyle (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2020) eğitim programının nasıl ve nerede yapılacağı konusu çalışmaya ilk başlandığı zamanki hedeflenen şeklinden farklılık göstermiştir. Yaşanan salgınla birlikte tüm dünyada eğitim ve öğretim faaliyetlerinde değişim ve dönüşüm yaşanmıştır.

Uzaktan eğitim kavramı, yaşıntımızda daha çok yer edinmiş, zamana ve mekâna bağlı kalmadan herhangi bir konu hakkında bilgi almak bazı açılardan kolaylaşmıştır (Kaya, 2002). Çalışmanın ilk bölümünü kapsayan betimsel yöntemin veri toplama süreci pandeminin yoğun yaşandığı döneme denk gelmesiyle birlikte, çalışmanın ikinci bölümüne katılmak isteyen ebeveynlere pandeminin gidişatına göre eğitimin yüz yüze ya da çevrimiçi verileceği belirtilmiştir. Ancak ebeveynlerin tüm çocuklarının 0-6 yaş aralığında olması, eğitim sürecinde çocuklarını bırakacak yerlerinin olmayışı, ulaşım vb. nedenlerden dolayı gelen talepler ile günümüzde halen Covid-19 salgınının etkilerinin devam etmesi, uygun teknolojik alt yapının bulunması, uzaktan eğitime kolay ulaşılabilirlik gibi nedenlerle Aile yaşıntısı eğitiminin çevrimiçi olarak yapılmasına karar verilmiştir.

Dumka vd. (1995) katılımcıların eğitime katılma kararını vermeleri ve devamlılığını sağlamalarına ilişkin stratejilerin belirlenmesi gerektiğinden de bahsetmektedir. Eğitim kapsamında belirlenen değişim hedeflerine ulaşılması için devamlılık büyük önem taşımaktadır. Devama ilişkin eğitimci tarafından sağlanan teşviklerin de işe yaradığı söylenebilir. Dumka vd. (1995) hem çocukları hem ebeveynleri programa dâhil etmek, ebeveynlerin program sürecinde ve sonrasında birbirlerine yardımcı olabilmeleri için bir destek grubu oluşturmalarına yardımcı olmak, çocuk bakımı hizmeti ve ikramlar sunmak, katılımcılara yakın ya da merkezi bir yerde eğitimi vermek, haftada bir eğitim vermek gibi önerilerde bulunmuştur. Bu önerilerden uzaktan eğitime uygun olanları (ebeveynlerin program sürecinde ve sonrasında birbirlerine yardımcı olabilmeleri için bir destek grubu oluşturmalarına yardımcı olmak, haftada bir eğitim vermek, adlarına fidan bağışında bulunmak vb.) dikkate alınarak program uygulanmıştır.

Aile yaşıntısı eğitim programı, 17 Nisan – 30 Mayıs 2023 tarihleri arasında anneler ve babalar için farklı günlerde planlanmış, haftada 1 gün, 20.30-22.00 saatleri arasında 90 dakikalık oturumlar olacak şekilde 7 hafta sürmüştür. Ancak eğitim programının ilk kez yürütülecek olması, grubun bakım gerektiren çocuğa sahip olması, grupta ortaya çıkabilecek istek ve ihtiyaç (mola verme, eğitim esnasında teknik aksaklıklar vb.) gibi nedenlerle süre konusunda katılımcıların da onayıyla biraz esnek hareket edilmiştir. Ebeveynlerin oturumlara katılımlarının takip edilebilmesi amacıyla yoklama listesi hazırlanmış, her bir oturumda doldurulmuştur. Eğitim programının amacı ve içeriği

düşünüldüğünde; annelerde ve özellikle babalarda bilgi düzeyini artırma, farkındalık kazandırma, tutum ve davranış değişikliği yaratmanın temel hedef olması nedeniyle anne-babaların gönüllü ve düzenli katılım göstermesi büyük önem arz etmektedir. Bu nedenle katılımcılara eğitim öncesinde bu konuda bilgi verilmiştir. Ancak öngörülemeyen nedenlerle ilgili oturuma katılamayan ebeveynlere ilgili haftanın kayıtları gönderilmiş, tüm öğretim materyalleri paylaşılmış ve bireysel olarak konu tekrar edilmiştir. Programın uygulanmasında etik değerlere özen gösterilmiştir.

Eğitim programının uygulanma aşaması, çevrimiçi eğitim ve bazı modüllere yönelik hazırlanan ebeveynlerin evde yapacakları uygulamalar olmak üzere iki boyut içermektedir. Her bir oturumda konuya ilişkin etkinlikler planlanmış, oturumlarda gerçekleştirilmiştir. Ancak dördüncü ve yedinci oturumun sonunda ebeveynlere ev ödevleri verilmiştir. Katılımcılar hazırladıkları ev ödevlerini araştırmacının e-posta adresine göndermişlerdir.

Tablo 15, Tablo 16, Tablo 17, Tablo 18’de Aile yaşantısı eğitim programı ve oturumlara ilişkin bilgiler verilmiştir.

Tablo 15. Aile Yaşantısı Eğitim Programı ve Oturumlara İlişkin Bilgiler

I. OTURUM	
MODÜL- 1: TANIŞALIM VE KAVRAMLARI TANIYALIM	
Süre: 40+40+10 dakika	
Eğitim Materyali: Konuya ilişkin hazırlanan sunum, animasyon film	
Eğitim Yöntem ve Teknikleri: Anlatım, soru cevap, tartışma, kısa film izletimi	
Kazanımlar	İçerik
Aile Yaşantısı Eğitim Programının içeriğini, sürecini ve kurallarını açıklar.	Tanışma Program hakkında bilgilendirme (Eğitimin amacı, içeriği, hedefi kurallarına ilişkin bilgiler)
İçinde bulunduğu aile yaşam döngüsünün özelliklerini, ihtiyaçlarını ve potansiyel sorunlarını ifade eder.	Aile, aile yapısı ve ailenin fonksiyonları Aile yaşam döngüleri kavramı Duvall’ın Aile Yaşam Döngüsü Küçük çocuklu aileler (en büyük çocuk 30 aylığın altında) ve okul öncesi çocuklu ailelerin (en büyük çocuk 2,5-6 yaş aralığında) özellikleri, ihtiyaçları ve potansiyel sorunları
Toplumsal cinsiyete ilişkin tutumları karşılaştırır, kendi tutumunu ifade eder.	Cinsiyet, toplumsal cinsiyet ve toplumsal cinsiyet rolleri kavramı Türk toplumunda toplumsal cinsiyete ilişkin tutumlar (Geleneksel ve eşitlikçi tutum)
Toplumsal cinsiyet eşitliğinin çocuk, kadın ve aile açısından önemini açıklar.	Toplumsal cinsiyet eşitliği bize ne kazandırır?
II. OTURUM	
MODÜL- 2: KADINLARIN ÇOKLU ROLLERİ İLE AİLE İÇİ ROL VE SORUMLULUK DAĞILIMI	
Süre:40+40+10 dakika	
Eğitim Materyali: Konuya ilişkin hazırlanan sunum ve görseller	
Eğitim Yöntem ve Teknikleri: Anlatım, soru cevap, tartışma, beyin fırtınası	
Kazanımlar	İçerik
Kadınların çalışma yaşamına katılımının kadın, çocuk, aile ve toplum açısından yararını açıklar.	Kadınların çalışma yaşamına katılımı Kadınların çalışmasının yararları (birey, çocuk, aile ve toplum açısından)
Toplumun “anne” ve “çalışan” rollerine ilişkin tutumlarını açıklar.	Kadınların “anne” ve “çalışan” rolü Türk toplumunda çalışan anneye yönelik tutumlar
Çalışan annelerin iş ve aile yaşamı açısından yaşadıkları sorunları ifade eder.	“Anne” ve “çalışan” rollerinin birlikte sürdürül(eme)mesi (İş ve aile yaşamı çatışması ve dengesi) Çalışan annelerin yaşadıkları sorunlar ve potansiyel sorunlar Türkiye’de kadın konulu istatistikler (İstatistiklerle Kadın-2021, Hanehalkı İş Gücü araştırması-2020, Aile Yapısı Araştırması- 2021)

Tablo 16. Aile Yaşantısı Eğitim Programı ve Oturumlara İlişkin Bilgiler- Devamı 1

III. OTURUM	
MODÜL- 2: KADINLARIN ÇOKLU ROLLERİ İLE AİLE İÇİ ROL VE SORUMLULUK DAĞILIMI	
Süre: 40+40+10 dakika	
Eğitim Materyali: Konuya ilişkin hazırlanan sunum ve görseller	
Eğitim Yöntem ve Teknikleri: Anlatım, soru cevap, tartışma, beyin fırtınası	
Kazanımlar	İçerik
Çalışan anneyi destekleyen mekanizmalara örnek verir.	Çalışan anneyi destekleyen mekanizmalar (1-Mevcut anne dostu politikalar, 2-çalışılan kurum kuruluş ve yönetici desteği ve buna ilişkin politikalar, 3-yakın çevre desteği, 4-okul öncesi çocuklara yönelik hizmetler ve kurumların yaygınlaşması)
Bireyler, kendine düşen sorumlulukları ayırt eder.	Çalışan anneyi destekleyen mekanizmaların olmadığı durumlarda yaşanan sorunlar
Çocuk bakımı ve ev içi faaliyetlere ilişkin erkeklerin daha fazla rol ve sorumluluk alması gerektiğinin dayanaklarını bulur.	Değişim ve dönüşüm şart!
IV. OTURUM	
MODÜL- 2: KADINLARIN ÇOKLU ROLLERİ İLE AİLE İÇİ ROL VE SORUMLULUK DAĞILIMI	
Süre: 40+40 dakika	
Eğitim Materyali: Konuya ilişkin hazırlanan sunum, kısa videolar ve görseller	
Eğitim Yöntem ve Teknikleri: Anlatım, soru cevap, tartışma, kısa videoların izletilmesi	
Ev Ödevi: Zaman Günlüğü Tutma	
Kazanımlar	İçerik
Çocuk bakımı ve ev içi faaliyetlerin yapımında kendisinin ve eşinin insansal kaynak kullanımındaki farklılıklarını açıklar, bir nedene bağlar.	Aile kaynakları (Kaynak ve kaynak türleri)
	Ev içi faaliyetler ve çocuk bakımında aile kaynaklarının kullanımı
	Evlilik ve çocuk sahibi olmakla birlikte değişen kaynak kullanımı
Erkek katılımcılar, çocuk bakımı ve ev içi faaliyetlere daha çok zaman ayırır.	Kadınların ve erkeklerin insansal kaynak kullanımındaki farklılıklarına ilişkin yapılan çalışmalar (AÇEV, TÜİK vb.)

Tablo 17. Aile Yaşantısı Eğitim Programı ve Oturumlara İlişkin Bilgiler- Devamı 2

V. OTURUM MODÜL- 3: DEĞİŞEN BABA ROLÜ Süre: 40+40+10 dakika Eğitim Materyali: Konuya ilişkin hazırlanan sunum ve görseller Eğitim Yöntem ve Teknikleri: Anlatım, soru cevap, tartışma	
Kazanımlar	İçerik
“Baba olmak” ve “Babalık yapmak” kavramlarını açıklar.	Ebeveynlik rollerinin önem kazanması
	Tarihsel süreçte “babalık”
	Türkiye’de “baba olmak” ve “babalık yapma”ya ilişkin tutum
Değişen babalık rolünün nedenlerini ve gerekçelerini açıklar.	Babalık rolünde değişime neden olan faktörler
	Değişen babalık rolü: “Katılımcı Babalık”
	Mutlak katılım ve görelî katılım
Babaların çocuk bakımında rol ve sorumluluklarına ilişkin kadının, çocuğun ve toplumun beklentilerindeki değişimin dayanaklarını bulur.	Çocuk bakımında rutin ve aktif işlerin sorumluluk dağılımı
	Çocuk bakımına baba katılımının önemi ve gerekliliği
VI. OTURUM MODÜL- 3: DEĞİŞEN BABA ROLÜ Süre: 40+40+10 dakika Eğitim Materyali: Konuya ilişkin hazırlanan sunum ve görseller Eğitim Yöntem ve Teknikleri: Anlatım, soru cevap, örnek olay	
Kazanımlar	İçerik
Baba katılımının çocuk, kadın, aile ve toplum açısından yararlarını açıklar.	Baba katılımının yararları (Çocuk, kadın, aile ve toplum açısından)
Baba katılımını etkileyen faktörleri açıklar. Çocuk bakımı ve yetiştirilmesine ilişkin faaliyetlere katılımı istek gösterir.	Baba katılımını etkileyen faktörler (Erkeğe, kadına, çocuğa, aile yapısına ilişkin faktörler, toplumsal ve politik faktörler)
Baba dostu mevcut sosyal politikalar ve hizmetler ile geliştirilmesi gereken sosyal politikaları açıklar.	Baba dostu mevcut sosyal politikalar ve hizmetler

Tablo 18. Aile Yaşantısı Eğitim Programı ve Oturumlara İlişkin Bilgiler- Devamı 3

VII. OTURUM	
MODÜL- 4: SAĞLIKLI VE GÜÇLÜ AİLE	
Süre: 40+40+20 dakika	
Eğitim Materyali: Konuya ilişkin hazırlanan sunum, kısa video ve görseller	
Eğitim Yöntem ve Teknikleri: Anlatım, soru cevap, örnek olay, kısa video izletimi	
Ev Ödevi: Kendini Değiştirme Eylem Planı	
Kazanımlar	İçerik
İletişim, aile içi iletişim kavramlarını tanımlar.	İletişim, aile içi iletişim kavramları ve önemi
Çocuğun doğumuyla birlikte ev içi faaliyetler ve çocuk bakımına ilişkin sorumlulukların eşler arasındaki iletişimi nasıl etkilendiğini açıklar.	Ebeveynliğe geçiş sürecinde yaşanan değişimler
	Ebeveynliğe geçiş sürecinde yaşanan değişimlerin ve yeni rol ve sorumlulukların aile iletişimine etkisi
Eşler arası sağlıklı olmayan iletişimi güçlendirme becerilerini kullanır.	Türkiye’de boşanma nedenleri ve oranları
	Aile direnci ve iletişimi güçlendirme becerileri

Birinci Oturum

Aile Yaşantısı Eğitim Programı'nın birinci oturumu her grup için 40+40+10 dakika sürmüştür. İlk olarak eğitimci kendini tanıtmış, kısaca çalışmaya ilişkin bilgi vermiştir. Katılımcılara hazırlanan aile yaşantısı eğitim programı hakkında (süre, içerik vb.) ve oturum kurallarına ilişkin bilgiler aktarılmıştır. Katılımcıların kendilerini de kısaca tanıtmaları istenmiştir.

Araştırmacı tarafından hazırlanan eğitim programı kitapçığının *Modül- 1: Tanışalım ve Kavramları Tanıyalım* kapsamında hazırlanmış powerpoint sunusundan yararlanılmıştır. Eğitim programında bu modül için, bir oturum ayrılmıştır. Eğitici odaklı olan anlatım yöntemiyle Duvall'ın Aile Yaşam Döngüsü'nün evreleri özellikle katılımcıların içinde bulundukları evrenin özelliklerini, ihtiyaçlarını ve potansiyel sorunlarını anlatmadan önce aile, aile yapısı ve ailenin fonksiyonlarından bahsedilerek, temel kavramlar verilmiştir. Aile Yaşam Döngüsü'nün küçük çocuklu ve okul öncesi çocuklu ailelerin olduğu alt evrelerde toplumsal cinsiyet temelli yaşadıkları ya da yaşayabilecekleri potansiyel sorunların daha iyi anlaşılabilmesi için cinsiyet, toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyet rolleri kavramları detaylı bir şekilde aktarılmıştır. Toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl oluştuğuna dikkat çekmek için 6 dakikalık kısa bir animasyon film izletilmiştir. İzlenen filmle bağlantı kurarak anne ve babaların katılabilecekleri soru cevap ve tartışma ortamı oluşturulmuştur. Türk toplumunun toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin geleneksel ve eşitlikçi tutumları ele alınmış, toplumsal cinsiyet eşitliğinin önemi, kadın, çocuk, evlilik ve toplum açısından kazanımlarından bahsedilerek konu anlatımı tamamlanmıştır. Katılımcıların ve eşlerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarını konuşmak üzere hazırlanan etkinlik ile tartışma ortamı yaratılmış, katılımcıların kendi tutumlarının farkına varmaları sağlanmıştır. Son olarak, oturuma ilişkin genel bir değerlendirme yapıp, oturum tamamlanmıştır.

İkinci Oturum

Aile Yaşantısı Eğitim Programı'nın ikinci oturumu hem anne hem de baba grubunda 40+40+10 dakika sürmüştür. Araştırmacı tarafından hazırlanan eğitim programı kitapçığının *Kadınların Çoklu Rollerine İle Aile İçi Rol ve Sorumluluk Dağılımı* başlıklı

Modül-2'nin, konu ve içerik bakımından geniş olması nedeniyle 3 oturumda verilmesi planlanmış ve her bir oturum için hazırlanmış powerpoint sunusundan yararlanılmıştır.

Konuya başlamadan önce bir öncekihaftaya ilişkin kısa bir tekrar yapılmıştır. Ücretsiz aile işçisi olarak yaşamlarını sürdüren kadınların, ülkemizde ve dünyada çalışma yaşamına nasıl katıldıkları ele alınmış, kadınların çalışma yaşamında yer almalarının kadın, çocuk, aile ve toplum açısından yararlarına değinilmiştir. Katılımcılardan çalışan anneler ile eşleri çalışan babaların konu ile ilgili görüşlerini belirtmelerine yönelik tartışma ortamı yaratılmıştır. Kadınların yaşamlarında birden fazla role sahip oldukları, ancak “eş”, “anne” ve “çalışan” rollerinin toplumsal cinsiyet normlarından en çok etkilenen roller olduğu ve toplumun bu rollere ilişkin tutumlarına ilişkin bilgiler aktarılmıştır. Çoklu rollerin birlikte sürdürülmesi ve dengede yürütülmesinin kadınların en çok zorlandıkları konular olduğu yapılan çalışmalardan örnekler verilerek ele alınmıştır. İş-aile ve aile-iş çatışması kavramlarının tanımları yapılmıştır. Özellikle çalışan kadınların çocuğun doğumuyla birlikte çalışma yaşamına ara vermesinin bireysel, ekonomik, ailesel ve toplumsal boyutlarına odaklanılmıştır. Anne grubunda yer alan ve doğum nedeniyle işine ara veren anneler, kendi yaşamlarından örnekler vermiştir. Ayrıca çalışan annelerin yaşadıkları diğer sorunlara (okul öncesi kuruma ilişkin, bakım veren bireylere ilişkin, kariyerine kaldığı yerden devam edememe, emzirme alanlarının olmayışı, kısa annelik izni, yetersiz eş desteği vb.) detaylı bir şekilde değinilmiştir. Katılımcılara “Çalışan bir kadın çocuk sahibi olduğunda işe ara vermeli mi?”, “Vermeli ise neden?”, “Çocuk kaç yaşına (aya) gelinceye kadar işine ara vermeli?” şeklinde çalışan kadına ilişkin tutumlarını belirlemek amacıyla sorular yöneltilmiş, soru cevap ortamı oluşturulmuştur. Ayrıca ülkemizde kadın konulu istatistiklere yer verilmiştir. Son olarak, oturuma ilişkin genel bir değerlendirme yapıp, oturum tamamlanmıştır.

Üçüncü oturum

Aile Yaşantısı Eğitim Programı'nın üçüncü oturumu her grup için 40+40+10 dakika sürmüştür. Bir önceki oturumda çalışan annelerin yaşadıkları sorunlar ve potansiyel sorunları anlatılarak tartışılmıştır. Bu oturumda ise çalışan anneyi destekleyen mekanizmalar; 1- Mevcut anne dostu politikalar (doğum izni, emzirme izni, doğum

parası, yarım gün çalışma izni vb.), 2-Çalışılan kurum kuruluş yönetici desteği ve buna ilişkin politikalar (izinlerin kullandırılması, emzirme alanlarının oluşturulması, kreş desteği vb.), 3- Yakın çevre desteği (özellikle ev içi ve çocuk bakımı faaliyetlerinde eş, büyük ebeveyn ve akraba vb. desteği) 4- Okul öncesi dönem çocuklara yönelik erken çocuk bakım hizmetleri ve uygulamaları detaylı şekilde aktarılmıştır. Özellikle yakın çevre desteği ve okul öncesi dönem çocuklara yönelik erken çocuk bakım hizmetleri ve uygulamalarına ilişkin destek mekanizmalarının annenin çalışma durumundan bağımsız olarak küçük çocuklu ailelerin yaşam kalitesi ve çocukların fiziksel, zihinsel, sosyal vb. gelişimleri açısından önemine değinilmiştir. Çalışan anneyi destekleyen mekanizmaların olmadığı ya da yetersiz olduğu durumlarda kadınların yaşadıkları sorunlar aktarılmış, yakın çevre desteği içerisinde yer alan eş desteğinin önemi ve gerekliliği üzerinde durulmuştur. Erkeklerin evlenme ve çocuk sahibi olmaları ile birlikte yeni rollerinin getirdiği sorumlulukları üstlenmesi gerektiği yönündeki değişimi zorunlu kılan faktörler ele alınmış ve tartışılmıştır. Katılımcı anneler, destekleyici mekanizmalar hakkında kendi yaşamlarından örnekler verirken; babalar katılım gösterdikleri ev içi faaliyetler ve çocuk bakımı faaliyetleri hakkında kendi ailelerinden örnekler vermişlerdir. Son olarak, oturuma ilişkin genel bir değerlendirme yapıp, oturum tamamlanmıştır.

Dördüncü oturum

Aile Yaşantısı Eğitim Programı'nın dördüncü oturumu her grup için 40+40 dakika sürmüştür. Bu oturumda, aile içi rol ve sorumluluk dağılımının ebeveynlerin sahip oldukları materyal ve insansal kaynaklar açısından anlatılarak Modül-2 tamamlanmıştır. Katılımcılar tarafından konunun daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle kaynak kavramının tanımı yapılmış, birey ve ailelerin sahip oldukları kaynak türlerinden bahsedilmiştir. Ev içi faaliyetlerin yapılmasında ve çocuk bakımında aile kaynaklarının önemli bir yeri olduğuna değinilmiştir. Kadınların ve erkeklerin evlenme ve çocuk sahibi olmakla birlikte kaynak kullanımının değiştiği, bu farklılığın kadınlar aleyhine olduğu ele alınmıştır. Toplumsal cinsiyet normlarından etkilenen kaynak kullanımına ilişkin yurtiçi ve yurt dışında yapılan çalışmalardan örnekler verilmiştir. Özellikle ev içi ve çocuk bakımı faaliyetlerine kadınların ve erkeklerin ne kadar insansal kaynak ayırdığına ilişkin yapılan çalışmaların sonuçlarına odaklanılmış, tartışılmıştır. Erkeklerin çocuk bakımı ve ev içi faaliyetlerine daha çok zaman ve enerji harcamalarını

günümüzde zorunlu kılan faktörlere değinilmiştir. Oturum içerisinde anlatılan konularla ilişkili olduğu düşünülen iki kısa video izlettirilmiş, erkeklerin daha az zaman ayırıyor olmalarının nedenlerine ilişkin tartışma ortamı yaratılmış, katılımcıların konu ile ilgili görüş ve düşünceleri belirlenmiştir. Oturumun sonunda eğitimci tarafından hazırlanan ev içi ve çocuk bakımına ilişkin faaliyetlerin detaylı bir şekilde yer aldığı “Zaman Günlüğü”, katılımcılara anlatılmıştır. İlgili faaliyetlere gün içerisinde ne kadar zaman ayırdıklarını bir hafta boyunca zaman günlüğüne yazmaları istenmiştir. Tamamlayan katılımcıların ev ödevlerini eğitime e-mail yoluyla göndermeleri istenmiştir. Son olarak, oturuma ilişkin genel bir değerlendirme yapıp, oturum tamamlanmıştır.

Beşinci oturum

Aile Yaşantısı Eğitim Programı’nın beşinci oturumu her grup için 40+40+10 dakika sürmüştür. Araştırmacı tarafından hazırlanan eğitim programı kitapçığının üçüncü modülü olan “*Değişen Baba Rolü*” konu ve içerik açısından yoğun olması nedeniyle, modülün işlenmesine iki oturum ayrılmış ve her bir oturum için ayrı PowerPoint sunusu hazırlanmıştır. Ebeveynlik rollerinin son yıllarda nasıl ve neden önem kazandığı ile ilgili bilgiler aktararak başlanan oturumda, tarihsel süreçte babalık rolünden bahsedilmiştir. Babalığa ilişkin algı ve tutumun yıllar içinde geçirdiği değişime odaklanılmıştır. “Baba olmak” ve “babalık yapmak” kavramları arasında ilişki ve farklılıklar üzerinde durulmuştur. Ülkemizde baba rolüne ilişkin tutum ve beklentilerin nasıl olduğu konusunda; alan yazından yapılan çalışmalardan da yararlanılarak örnekler verilmiş ve katılımcılarla tartışılmıştır. Babalık rolünde değişime neden olan faktörler, detaylı bir şekilde aktarılmıştır. Babaların ve baba adaylarının izleyici, işlevsel ve katılımcı olmak üzere üç davranış sergiledikleri ve “katılımcı babaların” günümüzde giderek yaygınlaştığı anlatılmıştır. Annelerle eşlerinin nasıl bir baba olduğuna ilişkin soru cevap ortamı yaratılmış, annelerin düşünce ve beklentileri üzerinde konuşulmuştur. Babaların oturumunda ise katılımcılara babalarını ve kendilerini baba rolü ve sorumlulukları açısından karşılaştırarak; taklit ederek mi yoksa telafi ederek mi kendi çocuklarına babalık yaptıklarını değerlendirmeleri istenmiştir. Mutlak ve göreceli katılım kavramları tanımlanmış, çocuk bakımında rutin ve aktif işlerin neler olduğu ve bu işlerin anneler ve babalar arasında nasıl dağılım gösterdiği yapılan çalışmalardan da yararlanılarak anlatılmış ve tartışılmıştır. Çocuk bakımına baba katılımının çocuk,

kadın, aile ve toplum açısından önemi ve gerekliliğine değinilmiştir. Son olarak, oturuma ilişkin genel bir değerlendirme yapıp, oturum tamamlanmıştır.

Altıncı oturum

Aile Yaşantısı Eğitim Programı'nın altıncı oturumu her grup için 40+40+10 dakika sürmüştür. Beşinci oturumdan sonra hafta içinde Zaman Günlüğünü tamamlayan katılımcılar ev ödevlerini göndermişlerdir. Eğitimci tarafından her bir faaliyete ilişkin ebeveynlerin ayırdıkları zamanın cinsiyete göre ortalamaları alınmıştır. Oturuma başlamadan önce, elde edilen sonuçlar hem annelerle hem de babalarla tartışılmıştır. Deney grubuna katılan babalar her ne kadar kendilerini katılımcı olarak görseler de; özellikle ev içi faaliyetlerine harcanan zamanın kadınlar aleyhinde epey yüksek olduğu görülmektedir. Ancak çocuk bakımında durum farklılaşmaktadır. Anneler ile babaların çocuk bakımına ayırdıkları sürelerin benzerlik gösterdiği belirlenmiştir. Bu sonuçları etkileyen faktörler üzerinde konuşularak, ilgili oturumun konularına geçiş yapılmıştır. Çocuk bakımına baba katılımının yararları; çocuk, kadın, aile ve toplum açısından detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Özellikle çocuk açısından doğrudan ve dolaylı olarak olumlu etkilerine çokça değinilmiştir. Baba katılımının olumlu, olumsuz ya da belli değişkenlere göre etkisi değişen faktörler; erkeğe ilişkin, kadına ilişkin, çocuğa ilişkin, aile yapısına ilişkin, toplumsal ve politik faktörler olmak üzere altı boyutta ele alınmıştır. Bu faktörler içerisinde “değiştirilebilir” olanlara odaklanılmıştır. “Değiştirilebilir” faktörler arasında olan ve hem kadına hem de erkeğe ilişkin faktörlerden kaynaklanan *silahlandırılmış beceriksizlik* üzerinde çokça durulmuş, kavram örneklerle açıklanmaya çalışılmıştır. Bunun kadın üzerinde ekstra “zihinsel yük” oluşturduğu ve kadını insansal kaynak kullanımı konusunda da olumsuz yönde etkilediğine değinilmiştir. Katılımcılara babaların çocuk bakımı ve eğitimine ilişkin faaliyetlere katılımlarının önündeki engellerin neler olduğuna ilişkin soru cevap ortamı yaratılmış, annelerin eşlerinden, babaların ise kendilerinden örnek vermeleri istenmiştir. Çocuk/ları doğmadan önce çocuk bakımı ve ev içi faaliyetlere katılım gösterme açısından nasıl bir anne baba olacaklarını hayal ettikleri ve hayalleri ile gerçekler arasında farklılık olup olmadığı üzerinde konuşulmuştur. Ayrıca kadınlara çocuk bakımına ilişkin eşlerinden beklentileri sorulmuş, örnek olaylar verilmiş, anne ve babaların görüş ve düşüncelerini paylaşmalarına imkân verilmiştir. Son olarak baba

dostu mevcut sosyal politikalar ve hizmetler anlatılmış olup; geliştirilmesi gereken ya da mevcut sosyal politikaların uygulanması aşamasında yaşanan zorluklara ilişkin (babalık izninin kullandırılmaması, erkeklerin babalık izni olduğuna dair bilgi eksikliği vb.) durumlar ebeveynlerle tartışılmış ve öneriler sunulmuştur. Son olarak, oturuma ilişkin genel bir değerlendirme yapıp, oturum tamamlanmıştır.

Yedinci oturum

Aile Yaşantısı Eğitim Programı'nın son oturumu her grup için 40+40+20 dakika sürmüştür. Bu oturumda, eğitimci tarafından hazırlanmış olan “*Sağlıklı ve Güçlü Aile*” modülü (Modül-4) katılımcılara anlatılmıştır. Her iki grupta da ebeveynler tarafından en çok ilgi çeken ve ihtiyaç duyulan bir konu olduğuna ilişkin oturum esnasında ve sonrasında dönüşler alınmıştır. Bu durum, 0-6 yaş çocuğu olan ailelerin sağlıklı iletişim kurma ve yapıcı tartışma yönetimi becerilerinin geliştirilmesine yönelik bilgi ve beceri eksikliklerinin olduğunu net olarak ortaya koymaktadır. Modül kapsamında yer alan konulara başlamadan önce iletişim ve aile içi iletişim kavramları tanımlanmıştır. Aile içi iletişimin, evlilik kalitesi ve aile yaşam kalitesi açısından neden önemli olduğuna değinilmiş, aile fonksiyonlarının sağlıklı bir şekilde yürütülmesindeki öneminden bahsedilmiştir. Ayrıca sağlıklı kurulan aile içi iletişimin çocuklara rol model oluşturduğu, gelecek nesillerin iletişim kurma sürecini de etkilediği üzerinde durulmuştur. Genel olarak iletişimin ve eşler arası iletişimin önündeki engeller, örnek verilerek anlatılmıştır. Ebeveynliğe geçiş sürecinde yaşanan değişimlerin aile içi iletişime olumsuz etkilerinden (evlilikten ve yaşamdan alınan doyum azaltma vb.) bahsedilmiştir. Konu ile ilgili bir aile danışmanı tarafından hazırlanan kısa bir video izletilmiş ve üzerinde tartışılmıştır. Aile içi çatışmaya neden olan *içerik* ve *ilişki* ile ilgili konulara örnekler verilmiştir. Aile içi iletişimin sağlıklı olmadığı ailelerde çatışmaların arttığı, bunun sonucunda da boşanmaların bu döngü içerisinde çok sayıda yaşandığına dikkat çekilmiştir. Türkiye'de boşanma nedenleri ve oranlarını belirlemeye yönelik yapılan çalışmaların sonuçları aktarılmıştır. İçinde bulunan aile yaşam döngüsünde aile direncinin yüksek olmasının önemi ve aile direncini artıran faktörler ele alınmıştır. Alan yazından yararlanarak bu döngüde yer alan bireylere yönelik iletişimi güçlendirme becerileri detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Hem kadınlara hem de erkeklere yönelik örnek olaylar verilmiş, bireylerin çatışma yönetme becerileri üzerinde tartışma ortamı

yaratılmıştır. Son olarak bireylerin eğitim sürecinde bilgi düzeylerinin ve farkındalıklarının arttığı düşünülerek, edindikleri bilgileri davranışa dönüştürmelerini teşvik etmek amacıyla Vural-Batık (2018) ve Halford (2011)'den yararlanılarak hazırlanan “Kendini Değiştirme Eylem Planı” ev ödevi anlatılmıştır. Bu ödev ile babaların kendi yaşamlarında ev içi faaliyetlere veya çocuk bakımına katılımını olumsuz etkileyen bir faktörü belirleyip, buna yönelik davranışlarında değişikliğe gitmesi amaçlanmıştır. Annelerin ise eşlerinin bu faaliyetlere katılımını olumsuz etkileyen, kendilerinden kaynaklı tutum ve davranışlarında (kapı tutucu rol, silahlandırılmış beceriksizliğe teşvik etme vb.) değişiklik yaratması hedeflenmiştir. Oturumun sonunda ise tüm eğitim sürecine ilişkin genel bir değerlendirme yapılmıştır. Deney grubunda yer almayı kabul eden ve bu süreçte kendi bilgi, düşünce, tutum ve yaşam deneyimlerini aktararak eğitim programına katılan ve hem eğitimin hem de oturumların içeriğini geliştiren ve zenginleştiren tüm anne babalara katılımları için teşekkür edilmiştir. Her iki grubun oturumları bittiğinde ise, katılımı teşvik etmek amacıyla deney grubuna katılım göstermelerinden önce ebeveynlere belirtilen fidan bağışına ilişkin sertifikalar gönderilmiştir.

3.3.2. Eğitim Programını Değerlendirme Süreci (Deneysel Boyuta İlişkin Veri Toplama Süreci)

Değerlendirme aşaması deneysel bir tasarım seçme, revize edilmiş programı uygulama, verileri analiz etme ve programı iyileştirmeye devam etme süreçlerini içerir (Duncan & Goddard, 2017).

Odak noktası geniş çaplı yaygınlaştırmaya yönelik program geliştirmek için programın etkinliğinin belirlenmesi gerekmektedir. Değerlendirmenin amacı, “*Program belirtilen değişim hedeflerine gerçekten ulaşıyor mu?*” sorusundan yola çıkarak bir programın hedeflenen risk faktörleri ve koruyucu faktörlerde önemli değişiklikler yapma yeteneğini değerlendirmektir. Bir başka ifadeyle, değişim hedeflerine ulaşmada ilerleme gösterip göstermediğini belirlemektir. Genellikle özetleyici veya sonuç değerlendirmesi olarak adlandırılmaktadır. Değerlendirmede kullanılan en yaygın deneysel araştırma tasarım ön test, son test, kontrol grubu tasarımıdır. Kullanılmak istenen ölçme araçları,

programa atfedilebilecek risk ve koruyucu faktörlerdeki değişiklikleri değerlendirmeye izin vermeli ve program hedefleriyle doğrudan bağlantılı olmalıdır. Değişim hedeflerine uygun olmaları koşuluyla güvenilirliği ve geçerliliği yapılmış ölçme araçları kullanılabilir (Duncan & Goddard, 2017).

3.3.2.1. Veri Toplama Araçları

Çalışmada deney grubu ve kontrol grubu için ön test ve son test hazırlanmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Katılımcıların ad soyad, cinsiyet, yaş, eğitim durumu, çalışma durumunu belirlemeye yönelik sorulara yer verilmiştir.

Ayrıca çalışma kapsamında araştırmacı tarafından geliştirilen “0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği” ve “0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Ev İçi Rol ve Sorumluluk Paylaşımı Ölçeği” yer almaktadır.

Buna ek olarak, deney grubunun son testinde “Eğitime İlişkin Değerlendirme Formu”na yer verilmiştir. Eğitim programına ilişkin program içeriği, eğitimci, kullanılan materyaller, eğitim gün ve saati, süresi, öğretim yöntemine ilişkin memnuniyet durumunu belirlemeye yönelik beşli likert şeklinde cevap verebilecekleri (5-Oldukça memnunum, 1-Hiç memnun değilim) 6 soru yer almaktadır. Eğitim programına, grup oturumlarına ve deney grubuna katılmaya yönelik memnuniyet durumlarını belirlemeye yönelik 3 soruya yer verilmiş, katılımcılardan “Evet, Kısmen, Hayır” şeklinde değerlendirmeleri istenmiştir. Eğitim programından elde ettikleri kazancı 1- hiç 10- en çok olacak şekilde cevaplayabilecekleri bir soru da sorulmuştur. Ayrıca işlenen modüllerin başlıkları verilmiş, yararlılık durumunu 5-Çok yararlı 1-Hiç yararlı değil şeklinde değerlendirmeleri istenmiştir. Bunun yanı sıra eğitim programının kendilerine olan katkılarını (bilgi düzeyini arttırma, farkındalık kazandırma, tutum ve davranış değişikliği) 5-Çok katkı sağladı 1- Hiç katkı sağlamadı şeklinde değerlendirebilecekleri sorulara yer verilmiştir. Son olarak da “Çocuk sahibi olmadan önce ev içi faaliyetler ve çocuk bakımı konularında yaşadığı sorunların çözümüne ilişkin beceri kazanmanızda bu veya buna benzer bir eğitim programı katkı sağlar mı?” şeklinde açık uçlu bir soru sorulmuş, elde edilen cevaplar içerik analizi ile değerlendirilmiştir.

Kontrol grubunun son testinde ise, Aile Yaşantısı Eğitim Programına ilişkin düşüncelerini belirlemeye yönelik sorular yer almaktadır. “0-6 yaş çocuğu olan ebeveynlere ev içi faaliyetler ve çocuk bakımına katılımına ilişkin rol ve sorumluluk dağılımı ve buna ilişkin yaşanan sorunların çözümüne yönelik eğitim verilmeli mi?” şeklinde bir soru sorulmuş; katılımcılardan “Evet ve Hayır” olarak cevap verilmesi istenmiştir. “Evet” cevabını verenlere hangi konularda eğitim istediklerini belirlemek için konu başlıkları verilmiş (aile yaşam döngüsü ve özellikleri, toplumsal cinsiyet rolleri ve tutumlar vb.) ve birden fazla cevap işaretleyebilecekleri belirtilmiştir. Yine “Evet” yanıtını verenlerin cevaplayabileceği “Neden eğitim verilmelidir?” sorusu sorularak, nedenler verilmiş (bilgi düzeyini artırma, farkındalık kazanma, tutum ve davranış değişikliği, diğer) birden fazla cevap verebilecekleri belirtilmiştir. Son olarak ise katılımcıların “Evet ve Hayır” şeklinde yanıt verebilecekleri “Size böyle bir eğitim ücretsiz verilse; katılmak ister misiniz?” sorusu sorulmuştur.

3.3.2.2. Ön test ve Son Testlerin Uygulanması

Hazırlanan eğitim programının etkililiğinin değerlendirilmesi amacıyla deney- kontrol gruplu karşılaştırma yapmak için ön test son test uygulanmıştır.

Eğitim programının ilk oturumu anneler için 17 Nisan 2023 Pazartesi günü, babalar için 18 Nisan 2023 Salı saat 20.30'da yapılmıştır. 16 Nisan 2023 tarihinde ise hem deney grubunda hem kontrol grubunda yer alan toplam 32 ebeveyne içerikle ilgili ön bilgilerini, tutum ve ev içi rol ve sorumluluk paylaşımlarını belirlemek için her iki gruba ayrı ayrı hazırlanan ön test uygulanmıştır. Araştırmacı tarafından çevrimiçi ortamda hazırlanan ön test katılımcılara Google Forms aracılığıyla gönderilerek veriler elde edilmiştir.

Eğitim programının son oturumu anneler için 29 Mayıs 2023 Pazartesi günü, babalar için 30 Mayıs 2023 Salı saat 20.30'da yapılmıştır. 29 Mayıs Pazartesi günü annelere ve kontrol grubunda yer alan ebeveynlere, 30 Mayıs 2023 Salı günü eğitim sonrasında ise deney grubunda yer alan babalara toplamda 32 ebeveyne son test uygulanmıştır. Deney grubu ve kontrol grubu için son testler hazırlanmıştır. Ön testte olduğu gibi araştırmacı

tarafından çevrimiçi ortamda hazırlanan son test, katılımcılara Google Forms aracılığıyla gönderilmiş ve veriler elde edilmiştir.

3.3.2.3. Deneysel İşleme İlişkin Verilerin Analizi

Bu çalışmada “0-6 Yaş Çocuğu Olan Ailelerin Toplumsal Cinsiyet Temelli Sorunlarının Çözümüne İlişkin Aile Yaşantısı Eğitim Programı”nın katılımcıların TCRTÖ ile ESPÖ ölçekleri ve bu geliştirilen ölçeklerin alt boyutlarından aldıkları puanlara etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla bir deney ve bir kontrol grubu oluşturularak ön test, son test ve deney-kontrol gruplu desen kurulmuştur. Araştırmada kullanılacak parametrik/nonparametrik testlere karar vermek amacıyla deney ve kontrol gruplarının deneysel işlem öncesi ön test, sonrasında ise son test puan dağılımlarının normallik ve homojenlik varsayımlarını sağlayıp sağlamadıkları test edilmiştir. Bu bağlamda, normallik varsayımının sağlanıp sağlanmadığının belirlenmesi için her bir grup için elde edilen ön test ve son test puanlarının çarpıklık ve basıklık değerleri incelenmiştir. Bu katsayıların standart hatalarına oranının -1,96 ile +1,96 arasında olması durumunda puanlara ait dağılımın normal olduğu kabul edilmiştir. Homojenlik varsayımının test edilmesi amacıyla Levene testi yapılmıştır. Test sonucunda anlamlılık puanlarının 0,05’ten büyük olduğu, diğer bir ifade ile puanların varyansları arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı durumda varyansların homojenliği varsayımının sağlandığı kabul edilmiştir. Normallik ve varsayımların homojenliği varsayımlarının karşılandığı durumlarda deneysel işlemin etkisinin belirlenmesi amacıyla ön test ve son testler arasında grup içi, gruplararası ve ortak etkiyi beraber ele alabilen karışık desenler için iki faktörlü ANOVA yöntemi kullanılmıştır (Büyüköztürk, 2011). Çalışmada TCRTÖ ile ESPÖ ölçekleri ve bu ölçeklerin alt boyutlarına ait betimsel istatistikleri incelendiğinde; deney ve kontrol gruplarının aldıkları puanların normal dağılım gösterdiği tespit edilmiştir. Buradan hareketle deneysel işlem öncesinde deney ve kontrol gruplarında yer alan katılımcılara ait puanların istatistiksel olarak farklılık gösterip göstermediğinin incelenmesi için İlişkisiz Örneklemeler İçin T Testi uygulanmıştır. Deneysel işlemin etkililiğinin incelenmesi amacıyla ise iki faktörlü ANOVA testi ile grup*ölçüm etkisinin istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir.

4. BÖLÜM

BULGULAR

4.1. ARAŞTIRMANIN BETİMSSEL BOYUTUNA İLİŞKİN BULGULAR

4.1.1. Ebeveynlerin Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan ebeveynlerin %63.2'si kadın, %36.8'i erkektir. Ailenin toplam aylık geliri incelendiğinde (n=413); katılımcıların %24.5'inin 7500-10.000 TL, %21.8'inin 5001-7500 TL, %4.4'ünün ise 2826 TL ve altında gelir düzeyine sahip oldukları görülmektedir. Katılımcıların %43.9'u lisans, %19.3'ü lise ve %17.4'ü ön lisans mezunudur. Ebeveynlerin %77.3'ünün çalıştığı, yarısının (%50.1) yaşamının çoğunluğunu büyük şehirde geçirdiği belirlenmiştir (Tablo 19).

Tablo 19. Ebeveynlerin Demografik Özelliklerinin Dağılımı

Değişkenler	Gruplar	N	%
Cinsiyet	Kadın	265	63.2
	Erkek	154	36.8
	Toplam	419	100.0
Ailenin toplam aylık geliri (n=413)	2826 TL ve altı	18	4.3
	2827-5000 TL	52	12.6
	5001-7500 TL	90	21.8
	7501-10000 TL	101	24.5
	10001-12500 TL	67	16.2
	12501-15000 TL	41	9.9
	15001 TL ve üstü	44	10.7
	Toplam	413	100.0
Eğitim düzeyi	İlkokul ve altı	2	0.5
	Ortaokul	17	4.1
	Lise	81	19.3
	Ön lisans	73	17.4
	Lisans	184	43.9
	Lisans üstü	62	14.8
	Toplam	419	100.0
Çalışma durumu	Evet	324	77.3
	Hayır	95	22.7
	Toplam	419	100.0
Yaşamın çoğunluğunun geçirildiği yer	Köy- kasaba	31	7.4
	İlçe	69	16.5
	İl	109	26.0
	Büyükşehir	210	50.1
	Toplam	419	100.0

4.1.2. Ebeveynlerin Bazı Demografik Özelliklerinin Ortalaması ve Min- Max Değerlerine İlişkin Bulgular

Çalışmaya katılan ebeveynlerin yaş ortalaması 32.77 ± 4.14 , evlilik yılı ortalaması 6.80 ± 2.61 ve eşi ile yaş farkı ortalaması 3.00 ± 2.61 olarak bulunmuştur (Tablo 20).

Tablo 20. Ebeveynlerin Bazı Demografik Özelliklerinin Ortalaması ve Min- Max Değerleri

Değişkenler	Min	Max	Ort. $\pm$ ss
Yaş	21	51	32.77 ± 4.14
Evlilik süresi	1	17	6.80 ± 2.61
Eş ile yaş farkı	0	12	3.00 ± 2.61

4.1.3. Bireylerin Eş ve Kendi Ebeveynlerinin Bazı Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Çalışmaya katılan ebeveynlerin eş ve kendi ebeveynleri bazı demografik özellikler açısından incelenmiş, elde edilen veriler Tablo 21’de verilmiştir. Araştırmaya katılan bireylerin eşlerinin %45.8’inin lisans, %19.1’inin lise ve %16.9’nun ön lisans mezunu olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların %85.9’u eşinin çalıştığını belirtirken; %14.1’inin eşi çalışmamaktadır. Katılımcıların veya eşlerinin %17.2’si ($n=72$) doğumdan önce çalıştığını; ancak şu an çalışmadığını belirtmiştir. İşi bırakma nedenleri açısından verilen yanıtlar incelendiğinde; %75.1 ile “çocuğun bakımıyla kendim/eşim ilgilenmek istediği” için cevabını belirtenler gelmektedir. Bunu %13.8, ile “çocuğa bakacak kimsenin olmayışı”, %9.7 ile “diğer nedenler (sağlık durumu, eşinin işi nedeniyle)”, %1.4 ile “çocuğu kreşe bırakmak istememe” nedenini belirtenler izlemektedir (Tablo 21).

Katılımcıların yarısından biraz fazlası (%58.9) eşi ile “flört/aşk ilişkisi” ile tanışıp evlendiklerini belirtirken; %30.3’ü “yakın çevrenin tanıştırması ile flört ilişkisi” yaşayarak, %10.3’ü ise görücü usulü ile tanışıp evlendiklerini belirtmiştir. Çalışmaya katılan bireyler anne babalarının eğitim düzeyleri açısından incelendiğinde; %57.5’inin annesinin ilköğretim ve altı, %21.3’ünün ortaokul ve %15.0’inin lise mezunu olduğu

görülmektedir. Katılımcıların babalarının eğitim düzeyinde ise farklı bir dağılım söz konusudur. Babaların %37.2'si ilkokul ve altı, %25.3'ü lise mezunu iken; %20.8'inin ortaokul mezunu olduğu belirlenmiştir (Tablo 21).

Tablo 21. Bireylerin Eş ve Kendi Ebeveynlerinin Bazı Demografik Özelliklerinin Dağılımı

Değişkenler	Gruplar	N	%
Eşin eğitim düzeyi	İlkokul ve altı	6	1.4
	Ortaokul	19	4.5
	Lise	80	19.1
	Ön lisans	71	16.9
	Lisans	192	45.8
	Lisans üstü	51	12.2
	Toplam	419	100.0
Eşin çalışma durumu	Evet	360	85.9
	Hayır	59	14.1
	Toplam	419	100.0
Çalışmadığını/eşinin çalışmadığını belirtenlerin doğumdan önce çalışma durumu	Evet	72	17.2
	Hayır	347	82.8
	Toplam	419	100.0
Doğumdan önce çalıştığını/ eşinin çalıştığını belirtenlerin işi bırakma nedeni (n=72)	Çocuğun bakımıyla kendim ilgilenmek istediğim/ kendi ilgilenmek istediği için	54	75.1
	Çocuğa bakacak kimse olmadığı için	10	13.8
	Çocuğu kreşe bırakmak istemediğimiz için	1	1.4
	Diğer: sağlık durumu, eşinin işi dolayısıyla	7	9.7
	Toplam	72	100.0
Eş ile tanışma şekli	Flört/aşk ilişkisi	247	58.9
	Yakın çevrenin tanıştırmasıyla flört ilişkisi	127	30.3
	Görücü usulü	43	10.3
	Diğer	2	0.5
	Toplam	419	100.0
Annenin eğitim düzeyi	İlkokul ve altı	241	57.5
	Ortaokul	89	21.3
	Lise	63	15.0
	Ön lisans	8	1.9
	Lisans	18	4.3
	Toplam	419	100.0
Babanın eğitim düzeyi	İlkokul ve altı	156	37.2
	Ortaokul	87	20.8
	Lise	106	25.3
	Ön lisans	23	5.5
	Lisans	38	9.1
	Lisans üstü	9	2.1
	Toplam	419	100.0

4.1.4. Ebeveynlerin Çocuk/Çocuklarının Bazı Demografik Özellikleri ile Hamilelik Sürecine İlişkin Bulgular

Katılımcıların çocuk/larına ilişkin demografik özellikleri ile hamilelik sürecine/eşinin hamilelik sürecine ilişkin bazı bilgiler Tablo 22'de yer almaktadır. Buna göre katılımcıların %64.7'sinin 1, %32.9'nun 2, %2.4'ünün ise 3 çocuğu bulunmaktadır. Çocuk/lar yaş açısından incelendiğinde; katılımcıların %73.0'nün çocuğu/çocukları 3-6 yaş, %30.3'ünün 1-3 yaş, %17.2'sinin ise 0-1 yaş grubunda olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların ya da eşlerinin planlı gebelik yaşama durumunu belirlemeye yönelik sorulan soruda birden fazla çocuğu olan ailelerde planlama durumunun farklılaşabileceği düşünülerek “hem planlı hem plansız” şeklinde cevaplayabilecekleri seçeneğe de yer verilmiştir. Araştırmaya katılan ebeveynlerin %78.3'ünün planlı, %12.6'sının hem planlı hem plansız, %9.1'inin ise planlı olmayan gebelik sonucu çocuklarının olduğu belirlenmiştir.

Ebeveynlere çocuk bakımı ve eğitimi konusunda herhangi bir kurs/eğitim alma durumları sorulduğunda; katılımcıların %12.6'sı “Evet” cevabını vererek bu eğitimi aldıklarını belirtmişlerdir. “Evet” yanıtını verenlere alınan kurs eğitim türünün içeriği sorulmuş birden fazla cevap yazabilecekleri belirtilmiştir. Eğitim aldığını belirtenler (n=53) arasında eşit oranlarla (%27.7) okul öncesi/çocuk gelişimi bölümü önlisans/lisans mezunu olduklarını ve aynı oranla hastanelerde verilen eğitime katıldıklarını belirtenler ilk sırada yer almaktadır. Katılımcıların %14.9'u bebek bakımı ve eğitimi konularında eğitim aldığını belirtirken; %8.6'sı gebe okuluna katıldığını, %6.4'ü konu ile ilgili kitaplar okuyarak kendini geliştirdiğini, %4.2'si emzirme ve öz bakım konulu eğitim aldığını, eşit oranlarla (%2.1) MEB onaylı aile eğitimi aldığını, YouTube videoları sayesinde kendini geliştirdiğini, lise düzeyinde çocuk gelişimi ve eğitimi mezunu olduğunu, kendisinin doktor olduğunu ve Halk Eğitimi Merkezinde verilen aile eğitimine katıldığını belirtmiştir (Tablo 22).

Tablo 22. Ebeveynlerin Çocuk/Çocuklarının Bazı Demografik Özellikleri ile Hamilelik Sürecine İlişkin Bilgilerinin Dağılımı

Değişkenler	Gruplar	N	%
Çocuk sayısı	1	271	64.7
	2	138	32.9
	3	10	2.4
	Toplam	419	100.0
Çocuk/ların yaşı*	0-1 yaş	72	17.2
	1-3 yaş	127	30.3
	3-6 yaş	306	73.0
	Toplam	419	100.0
Planlı gebelik durumu	Evet	328	78.3
	Hayır	38	9.1
	Hem planlı hem plansız	53	12.6
	Toplam	419	100.0
Çocuk bakımı ve eğitimi konusunda herhangi bir kurs/eğitim alma durumu	Evet	53	12.6
	Hayır	366	87.4
	Toplam	419	100.0
Değişken	Alınan Kurs/Eğitim Türü	f	%
Alınan kurs/eğitim türü**	Okul öncesi/çocuk gelişimi önlisans lisans mezunu	13	27.7
	Hastanelerde verilen eğitim	13	27.7
	Bebek bakımı ve eğitimi	7	14.9
	Gebe okulu	4	8.6
	Kitaplar	3	6.4
	Emzirme ve öz bakım eğitimi	2	4.2
	Meb onayli aile eğitimi	1	2.1
	Youtube videoları	1	2.1
	Cocuk gelişimi ve eğitimi mezunu (lise düzeyinde)	1	2.1
	Kendim doktorem	1	2.1
	Halk eğitim merkezinde verilen aile eğitimi	1	2.1

*Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

**Yukarıda yer alan soruda 53 katılımcı çocuk bakımı ve eğitimi konusunda herhangi bir kurs/eğitim aldığını belirtmiştir. Ancak hangi kursu/eğitimi aldınız sorusuna yanıt vermeyenler de olmuştur. Bununla birlikte bir katılımcı birden fazla seçenek de işaretlemiştir. Verilen 47 cevap üzerinden oranları alınmıştır.

4.1.5. Ebeveynlerin Cinsiyetlerine Göre Ev İçi Faaliyetlere ve Çocuk Bakımına Haftalık Ayırdığı Süreye İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan bireylerin, kendilerinin ve eşlerinin ev içi faaliyetlere ve çocuk bakımına haftalık ayırdığı sürelerle ilişkin tanımlayıcı bilgiler Tablo 23'te verilmiştir.

Kadın katılımcılar tarafından verilen cevaplar incelendiğinde; kendilerinin bir haftada ev içi faaliyetlere 14.66 ± 10.92 saat, çocuk bakımına 38.26 ± 31.84 saat harcadığı belirlenmiştir. Eşlerinin ev içi faaliyetler için 4.22 ± 5.19 saat, çocuk bakımına ise 16.39 ± 18.35 saat ayırdıklarını ifade etmişlerdir (Tablo 23).

Erkek katılımcılar ise kendilerinin bir haftada ev içi faaliyetlere 6.21 ± 6.97 saat, çocuk bakımına 15.98 ± 16.80 saat ayırdığını belirtmekle birlikte; eşlerinin ev içi faaliyetlere 15.06 ± 14.80 saat, çocuk bakımına 32.58 ± 28.34 saat harcadığını ifade etmişlerdir (Tablo 23).

Tablo 23. Bireylerin Cinsiyetlerine Göre Ev İçi Faaliyetlere ve Çocuk Bakımına Haftalık Ayırdığı Süre

Değişkenler	Kadın (n=265)			Erkek (n=154)			Genel (N=419)		
	Min	Max	Ort. $\pm$ ss	Min	Max	Ort. $\pm$ ss	Min	Max	Ort. $\pm$ ss
Bir haftada ev içi faaliyetlere ayrılan süre	1	70	14.66 ± 10.92	0	48	6.21 ± 6.97	0	70	11.57 ± 10.48
Eşin bir haftada ev içi faaliyetlere ayırdığı süre	0	48	4.22 ± 5.19	0	130	15.06 ± 14.80	0	130	8.14 ± 11.11
Bir haftada çocuk bakımına ayrılan süre	1	160	38.26 ± 31.84	0	130	15.98 ± 16.80	0	160	30.21 ± 29.37
Eşin bir haftada çocuk bakımına ayırdığı süre	0	140	16.39 ± 18.35	2	168	32.58 ± 28.34	0	168	22.24 ± 23.76

4.1.6. Ebeveynlerin Ev İçi Faaliyetlerin Gerçekleştirilmesine İlişkin Eşiyle Olan İş Bölümüne Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular

Tablo 24'te ise bireylerin ev içi faaliyetlerinin yapımında eşiyle olan iş bölümüne ilişkin görüşlerinin dağılımı yer almaktadır. Katılımcıların %34.6'sı herkesin kendi üzerine düşen kadarını yaptığını, %29.9'u kendi üzerine düşenden biraz fazlasını, %26.0'sı ise kendi üzerine düşenden çok daha fazlasını yaptığını belirtmiştir (Tablo 24).

Tablo 24. Ebeveynlerin Ev İçi Faaliyetlerin Gerçekleştirilmesine İlişkin Eşiyle Olan İş Bölümüne Yönelik Görüşlerinin Dağılımı

Görüşler	N	%
Kendi üzerime düşenden çok daha fazlasını yaparım.	109	26.0
Kendi üzerime düşenden biraz daha fazlasını yaparım.	125	29.9
Herkes kendi üzerine düşen kadarını yapar.	145	34.6
Kendi üzerime düşenden biraz daha azını yaparım.	34	8.1
Kendi üzerime düşenden çok daha azını yaparım.	6	1.4
Toplam	419	100.0

4.1.7. Ebeveynlerin Cinsiyetine Göre Eşlerinin Doğum Öncesi ve Doğum Sonrasında Ev İçi Faaliyetlere Katılımına Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular

Çalışmaya katılan ebeveynlerin eşlerinin doğum öncesine göre doğum sonrasında ev içi faaliyetlere katılım durumlarıyla ilgili olarak yöneltilen soru cinsiyet değişkeni açısından incelenmiştir. Kadın katılımcıların %57.7'si eşinin ev içi faaliyetlere katılımının doğum öncesine göre arttığını, %30.1'i doğum öncesi ile aynı olduğunu, %12.2'si doğum öncesine göre azaldığını belirtmiştir (Tablo 25).

Erkek katılımcıların dağılımı incelendiğinde; %46.1'i eşinin ev içi faaliyetlere katılımının doğum öncesine göre arttığını, % 33.1'i doğum öncesi ile aynı olduğunu, %22.8'i ise doğum öncesine göre ev içi faaliyetlere katılımının azaldığını ifade etmişlerdir (Tablo 25).

Tablo 25. Ebeveynlerin Cinsiyetine Göre Eşlerinin Doğum Öncesi ve Doğum Sonrasında Ev İçi Faaliyetlere Katılımına Yönelik Görüşlerinin Dağılımı

Değişkenler	Ev İçi Faaliyetlere Katılımına İlişkin Görüşler						Toplam	
Cinsiyet	Doğum öncesine göre arttı		Doğum öncesi ile aynı, değişmedi.		Doğum öncesine göre azaldı.			
	n	%	n	%	n	%	N	%
Kadın	153	57.7	80	30.1	32	12.2	265	100
Erkek	71	46.1	51	33.1	32	22.8	154	100
Toplam							419	100

4.1.8. Ebeveynlerin Cinsiyetlerine Göre Kendilerinin ve Eşlerinin Ev İçi Faaliyetlere ve Çocuk Bakımına Katılımlarına Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular

Çalışmaya katılan bireylerin ev içi faaliyetlere ve çocuk bakımına katılımlarını bireylerin eşlerine göre değerlendirmeleri istenmiş ve elde edilen veriler cinsiyet açısından ele alınmıştır. Çalışmaya katılan kadınların (n=265) %96.9'u eşlerine göre çok katılım gösterdiğini, %3.1'i eşine göre az katılım gösterdiğini ifade etmiştir. Erkek katılımcıların (n=154) %57.1'i ev içi faaliyetlere ve çocuk bakımına eşine göre katılımlarının az olduğunu düşünürken; %42.9'u ise az olmadığını düşünmektedir (Tablo 26).

Tablo 26. Ebeveynlerin Cinsiyetlerine Göre Kendilerinin ve Eşlerinin Ev İçi Faaliyetlere ve Çocuk Bakımına Katılımlarına Yönelik Görüşlerinin Dağılımı

Değişkenler	Ev İçi Faaliyetlere ve Çocuk Bakımına Katılım Karşılaştırması				Toplam	
	Eşine göre az katılım gösterdiğini düşünen		Eşine göre çok katılım gösterdiğini düşünen			
Cinsiyet	n	%	n	%	N	%
Kadın	8	3.1	257	96.9	265	100
Erkek	88	57.1	66	42.9	154	100
Toplam					419	100

4.1.9. Ebeveynlerin Aile Yaşamlarından Duydukları Memnuniyete İlişkin Bulgular

Katılımcıların aile yaşamlarından duydukları memnuniyete göre dağılımı Tablo 27'de verilmiştir. Buna göre katılımcıların %35.1'inin aile yaşamından “son derece memnun”, %26.7'sinin “memnun”, %23.2'sinin ise “çok memnun” oldukları belirlenmiştir (Tablo 27).

Tablo 27. Ebeveynlerin Aile Yaşamlarından Duydukları Memnuniyete Göre Dağılımı

Memnuniyet Durumu	N	%
Son derece memnunum	147	35.1
Çok memnunum	97	23.2
Memnunum	112	26.7
Ne memnunum ne de memnun değilim	42	10.0
Memnun değilim	16	3.8
Hiç memnun değilim	1	0.2
Kesinlikle hiç memnun değilim	4	1.0
Toplam	419	100.0

4.2. ARAŞTIRMANIN DENEYSEL BOYUTUNA İLİŞKİN BULGULAR

4.2.1. Deneysel İşlem Öncesine (1. Alt Probleme) İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında, deney ve kontrol gruplarında yer alan katılımcıların 0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutum ve 0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Ev İçi Rol ve Sorumluluk Paylaşımı ölçeklerinin tamamından ve alt boyutlarından aldıkları öntest puanlarının farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla uygulanan İlişkisiz Örneklem T Testi sonucu Tablo 28’de yer almaktadır.

Tablo 28’de yer alan İlişkisiz Örneklem T Testi sonucu incelendiğinde, katılımcıların TCRTÖ ve ESPÖ ölçeklerinin tamamından ve alt boyutlarından aldıkları öntest puanlarının deney ve kontrol gruplarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$). Başka bir ifadeyle ölçeklerin tamamından ve alt boyutlarından alınan öntest puanları deney ve kontrol gruplarında benzerlik göstermektedir. Dolayısıyla incelenen özellikler bakımından deney ve kontrol gruplarının deneysel işlem öncesinde benzer özellikler taşıdığı söylenebilir.

Tablo 28. TCRTÖ ve ESPÖ Ölçekleri ve Alt Boyutlarına Ait Ön Test Puanlarının Deney ve Kontrol Gruplarına Göre Farklılığının İncelenmesine İlişkin T Testi Sonuçları

T testi	Grup	N	Ortalama	df	t	p
Geleneksel	Kontrol	16	16,69	30	-0,44	0,66
	Deney	16	17,50			
Eşitlikçi	Kontrol	16	32,25	30	0,00	1,00
	Deney	16	32,25			
Ebeveynlik rolleri	Kontrol	16	17,44	30	0,25	0,81
	Deney	16	15,56			
TCRTÖ	Kontrol	16	62,38	30	-0,26	0,79
	Deney	16	63,00			
Geleneksel rol ve sorumluluk paylaşımı	Kontrol	16	25,94	30	-0,51	0,61
	Deney	16	26,81			
Eşitlikçi rol ve sorumluluk paylaşımı	Kontrol	16	15,69	30	0,63	0,54
	Deney	16	15,00			
Aşırı rol ve sorumluluk üstlenme	Kontrol	16	9,19	30	-0,21	0,83
	Deney	16	9,44			
ESPÖ	Kontrol	16	50,81	30	-0,13	0,90
	Deney	16	51,25			

Araştırma kapsamında, deney ve kontrol gruplarında yer alan kadın katılımcıların TCRTÖ ve ESPÖ ölçeklerinin tamamından ve alt boyutlarından aldıkları öntest puanlarının farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla uygulanan İlişkisiz Örneklem T Testi sonucu Tablo 29’da yer almaktadır.

Tablo 29’da yer alan İlişkisiz Örneklem T Testi incelendiğinde, kadın katılımcıların TCRTÖ ve ESPÖ ölçeklerinin tamamından ve alt boyutlarından aldıkları öntest puanlarının deney ve kontrol gruplarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$). Başka bir ifadeyle deney ve kontrol gruplarında yer alan kadın katılımcıların ölçeklerin tamamından ve alt boyutlarından aldıkları öntest puanları benzerlik göstermektedir. Bu nedenle incelenen özellikler bakımından deney ve kontrol gruplarında yer alan kadın katılımcıların deneysel işlem öncesinde benzer özellikler taşıdığı söylenebilir.

Tablo 29. TCRTÖ ve ESPÖ Ölçekleri ve Alt Boyutlarına Ait Ön Test Puanlarının Deney ve Kontrol Gruplarında Yer Alan Kadınlara Göre Farklılığının İncelenmesine İlişkin T Testi Sonuçları

T testi	Grup	N	Ortalama	Df	t	p
Geleneksel	Kontrol	8	17,13	14	0,66	0,52
	Deney	8	15,63			
Eşitlikçi	Kontrol	8	33,13	14	0,11	0,91
	Deney	8	33,00			
Ebeveynlik rolleri	Kontrol	8	12,88	14	0,38	0,71
	Deney	8	12,38			
TCRTÖ	Kontrol	8	63,13	14	0,68	0,51
	Deney	8	61,00			
Geleneksel rol ve sorumluluk paylaşımı	Kontrol	8	23,63	14	-0,63	0,54
	Deney	8	25,25			
Eşitlikçi rol ve sorumluluk paylaşımı	Kontrol	8	14,75	14	0,33	0,75
	Deney	8	14,25			
Aşırı rol ve sorumluluk üstlenme	Kontrol	8	7,25	14	0,69	0,51
	Deney	8	6,38			
ESPÖ	Kontrol	8	45,63	14	-0,06	0,96
	Deney	8	45,88			

Araştırma kapsamında, deney ve kontrol gruplarında yer alan erkek katılımcıların TCRTÖ ve ESPÖ ölçeklerinin tamamından ve alt boyutlarından aldıkları öntest puanlarının farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla uygulanan İlişkisiz Örneklem T Testi sonucu Tablo 30’da yer almaktadır.

Tablo 30’da yer alan İlişkisiz Örneklem T Testi sonucu incelendiğinde, erkek katılımcıların TCRTÖ ve ESPÖ ölçeklerinin tamamından ve alt boyutlarından aldıkları öntest puanlarının deney ve kontrol gruplarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$). Bu sonuca göre deney ve kontrol gruplarında yer alan erkek katılımcıların ölçeklerin tamamından ve alt boyutlarından benzer şekilde öntest puanları aldıkları söylenebilir. Dolayısıyla incelenen özellikler bakımından deney ve kontrol gruplarında yer alan erkek katılımcıların deneysel işlem öncesinde benzer özellikler taşıdığı sonucuna varılmıştır.

Tablo 30. TCRTÖ ve ESPÖ Ölçekleri ve Alt Boyutlarına Ait Ön Test Puanlarının Deney ve Kontrol Gruplarında Yer Alan Erkeklerle Göre Farklılığının İncelenmesine İlişkin T Testi Sonuçları

T testi	Grup	N	Ortalama	Df	t	p
Geleneksel	Kontrol	8	16,25	14	-1,10	0,29
	Deney	8	19,38			
Eşitlikçi	Kontrol	8	31,38	14	-0,10	0,92
	Deney	8	31,50			
Ebeveynlik rolleri	Kontrol	8	14,00	14	-0,19	0,85
	Deney	8	14,13			
TCRTÖ	Kontrol	8	61,63	14	-0,94	0,36
	Deney	8	65,00			
Geleneksel rol ve sorumluluk paylaşımı	Kontrol	8	28,25	14	-0,07	0,95
	Deney	8	28,38			
Eşitlikçi rol ve sorumluluk paylaşımı	Kontrol	8	16,63	14	0,56	0,59
	Deney	8	15,75			
Aşırı rol ve sorumluluk üstlenme	Kontrol	8	11,13	14	-1,80	0,09
	Deney	8	12,50			
ESPÖ	Kontrol	8	56,00	14	-0,20	0,84
	Deney	8	56,63			

4.2.2. Deneyisel İşlemin Etkililiğine İlişkin Bulgular

4.2.2.1. Deneyisel İşlemin “0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği” (TCRTÖ) ve Alt Boyutlarına Etkisine (2. ve 3. Alt Problemlere) İlişkin Bulgular

4.2.2.1.1. “Geleneksel” Alt Boyutuna İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında uygulanan Aile Yaşantısı Eğitim Programı’nın “Geleneksel” alt boyut puanları üzerindeki etkisini incelemek amacıyla uygulanan karışık ölçümler için ANOVA sonuçları Tablo 31’de yer almaktadır.

Tablo 31’de cinsiyet ayırt etmeksizin katılımcıların hepsinin geleneksel alt boyutuna ait puanları üzerinde uygulanan deneyisel işlemin etkililiğinin incelenmesi amacıyla yapılan analizler dikkate alındığında, farklı işlem gruplarında (Deney-Kontrol) tekrarlı ölçüm (öntest-sontest) faktörlerinin, katılımcıların geleneksel tutum puanları üzerindeki grup*ölçüm ortak etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır

($F_{\text{grup} \times \text{ölçüm}(1-30)}=6,56$; $p=0,02<0,05$). Bu bulgu, uygulanan deneysel işlemin etkili olduğunu, Aile Yaşantısı Eğitim Programı'nı uygulamanın ve herhangi bir etkinlik uygulamamanın, katılımcıların geleneksel tutum puanlarını arttırmada farklı etkilere sahip olduğunu göstermiştir. Geleneksel tutum puanlarına ait ortalama puanlardaki değişim dikkate alındığında ($\text{Deney}_{\text{sontest-öntest}}=4,81 > \text{Kontrol}_{\text{sontest-öntest}}=-0,5$), deney grubunda yer alan ebeveynlerin geleneksel tutum puanlarındaki kazancının kontrol grubundaki katılımcılara göre daha yüksek bir artışa sahip olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir ifade ile bu bulgu Aile Yaşantısı Eğitim Programı'nın, katılımcıların geleneksel tutum puanlarını arttırmada olumlu yönde etkiye sahip olduğu söylenebilir.

Uygulanan deneysel işlemin kadınların geleneksel tutumları üzerindeki etkililiğinin incelenmesi amacıyla yapılan analizler dikkate alındığında, farklı işlem gruplarında (deney-kontrol) tekrarlı ölçüm (öntest-sontest) faktörlerinin, kadın katılımcıların geleneksel tutum puanları üzerindeki ortak etkilerinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır ($p>0,05$). Elde edilen bu bulgu, uygulanan deneysel işlemin etkili olmadığını, Aile Yaşantısı Eğitim Programı'nı uygulamanın ve herhangi bir etkinlik uygulamamanın, kadın katılımcıların geleneksel tutum puanlarını arttırmada farklı etki oluşturmadığını göstermiştir. Diğer bir ifade ile Aile Yaşantısı Eğitim Programı'nın, kadın katılımcılarının geleneksel tutum puanları üzerinde herhangi bir etkiye sahip olmadığı belirlenmiştir.

Tablo 31'de erkek katılımcıların hepsinin geleneksel alt boyutuna ait puanları üzerinde uygulanan deneysel işlemin etkililiğinin incelenmesi amacıyla yapılan analizler dikkate alındığında; farklı işlem gruplarında (Deney-Kontrol) tekrarlı ölçüm (öntest-sontest) faktörlerinin, erkeklerin geleneksel tutum puanları üzerindeki grup*ölçüm ortak etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($F_{\text{grup} \times \text{ölçüm}(1-14)}=5,18$; $p=0,02<0,05$). Bu bulgu, uygulanan deneysel işlemin etkili olduğunu, Aile Yaşantısı Eğitim Programı'nı uygulamanın ve herhangi bir etkinlik uygulamamanın, erkek katılımcıların geleneksel tutum puanlarını arttırmada farklı etkilere sahip olduğunu göstermiştir. Geleneksel tutum puanlarına ait ortalama puanlardaki değişim dikkate alındığında ($\text{Deney}_{\text{sontest-öntest}}=5,62 > \text{Kontrol}_{\text{sontest-öntest}}=-0,12$), deney grubu erkek katılımcılarının geleneksel tutum puanlarındaki kazancının kontrol grubundaki erkek katılımcılara göre daha yüksek bir artışa sahip olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir ifade

ile bu bulgu Aile Yaşantısı Eğitim Programı'nın erkek katılımcılarının geleneksel tutuma ilişkin puanlarını artırmada olumlu yönde etkiye sahip olduğu söylenebilir.

Tablo 31. Deney ve Kontrol Gruplarının “Geleneksel” Alt Boyutuna Ait Ön Test ve Son Testlerine İlişkin ANOVA Analizi Sonuçları

Katılımcı	Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F	p
Hepsi	Gruplararası					
	Grup (Deney -Kontrol)	192,52	1,00	192,52	4,15	0,05
	Hata	1391,09	30,00	46,37		
	Gruplariçi					
	Ölçüm (Öntest-Sontest)	74,39	1,00	74,39	6,56	0,02*
	Grup*Ölçüm	112,89	1,00	112,89	9,95	0,00
Kadın	Hata	340,22	30,00	11,34		
	Gruplararası					
	Grup (Deney -Kontrol)	7,03	1,00	7,03	0,14	0,72
	Hata	715,69	14,00	51,12		
	Gruplariçi					
	Ölçüm (Öntest-Sontest)	19,53	1,00	19,53	1,60	0,23
Erkek	Grup*Ölçüm	47,53	1,00	47,53	3,90	0,07
	Hata	170,44	14,00	12,17		
	Gruplararası					
	Grup (Deney -Kontrol)	288,00	1,00	288,00	7,95	0,01
	Hata	506,88	14,00	36,21		
	Gruplariçi					
Erkek	Ölçüm (Öntest-Sontest)	60,50	1,00	60,50	5,18	0,04*
	Grup*Ölçüm	66,13	1,00	66,13	5,67	0,03
	Hata	163,38	14,00	11,67		

4.2.2.1.2. “Eşitlikçi” Alt Boyutuna İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında uygulanan Aile Yaşantısı Eğitim Programı'nın “Eşitlikçi” alt boyut puanları üzerindeki etkisini incelemek amacıyla uygulanan karışık ölçümler için ANOVA sonuçları Tablo 32’de yer almaktadır.

Tablo 32’de cinsiyet ayırt etmeksizin katılımcıların hepsinin eşitlikçi alt boyuta ait puanları üzerinde uygulanan deneysel işlemin etkililiğinin incelenmesi amacıyla yapılan analizler dikkate alındığında, farklı işlem gruplarında (Deney-Kontrol) tekrarlı ölçüm (öntest-sontest) faktörlerinin, katılımcıların eşitlikçi tutum puanları üzerindeki grup*ölçüm ortak etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır

($F_{\text{grup} \times \text{ölçüm}(1-30)}=11,20$; $p=0,00<0,05$). Bu bulgu, uygulanan deneysel işlemin etkili olduğunu, Aile Yaşantısı Eğitim Programı'nı uygulamanın ve herhangi bir etkinlik uygulamamanın, katılımcıların eşitlikçi tutum puanlarını arttırmada farklı etkilere sahip olduğunu göstermiştir. Eşitlikçi tutum puanlarına ait ortalama puanlardaki değişim dikkate alındığında ($\text{Deney}_{\text{sontest-öntest}}=2,19 > \text{Kontrol}_{\text{sontest-öntest}}= -0,81$), deney grubu katılımcılarının eşitlikçi tutum puanlarındaki kazancının kontrol grubundaki katılımcılara göre daha yüksek bir artışa sahip olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir ifade ile bu bulgu Aile Yaşantısı Eğitim Programı'nın katılımcıların eşitlikçi tutum puanlarını arttırmada olumlu yönde etkiye sahip olduğu söylenebilir.

Uygulanan deneysel işlemin kadınların eşitlikçi tutum puanları üzerindeki etkililiğinin incelenmesi amacıyla yapılan analizlere göre, farklı işlem gruplarında (deney-kontrol) tekrarlı ölçüm (öntest-sontest) faktörlerinin, kadın katılımcıların eşitlikçi rol puanları üzerindeki ortak etkilerinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır ($p>0,05$). Elde edilen bu bulgu, uygulanan deneysel işlemin etkili olmadığını, Aile Yaşantısı Eğitim Programı'nı uygulamanın ve herhangi bir etkinlik uygulamamanın, kadın katılımcıların eşitlikçi tutum puanlarını arttırmada farklı etki oluşturmadığını göstermiştir. Diğer bir ifade ile verilen eğitim programının kadın katılımcıların eşitlikçi tutum puanları üzerinde herhangi bir etkiye sahip olmadığı söylenebilir.

Tablo 32'de erkek katılımcıların hepsinin eşitlikçi alt boyutuna ait puanları üzerinde uygulanan deneysel işlemin etkililiğinin incelenmesi amacıyla yapılan analizler dikkate alındığında, farklı işlem gruplarında (Deney-Kontrol) tekrarlı ölçüm (öntest-sontest) faktörlerinin, katılımcıların eşitlikçi rollere ilişkin puanları üzerindeki grup*ölçüm ortak etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($F_{\text{grup} \times \text{ölçüm}(1-14)}=13,08$; $p=0,00<0,05$). Bu bulgu, uygulanan deneysel işlemin etkili olduğunu, Aile Yaşantısı Eğitim Programı'nı uygulamanın ve herhangi bir etkinlik uygulamamanın, erkek katılımcıların eşitlikçi tutum puanlarını arttırmada farklı etkilere sahip olduğunu göstermiştir. Eşitlikçi tutum puanlarına ait ortalama puanlardaki değişim dikkate alındığında ($\text{Deney}_{\text{sontest-öntest}}=3,25 > \text{Kontrol}_{\text{sontest-öntest}}= -1,87$), deney grubu erkek katılımcılarının eşitlikçi tutum puanlarındaki kazancının kontrol grubundaki erkek katılımcılara göre daha yüksek bir artışa sahip olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir ifade

ile bu bulgu Aile Yaşantısı Eğitim Programı'nın erkek katılımcıların eşitlikçi tutum puanlarını artırmada olumlu yönde etkiye sahip olduğu söylenebilir.

Tablo 32. Deney ve Kontrol Gruplarının “Eşitlikçi” Alt Boyutuna Ait Ön Test ve Son Testlerine İlişkin ANOVA Analizi Sonuçları

Katılımcı	Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F	p
Hepsi	Gruplararası					
	Grup (Deney -Kontrol)	36,00	1,00	36,00	4,55	0,04
	Hata	237,44	30,00	7,91		
	Gruplariçi					
	Ölçüm (Öntest-Sontest)	7,56	1,00	7,56	2,35	0,14
	Grup*Ölçüm	36,00	1,00	36,00	11,20	0,00*
Kadın	Hata	96,44	30,00	3,21		
	Gruplararası					
	Grup (Deney -Kontrol)	1,13	1,00	1,13	0,24	0,63
	Hata	64,38	14,00	4,60		
	Gruplariçi					
	Ölçüm (Öntest-Sontest)	3,12	1,00	3,12	1,63	0,22
Erkek	Grup*Ölçüm	2,00	1,00	2,00	1,04	0,32
	Hata	26,88	14,00	1,92		
	Gruplararası					
	Grup (Deney -Kontrol)	55,13	1,00	55,13	6,78	0,02
	Hata	113,75	14,00	8,13		
	Gruplariçi					
	Ölçüm (Öntest-Sontest)	4,50	1,00	4,50	1,18	0,30
	Grup*Ölçüm	50,00	1,00	50,00	13,08	0,00*
	Hata	53,50	14,00	3,82		

4.2.2.1.3. “Ebeveynlik Roller” Alt Boyutuna İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında uygulanan Aile Yaşantısı Eğitim Programı'nın “Ebeveynlik Roller” alt boyutu puanları üzerindeki etkisini incelemek amacıyla uygulanan karışık ölçümler için ANOVA sonuçları Tablo 33'te yer almaktadır.

Tablo 33'te uygulanan deneysel işlemin cinsiyet ayırt etmeksizin tüm katılımcıların, kadın katılımcıların ve erkek katılımcıların ebeveynlik rolleri puanları üzerindeki etkililiğinin incelenmesi amacıyla yapılan analizler incelendiğinde, farklı işlem gruplarında (deney-kontrol) tekrarlı ölçüm (öntest-sontest) faktörlerinin, ele alınan tüm gruplarda ebeveynlik rolleri puanları üzerindeki ortak etkilerinin istatistiksel olarak

anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır ($p>0,05$). Elde edilen bu bulgu, uygulanan deneysel işlemin etkili olmadığını, uygulamanın ve herhangi bir etkinlik uygulamamanın, cinsiyet ayırt etmeksizin katılımcıların, kadın katılımcıların ve erkek katılımcıların ebeveynlik rolleri puanlarını arttırmada farklı etki oluşturmadığını göstermiştir. Diğer bir ifade ile Aile Yaşantısı Eğitim Programı'nın katılımcıların ebeveynlik rolleri puanları üzerinde herhangi bir etkiye sahip olmadığı söylenebilir.

Tablo 33. Deney ve Kontrol Gruplarının “Ebeveynlik Roller” Alt Boyutuna Ait Ön Test ve Son Testlerine İlişkin ANOVA Analizi Sonuçları

Katılımcı	Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F	p
Hepsi	Gruplararası					
	Grup (Deney -Kontrol)	0,02	1,00	0,02	0,00	0,97
	Hata	248,84	30,00	8,29		
	Gruplarıçi					
	Ölçüm (Öntest-Sontest)	0,14	1,00	0,14	0,21	0,65
	Grup*Ölçüm	0,39	1,00	0,39	0,59	0,45
Kadın	Hata	19,97	30,00	0,67		
	Gruplararası					
	Grup (Deney -Kontrol)	3,78	1,00	3,78	0,31	0,59
	Hata	170,44	14,00	12,17		
	Gruplarıçi					
	Ölçüm (Öntest-Sontest)	0,03	1,00	0,03	0,04	0,85
Erkek	Grup*Ölçüm	0,28	1,00	0,28	0,35	0,56
	Hata	11,19	14,00	0,80		
	Gruplararası					
	Grup (Deney -Kontrol)	3,13	1,00	3,13	1,10	0,31
	Hata	39,88	14,00	2,85		
	Gruplarıçi					
Erkek	Ölçüm (Öntest-Sontest)	0,13	1,00	0,13	0,25	0,62
	Grup*Ölçüm	2,00	1,00	2,00	4,07	0,06
	Hata	6,88	14,00	0,49		

4.2.2.1.4. “0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği”ne İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında uygulanan Aile Yaşantısı Eğitim Programı'nın TCRTÖ puanları üzerindeki etkisini incelemek amacıyla uygulanan karışık ölçümler için ANOVA sonuçları Tablo 34'te yer almaktadır.

Tablo 34’te cinsiyet ayırt etmeksizin katılımcıların hepsinin TCRTÖ puanları üzerinde uygulanan deneysel işlemin etkililiğinin incelenmesi amacıyla yapılan analizler dikkate alındığında, farklı işlem gruplarında (Deney-Kontrol) tekrarlı ölçüm (öntest-sontest) faktörlerinin, katılımcıların TCRTÖ puanları üzerindeki grup*ölçüm ortak etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($F_{\text{grup*ölçüm}(1-30)}=16,61$; $p=0,00<0,05$). Bu bulgu, uygulanan deneysel işlemin etkili olduğunu, uygulamanın ve herhangi bir etkinlik uygulamamanın, katılımcıların TCRTÖ puanlarını arttırmada farklı etkilere sahip olduğunu göstermiştir. TCRTÖ puanlarına ait ortalama puanlardaki değişim dikkate alındığında ($\text{Deney}_{\text{sontest-öntest}}=7,06 > \text{Kontrol}_{\text{sontest-öntest}}= -1,57$), deney grubu katılımcılarının TCRTÖ puanlarındaki kazancının kontrol grubundaki katılımcılara göre daha yüksek bir artışa sahip olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir ifade ile bu bulgu Aile Yaşantısı Eğitim Programı’nın katılımcıların TCRTÖ puanlarını arttırmada olumlu yönde etkiye sahip olduğu söylenebilir.

Uygulanan deneysel işlemin kadınların TCRTÖ puanları üzerindeki etkililiğinin incelenmesi amacıyla yapılan analizler incelendiğinde, farklı işlem gruplarında (deney-kontrol) tekrarlı ölçüm (öntest-sontest) faktörlerinin, kadın katılımcıların TCRTÖ puanları üzerindeki ortak etkilerinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır ($p>0,05$). Elde edilen bu bulgu, uygulanan deneysel işlemin etkili olmadığını, Aile Yaşantısı Eğitim Programı’nı uygulamanın ve herhangi bir etkinlik uygulamamanın, kadın katılımcıların TCRTÖ puanlarını arttırmada farklı etki oluşturmadığını göstermiştir. Diğer bir ifade ile Aile Yaşantısı Eğitim Programı’nın, kadın katılımcılarının TCRTÖ puanları üzerinde herhangi bir etkiye sahip olmadığı söylenebilir.

Tablo 34’te erkek katılımcıların hepsinin TCRTÖ puanları üzerinde uygulanan deneysel işlemin etkililiğinin incelenmesi amacıyla yapılan analizler dikkate alındığında, farklı işlem gruplarında (Deney-Kontrol) tekrarlı ölçüm (öntest-sontest) faktörlerinin, erkek katılımcıların TCRTÖ puanları üzerindeki grup*ölçüm ortak etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($F_{\text{grup*ölçüm}(1-14)}=17,75$; $p=0,00<0,05$). Bu bulgu, uygulanan deneysel işlemin etkili olduğunu, Aile Yaşantısı Eğitim Programı’nı uygulamanın ve herhangi bir etkinlik uygulamamanın, erkek katılımcıların TCRTÖ puanlarını arttırmada farklı etkilere sahip olduğunu göstermiştir. TCRTÖ puanlarına ait

ortalama puanlardaki değişim dikkate alındığında ($\text{Deney}_{\text{son test}-\text{ö test}}=9,25 > \text{Kontrol}_{\text{son test}-\text{ö test}}=-2,5$), deney grubu erkek katılımcılarının TCRTÖ puanlarındaki kazancının kontrol grubundaki erkek katılımcılara göre daha yüksek bir artışa sahip olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir ifade ile bu bulgu, Aile Yaşantısı Eğitim Programı'nın erkek katılımcıların TCRTÖ puanlarını artırmada olumlu yönde etkiye sahip olduğu söylenebilir.

Tablo 34. Deney ve Kontrol Gruplarının TCRTÖ'ye Ait Ön Test ve Son Testlerine İlişkin ANOVA Analizi Sonuçları

Katılımcı	Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F	p
Hepsi	Gruplararası					
	Grup (Deney -Kontrol)	390,06	1,00	390,06	5,33	0,03
	Hata	2195,69	30,00	73,19		
	Grupları içi					
	Ölçüm (Öntest-Sontest)	121,00	1,00	121,00	6,75	0,01
	Grup*Ölçüm	297,56	1,00	297,56	16,61	0,00*
	Hata	537,44	30,00	17,91		
Kadın	Gruplararası					
	Grup (Deney -Kontrol)	3,13	1,00	3,13	0,04	0,84
	Hata	975,38	14,00	69,67		
	Grupları içi					
	Ölçüm (Öntest-Sontest)	36,12	1,00	36,12	1,84	0,20
	Grup*Ölçüm	60,50	1,00	60,50	3,09	0,10
	Hata	274,38	14,00	19,60		
Erkek	Gruplararası					
	Grup (Deney -Kontrol)	684,50	1,00	684,50	11,06	0,01
	Hata	866,50	14,00	61,89		
	Grupları içi					
	Ölçüm (Öntest-Sontest)	91,12	1,00	91,12	5,86	0,03
	Grup*Ölçüm	276,13	1,00	276,13	17,75	0,00*
	Hata	217,75	14,00	15,55		

4.2.2.2. Deneysel İşlemin “0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Ev İçi Rol ve Sorumluluk Paylaşımı Ölçeğı” (ESPÖ) ve Alt Boyutlarına Etkisine (4. ve 5. Alt Problemlere) İlişkin Bulgular

4.2.2.2.1. “Geleneksel Rol ve Sorumluluk Paylaşımı” Alt Boyutuna İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında uygulanan Aile Yaşantısı Eğitim Programı’nın “Geleneksel Rol ve Sorumluluk Paylaşımı” alt boyutu puanları üzerindeki etkisini incelemek amacıyla uygulanan karışık ölçümler için ANOVA sonuçları Tablo 35’te yer almaktadır.

Uygulanan deneysel işlemin cinsiyet ayırt etmeksizin tüm katılımcıların ve kadın katılımcıların geleneksel rol ve sorumluluk puanları üzerindeki etkililiğinin incelenmesi amacıyla yapılan analizlere göre, farklı işlem gruplarında (deney-kontrol) tekrarlı ölçüm (ön test-son test) faktörlerinin, ele alınan tüm gruplarda geleneksel rol ve sorumluluk puanları üzerindeki ortak etkilerinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır ($p>0,05$). Elde edilen bu bulgu, uygulanan deneysel işlemin etkili olmadığını, Aile Yaşantısı Eğitim Programı’nı uygulamanın ve herhangi bir etkinlik uygulamamanın, tüm katılımcıların ve kadın katılımcıların geleneksel rol ve sorumluluk puanlarını arttırmada farklı etki oluşturmadağı göstermiştir. Diğer bir ifade ile Aile Yaşantısı Eğitim Programı’nın katılımcıların ve kadın katılımcıların geleneksel rol ve sorumluluk puanları üzerinde herhangi bir etkiye sahip olmadığı söylenebilir.

Tablo 35’te erkek katılımcıların geleneksel rol ve sorumluluk paylaşımı alt boyutuna ait puanları üzerinde uygulanan deneysel işlemin etkililiğinin incelenmesi amacıyla yapılan analizler dikkate alındığında, farklı işlem gruplarında (Deney-Kontrol) tekrarlı ölçüm (öntest-sontest) faktörlerinin, erkek katılımcıların geleneksel rol ve sorumluluk paylaşımı puanları üzerindeki grup*ölçüm ortak etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($F_{\text{grup*ölçüm}(1-14)}=8,61$; $p=0,01<0,05$). Bu bulgu, uygulanan deneysel işlemin etkili olduğunu, Aile Yaşantısı Eğitim Programı’nı uygulamanın ve herhangi bir etkinlik uygulamamanın, erkek katılımcıların geleneksel rol ve sorumluluk paylaşımı puanlarını arttırmada farklı etkilere sahip olduğunu göstermiştir. Geleneksel rol ve sorumluluk paylaşımı puanlarına ait ortalama puanlardaki değişim dikkate

alındığında ($\text{Deney}_{\text{sontest-öntest}}=3,5 > \text{Kontrol}_{\text{sontest-öntest}}= -0,75$), deney grubu erkek katılımcılarının geleneksel rol ve sorumluluk paylaşımı puanlarındaki kazancının kontrol grubundaki erkek katılımcılara göre daha yüksek bir artışa sahip olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir ifade ile bu bulgu Aile Yaşantısı Eğitim Programı'nın erkek katılımcıların geleneksel rol ve sorumluluk paylaşımı puanlarını artırmada olumlu yönde etkiye sahip olduğu söylenebilir.

Tablo 35. Deney ve Kontrol Gruplarının “Geleneksel Rol ve Sorumluluk Paylaşımı”

Alt Boyutuna Ait Ön Test ve Son Testlerine İlişkin ANOVA Analizi Sonuçları

Katılımcı	Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F	p
Hepsi	Gruplararası					
	Grup (Deney -Kontrol)	50,77	1,00	50,77	1,06	0,31
	Hata	1439,97	30,00	48,00		
	Gruplariçi					
	Ölçüm (Öntest-Sontest)	3,52	1,00	3,52	0,73	0,40
	Grup*Ölçüm	13,14	1,00	13,14	2,74	0,11
Kadın	Hata	143,84	30,00	4,79		
	Gruplararası					
	Grup (Deney -Kontrol)	13,78	1,00	13,78	0,24	0,63
	Hata	807,19	14,00	57,66		
	Gruplariçi					
	Ölçüm (Öntest-Sontest)	1,53	1,00	1,53	0,44	0,52
Erkek	Grup*Ölçüm	0,78	1,00	0,78	0,23	0,64
	Hata	48,19	14,00	3,44		
	Gruplararası					
	Grup (Deney -Kontrol)	40,50	1,00	40,50	2,15	0,16
	Hata	263,50	14,00	18,82		
	Gruplariçi					
Erkek	Ölçüm (Öntest-Sontest)	15,13	1,00	15,13	3,60	0,08
	Grup*Ölçüm	36,13	1,00	36,13	8,61	0,01*
	Hata	58,75	14,00	4,20		

4.2.2.2.2. “Eşitlikçi Rol ve Sorumluluk Paylaşımı” Alt Boyutuna İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında uygulanan Aile Yaşantısı Eğitim Programı'nın “Eşitlikçi Rol ve Sorumluluk Paylaşımı” alt boyut puanları üzerindeki etkisini incelemek amacıyla uygulanan karışık ölçümler için ANOVA sonuçları Tablo 36’da yer almaktadır.

Tablo 36’da uygulanan deneysel işlemin cinsiyet ayırt etmeksizin tüm katılımcıların, kadın katılımcıların eşitlikçi rol ve sorumluluk paylaşımı puanları üzerindeki etkililiğinin incelenmesi amacıyla yapılan analizler incelendiğinde, farklı işlem gruplarında (deney-kontrol) tekrarlı ölçüm (öntest-sontest) faktörlerinin, ele alınan tüm gruplarda eşitlikçi rol ve sorumluluk puanları üzerindeki ortak etkilerinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır ($p>0,05$). Elde edilen bu bulgu, uygulanan deneysel işlemin etkili olmadığını, Aile Yaşantısı Eğitim Programı’nı uygulamanın ve herhangi bir etkinlik uygulamamanın, tüm katılımcıların ve kadın katılımcıların eşitlikçi rol ve sorumluluk puanlarını arttırmada farklı etki oluşturmadığını göstermiştir. Diğer bir ifade ile Aile Yaşantısı Eğitim Programı’nın katılımcıların ve kadın katılımcıların geleneksel rol ve sorumluluk puanları üzerinde herhangi bir etkiye sahip olmadığı söylenebilir.

Tablo 36 incelendiğinde, erkek katılımcıların eşitlikçi rol ve sorumluluk paylaşımı alt boyutuna ait puanları üzerinde uygulanan deneysel işlemin etkililiğinin incelenmesi amacıyla yapılan analizler dikkate alındığında; farklı işlem gruplarında (Deney-Kontrol) tekrarlı ölçüm (öntest-sontest) faktörlerinin, erkek katılımcıların eşitlikçi rol ve sorumluluk paylaşımı puanları üzerindeki grup*ölçüm ortak etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($F_{\text{grup*ölçüm}(1-14)}=13,78$; $p=0,04<0,05$). Bu bulgu, uygulanan deneysel işlemin etkili olduğunu, Aile Yaşantısı Eğitim Programı’nı uygulamanın ve herhangi bir etkinlik uygulamamanın, erkek katılımcıların eşitlikçi rol ve sorumluluk paylaşımı puanlarını arttırmada farklı etkilere sahip olduğunu göstermiştir. Eşitlikçi rol ve sorumluluk paylaşımı puanlarına ait ortalama puanlardaki değişim dikkate alındığında ($\text{Deney}_{\text{sontest-öntest}}=3,5> \text{Kontrol}_{\text{sontest-öntest}}= -0,75$), deney grubu erkek katılımcılarının eşitlikçi rol ve sorumluluk paylaşımı puanlarındaki kazancının kontrol grubundaki erkek katılımcılara göre daha yüksek bir artışa sahip olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir ifade ile bu bulgu Aile Yaşantısı Eğitim Programı’nın erkek katılımcıların eşitlikçi rol ve sorumluluk paylaşımı puanlarını arttırmada olumlu yönde etkiye sahip olduğu söylenebilir.

Tablo 36. Deney ve Kontrol Gruplarının “Eşitlikçi Rol ve Sorumluluk Paylaşımı” Alt Boyutuna Ait Ön Test ve Son Testlerine İlişkin ANOVA Analizi Sonuçları

Katılımcı	Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F	p
Hepsi	Gruplararası					
	Grup (Deney –Kontrol)	0,02	1,00	0,02	0,00	0,97
	Hata	456,72	30,00	15,22		
	Gruplarıçi					
	Ölçüm (Öntest-Sontest)	4,52	1,00	4,52	1,79	0,19
	Grup*Ölçüm	8,27	1,00	8,27	3,27	0,08
Kadın	Hata	75,72	30,00	2,52		
	Gruplararası					
	Grup (Deney –Kontrol)	1,13	1,00	1,13	0,07	0,79
	Hata	217,38	14,00	15,53		
	Gruplarıçi					
	Ölçüm (Öntest-Sontest)	0,50	1,00	0,50	0,25	0,63
Erkek	Grup*Ölçüm	0,13	1,00	0,13	0,06	0,81
	Hata	28,38	14,00	2,03		
	Gruplararası					
	Grup (Deney –Kontrol)	1,53	1,00	1,53	0,12	0,73
	Hata	174,69	14,00	12,48		
	Gruplarıçi					
Erkek	Ölçüm (Öntest-Sontest)	5,28	1,00	5,28	1,83	0,20
	Grup*Ölçüm	13,78	1,00	13,78	4,77	0,04*
	Hata	40,44	14,00	2,89		

4.2.2.2.3. “Aşırı Rol ve Sorumluluk Paylaşımı” Alt Boyutuna İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında uygulanan Aile Yaşantısı Eğitim Programı’nın “Aşırı Rol ve Sorumluluk Paylaşımı” alt boyut puanları üzerindeki etkisini incelemek amacıyla uygulanan karışık ölçümler için ANOVA sonuçları Tablo 37’de yer almaktadır.

Tablo 37’de cinsiyet ayırt etmeksizin katılımcıların hepsinin aşırı rol ve sorumluluk paylaşımı alt boyutuna ait puanlar üzerinde uygulanan deneysel işlemin etkililiğinin incelenmesi amacıyla yapılan analizler dikkate alındığında; farklı işlem gruplarında (Deney-Kontrol) tekrarlı ölçüm (öntest-sontest) faktörlerinin, katılımcıların aşırı rol ve sorumluluk paylaşımı puanları üzerindeki grup*ölçüm ortak etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($F_{\text{grup*ölçüm}(1-30)}=5,86$; $p=0,02<0,05$). Bu bulgu, uygulanan deneysel işlemin etkili olduğunu, Aile Yaşantısı Eğitim Programı’nı uygulamanın ve herhangi bir etkinlik uygulamamanın, katılımcıların aşırı rol ve

sorumluluk paylaşımı puanlarını arttırmada farklı etkilere sahip olduğunu göstermiştir. Aşırı rol ve sorumluluk paylaşımı puanlarına ait ortalama puanlardaki değişim dikkate alındığında ($\text{Deney}_{\text{sontest}-\text{öntest}}=1 > \text{Kontrol}_{\text{sontest}-\text{öntest}}=-0,56$), deney grubu katılımcılarının aşırı rol ve sorumluluk paylaşımı puanlarındaki kazancının kontrol grubundaki katılımcılara göre daha yüksek bir artışa sahip olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir ifade ile bu bulgu Aile Yaşantısı Eğitim Programı'nın cinsiyet ayırt etmeksizin katılımcıların aşırı rol ve sorumluluk paylaşımı puanlarını arttırmada olumlu yönde etkiye sahip olduğu söylenebilir.

Uygulanan deneysel işlemin kadın katılımcıların ve erkek katılımcıların aşırı rol ve sorumluluk paylaşımı puanları üzerindeki etkililiğinin incelenmesi amacıyla yapılan analizlere göre, farklı işlem gruplarında (deney-kontrol) tekrarlı ölçüm (öntest-sontest) faktörlerinin, ele alınan tüm gruplarda aşırı rol ve sorumluluk paylaşımı puanları üzerindeki ortak etkilerinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır ($p>0,05$). Elde edilen bu bulgu, uygulanan deneysel işlemin etkili olmadığını, Aile Yaşantısı Eğitim Programı'nı uygulamanın ve herhangi bir etkinlik uygulamamanın, kadın ve erkek katılımcıların aşırı rol ve sorumluluk paylaşımı puanlarını arttırmada farklı etki oluşturmadığını göstermiştir. Diğer bir ifade ile Aile Yaşantısı Eğitim Programı'nın kadın ve erkek katılımcıların aşırı rol ve sorumluluk paylaşımı puanları üzerinde herhangi bir etkiye sahip olmadığı söylenebilir.

Tablo 37. Deney ve Kontrol Gruplarının “Aşırı Rol ve Sorumluluk Paylaşımı” Alt Boyutuna Ait Ön Test ve Son Testlerine İlişkin ANOVA Analizi Sonuçları

Katılımcı	Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F	p
Hepsi	Gruplararası					
	Grup (Deney -Kontrol)	17,02	1,00	17,02	0,84	0,37
	Hata	606,09	30,00	20,20		
	Gruplarıçi					
	Ölçüm (Öntest-Sontest)	0,77	1,00	0,77	0,46	0,50
	Grup*Ölçüm	9,77	1,00	9,77	5,86	0,02*
Kadın	Hata	49,97	30,00	1,67		
	Gruplararası					
	Grup (Deney -Kontrol)	0,00	1,00	0,00	0,00	1,00
	Hata	161,00	14,00	11,50		
	Gruplarıçi					
	Ölçüm (Öntest-Sontest)	1,12	1,00	1,12	0,80	0,39
Erkek	Grup*Ölçüm	6,13	1,00	6,13	4,34	0,06
	Hata	19,75	14,00	1,41		
	Gruplararası					
	Grup (Deney -Kontrol)	34,03	1,00	34,03	9,04	0,01
	Hata	52,69	14,00	3,76		
	Gruplarıçi					
	Ölçüm (Öntest-Sontest)	0,03	1,00	0,03	0,01	0,91
	Grup*Ölçüm	3,78	1,00	3,78	1,78	0,20
	Hata	29,69	14,00	2,12		

4.2.2.2.4. “0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Ev İçi Rol ve Sorumluluk Paylaşımı Ölçeği”ne İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında uygulanan Aile Yaşantısı Eğitim Programı’nın ESPÖ puanları üzerindeki etkisini incelemek amacıyla uygulanan karışık ölçümler için ANOVA sonuçları Tablo 38’de yer almaktadır.

Tablo 38’de cinsiyet ayırt etmeksizin katılımcıların ESPÖ puanları üzerinde uygulanan deneysel işlemin etkililiğinin incelenmesi amacıyla yapılan analizler dikkate alındığında; farklı işlem gruplarında (Deney-Kontrol) tekrarlı ölçüm (öntest-sontest) faktörlerinin, katılımcıların ESPÖ puanları üzerindeki grup*ölçüm ortak etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($F_{\text{grup*ölçüm}(1-30)}=8,99$; $p=0,01<0,05$). Bu bulgu, uygulanan deneysel işlemin etkili olduğunu, Aile Yaşantısı Eğitim Programı’nın uygulamanın ve herhangi bir etkinlik uygulamamanın,

katılımcıların ESPÖ puanlarını arttırmada farklı etkilere sahip olduğunu göstermiştir. ESPÖ puanlarına ait ortalama puanlardaki değişim dikkate alındığında ($\text{Deney}_{\text{sontest}-\text{öntest}}=3,63 > \text{Kontrol}_{\text{sontest}-\text{öntest}}=-1,18$), Deney grubu katılımcılarının ESPÖ puanlarındaki kazancının kontrol grubundaki katılımcılara göre daha yüksek bir artışa sahip olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir ifade ile bu bulgu Aile Yaşantısı Eğitim Programı'nın, katılımcıların ESPÖ puanlarını arttırmada olumlu yönde etkiye sahip olduğu söylenebilir.

Uygulanan deneysel işlemin kadınların ESPÖ puanları üzerindeki etkililiğinin incelenmesi amacıyla yapılan analizlere göre, farklı işlem gruplarında (deney-kontrol) tekrarlı ölçüm (öntest-sontest) faktörlerinin, kadın katılımcıların ESPÖ puanları üzerindeki ortak etkilerinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır ($p>0,05$). Elde edilen bu bulgu, uygulanan deneysel işlemin etkili olmadığını, Aile Yaşantısı Eğitim Programı'nın uygulamanın ve herhangi bir etkinlik uygulamamanın, kadın katılımcıların ESPÖ puanlarını arttırmada farklı etki oluşturmadığını göstermiştir. Diğer bir ifade ile Aile Yaşantısı Eğitim Programı'nın, kadın katılımcılarının ESPÖ puanları üzerinde herhangi bir etkiye sahip olmadığı söylenebilir.

Ancak erkekler için farklı bir durum söz konusudur. Tablo 38 incelendiğinde, erkek katılımcıların ESPÖ puanları üzerinde uygulanan deneysel işlemin etkililiğinin incelenmesi amacıyla yapılan analizler dikkate alındığında, farklı işlem gruplarında (Deney-Kontrol) tekrarlı ölçüm (öntest-sontest) faktörlerinin, erkek katılımcıların ESPÖ puanları üzerindeki grup*ölçüm ortak etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($F_{\text{grup*ölçüm}(1-14)}=13,02$; $p=0,00<0,05$). Bu bulgu, uygulanan deneysel işlemin etkili olduğunu, Aile Yaşantısı Eğitim Programı'nın uygulamanın ve herhangi bir etkinlik uygulamamanın, erkek katılımcıların ESPÖ puanlarını arttırmada farklı etkilere sahip olduğunu göstermiştir. ESPÖ puanlarına ait ortalama puanlardaki değişim dikkate alındığında ($\text{Deney}_{\text{sontest}-\text{öntest}}=6,37 > \text{Kontrol}_{\text{sontest}-\text{öntest}}=-1,87$), deney grubu erkek katılımcılarının ESPÖ puanlarındaki kazancının kontrol grubundaki erkek katılımcılara göre daha yüksek bir artışa sahip olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir ifade ile bu bulgu Aile Yaşantısı Eğitim Programı'nın, erkek katılımcıların ESPÖ puanlarını arttırmada olumlu yönde etkiye sahip olduğu söylenebilir.

Tablo 38. Deney ve Kontrol Gruplarının ESPÖ'ye Ait Ön Test ve Son Testlerine İlişkin ANOVA Analizi Sonuçları

Katılımcı	Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F	p
Hepsi	Gruplararası					
	Grup (Deney -Kontrol)	129,39	1,00	129,39	0,74	0,40
	Hata	5263,84	30,00	175,46		
	Gruplariçi					
	Ölçüm (Öntest-Sontest)	23,77	1,00	23,77	2,31	0,14
	Grup*Ölçüm	92,64	1,00	92,64	8,99	0,01*
	Hata	309,09	30,00	10,30		
Kadın	Gruplararası					
	Grup (Deney –Kontrol)	7,03	1,00	7,03	0,04	0,84
	Hata	2332,69	14,00	166,62		
	Gruplariçi					
	Ölçüm (Öntest-Sontest)	0,28	1,00	0,28	0,04	0,84
	Grup*Ölçüm	3,78	1,00	3,78	0,54	0,48
	Hata	98,44	14,00	7,03		
Erkek	Gruplararası					
	Grup (Deney –Kontrol)	180,50	1,00	180,50	3,50	0,08
	Hata	722,38	14,00	51,60		
	Gruplariçi					
	Ölçüm (Öntest-Sontest)	40,50	1,00	40,50	3,87	0,07
	Grup*Ölçüm	136,13	1,00	136,13	13,02	0,00*
	Hata	146,38	14,00	10,46		

Araştırma kapsamında uygulanan Aile Yaşantısı Eğitim Programı'nın TRCTÖ ve ESPÖ ölçeklerine ve alt boyutları açısından deney grubuna ve deney grubunda yer alan ebeveynlerin cinsiyetine göre etkisinin özeti Tablo 39'da yer almaktadır.

Tablo 39'a göre, çalışma kapsamında hazırlanan *0-6 Yaş Çocuğu Olan Ailelerin Toplumsal Cinsiyet Temelli Sorunlarının Çözümüne İlişkin Aile Yaşantısı Eğitim Programı*'nın deney grubunda yer alan ebeveynlerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarına ve ev içi sorumluluk paylaşımlarına etkisinin olduğu belirlenmiştir. Ayrıca verilen eğitimin deney grubunda yer alan erkeklerin geleneksel tutumları ile geleneksel rol ve sorumluluk paylaşımı üzerine olumlu etkisinin olduğu görülmektedir.

Tablo 39. Deneysel İşlemin TRCTÖ ve ESPÖ Ölçekleri ile Alt Boyutları Açısından Deney Grubuna ve Deney Grubunda Yer Alan Ebeveynlerin Cinsiyetine Göre Etkisinin Özet Tablosu

Ölçek ve Alt Boyutları	Kadın	Erkek	Deney Grubu
TRCTÖ	-	x	X
Geleneksel	-	x	X
Eşitlikçi	-	x	X
Ebeyevnlik Roller	-	-	-
ESPÖ	-	x	X
Geleneksel Rol ve Sorumluluk	-	x	-
Eşitlikçi Rol ve Sorumluluk	-	x	-
Aşırı Rol ve Sorumluluk Üstlenme	-	-	X

4.2.3. Deney Grubunda Yer Alan Ebeveynlerin Aile Yaşantısı Eğitimini Değerlendirmelerine ve Kontrol Grubunda Yer Alan Ebeveynlerin Aile Yaşantısı Eğitimine Duyulan İhtiyaca Yönelik Görüşlerine (6. Alt Probleme) İlişkin Bulgular

4.2.3.1. Deney Grubunda Yer Alan Ebeveynlerin Aile Yaşantısı Eğitimini Değerlendirmelerine İlişkin Bulgular

Çalışmada deney grubunda yer alan ebeveynlerin eğitimi değerlendirmeleri açısından son testte çeşitli sorulara yer verilmiştir. Katılımcılar tarafından verilen cevapların dağılımı Tablo 40 ile Tablo 41’de verilmiştir.

Deney grubunda yer alan ebeveynlerin aile yaşantısı eğitimine katılımlarına ilişkin görüşlerinin dağılımı incelendiğinde; katılımcıların %87.5’i (eşit oranlarla) eğitim programının ve grup oturumlarının beklentilerini karşıladığını, tamamı ise (%100) bu gruba katılmaktan memnuniyet duyduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte eğitim programından elde ettikleri kazancı 1-10 arası değerlendiren katılımcıların ortalaması $7,62 \pm 1.25$ olarak bulunmuştur (Tablo 40).

Son olarak “Çocuk sahibi olmadan önce, ev içi faaliyetler ve çocuk bakımı konularında yaşadığınız sorunların çözümüne ilişkin beceri kazanmanızda bu veya buna benzer bir eğitim programı katkı sağlar mı?” sorusuna katılımcıların tamamı (%100) “evet” yanıtını vererek katkı sağlayacağını belirtmiştir (Tablo 40).

Tablo 40. Deney Grubunda Yer Alan Ebeveynlerin Aile Yaşantısı Eğitimine Katılımlarına İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

Eğitime katılımlarına ilişkin genel ifadeler	Evet		Kısmen		Hayır		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	N	%
Eğitim programının beklentileri karşılama durumu	14	87.5	2	12.5	0	0	16	100
Grup oturumlarının beklentileri karşılama durumu	14	87.5	2	12.5	0	0	16	100
Bu gruba katılmaktan duyulan memnuniyet	16	100	0	0	0	0	16	100
Çocuk sahibi olmadan önce, bu veya buna benzer bir eğitim programı almanın katkı sağlayacağına ilişkin düşünce	16	100	0	0	0	0	16	100
Eğitim programından elde edilen kazanç ortalaması	Min-max: 5-10 Ort: 7.62±1.25							

Tablo 41’e göre katılımcıların aldıkları aile yaşantısı eğitimine ilişkin içerik, kullanılan yöntem ve teknikler, gün saat süre ve eğitimci açısından memnuniyet durumu incelendiğinde; ebeveynlerin (n=16) %56.3’ü eğitim programının içeriğinden, %75’i eğitimin özelliklerinden (konu anlatımı vb.), %62.5’i eğitimde kullanılan materyallerden (sunum, kısa film vb.), %56.3’ü eğitimin günü ve saatinden, %62.5’i eğitimin süresinden ve %56.3’ü uzaktan eğitimle yürütülmesinden “oldukça memnun” olduklarını belirtmişlerdir.

Ebeveynlerin Aile Yaşantısı Eğitim Programı modüllerinin ve içeriklerinin yararlılık durumuna ilişkin görüşlerinin dağılımı incelendiğinde; katılımcıların %50’si Modül- 1 (Tanışalım ve Kavramları Tanıyalım), %68.8’i Modül-2: Kadınların Çoklu Rollerine İle Aile İçi Rol ve Sorumluluk Dağılımı, %81.3’ü Modül -3: Değişen Baba Rolü ve %75.0’i Modül- 4: Sağlıklı ve Güçlü Aile için “çok yararlı” olduğunu ifade etmişlerdir (Tablo 41).

Aile Yaşantısı Eğitim Programı'nın ebeveynlerin kendisine olan katkısına ilişkin görüşlerinin dağılımı incelendiğinde, katılımcıların yarısı (%50) çeşitli konularda bilgi düzeyini artırmasına ilişkin “katkı sağladığını”, %37,5'i ise “çok katkı sağladığını” belirtmiştir. Çeşitli konularda farkındalık kazanmaya ilişkin katılımcıların yarısı (%50) “çok katkı sağladığını”; diğer yarısı ise “katkı sağladığını” ifade etmiştir. Konularla ilgili tutum değişikliği yaratmaya ilişkin katılımcıların %43.8'i “katkı sağladığını”, %37.5'i “kararsız” olduğunu belirtirken; konularla ilgili davranış değişikliği yaratmayla ilgili olarak katılımcıların yarısı (%50) “katkı sağladığını”, %37,5'i “kararsız” olduğunu belirtmektedir. Aile yaşantısı eğitimi programının, kendi ailesindeki rol ve sorumluluk dağılımının farkına varmasını sağlamaya ilişkin ebeveynlerin yarısı (%50) “katkı sağladığını”, %37,5'i ise “kararsız” olduğunu belirtmiştir (Tablo 41).

Tablo 41. Deney Grubunda Yer Alan Ebeveynlerin Eğitim Programına İlişkin Memnuniyet Durumu, İşlenen Konuların Yararlılık Durumu ve Kendisine Olan Katkısına İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

Eğitim programına ilişkin memnuniyet durumu	Oldukça Memnunum		Memnunum		Kararsızım		Memnun değilim		Hiç memnun değilim		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	N	%
Eğitim programının içeriği	9	56.3	7	43.8	0	0	0	0	0	0	16	100
Eğitimci (konu anlatımı vb.)	12	75.0	4	25.0	0	0	0	0	0	0	16	100
Eğitimde kullanılan materyaller (sunum vb.)	10	62.5	5	31.3	1	6.3	0	0	0	0	16	100
Eğitimin günü, saati,	9	56.3	5	31.3	2	12.5	0	0	0	0	16	100
Eğitimin süresi	10	62.5	4	25.0	2	12.5	0	0	0	0	16	100
Öğretim yöntemi (online eğitim oluşu)	9	56.3	5	31.3	1	6.3	1	6.3	0	0	16	100
İşlenen konuların yararlılık durumu	Çok yararlı		Yararlı		Kararsızım		Yararlı Değil		Hiç yararlı değil		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Modül- 1: Tanışalım ve Kavramları Tanıyalım	8	50.0	7	43.8	1	6.3	0	0	0	0	16	100
Modül-2: Kadınların Çoklu Rollerİ İle Aile İçi Rol ve Sorumluluk Dağılımı	11	68.8	5	31.3	0	0	0	0	0	0	16	100
Modül -3: Değişen Baba Rolü	13	81.3	3	18.8	0	0	0	0	0	0	16	100
Modül- 4: Sağlıklı ve Güçlü Aile	12	75.0	4	25.0	0	0	0	0	0	0	16	100
Eğitim programının ebeveynlere olan katkısı	Çok katkı sağladı		Katkı sağladı		Kararsızım		Katkı sağlamadı		Hiç katkı sağlamadı		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Çeşitli konularda bilgi düzeyini artırma	6	37.5	8	50.0	2	12.5	0	0	0	0	16	100
Çeşitli konularda farkındalık kazandırma	8	50.0	8	50.0	0	0	0	0	0	0	16	100
Konularla ilgili tutum değişikliği	3	18.8	7	43.8	6	37.5	0	0	0	0	16	100
Konularla ilgili davranış değişikliği	2	12.5	8	50.0	6	37.5	0	0	0	0	16	100
Kendi ailemdeki rol ve sorumluluk dağılımının farkına varma	6	37.5	8	50.0	2	12.5	0	0	0	0	16	100

Ayrıca deney grubunda yer alan ebeveynlere “Bunlar dışında eğitimle ilgili olarak söylemek istedikleriniz var mı?” şeklinde açık uçlu bir soru sorulmuştur. Verilen cevaplar doğrudan aktarılmıştır. Katılımcı anneler K1, K2; babalar ise E1, E2 şeklinde kodlanmıştır.

“Eğitim çok güzel ve bilmediğim çok şey öğrendim. Aile içi iletişimin öneminin değerli olduğunu. Bu eğitimin bütün anne ve babalara verilmesi görüşündeyim. Eğitimcimiz gayet açık bir şekilde sunum ve anlatımını yaptı ve severek, istekli dinledim teşekkür ederim.” (DG, K1).

“Öncelikle bu eğitime katılmadan önce kendimi bir kutuda sıkışmış hissediyordum. Çalışırken çocuğuma ve evime yetişemediğimi vb yönlerden yetersiz hissediyordum. Bu eğitim benim farklı düşünmeme sebep oldu. Bakış açım değişti. Eşim ile iletişime geçtiğim dil bile aslında pek olumlu değilmiş onu öğrendim. Hocama emeklerinden dolayı çok teşekkür ederim. İyi ki böyle bir çalışma yapmış. Başarılarının devamı diliyorum. Başka eğitimler de buluşmak dileğiyle.” (DG, K2).

“Bu tarz eğitimlerin yaygınlaştırılması gerektiğini düşünüyorum. Özellikle çocuk sahibi olmak ile birlikte değişen evlilik, ikili ilişki süreçleri hakkında insanların daha bilinçli olması gerektiğini, bunun sağlıklı ebeveynlik için çok önemli olduğunu düşünüyorum.” (DG, K3).

“Faydalı bir eğitim programıydı. Kendi kültür ve değerlerim çerçevesinde baktığımda bildiklerim vardı tabi çünkü çocuklarımla beraber ilgi alanım oldu çocuk, iletişim ve aile, eşler arası iletişim vs. ancak bu derslerle birlikte öz eleştiri yapıp kendimi eksilerimi artılarımı daha iyi fark etme şansım oldu. Hocamızın anlatımı ve biz geri dönüş yaparken ki eleştirisiz, yorumsuz, yargısız, dinlemesi; samimiyeti, içtenliği, saygısıyla güzel bir eğitim programı oldu benim için. Kendisine tekrar teşekkürler.” (DG, K4).

“Bu eğitim ve ayrıca buna ek yenidoğan bakımı, çocuk bakımı, ergen -aile ilişki yönetimi gibi eğitimler zorunlu hale gelip çiftlere evlilik süreciyle birlikte verilmeye başlanmalı bence. Hep konuştuğumuz gibi toplumun kalanına nazaran şanslı aileler sayıyorum bu eğitime katılanları. Birçok açıdan bilgili ve farkındalığı yüksek bireylerle bu eğitim tamamlandı ama bence bu eğitim kesinlikle toplumun geri kalan kısmıyla yapılmalıydı. O zaman sonuçlar çok daha farklı olurdu bence. Eğitimin bana çok bir faydası olmadı. Çünkü zaten bu bilinçte bir aileyiz biz. Yine de emeğinize sağlık. Umarım çok daha fazla aileye dokunma şansınız olur.” (DG, K5).

“Birgül hanım her ne kadar kadın olsanız da tarafsız olarak eğitimi yapmaya çalıştığınız için teşekkür ederiz. Kendi açımdan eksik olduğum konularda bilinçlenmemi sağladı. Ben çok şey yaptığımı düşünürken, aslında eşimin yine de benden daha fazlasını yaptığını görmemi ve buna rağmen takdir etmediğimi anlamamı sağladı. Deney grubuna katılmadaki amaç da bu değil midir? Kendi öz eleştirimizi yapabilmek. Ben kıssadan hissemi aldım ödevime çalışacağım. Teşekkürler.” (DG, E1).

“Tüm hayatımızda ki problemler gibi aile içindeki problemler de İslam Dinini tam manasıyla bilmediğimizden kaynaklanıyor. Oysaki İslam Dinini bize öğreten hayatına tatbik eden efendimiz Hz. Muhammed (s.a.s)’in hayatı incelendiğinde ve onun ailesiyle ilgili faaliyetleri kendi yaşamımıza uygulandığında daha mutlu ailelerin oluşabileceğini düşünmekle beraber eğitimlerin içeriğinde bu hususların yer alması, geleneksel toplum bilincinin aslında toplumumuzda bilindiğinden farklı olduğu bilincini uyandıracak olup, bu

nedenle aile içi faaliyetlere ve geleceğimiz olan çocukları yetiştirmede babaların katılımını en üst düzeye çıkaracağı kanaatindeyim.” (DG, E2).

“Güzel ve verimli bir çalışma oldu. Eğitim saatleri mecburen mesai sonrası saatlerde olduğundan 1-1,5 saati aşması halinde katılımcıda isteksizlik yaratabilirdi. Süre konusunu genelinde iyi ayarladığınızı düşünüyorum.” (DG, E3).

4.2.3.2. Kontrol Grubunda Yer Alan Ebeveynlerin Aile Yaşantısı Eğitimine Duyulan İhtiyaca Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular

Kontrol grubunda yer alan ebeveynlere son testte bu veya buna benzer bir eğitim programına ilişkin düşüncelerini belirlemeye yönelik sorular sorulmuştur.

“0-6 yaş çocuğu olan anne babalara ev içi faaliyetler ve çocuk bakımına katılımına ilişkin rol ve sorumluluk dağılımı ve buna ilişkin yaşanan sorunların çözümüne yönelik eğitim verilmeli midir?” şeklinde soru yöneltmiş olup, katılımcıların %87.5’i “evet” yanıtı vermişlerdir. “Size böyle bir eğitim ücretsiz verilse, katılmak ister misiniz?” sorusuna ise katılımcıların %87.5’i “evet” diyerek katılmak istediklerini belirtmişlerdir (Tablo 42).

Tablo 42. Kontrol Grubunda Yer Alan Ebeveynlerin Aile Yaşantısı Eğitimlerine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

Sorular	Evet		Hayır		Toplam	
	n	%	n	%	N	%
0-6 yaş çocuğu olan anne babalara ev içi faaliyetler ve çocuk bakımına katılıma ilişkin rol ve sorumluluk dağılımı ve buna ilişkin yaşanan sorunların çözümüne yönelik eğitim verilmeli midir?	14	87.5	2	12.5	16	100
Size böyle bir eğitim ücretsiz verilse, katılmak ister misiniz?	14	87.5	2	12.5	16	100

0-6 yaş çocuğu olan anne babalara ev içi faaliyetler ve çocuk bakımına katılıma ilişkin rol ve sorumluluk dağılımı ve buna ilişkin yaşanan sorunların çözümüne yönelik eğitim verilmesi gerektiğini belirten (n=14) anne babalara hangi konularda eğitim verilmesi

gerektiği sorulmuş, birden fazla seçenek işaretlemelerine izin verilmiştir. Verilen konular arasında katılımcılar en fazla (%92.9) eşit oranlar ile “kadınların çoklu rolleri ve sorunları” ve “değişen babalık rolü” konularında eğitimin verilmesini düşünmektedir. Bunu sırasıyla “aile içi iletişim” (%85.7), “eşler arası ilişki” (%78.6), “toplumsal cinsiyet rolleri ve tutumlar” (%50), “aile kaynaklarının kullanımı ve yönetimi” (%50), “aile yaşam döngüsü ve özellikleri” (%35.7) konularını bildirenler izlemektedir (Tablo 43).

Kontrol grubunda yer alan ebeveynlere neden bu konularda eğitim verilmesi gerektiğini düşündükleri sorulmuş, birden fazla seçenek işaretlemelerine izin verilmiştir. Katılımcılar sırasıyla “bilgi düzeyini artırma” (%78.6), “farkındalık kazanma” (%71.4), “tutum değişikliği” (%64.3), “davranış değişikliği” (%57.1) yaratma amacıyla bu tarz eğitimlerin verilmesi gerektiğini düşünmektedir (Tablo 43).

Tablo 43. Ebeveynlerin (n=14) Eğitim Verilmesinin Gerekli Olduğunu Düşündükleri Konulara ve Eğitim Verilme Gerekliliğine İlişkin Düşüncelerinin Dağılımı*

Eğitim verilmesi gerekli olduğu düşünülen konular	f	%
Kadınların çoklu rolleri ve sorunları	13	92.9
Değişen babalık rolü	13	92.9
Aile içi iletişim	12	85.7
Eşler arası ilişki	11	78.6
Aile kaynaklarının kullanımı ve yönetimi	7	50.0
Toplumsal cinsiyet rolleri ve tutumlar	7	50.0
Aile yaşam döngüsü ve özellikleri	5	35.7
Neden eğitim verilmesi gerektiğine ilişkin düşünceler		
Çeşitli konularda bilgi düzeyini artırma	11	78.6
Çeşitli konularda farkındalık kazanma	10	71.4
Konularla ilgili tutum değişikliği	9	64.3
Konularla ilgili davranış değişikliği	8	57.1

*Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

5. BÖLÜM

TARTIŞMA

5.1. ÇALIŞMANIN BETİMSSEL BOYUTUNA İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI

0-6 yaş çocuğu olan ailelerin özellikleri ve toplumsal cinsiyet temelli yaşadıkları sorunların belirlenmesi ve çözüme yönelik eğitim programının hazırlanması amacıyla yapılan bu çalışmada, kadınlar (%63.2), toplam aylık geliri 7500-10.000 TL olanlar (%24.5), lisans mezunları (%43.9), çalışanlar (%77.3) ve yaşamının çoğunluğunu büyük şehirde geçirenler (%50.1) önde gelmektedir.

Çalışmaya katılan ebeveynlerin yaş ortalaması 32.77 ± 4.14 , evlilik yılı ortalaması 6.80 ± 2.61 ve eşi ile yaş farkı ortalaması 3.00 ± 2.61 olarak bulunmuştur. Aile yaşam döngüsünün genişleme döneminde yer alan küçük çocuklu ve okul öncesi yaşta çocuğu olan aileler alt evrelerinin genel özellikleri düşünüldüğünde; çalışmaya katılan bireylerin bu dönemin özelliklerini taşıdığı söylenebilir.

Araştırmaya katılan ebeveynlerin %45.8'inin eşinin lisans mezunu olduğu, %85.9'unun eşinin çalıştığı belirlenmiştir. Şu an çalışmadığını belirten kadın katılımcılara ve eşinin çalışmadığını belirten erkek katılımcılara doğumdan önce çalışma durumları sorulmuş, %17.2'sinin (n=72) doğumdan önce çalıştığı sonucuna varılmıştır. Çocuğun bakımıyla annenin ilgilenmek isteyişi, çocuğa bakacak kimsenin olmayışı, diğer nedenler (sağlık durumu, eşinin işi nedeniyle) ve çocuğu kreşe bırakmak istememe işten ayrılma nedenleri arasında yer almaktadır. Benzer şekilde Stone ve Lovejoy (2004) tam zamanlı profesyonel işini çocuk yetiştirmek için bırakan 43 kadınla yaptıkları görüşmede, katılımcılar iş ve aile hayatı arasında sıkışıp kaldıklarını ve ailelerini tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Ekonomik nedenlerden dolayı çalışmak zorunda olmayan kadınlar, aile düzenlerini etkileyen herhangi bir neden ya da doğum, çocuk bakımı gibi konular nedeniyle işlerinden ayrılmakta ya da geçici süre ile işine ara verdiği bilinmektedir (Razon, 2018, s.143). Wepfer vd.'nin (2015) İsviçre'deki kadın ve erkeklerin aile yaşam

döngüsü boyunca iş yaşamı ve özel alandaki öznel deneyimlerini belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada; kadınların başlangıç döngüsünde tüm zamanlı çalıştığı, çocuk sahibi olduktan sonraki diğer döngülerde ise çoğunluğunun yarı zamanlı bir işte çalıştığı belirlenmiştir. Danone (2015) tarafından yapılan “Çalışan Annelerin İlk 1000 Günü” adlı araştırmada annelerin, uygun şartlar olması durumunda (ekonomik vb.) 0-2 yaş dönemindeki çocuklarına kendilerinin bakmak istedikleri belirtilmiştir. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması’nda (2018) Türkiye’de 15-49 yaş arasında olan evli kadınların %32,1’inin çalışma yaşamında olduğu belirtilmektedir. Evli kadınların çalışmama nedenleri arasında ev kadını olma (%29), çocuk bakma (%31) ilk sıradaki nedenleri oluşturmaktadır (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü [HÜNEE], 2018). 2013’te yapılan Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması’nda da evlilik (%25) ve çocuk bakımı (%14) çalışmama nedenleri arasında ilk sıradadır (HÜNEE, 2013). 0-5 yaş arası çocuğu olan kadınlarla yapılan “Türkiye’de Erken Çocukluk Bakımı ve Okul Öncesi Eğitime Katılım” araştırmasında, bireylerin %77’si çalışmadığını belirtmekte ve çalışmayan annelerin %42,5’i çalışmamalarının temel nedeni olarak küçük çocuklarının olmasını göstermektedir Çocuk bakımı, kadınların çalışma konusundaki tercihlerinde en önemli belirleyici nedenlerden birini oluşturmakta ve çocuk sahibi olduktan sonra kadınlar genelde hiç geri dönmeyecek şekilde iş gücünden ayrılmaktadır (Eğitim Reform Girişimi [ERG] ve Anne Çocuk Eğitim Vakfı [AÇEV], 2017).

Katılımcılar arasında eşi ile flört/aşk ilişkisi ile tanışıp evlendiklerini belirtenler (%58.9), annesi (%57,5) ve babası (%37.2) ilkokul mezunu olanlar, bir çocuğu olanlar (%64.7), çocuğu/çocukları 3-6 yaş arasında olanlar (%73.0), planlı gebelikle çocuk sahibi olduğunu belirtenler (%78,3) ilk sırada gelmektedir. Ebeveyn olmak, eşlerin gebeliğe karar vermeleri ile başlar ve hayat boyu devam eder (Özcan vd., 2018). Erken yaşta baba olmak çoğunlukla planlı olmayan bir gebelik sonucunda ortaya çıkarken, ileriki yaşlarda baba olmak genellikle planlı gebelikler sonucu yaşanmaktadır. Ebeveynliğin planlı olması, babanın ebeveynliğe ilişkin olumlu tutum benimsemesini ve çocuk bakımına katılımını destekleyici bir faktördür (Cabrera vd., 2000).

Ebeveynlere çocuk bakımı ve eğitimi konusunda herhangi bir kurs/eğitim alma durumları sorulmuştur. Katılımcıların yalnızca %12.6’sının ilgili konuda kurs/eğitim aldıkları belirlenmiştir. Eğitim aldığını belirtenler (n=53) içerisinde okul öncesi/çocuk

gelişimi bölümü önlisans/lisans mezunu olduğunu ve konu ile ilgili hastanelerde verilen eğitime katıldıklarını belirtenler önde gelmektedir. Katılımcılar arasında bebek bakımı ve eğitimi konularında eğitim alanlar, gebe okuluna katılanlar, konu ile ilgili kitaplar okuyarak kendini geliştirenler, emzirme ve öz bakım konulu eğitim alanlar, MEB onaylı aile eğitimi alanlar, YouTube videoları sayesinde kendini geliştirenler, lise düzeyinde çocuk gelişimi ve eğitimi mezunu olanlar, doktor olanlar ve Halk Eğitimi Merkezinde verilen aile eğitime katıldığını belirtenler bulunmaktadır. Çalışmaya katılan bireyler arasında çocuk bakımı ve eğitimi konusunda herhangi bir kurs/eğitim alma oranının epey düşük olduğu görülmektedir. Eğitim aldığını belirtenlerin ise aldıkları eğitimlerin gerçekten de çocuk bakımı ve eğitimi konularındaki yeterliliği düşündürücüdür (okul öncesi/çocuk gelişimi bölümü lise/önlisans/lisans mezunlarının aldıkları eğitim hariç). Gebelik sürecinden başlayarak anne babaya hem çocuk bakımı ve eğitimi hem de çocuk sahibi olmayla aile yapılarında, ilişkilerinde, rol ve sorumluluklarında meydana gelecek değişimi ele alan eğitim programları oluşturulmalı ve her iki ebeveyn de bu ve benzeri eğitimlere dâhil edilmelidir. Kırağ ve Çakır'ın (2019) 0-6 yaş çocuğa sahip olan 188 babanın babalık algısını ve ilişkili faktörleri belirlemeye yönelik yaptıkları çalışmada, katılımcıların yarıdan biraz fazlasının (%57.4) babalığa ilişkin rol ve sorumluluklarına yönelik herhangi bir eğitim almadığı bulunmuştur. Özellikle babalara yönelik yapılan çalışmalar incelendiğinde, babaların ebeveynlik becerileri, iletişim, başa çıkma ve problem çözme gibi konularda verilen eğitimlere katılımlarının babaların ebeveynlik uygulamalarına katılım oranlarını artırdığı belirlenmiştir (Lundahl vd., 2007; Rienks vd., 2011). Bunun yanı sıra çocukların gelişimi (akademik beceriler, olumlu davranış sergileme vb.) (Braver vd., 2005; Fagan & Iglesias, 1999; Lundahl vd., 2007) ve eşle olan ilişkiler (Rienks vd., 2011) açısından da olumlu etkilerinin olduğu belirtilmektedir.

Katılımcıların kendilerinin ve eşlerinin ev içi faaliyetlere ve çocuk bakımına haftalık ayırdığı süreler cinsiyet açısından incelendiğinde; kadın katılımcılar kendilerinin bir haftada ev içi faaliyetlere ortalama 14.66 ± 10.92 saat, çocuk bakımına ortalama 38.26 ± 31.84 saat harcadığını belirtmiştir. Eşlerinin ise ev içi faaliyetler için ortalama 4.22 ± 5.19 saat, çocuk bakımına ise ortalama 16.39 ± 18.35 saat ayırdıklarını ifade etmişlerdir. Erkek katılımcıların ise kendilerinin ev içi faaliyetlere ortalama 6.21 ± 6.97

saat, çocuk bakımına ortalama 15.98 ± 16.80 saat ayırdığı görülmekle birlikte; eşlerinin ev içi faaliyetlere ortalama 15.06 ± 14.80 saat, çocuk bakımına ortalama 32.58 ± 28.34 saat harcadığını ifade etmişlerdir.

Hem kadınların hem de erkeklerin kendileri için verdikleri cevaplar birlikte ele alındığında; kadınların ev içi faaliyetlere ve çocuk bakımına haftalık ayırdığı sürelerin erkeklerin ayırdığı sürenin yaklaşık 2 katı olduğu görülmektedir. Esping-Andersen'in (2003) İspanya'da Zaman Kullanım Anketinden yararlanarak yaptığı çalışmasında, kadınların ev işine harcadıkları zamanın erkeklere oranla 3.1 kat daha fazla olduğu belirtilmiştir. Benzer dönemlerde Danimarka'da 1.4 ve ABD'de 2.0 kat olarak bulunmuştur (Esping-Andersen, 2011).

Brannen ve Moss (1991) herhangi bir günde kadınların çocuk bakımına ayırdıkları sürenin erkeklere oranla 1.6 saat daha fazla olduğunu belirtmiştir. İspanya'da ise kadınların çocuklarıyla hafta içi geçirdikleri zaman babalardan 3 kat fazladır (Esping-Andersen, 2011). Genellikle babalar, çocuk bakımı ve yetiştirilmesine ilişkin faaliyetlere annelere oranla daha az zaman harcamaktadır (Özkardeş- Güngörmüş, 2018, s.131). TÜİK tarafından 2021 yılında yapılan Toplumsal Cinsiyet Göstergeleri araştırmasında, katılımcıların hane halkı ve aile bakımına ayırdıkları süreler incelendiğinde; çalışan kadınlar bu faaliyetlere 4 saat 3 dakika ayırırken, çalışmayan kadınlarda bu süre 5 saat 43 dakikaya çıkmaktadır. Çalışan erkekler 43 dakika, çalışmayan erkekler ise 1 saat 12 dakika ayırmaktadır (TÜİK, 2022b, s.148). Yine TÜİK tarafından yapılan 2014-2015 yılı Zaman Kullanım Araştırması'nda, cinsiyete göre ücretsiz ev işleri ve bakıcılık için harcanan zamanın oranı tüm katılımcılar için toplamda %10.8, kadınlarda %17.9, erkeklerde %3.6 olarak belirlenmiştir (TÜİK, 2015).

Baxter vd. (2008) çalışmalarında ilk çocuğun doğumunun kadınların ev işi süresinde dramatik bir artışa yol açtığını ortaya koymuştur. Erkeklerin ev içi çalışma saatlerinin, ebeveynliğe geçiş sürecinde anlamlı olarak değişmediği sonucuna varılmıştır. Özyeşer-Cinel ve Tezel-Şahin (2021) tarafından babaların kendilerinin ve babalarının babalık rollerine bakış açılarının incelendiği çalışmada, babaların sosyoekonomik ve kültürel yapı değişikliği vb. nedenlerle çocuklarıyla daha çok ilgilendikleri ve zaman

geçirdikleri belirlenmiştir. Bununla birlikte; çalışmaya katılan babalar, kendi çocukluk döneminde babalarıyla daha çok zaman geçirmeye yönelik beklenti içinde olduklarını da ifade etmişlerdir.

Kamp-Dush vd.'nin (2018) çalışmasında ebeveynlerin ücretli işlerinde çalışmadığı günleri değerlendirdikleri şekilleri cinsiyet açısından farklılık göstermektedir. Çalışmada kadınların ev içi faaliyetlerle ilgilendikleri, erkeklerin ise daha fazla boş zaman geçirdikleri belirtilmektedir. Ebeveynliğe geçiş döneminde, kadınların bir işle ilgilendiği sırada erkeklerin boş zamana ayırdığı sürenin arttığı, tam tersi bir durumda ise boş zaman süresinin kadınlar için sabit kaldığı, değişmediği belirlenmiştir. Çalışma yaşamından arta kalan günlerde annelerin çocuk bakımına ilişkin ayırdıkları sürenin yaklaşık yarısını ve rutin ev içi faaliyetlere ayırdıkları sürenin ise üçte birinden fazlasını, babaların boş zaman olarak geçirdiği bulunmuştur. Babalardaki durumun aksine anneler ise babaların çocuk bakımını üstlendiği ve rutin ev içi faaliyetlere ayırdığı zamanın yalnızca beşte birinden az süreyi boş zaman olarak geçirdiği sonucuna varılmıştır. Erkeklerin ev içi faaliyetlere ve çocuk bakımına katılımını etkileyen erkeğe ilişkin bireysel faktörler, kadına (eşine) ilişkin bireysel faktörler, çocuğa, aile yapısına ilişkin faktörler, toplumsal, politik faktörler söz konusudur.

Freeman vd.'nin (2008) babaların, çocuklarıyla zaman geçirmelerini engelleyen faktörleri belirlemeye yönelik yürüttükleri çalışmada; zaman ve iş programı, enerji ve kaynakların yetersiz oluşu ve annelerin kapı tutucu olmaları (babaları bu konuda yetersiz görme, annelik alanında güç kaybetmek istememe vb.) ilk sıralarda yer almaktadır.. Ünüvar ve Senemoğlu (2010) babaların, 3-6 yaş grubundaki çocukları ile geçirdikleri zamanın niteliğinin geliştirilmesine ilişkin eğitim programı hazırlamıştır. Çalışmada hazırlanan Baba Eğitim Programını alan babaların ön test ve son test sonuçlarında farklılık bulunmuş, eğitimi alan babaların konu ile ilgili farkındalıkları ve çocuk bakımına katılımları artmıştır. Baba katılımını etkileyen tüm faktörler göz önüne alındığında; erkeğe ilişkin bireysel faktörler ile kadına (eşine) ilişkin bireysel faktörlerin bir kısmı diğer faktörlerle kıyaslandığında bireylerin bilgi bilinç düzeylerinin yükseltilerek ve farkındalık kazandırılarak değişeceği, babaların çocuk bakımına katılımlarının artacağı bunun da aile yaşantısı eğitimleri aracılığıyla sağlanabileceği öngörülmektedir. Bu kapsamda babalara yönelik hazırlanacak eğitim programlarına

çocuklarıyla nitelikli zaman geçirme yöntemleri, ev içi faaliyetlerin yapımı ve çocuk bakımına ilişkin faaliyetlerin yapımı, annelerin olumsuz tutumlarıyla başa çıkma (kapı tutucu tutumu, toplumsal cinsiyete ilişkin geleneksel tutum vb.), ilişki yönetimi, aile içi iletişim ve çatışma gibi konuların dâhil edilerek, babaların ilgisini çekmesi açısından yararlı olabilir.

Çalışmada kadın ve erkek katılımcıların eşleri için haftalık belirttiği sürelerin ise birbirine yakın olduğu görülmektedir. Bu sonuç, eşlerin ilgili faaliyetlere katılım süreleri açısından belirttikleri sürelerin doğru olduğunu düşündürmektedir.

Kadın ve erkek katılımcıların çocuk bakımına ilişkin faaliyetler için haftalık ayırdığı sürelerin, ev içi faaliyetlere ayrılan sürelerden fazla olduğu belirlenmiştir. Ancak kadınların çocuk bakımına haftalık ayırdığı süre, ev içi faaliyetlere ayırdığı sürenin yaklaşık iki buçuk katı fazla iken, erkeklerde bu oran yaklaşık iki katı civarındadır. Evlenme ve çocuk sahibi olmakla hem insansal hem de materyal kaynakların kullanımında ve geliştirilmesinde değişimler yaşandığı bilinmektedir (Gönen & Bayraktar, 1988). 0-6 yaş aralığındaki çocuklar gelişim süreçlerinde (ebeveynlik becerileri, bakım ve eğitim, oyun ve etkinlikler ve destek ve rehberlik) öncelikle ebeveynlerinin insansal kaynaklarını kullanırlar. Bunların başında da zaman gelmektedir. Bianchi vd. (2006) annelerin çocuklarıyla daha fazla vakit geçirebilmek için ev içi faaliyetlere ve iş yaşamına ayırdıkları zamanı azalttıklarını belirlemiştir. Bunun yanı sıra kadınlar ev içi faaliyetleri “çalışma” olarak görürken; erkekler çocuk “boş zamanlarında yapılacak faaliyetler” olarak değerlendirmektedir (Horna & Lupri, 1987). Dolayısıyla erkeklerin, bu konularda kendilerini daha özgür hissettikleri düşünülebilir. MacDermid vd. (1990) ile Sanchez & Thomson (1997) erkeklerin baba olduktan sonra ev içi üretime katılımlarının arttığını ancak bu katkının çoğunlukla çocuk bakımına ilişkin faaliyetlerde olduğunu belirtmişlerdir. Nitekim çalışmadan elde edilen bulgular da (erkeklerin ev içi faaliyetlere ortalama 6.21 ± 6.97 saat, çocuk bakımına ortalama 15.98 ± 16.80 saat ayırması) bu bilgiyi doğrular niteliktedir.

Çalışmaya katılan bireylerin ev içi faaliyetlerinin yapımında eşiyile olan iş bölümüne ilişkin görüşlerine verilen cevaplar birbirine yakın bulunmuştur. İlk sırada “herkes kendi üzerine düşen kadarını yapar” (%34.6) seçeneğini belirtenler önde gelmektedir.

Katılımcılar arasında herkesin kendi üzerine düşen işleri yaptığının belirtilmesi, aile içinde bir iş bölümünün olduğunu göstermektedir. Ancak o iş bölümünün simetrik (eşitlikçi) ya da asimetrik (geleneksel) olup olmadığına ilişkin bir fikir vermemektedir. Yapılacak farklı çalışmalarda eşler arasındaki iş bölümüne ilişkin derinlemesine bilgi edinmeye yönelik nitel sorulara da yer veren karma yöntem kullanan çalışmaların yapılması önem taşımaktadır. Bununla birlikte kendi üzerine düşen sorumluluklardan biraz daha fazlasını ve çok daha fazlasını yaptığını belirtenler katılımcıların yarısından biraz fazlasını (%55.2) oluşturmaktadır. Bu durumun temel nedeni olarak çalışmaya katılan kadın katılımcıların sayısının fazla olması gösterilebilir. Kadınların ev içi rol ve sorumlulukları daha fazla üstlenmeleri toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin geleneksel tutum ve davranışlardan kaynaklandığını açıklamaktadır.

Doğumla birlikte ev içi faaliyetlere katılıma ilişkin kadın ve erkeklerin görüşlerinin incelenmesiyle elde edilen sonuçlar, bize farklı açılardan bilgi vermektedir. Kadın katılımcıların yarıdan biraz fazlasının (%57.7) eşinin ev içi faaliyetlerine katılımının arttığını belirtmesi, çocuğun doğumuyla birlikte babaların ev içi faaliyetlere katılımında bir artış yaşandığını göstermektedir. Eşitlikçi cinsiyet rollerinin benimsenmesi açısından bu sonuç önemlidir ancak; akıllara şu soruyu getirmektedir. Doğum öncesinde hangi ev içi faaliyetine ne kadar katılım sağlıyordu? Bu katılım doğum sonrasında nasıl değişti? Ancak bu sorulara alınan cevaplar sayesinde kadın ve erkek arasındaki iş bölümü eşitlikçi tutum açısından değerlendirilebilir. Bunun yapılabilmesi için de kohort yöntemle (prospektif- ileriye dönük izleme yapan) bir çalışma planlanarak aile başlangıç döneminden itibaren ele alınmalı, kadın ve erkeğin zaman günlüğü tutarak, ayrıca yarı yapılandırılmış görüşmeler, gözlemler vb. aracılığıyla elde edilen veriler ile doğum sonrasında da aynı yolla elde edilen veriler karşılaştırılarak incelenmelidir. Yapılan çalışmalar erkeklerin baba olduktan sonra ev içi üretime katılımlarında artış olduğunu ancak bunun çoğunlukla çocuk bakımına ilişkin faaliyetlerde olduğunu belirtmektedir (MacDermid vd.,1990; Sanchez & Thomson, 1997).

Erkek katılımcıların doğumla birlikte ev içi faaliyetlere katılıma ilişkin verdikleri yanıtlar incelendiğinde; eşlerinin yaklaşık yarısının (%46.1) doğum öncesine göre ev içi faaliyetlere katılımının arttığı sonucuna varılmıştır. Çocuğun doğumuyla birlikte ev içi faaliyetlere yenileri eklenmekte, bebek kıyafetlerinin ve kullandığı araç gereçlerin

temizliği, bakımı vb. ya da mevcut ev içi faaliyetlerden bir kısmının içeriği (bebeğin gelişim özelliklerine göre yemek pişirilmesi vb.) değişmektedir. Verilen yanıtlar bu açıdan da değerlendirildiğinde kadınların iş yüklerinin arttığı düşünülebilir. Çocuk bakımına ilişkin sorumluluklar insansal kaynak kullanımını özellikle zaman ve enerji kullanımını artırmaktadır (Gönen& Bayraktar, 1986). Ebeveynler bu nedenle bu alana zaman yaratmak için uyku saatlerinden, boş zaman faaliyetlerinden ve ev içi faaliyetlerinin yapımına ayrılan zamandan fedakârlık ederek çocuk bakımına aktarmaktadır (Esping-Andersen, 2011). Erkeklerin %22.8'inin eşlerinin doğum öncesine göre ev içi faaliyetlere katılımının azaldığını belirtmesi bu durumu açıklar niteliktedir. Çalışmaya katılan erkeklerin verdikleri yanıtlar temelinde, aile çocuk sahibi olduktan sonra öncelikle babanın ev içi faaliyetleri konusunda sorumluluk paylaşımının artırılması başta olmak üzere; diğer aile üyelerinin, büyük ebeveynlerin, akrabaların vb. aileye destek vermesi kadının ev içindeki iş yükünün azaltılması noktasında önemlidir. Hatta sosyal devlet anlayışıyla geliştirilecek anne-baba dostu, aile dostu politikalarla ailelerin desteklenmesi elzemdir. Sağlıklı ailelerin fiziksel, ruhsal, zihinsel vb. her açıdan sağlıklı, mutlu huzurlu çocuklar yetiştirebilmelerinin sorumluluğu yalnızca ailenin değil, aile ile birlikte toplumun, devletin sorumluluğunda da yer almaktadır. “Bir çocuk büyütmek için bir köy gerekir.” Afrika atasözü bunu en iyi şekilde açıklamaktadır.

Çalışmada ev içi faaliyetleri ve çocuk bakımına katılımlarının bireylerin eşlerine göre değerlendirmeleri istenmiş ve elde edilen veriler cinsiyet açısından ele alınmıştır. Çalışmaya katılan kadınların (n=265) yalnızca %3.1'i eşlerine göre az olduğunu ifade ederken, erkek katılımcıların (n=154) %57.1'i ev içi faaliyetlere ve çocuk bakımına eşine göre katılımının az olduğunu düşünmektedir. “*Babanın eşine kıyasla çocuk bakımına yönelik üstlendiği sorumluluklarının miktarı*” babanın çocuk bakımına görece katkısı olarak tanımlanmaktadır. Bu kavram, babaların üstlendiği çocuk bakımı görevlerinin miktarını eşlerinin üstlendiği görevlerin miktarıyla karşılaştırmayı içerir. Babanın çocuk bakımıyla ilgili rol ve sorumluluğunun sınırlı olduğu, genelde anneden daha az sorumluluk alması durumunu ifade etmektedir. Çocuk bakımına ilişkin faaliyetlerin çoğunun anne tarafından yapıldığı düşünülmektedir. Özellikle çiftlerin ebeveyn bakım süresini azaltmak için alternatif bakım süreçlerine sahip olduğu

durumlarda (bakıcı, büyükebeveyn, kreş imkânı vb.) yalnızca babaların çocuk bakımından görelî paylarına odaklanmak yanıltıcı olabilir. Bu nedenle, mutlak ve görelî çocuk bakımına katılımın bir arada değerlendirilmesiyle babaların çocuk bakımına katılımının optimal sonucuna ulaşılmalıdır (Gracia & Esping-Andersen, 2015). Çalışmada ev içi faaliyetlere ve çocuk bakımına katılımının eşine göre az olmadığını düşünen babaların oranı (%42.9) ise dikkat çekicidir. Döner vd. (2021) tarafından 0-3 yaş aralığında çocuğu olan babaların babalık rol kazanım sürecinin yanı sıra tutum ve davranışlarını inceledikleri çalışmada, babaların babalık rolüne önceden hazırlandıkları, bebeğin fiziksel bakımını üstlenebilecekleri, olumlu bir baba bebek ilişkisi geliştirdikleri ve eşlerine destek oldukları sonucuna varılmıştır.

Çalışmaya katılan bireylerin %85.0'inin genel olarak aile yaşamlarından memnun oldukları belirlenmiştir. Araştırma kapsamında böyle bir sonucun elde edilmesi sevindirici bir durumdur. Çocuğun doğumuyla birlikte, ailede yaşanan ekonomik, fiziksel, sosyal ve psikolojik değişiklikler nedeniyle, evliliği güçlü tutmak önemli hale gelmektedir (Lovejoy, 2004). Yapılan çalışmalarda, ebeveynlik rollerinin üstlenilmesiyle birlikte; eşlerin en çok bireysel ve eşle birlikte geçirilen zamanın nitelik, nicelik ve amacında, boş zaman kullanımı, cinsel yaşamla ilgili sorunlar, evlilik ilişkisinde yaşanan sorunlar, iletişim sorunları, ailenin ekonomik durumu, yorgunluk, kök ailelerle ilişkilerin yeniden düzenlenmesi ebeveynliğe ilişkin rol ve sorumluluklar ve iş bölümü konularında değişimler yaşandığı, uyum sağlanamadığı takdirde çatışma yaşandığı, evlilik ilişkisinin olumsuz etkilendiği evlilik doyumunun azaldığı belirtilmektedir (Ahlborg vd. 2005; Belsky vd., 1983; Cowan & Cowan, 1995; Gottman & Notarius, 2000). Nitekim Bilici'nin (2009) çocuk sahibi olan ve olmayan aile bireylerinin evlilik doyumunu ve problem çözme becerilerini karşılaştırmak amacıyla yaptığı çalışmada, çocuğu olan aile bireylerinin evlilik doyumunun, çocuğu olmayanlara göre düşük olduğu bulunmuştur. Bununla birlikte ev içi ve çocuk bakımına ilişkin faaliyetlerde eşitlikçi tutum benimseyen aileler ile erkeklerin katılımının fazla olduğu ailelerde evlilik uyumları ile evlilik doyumları yüksek bulunmuştur (Akpınar & Kırlioğlu, 2020). Bu tür sorumlulukları eşleriyle birlikte üstlenen ailelerde kadınların evlilik doyumunun daha yüksek (Kıtbilmez, 2018), faaliyetlerin paylaşılmadığı ailelerde ise kadınların daha fazla eş tükenmişliği yaşadığı belirlenmiştir (Dur, 2020). Akgül-Gök

ve İl (2017) ise çalışmasında katılımcıların aile içi rollere ilişkin daha eşitlikçi bir tutum içinde olmalarıyla aile işlevlerinin daha sağlıklı bir eğilim gösterdiğini belirlemiştir.

5.2. ÇALIŞMANIN DENEYSEL BOYUTUNA İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI

5.2.1. Eğitimin Etkililiğine İlişkin Bulguların Tartışılması

Deneysel işlemin etkililiğinin sınındığı çalışmanın deneysel boyutuna ilişkin elde edilen veriler incelendiğinde; çalışma kapsamında hazırlanan *0-6 Yaş Çocuğu Olan Ailelerin Toplumsal Cinsiyet Temelli Sorunlarının Çözümüne İlişkin Aile Yaşantısı Eğitim Programı*’nın deney grubunda yer alan ebeveynlerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarına ve ev içi sorumluluk paylaşımlarına etkisinin olduğu sonucuna varılmıştır. Elde edilen bu sonucun 2. ve 4. alt problemleri desteklediği belirlenmiştir. Aile Yaşantısı Eğitim Programı’nın 0-6 yaş çocuğu olan ebeveynlerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin daha eşitlikçi tutum ve davranış sergilemelerine yönelik olumlu etkisinin, aile içinde yaşadıkları toplumsal cinsiyet temelli sorunların önlenmesine ve çözümüne katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Duncan ve Goddard (2017) aile yaşantısı eğitimi programlarının tasarlanmasında, hedef kitlenin ihtiyaçlarını derinlemesine araştırmaya zaman harcandığı ve katılımcıların özellikleri, ilgileri ve beklentileri doğrultusunda olmasıyla programların başarılı olduğundan ve etkisinin olumlu olduğundan bahsetmektedir.

5.2.1.1. Deneysel İşlemin “0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği” (TCRTÖ) ve Alt Boyutlarına Etkisine (2. ve 3. Alt Problemlere) İlişkin Bulguların Tartışılması

Aile Yaşantısı Eğitim Programının, deney grubunda yer alan ebeveynlerin TCRTÖ puan ortalamalarını artırdığı belirlenmiştir. Katılımcıların TCRTÖ’ye ilişkin puanlarındaki kazancının kontrol grubundaki ebeveynlere göre hem de son teste göre daha yüksek bir artışa sahip olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir deyişle, ebeveynlerin aldıkları eğitimle birlikte TCRTÖ puanları artmış olduğundan ve yüksek puan eşitlikçi bir yaklaşım

benimsediklerine işaret ettiğinden; Aile Yaşantısı Eğitim Programı, ebeveynlerin tutumlarını eşitlikçi yönde etkilemiştir. Bu sonuç, araştırmanın 2. alt problemini desteklemektedir. Ön test ve son testte alınan TCRTÖ puanları katılımcıların cinsiyeti açısından incelendiğinde; benzer durumun babalarda yaşandığı görülmektedir. Babaların aile yaşantısı eğitimi sonrasında toplumsal cinsiyet rollerine yönelik daha eşitlikçi bir tutum benimsedikleri, ebeveynler arasında aile yaşantısı eğitiminden babaların daha fazla yarar sağladıkları görülmektedir. Elde edilen bu sonuç, 3. alt problemi desteklemektedir. Kadınların ön test ve son test puanlarında değişim yaşanmamasının nedeni olarak; kadınların toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin geleneksel tutuma ilişkin değişime olan inancını kaybetmekle ilişkilendirilebilir. Nitekim Gosta Esping Andersen (2011) kadınların erkeğe atfedilen “eve ekmek getiren, çalışan” rolüne çok hızlı uyum sağladığını ancak; erkeklerin ev içi faaliyetlere, çocuk bakımı ve eğitimi faaliyetlerine aynı hızda katılım gösteremediklerinden bahsetmekte, bu süreci de “*tamamlanmamış devrim*” olarak nitelemektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği amacına ulaşmada, erkekler mücadele edilmesi gereken değil, iş birliği yapılması gereken cinsiyet olduğu, erkeklerin, toplumsal cinsiyet eşitliğini oluşturmada engel teşkil ettiği belirtilmektedir (Uçan, 2016, s.158).

Aile Yaşantısı Eğitim Programı, deney grubunda yer alan ebeveynlerin TCRTÖ’nün “Geleneksel” alt boyutu puan ortalamalarını artırdığı belirlenmiştir. Bu sonucun, araştırmanın 2a. alt problemini desteklediği görülmektedir. Geleneksel tutuma ilişkin puanlarındaki kazancının kontrol grubundaki ebeveynlere göre daha yüksek bir artışa sahip olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir ifade ile Aile Yaşantısı Eğitim Programı sonrası ebeveynlerin eşitlikçi bir yaklaşım benimsemeleri yönünde olumlu etkiye sahip olduğu söylenebilir. Deney grubunda yer alan ebeveynler arasında eğitim öncesinde toplumsal cinsiyet rollerine yönelik geleneksel tutuma sahip olan bireylerin eğitim sonucunda tutumlarında değişim yaşanmıştır. Ebeveynlerin cinsiyeti açısından incelendiğinde; benzer durum babalarda da söz konusudur. Dolayısıyla araştırmanın 3a. alt problemi desteklenmektedir. Eğitim öncesinde toplumsal cinsiyet rollerine yönelik geleneksel tutuma sahip olan babaların, eğitimle birlikte tutumlarında değişiklik yaşandığı söylenebilir. Elde edilen bu sonuca göre; deney grubunda yer alan anne ve babalar arasında aile yaşantısı eğitiminden babaların daha fazla yarar sağladıkları söylenebilir.

Erkeklerin, halen günümüzde kadınların hem ev içi faaliyetlerde hem de çocuk bakımında birincil sorumlu olarak tutulmasını "adaletsiz" olarak görmemesi dikkat çekicidir (Noller & Feeney, 2002) ancak yavaş da olsa geleneksellikten eşitliğe doğru bir değişim ve dönüşümün olduğundan bahsedilebilir. TCRTÖ'nün "Eşitlikçi" ve "Ebeveynlik Roller" alt boyutları puan ortalamaları deney grubunun tamamı ve cinsiyet açısından incelendiğinde; puan ortalamalarında herhangi bir fark bulunmamıştır. Eğitime katılan ebeveynlerin eğitim öncesinde ve sonrasında alt boyutlardan aldıkları puan ortalamalarının benzer olduğu söylenebilir. Araştırmanın 2b., 2c., 3b. ve 3c. alt problemleri desteklenmemektedir.

5.2.1.2. Deneysel İşlemin "0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Ev İçi Rol ve Sorumluluk Paylaşımı Ölçeği" (ESPÖ) ve Alt Boyutlarına Etkisine (4. ve 5. Alt Problemlere) İlişkin Bulguların Tartışılması

Aile Yaşantısı Eğitim Programı, deney grubunda yer alan ebeveynlerin ESPÖ puan ortalamalarını artırdığı sonucuna varılmıştır. Dolayısıyla araştırmanın 4. alt problemi desteklenmektedir. Katılımcıların ESPÖ'ye ilişkin puanlarındaki kazancının hem kontrol grubundaki ebeveynlere hem de ön teste göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç ebeveynlerin aldıkları eğitimle birlikte ESPÖ puanlarının arttığını göstermektedir. ESPÖ'den alınan yüksek puan, 0-6 yaş çocuğu olan ebeveynlerin aile içerisinde eşitlikçi bakış açısıyla çocuk bakımı ve ev içi faaliyetlere ilişkin rol ve sorumluluk paylaştıklarını göstermektedir. Ebeveynlerin aldıkları aile yaşantısı eğitimi sonucunda ESPÖ'nün puan ortalamalarının artmasıyla bireylerin daha eşitlikçi bir bakış açısıyla çocuk bakımı ve ev içi faaliyetlere ilişkin rol ve sorumluluk paylaştıkları söylenebilir. Deney grubunda yer alan ebeveynlerin ön test ve son testten aldıkları ESPÖ puan ortalamaları cinsiyet açısından incelendiğinde; babalar lehine bir artış olduğu görülmektedir. Aile Yaşantısı Eğitim Programı, deney grubunda yer alan babaların ESPÖ puan ortalamalarını artırdığı bulunmuştur. Bu sonuç, araştırmanın 5. alt problemini desteklemektedir. Deney grubunda yer alan babaların, aldıkları eğitimle birlikte daha eşitlikçi bir bakış açısıyla çocuk bakımı ve ev içi faaliyetlere katılım gösterdikleri belirlenmiştir. Elde edilen bu sonuca göre; deney grubunda yer alan anne ve babalar arasında aile yaşantısı eğitiminden çocuk bakımı ve ev içi faaliyetlere katılım

gösterme açısından babaları teşvik ettiği söylenebilir. Kadınların ön test ve son test puan ortalamalarında herhangi bir farklılığın olmaması, kadınların hem ev içi faaliyetlerde hem de çocuk bakımında birincil sorumlu görülmesi sonucunda; bu sorumlulukların eğitim öncesinde ve sonrasında çoğunu kendilerinin üstlenmesiyle açıklanabilir. Dolayısıyla eşleri bu sorumlulukları paylaşmadıkça kadınların bu konuda eğitim almalarının kadın rol ve sorumlulukları açısından etkisinin olmadığı söylenebilir. Bu nedenle hazırlanan aile yaşantısı eğitim programının çiftlere birlikte verilmesi ve eğitimin her bir çift için rol ve sorumluluk dağılımına olan etkisinin incelenmesi önerilebilir.

Çalışma kapsamına alınan ebeveynlerin ön test ve son testten aldıkları “Geleneksel rol ve sorumluluk paylaşımı” ve “Eşitlikçi rol ve sorumluluk paylaşımı” alt boyutlarının puan ortalamalarında verilen Aile Yaşantısı Eğitim Programının herhangi bir etkisine rastlanmamıştır. Araştırmanın 4a. ve 4b. alt problemleri desteklenmemektedir. Eğitime katılan ebeveynlerin eğitim öncesinde ve sonrasında “Geleneksel rol ve sorumluluk” ve “Eşitlikçi rol ve sorumluluk” alt boyutlarından aldıkları puan ortalamalarının benzer olduğu söylenebilir. Deney grubunda yer alan ebeveynlerin ön test ve son testten aldıkları “Geleneksel rol ve sorumluluk paylaşımı” ve “Eşitlikçi rol ve sorumluluk paylaşımı” alt boyutlarına ilişkin puan ortalamaları cinsiyet açısından incelendiğinde; babaların puan ortalamalarında bir artış yaşandığı sonucuna varılmıştır. Aile Yaşantısı Eğitim Programının, deney grubunda yer alan babaların “Geleneksel rol ve sorumluluk” ve “Eşitlikçi rol ve sorumluluk” alt boyutlarına etki ettiği, puan ortalamalarını artırdığı bulunmuştur. Bu sonuç, araştırmanın 5a. ve 5b. alt problemlerini desteklemektedir. Bir başka ifade ile deney grubunda yer alan babalar arasında eğitim öncesinde ev içi faaliyetlerin paylaşımında geleneksel tutum benimseyen bireylerin eğitim sonucunda ev içi rol ve sorumluluk paylaşımında değişim yaşanmıştır. Bu durum babaların, aldıkları eğitimle birlikte daha eşitlikçi bir bakış açısıyla çocuk bakımı ve ev içi faaliyetlere katılım göstermeye başladıkları şeklinde yorumlanabilir. Elde edilen bu sonuca göre; aile yaşantısı eğitiminin deney grubunda yer alan babaları çocuk bakımı ve ev içi faaliyetlere katılım gösterme açısından teşvik ettiği söylenebilir. Bu sonuç araştırma kapsamında verilen eğitimin etkili ve yararlı olduğunu, bireylerde istendik yönde

davranış değişikliği yarattığını da göstermektedir. Bu açıdan memnuniyet verici bir sonuçtur.

Kurt (2000, s.159) geleneksel aile yapısının hâkim olduğu az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, çocukların bakımı, yetiştirilmesi ve eğitime ilişkin sorumlulukların kadın-anne tarafından üstlenilmesi nedeniyle, kadının bu konularda eğitime önem ve öncelik verilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Kadının annelik rolü nedeniyle sahip olduğu sorumluluklara ilişkin bilgi düzeyini artırması, farkındalık kazanması ve bunların sonucunda da tutum ve davranış değişikliği yaşaması açısından eğitim alması elbette büyük önem arz etmektedir. Ancak babaları bu kapsamda verilen eğitimlerden uzak tutmak ya da anneyi öncelik sırasına koymak; babanın kendisinin veya toplumun “babalık rolü”ne ilişkin geleneksel tutumunu pekiştirmesine neden olabilir. Bu nedenle bu çalışma araştırma sürecinden itibaren annelerle birlikte daha çok babalara yoğunlaşmıştır.

Elde edilen sonuçlar da gösteriyor ki babaların ev içi ve çocuk bakımı faaliyetlerine olan tutumu ve katılımı eğitimle birlikte değişmiştir. Ancak babaların bu tür programlara katılma konusunda biraz daha çekimser ve ön yargılı oldukları bilinmektedir. Nitekim deneysel sürece katılım noktasında babalardan olumlu dönüş almak zor olmuştur. Çalışma saatlerinin uzunluğu, eğitime ayıracak zamanının olmaması ve yorgunluk gibi nedenlerle eğitim programına katılmayı reddeden babalarla karşılaşmıştır. İşte bu noktada babaların gerçekten zaman yoksulu mu yoksa hem ev içi faaliyetlere katılım konusunda hem de eğitime katılım konusunda zaman yaratmak istemiyor mu bunun ayrımına gidilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Çünkü Horna ve Lupri (1987) erkeklerin çocuk bakımı ve ev içi faaliyetleri “boş zamanlarında yapılacak faaliyetler” olarak gördüklerini belirtmektedir. Babalara göre, boş zaman algısının farklılık gösterdiği söylenebilir.

Gupta (1999) tarafından yapılan bir çalışmada erkeklerin evlendikten sonra ev içi faaliyetlere katılımlarında azalış olduğunu belirlemiştir. Erkeklerin baba olduktan sonra ev içi üretime katılımlarının arttığı; ancak bu katkının çoğunlukla çocuk bakımına ilişkin faaliyetlerde olduğunu belirten çalışmalara rastlanılmıştır (Esping-Andersen, 2011; MacDermid vd., 1990; Sanchez & Thomson, 1997). Baba olmanın yalnızca çocuk

bakımına katılımı teşvik ettiği fakat verilecek eğitimlerle babaların tutum ve davranışlarında değişiklik yaşanabileceği söylenebilir. Yapılan çalışmalar süreç içerisinde erkeklerin çocuk bakımı ve ev içi faaliyetlerine katılımlarının süre bakımından bir miktar arttığını belirtse de (AÇEV, 2017; Bozok, 2018; Tol & Taşkan, 2018; Ünüvar & Senemoğlu, 2010); kadınların seviyesine ulaşılması epey uzun sürecek şekilde yorumlanabilir. Bununla birlikte, Özkardeş- Güngörmüş (2018, s.135) anne-babalığın öğrenilmesi gereken bir sanat olduğundan bahsetmektedir. Babalık rolünün, annenin gebelik süreciyle başlayıp, sonrasındaki üç yıl içerisinde rolün gereksinimlerinin ve sorumluluklarının üstlenildiği ve zamanla geliştirildiği dinamik bir süreç olduğunu belirten çalışmalara rastlanılmıştır (Ergin & Özdilek, 2014; Gültekin-Akduman & Türkoğlu, 2013; Uyanık vd., 2016; Yavuzer, 2018; Zeybekoğlu, 2013).

Babaların ev içi ve çocuk bakımı faaliyetlerine katılımının önündeki engelleri inceleyen çalışmalarda bilgi eksikliği, köken ailesinde bu işlerin erkekler tarafından yapılmayışı, silahlandırılmış beceriksizlik, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin geleneksel tutum vb. gibi nedenler ilk sıralarda gelmektedir. Türkiye’de Babalık ve Belirleyicileri çalışmasında, babalığı kendi kendine öğrendiğini, çocuk bakımı ve yetiştirilmesi konularında herhangi bir eğitime katılmadığını belirten babaların çoğunlukta olduğu belirlenmiştir. Oysaki bilgi eksikliği ancak bir eğitim veya destek programlarıyla giderilebilir. Araştırmada babalıkla ilgili bir eğitim ve/ veya destek programına babaların yaklaşık yarısının katılmak istediği, ancak; zaman bulamayacağı belirlenmiştir. Ayrıca babaların, çocuk bakımı ve eğitimi ve babalık konularında ihtiyaç duydukları alanlarda desteği en çok internet aracılığıyla yapılan araştırmalar aracılığıyla ve eğitimlere katılarak almak istedikleri belirlenmiştir (AÇEV, 2017).

Aile Yaşantısı Eğitim Programının, deney grubunda yer alan ebeveynlerin “Aşırı rol ve sorumluluk üstlenme” alt boyutu puan ortalamalarını artırdığı sonucuna varılmıştır. Elde edilen bu sonuç, araştırmanın 4c. alt problemini desteklemektedir. Bu alt boyuttan alınan düşük puan ebeveynlerin çocuğun doğumuyla birlikte zorlanma ve tükenmişlik yaşadığını gösterirken; yüksek puan bireylerin çocuk doğduktan sonra değişen veya yeni edindikleri rol ve sorumluluklara uyum sağladıklarını belirtmektedir. Ebeveynlerin aldıkları aile yaşantısı eğitiminin anne babaların değişen ve eklenen rollere uyum sağlama açısından olumlu yönde etkili olduğu söylenebilir. Deney grubunda yer alan

ebeveynlerin ön test ve son testten aldıkları “Aşırı rol ve sorumluluk üstlenme” alt boyutu ortalamaları cinsiyet açısından incelendiğinde; anne babaların puan ortalamalarında bir farklılık olmadığı söylenebilir. Bu sonucun, araştırmanın 5c. alt problemini desteklemediği görülmüştür. “Aşırı rol ve sorumluluk üstlenme” alt boyutundan alınan düşük puan ebeveynlerin çocuğun doğumuyla birlikte zorlanma ve tükenmişlik yaşadığını ifade etmektedir. Eğitim öncesinde ve sonrasında anne ve babaların yaşadıkları zorlanma ve tükenmişlik düzeyinde değişim yaşanmadığı, bu duruma alınan eğitim programının etki etmediği söylenebilir. Burada esas odaklanılması gereken nokta, çalışmaya ebeveynlerin eşleri ile ev içi ve çocuk bakımı faaliyetlerinin paylaşımının eşit olmadığıdır. Çocuk bakımı ve ev içi faaliyetlerin yapımını eşleriyle birlikte üstlenen ve eşlerinden maddi ve manevi destek gören kadınların daha az tükenmişlik yaşadığı ve annelik rolüne daha kolay uyum sağladığı alan yazında yapılan çalışmalarda da belirtilmektedir (Bradbury & Karney 2004; Yıldırım, 2004). Nitekim Vural-Batık tarafından (2017) geliştirilen ve ebeveynliğe geçiş döneminde olan 6 çifte verilen “Ebeveynliğe Geçiş Dönemindeki Evli Bireylerin Evlilik İlişkilerini Geliştirme Programı”nın ebeveyn adaylarının evlilik doyumunu ve algılanan eş desteğini doğum öncesinde artırdığı, doğum sonrasında ise beklenen düşüşü azalttığı sonucuna varılmıştır.

5.2.2. Deney Grubunda Yer Alan Ebeveynlerin Aile Yaşantısı Eğitimini Değerlendirmelerine ve Kontrol Grubunda Yer Alan Ebeveynlerin Aile Yaşantısı Eğitimine Duyulan İhtiyaca Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulguların Tartışılması

Deney grubunda yer alan ebeveynlerin çoğunluğu (%87.5) eğitim programının ve grup oturumlarının beklentilerini karşıladığını ifade etmiştir. Katılımcıların tamamı ise (%100) bu gruba katıldıklarından memnuniyet duymaktadır. Eğitim programından elde ettikleri kazancı 1-10 arası değerlendiren katılımcıların ortalaması $7,62 \pm 1.25$ olarak bulunmuştur. Yüksek puanın kazancın arttığını ifade ettiği düşünüldüğünde; katılımcıların eğitim programına ilişkin orta düzeyin üstünde bir kazanç sağladıkları söylenebilir.

“Çocuk sahibi olmadan önce, ev içi faaliyetler ve çocuk bakımı konularında yaşadığınız sorunların çözümüne ilişkin beceri kazanmanızda bu veya buna benzer bir eğitim programı katkı sağlar mı?” sorusuna katılımcıların tamamı (%100) katkı sağlayacağını belirtmiştir. Hatta eğitim programının son oturumunda katılımcı anne babalar, kendileri adına eğitim programından yarar sağladıklarını ancak; bu eğitimin daha çocuk sahibi olmadan hamilelik döneminde, anne baba adaylarına verilmesinin bireylerin bir sonraki aşamada kendilerini neler beklediğine ilişkin farkındalık kazanmaları konusunda yararlı olacağını belirtmişlerdir.

Katılımcıların aldıkları aile yaşantısı eğitimine ilişkin içerik, kullanılan yöntem ve teknikler, eğitimin verildiği gün ve saat, eğitim süresi ve eğitmenin özellikleri açısından memnuniyet duydukları sonucuna varılmıştır. Aile yaşantısı eğitim programı modüllerinin ve içeriklerinin yararlılık durumuna ilişkin görüşleri incelendiğinde; katılımcıların çoğu yararlı ve çok yararlı bulduklarını belirtirken; özellikle çok yararlı olduğu düşünülen modüller arasında Modül -3: Değişen Baba Rolü (%81.3) ve Modül-4: Sağlıklı ve Güçlü Aile (%75.0) modülünü belirtenler önde gelmektedir. Bu sonuçlara göre katılımcıların modern çekirdek aile yapısında babaların çocuk bakımı ve yetiştirilmesi faaliyetlerine katılımını zorunlu kılan ve baba katılımını etkileyen faktörlerin üzerinde çokça durulduğu “Değişen Baba Rolü” başlıklı modül ile aile içi iletişimin içinde bulundukları aile yaşam döngüsünde önemine değinildiği “Sağlıklı ve Güçlü Aile” modülünün katılımcılar tarafından daha yararlı bulunduğu söylenebilir. Her bir oturumun sonunda yapılan oturum değerlendirme aşamasında belirtilen düşünceler de bu sonucu desteklemektedir.

Çalışmada hazırlanan Aile yaşantısı eğitim programının ebeveynlerin bilgi düzeyini artırma, farkındalık kazanma, tutum ve davranış değişikliğinde katkısı olduğu belirtilmiştir. Ancak tutum ve davranış değişikliğine katkı oranı diğerlerine göre düşük bulunmuştur. Elde edilen bu sonuçlar hep birlikte düşünüldüğünde katılımcıların bilgi düzeylerini artırma ve farkındalık kazanma açısından eğitimin daha fazla etkisi olduğu söylenebilir. Tutum ve davranış değişikliği yaratma açısından ise elde edilen bulgular iki şekilde yorumlanabilir. *Birincisi* ebeveynler tarafından benimsenen toplumsal cinsiyet rolleri ve bu rollerin getirdiği sorumluluklara ilişkin tutum ve davranışlara yönelik değişime olan dirençten bahsedilebilir (Esping- Andersen, 2011). Kişi her ne

kadar bir konu hakkında bilgi sahibi olsa da tutum ve davranışlarına bunu yansıtmayabilir. *İkincisi* ise eğitim programına katılan ebeveynlerin nispeten daha eşitlikçi bir bakış açısı benimsemesiyle açıklanabilir. Özellikle babaların çocuk bakımına ve ev içi faaliyetlere katılımlarının yüksek olduğu, “katılımcı babalık” davranışları sergiledikleri eğitim boyunca verdikleri örneklerden, paylaşımlardan bilinmektedir. Dolayısıyla eğitim programından bilgi ve farkındalık açısından elde edilen yarar yüksek olsa da eşitlikçi tutum ve davranış sergilediklerinden bu konuda değişiklik yaşanmaması olağan bir bulgu olarak düşünülebilir. Bununla birlikte erkeklerde ev içi faaliyetlere ve çocuk bakımına katılıma yönelik algının “olduğundan daha yüksek olarak” algılanma eğiliminde olduğu bilinmektedir. Yapılan çalışmalar ile bu çalışmanın betimsel boyutu bunu açıkça göstermektedir. Bu durum da “Zaten katılım gösteriyorum, tutum ve davranışlarımı değiştirmeme gerek yok.” şeklinde bir düşünce içinde olmalarına sebebiyet verebilir. Nitekim çalışmaya katılan bir baba bu konuya yönelik düşüncelerini bu şekilde ifade etmiştir. Cinsiyete göre konularla ilgili tutum ve davranış değişikliğine ilişkin düşünceler incelendiğinde, tutum değişikliğinde kadınlar (%25 kararsız, %50 katkı sağladı, % 25 çok katkı sağladı) ve erkeklerin (%50 kararsız, %37.5 katkı sağladı, % 12.5 çok katkı sağladı) verdikleri cevap dağılımında farklılık bulunmuştur. Benzer durum davranış değişikliğinde de söz konusudur. Davranış değişikliğine ilişkin kadınlar (%25 kararsız, %50 katkı sağladı, % 25 çok katkı sağladı) ile erkeklerin (%50 kararsız, %50 katkı sağladı) verdikleri yanıtlar farklılık göstermektedir. Tutum ve davranışlarda kararsız olan erkeklerin oranı yüksek olarak bulunmuştur.

Kontrol grubunda yer alan ebeveynlere son testte bu veya buna benzer bir eğitim programına ilişkin düşüncelerini belirlemek amacıyla “0-6 yaş çocuğu olan anne babalara ev içi faaliyetler ve çocuk bakımına katılıma ilişkin rol ve sorumluluk dağılımı ve buna ilişkin yaşanan sorunların çözümüne yönelik eğitim verilmeli midir?” ve “Size böyle bir eğitim ücretsiz verilse, katılmak ister misiniz?” şeklinde sorulan sorulara katılımcıların çoğu (%87.5) hem eğitim verilmesi gerektiğini düşünmekte hem de kendilerine eğitim verilse katılmak istediğini belirtmektedir. Eğitim verilmesi gerektiğini düşünen ebeveynler (n=14) sırasıyla “kadınların çoklu rolleri ve sorunları”, “değişen babalık rolü” “aile içi iletişim”, “eşler arası ilişki”, “toplumsal cinsiyet rolleri

ve tutumlar”, “aile kaynaklarının kullanımı ve yönetimi”, “aile yaşam döngüsü ve özellikleri” konularında eğitim verilmesinin önemli olduğunu düşünmektedir. “Bilgi düzeyini artırma”, “farkındalık kazanma”, “tutum değişikliği” ve “davranış değişikliği” yaratma amacıyla belirtilen konularda eğitimlerin verilmesinin gerekli olduğunu ifade etmişlerdir. Ailenin eğitim ve bilgi ihtiyacı, ailede yaşanan normal (çocuğun doğumu, okula başlaması vb.) ve normal olmayan (beklenmedik zamanda ortaya çıkan krizler, iş kaybı, kaza, hastalık vb.) değişikliklerden etkilenmektedir. Bireylerin aile yaşamının iyileştirilmesi ve aile ile ilgili sosyal sorunların azaltılması için bilgi, beceri ve sorumluluk kazandırılmasına yönelik aile yaşantısı eğitimlerinin önemli olduğu bilinmektedir (Arcus, 1995; Erkan, 2010; Şahin & Ersoy, 1999).

Dunst vd. (1988) aile ihtiyaçlarını 12 sınıfa ayırmıştır. Bunlar arasında yetişkin eğitimi ve güçlendirme ihtiyaçları (uygun yetişkin eğitim fırsatlarının mevcudiyeti, eğitim olanaklarına erişilebilirlik), çocuk eğitimi ve müdahale ihtiyaçları (çocuklarla oyun oynamak vb.), çocuk bakım ihtiyaçları (rutin günlük bakım vb.), duygusal ihtiyaçlar (pozitif aile arası ilişkiler vb.) da yer almaktadır. Bu çalışmada ailelerin toplumsal cinsiyet temelli yaşadıkları sorunlara odaklanıldığından verilen konu başlıkları toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutum ve davranışlardan etkilenen ve 0-6 yaş çocuğu olan aileleri derinden etkilediği düşünülen konularla sınırlı tutulmuştur. Eker (2019) tarafından aile ihtiyaçlarının incelenmesi amacıyla yapılan çalışmada, aile yaşam döngüleri ve çocuk sayısı açısından ailelerin ihtiyaçlarının değiştiği belirlenmiştir. Genişleme döneminde olan ailelerin bilgi ihtiyaçlarının, daralma dönemindeki ailelere göre yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca ailelerin bilgi ihtiyacının çocuk sayısından da etkilendiği; çocuk sayısı arttıkça ailelerin bilgi ihtiyaçlarının da arttığı belirlenmiştir. Yine aynı çalışmada genişleme döneminde olan bireylerin duygusal ihtiyaçları (pozitif aile arası ilişkiler vb.) ve zaman ihtiyacı (uyku ve dinlenme, aile üyeleri ile vakit geçirme vb. konularda) diğer döngülerdeki bireylere göre daha yüksek bulunmuştur. Genişleme döneminde olan aileler, daralma ve başlangıç döneminde olan ailelere göre yetişkin eğitim fırsatlarına rahatlıkla erişebilme, çocuk/larının eğitim olanaklarına erişebilmesi ve medya okuryazarlığı konusunda bilgiyi (medyanın etkileri vb.), ailede rol ve sorumlulukların paylaşılması ve çocuk gelişimi konusunda daha yüksek düzeyde ihtiyaç olarak görmektedir.

Gür ve Kurt'un (2011) Türkiye'de Ailelerin Eğitim İhtiyaçları araştırmasından yararlanarak hazırladığı çalışmada, ailenin ihtiyaçları yaşam dönemlerine göre belirlenmiştir. Küçük çocuklu ailelerin; iletişim, çocuk bakımıyla ilgili eşlerin sorumlulukları ailede birlikte kaliteli zaman geçirme ve çocuk bakımı ve yetiştirilmesi (çocukların gelişimi, çocuğun okul dışı zamanlarının etkili kullanımı (boş zaman değerlendirilmesi, hobiler), çocuğun okul çalışmalarının evde desteklenmesi, çocukların istenmeyen davranışlarının kontrolü vb.) konularında verilecek bir eğitime katılma isteğinin yüksek olduğu belirlenmiştir.

Gottman ve Schwartz-Gottman (2020) ise çocuğun doğumuyla birlikte eşler arasındaki yakınlığı sürdürmeye ve romantizmi canlandırmaya yönelik bilgi ve beceri eksikliklerinin olduğunu belirtmişlerdir. Hazırladıkları "Bebekle Eve Dönüş Programı" ile ebeveynlere bilgi ve beceri kazandırmayı hedefleyen 6 adımlık bir plan önermektedir.

Duvall ve Kerckhoff'un (1958) aile yaşam döngüsü boyunca eğitimin etkilerini ele aldıkları çalışmada; aile yaşam döngüsünün her aşamasında aile üyelerinin beklentileri ve mevcut gereksinimlerini nasıl karşılayacakları, rol ve sorumluluklarını nasıl üstlenecekleri, hem bireysel hem de aile olarak gelişimsel görevlerini nasıl gerçekleştirecekleri konusunda eğitime ihtiyaç duyduklarını ifade etmektedirler. Okul öncesi çocuğa sahip olan ailelerin çocuk gelişimi ve bakımı (sağlık, güvenlik, beslenme vb.) ve ebeveynlik rollerine ilişkin eğitim ihtiyaçlarının olduğu belirlenmiştir. Çalışmadan elde edilen bulgular ve alan yazındaki çalışmaların sonuçları birlikte ele alındığında; aile yaşam döngüsünün genişleme döneminin küçük çocuklu ve okul öncesi çocuklu diğer bir ifade ile 0-6 yaş çocuğu olan ailelerin belirtilen konularda eğitim ihtiyacının olduğu söylenebilir. İhtiyaç duyulan konularda ebeveynlerin kolay ulaşabilecekleri, ücretsiz eğitimler düzenlenmeli ve ailelerin katılımı teşvik edilmelidir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma, çocukları 0-6 yaş aralığında olan ailelerin toplumsal cinsiyet temelli yaşadıkları sorunlarının çözümüne yönelik araştırmacı tarafından geliştirilen *0-6 Yaş Çocuğu Olan Ailelerin Toplumsal Cinsiyet Temelli Sorunlarının Çözümüne İlişkin Aile Yaşantısı Eğitim Programı*'nın etkililiğini belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Araştırmanın amacı doğrultusunda betimsel ve deneysel yöntemler bir arada kullanılmıştır. Çalışmanın betimsel boyutunda tüm çocukları 0-6 yaş aralığında olan ailelerin özellikleri ile toplumsal cinsiyet temelli yaşadıkları sorunları belirlenmiştir. Araştırmanın betimsel boyutuna katılan ebeveynler arasında kadınlar, toplam aylık geliri 7500-10.000 TL olanlar, lisans mezunları, çalışanlar, “flört/aşk ilişkisi” ile tanışıp evlenenler ve anne babalarının eğitim düzeyi ilkökul ve altı olan bireyler önde gelmektedir. Çalışmaya katılan ebeveynlerin yaş ortalaması 32.77 ± 4.14 , evlilik yılı ortalaması 6.80 ± 2.61 ve eşi ile yaş farkı ortalaması 3.00 ± 2.61 olarak bulunmuştur. Bununla birlikte 1 çocuğu olan ve sahip olunan çocuklar arasında 3-6 yaş aralığında çocuğu olan aileler, planlı çocuk sahibi olduğunu belirtenler, çocuk bakımı ve eğitimi konusunda herhangi bir kurs/eğitim almayanlar araştırmada ilk sırada gelmektedir.

Araştırmaya katılan ebeveynlerin eşleri arasında lisans mezunu olanlar, çalışanlar önde gelmektedir. Şu an çalışmadığını ya da eşinin çalışmadığını belirten katılımcıların ($n=72$) %17.2'si doğumdan önce çalıştığını belirtmiştir. “Çocuğun bakımıyla kendi/eşi ilgilenmek istemesi”, “çocuğa bakacak kimsenin olmayışı”, “diğer nedenler (sağlık durumu, eşinin işi nedeniyle)” ve “çocuğu kreşe bırakmak istememe” nedenleri ile işten ayrıldıkları belirlenmiştir.

Kadın katılımcıların bir haftada ev içi faaliyetlere 14.66 ± 10.92 saat, çocuk bakımına 38.26 ± 31.84 saat; eşlerinin ev içi faaliyetler için 4.22 ± 5.19 saat, çocuk bakımına ise 16.39 ± 18.35 saat ayırdıkları sonucuna varılmıştır. Erkek katılımcıların bir haftada ev içi faaliyetlere 6.21 ± 6.97 saat, çocuk bakımına 15.98 ± 16.80 saat ayırdığı; eşlerinin ev içi faaliyetlere 15.06 ± 14.80 saat, çocuk bakımına 32.58 ± 28.34 saat harcadığı belirlenmiştir. Araştırma sonucunda katılımcıların “kendi üzerine düşenden fazlasını” ve “kendi

üzerine düşen kadarını” yaparak ev içi faaliyetlerine katılım gösterdiği sonucuna varılmıştır.

Çalışmanın betimsel boyutunda ayrıca 0-6 yaş çocuğu olan ebeveynlerin ev içi ve çocuk bakımı faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinde toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarını belirlemek amacıyla “0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği” ve ev içi sorumluluk paylaşımını belirlemeye yönelik “0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Ev İçi Rol ve Sorumluluk Paylaşımı Ölçeği” geliştirilmiştir.

Araştırmanın deneysel boyutunda ise, “Ön Test- Son Test Kontrol Grup Deseni” kullanılmış, deney ve kontrol grubunda yer alan ebeveynlere, “0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği (TCRTÖ)” ve “0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Ev İçi Rol ve Sorumluluk Paylaşımı Ölçeği (ESPÖ)”nin yer aldığı ön test ve son test uygulanmış, Aile Yaşantısı Eğitim Programının etkililiği değerlendirilmiştir. Deneysel işlemin etkililiğinin sınıandığı çalışmanın deneysel boyutuna ilişkin elde veriler incelendiğinde; çalışma kapsamında hazırlanan 0-6 Yaş Çocuğu Olan Ailelerin Toplumsal Cinsiyet Temelli Sorunlarının Çözümüne İlişkin Aile Yaşantısı Eğitim Programı’nın deney grubunda yer alan ebeveynlerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarına ve ev içi sorumluluk paylaşımlarına etkisinin olduğu sonucuna varılmıştır.

Araştırma sonucunda elde edilen veriler değerlendirildiğinde, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin eşitlikçi tutumun benimsenmesi ve ev içi ve çocuk bakımı faaliyetlerinde daha fazla sorumluluk alınması açılarından olumlu etkileri olduğu belirlenmiştir. Deney grubuna uygulanan Aile Yaşantısı Eğitim Programı’nın 0-6 yaş çocuğu olan ebeveynlerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin daha eşitlikçi tutum ve davranış sergilemelerine yönelik olumlu etkisinin, aile içinde yaşadıkları toplumsal cinsiyet temelli sorunların önlenmesine ve çözümüne katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırma sürecine ve sonuçlarına dayalı olarak ailelere, aileye hizmet veren kurum kuruluşlara ve araştırmacılara şu öneriler sunulabilir;

Aileye Hizmet Veren Kurum Kuruluşlara Yönelik Öneriler

Aile ve toplumda yaşanan değişimler, çalışma yaşamına katılan kadın sayısının giderek artması vb. nedenler kadının statüsünde, ailenin yapısında ve fonksiyonlarında, köklü değişiklikler yaratmaktadır. Bunun sonucunda da evlilik birliğine ve aileye ilişkin tutumlar da farklılaşmaktadır. Evlenme yaşı, ebeveyn olma yaşı, istenen çocuk sayısı vb. konularda değişimler yaşanmasına neden olmaktadır. Toplumsal cinsiyet rollerine olan cinsiyetçi (geleneksel) tutum ise bu değişimlerin temelinde yatan en büyük sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca anne, baba ve aile dostu sosyal politikaların yetersiz oluşu özellikle erkeklerin ev içi faaliyetlere ve çocuk bakımına katılımının önünde engel oluştururken; aynı zamanda kadının çoklu rollerine bağlı olarak iş ve aile yaşamı arasında çatışma yaşamasına neden olmakta, yaşam doyumunu azaltmaktadır. Bu nedenle aileye hizmet veren başta T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı olmak üzere, tüm resmi ve özel kurum kuruluşların daha fazla aile dostu sosyal politikalar geliştirmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kapsamda;

- 0-6 yaş çocuğu olan anne ve babaların annelik, babalık izinlerinin ve emzirme izninin ILO'nun 183 sayılı Sözleşmesi ve UNICEF'in "*dönüştürücü bir değişim*" adı altında aile dostu politika önerileri göz önünde bulundurularak düzenlenmesi,
- Ebeveynlerin çalışma şekillerinin (uzaktan, esnek, yarı zamanlı çalışma vb.), günlük çalışma sürelerinin ve çalışma saatlerinin yeniden düzenlenmesi,
- Kadınların anne olduktan sonra çalışma yaşamlarını sürdürebilmeleri, dönüşlerinin sağlanabilmesi ve kariyerlerine kaldıkları yerden devam edebilmeleri için tüm sektörleri kapsayacak şekilde koruyucu hizmetlere yönelik politikaların geliştirilmesi ve iş verenlerin uygulamalarının sağlanması (işten çıkarmama; uzaktan, esnek, yarı zamanlı çalışma; kariyerine devam etme vb.),
- Erken çocukluk eğitimi kapsamında 0-6 yaş okul öncesi eğitim kurumlarının yaygınlaştırılması, ekonomik açıdan ulaşılabilirliğinin sağlanması ve ailelerin çocuklarını okul öncesi kurumlara göndermeleri noktasında teşvik edilmesi,
- Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesinin önünde duran cinsiyetçi (geleneksel) tutum ve davranışlarda değişimin yaşanabilmesi için okul öncesi

eğitimden itibaren örgün eğitim müfredatına toplumsal cinsiyet eşitliğini ele alan zorunlu derslerin eklenmesi,

- Gebelik sürecinden itibaren anne babalara ücretsiz psikososyal destek verilmesi,
- Aile yaşam döngüsünün küçük çocuklu ve okul öncesi çocuklu alt evrelerinde yer alan diğer bir değişle 0-6 yaş çocuğu olan ailelerin çocuk bakımı ve yetiştirilmesi, ev içi faaliyetlerin yürütülmesi, sağlıklı aile içi iletişim, aile kaynaklarının kullanımı ve yönetimi vb. konularda sorun, beklenti ve ihtiyaçlarının belirlenmesi,
- Ailelerin ev içindeki rol ve sorumluluk dağılımı ve bunun aile bireylerine yansımalarının belirlenmesi,
- Beklenti ve ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik ekonomik, sosyal, psikososyal vb. konularda (çocuk bakımı ve sağlığı, çocuk desteği vb.) destek veya danışmanlık alabileceği kurum kuruluşların hizmete açılması ve kolay ulaşılabilir olması,
- Belirlenen sorunların çözümü için ise aile ve tüketici ekonomisti, psikolog, psikiyatrist, sosyolog, aile danışmanı, çocuk gelişimci, sosyal hizmet uzmanı vb. meslek gruplarından oluşan multidisipliner bir ekip ile ailenin değerlendirmeye alınması,
- Ekip tarafından verilen karara göre gerekli yönlendirmelerin yapılması ve sorunların çözüme kavuşturulması,
- Belirlenen sorunların çözümü veya sorunların oluşmadan önce önlenmesi amacıyla aileyi koruyucu hizmetler kapsamında, ebeveynlere yönelik bu çalışma kapsamında hazırlanan aile yaşantısı eğitim programının yaygınlaştırılarak, aile yaşam döngüsünün ilk dönemi olan başlangıç döneminden ya da gebelik sürecinden itibaren ebeveynlere planlı ve sistemli bir şekilde verilmesi,
- Ailelerin sorunlarını hedef alan benzeri eğitim programlarının geliştirilmesi,
- Önleyici ve koruyucu olması açısından bu tarz eğitim programlarının Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, MEB'e bağlı halk eğitim merkezleri, yerel yönetimlerin yetişkin eğitime yönelik kursları, STK'lar ile iş birliği kurularak yaygınlaştırılması,
- Eğitim programlarının farklı yöntemlerle (uzaktan, web tabanlı, yüz yüze vb.) ebeveynlere verilmesi,
- Ebeveynlerin ihtiyaç duydukları bir konuda istedikleri yer ve zamanda eğitim alabilmeleri, bilgi düzeylerini artırabilmeleri amacıyla yurt dışında sıkça kullanılan web tabanlı aile yaşantısı eğitimlerinin hazırlanması,

- Annelerin ve babaların bu konularda hazırlanan eğitim programlarına katılımlarının zorunluluk haline getirilmesi önerilebilir.

Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- Araştırma kapsamında geliştirilen TRCTÖ ve ESPÖ ölçeklerinin konu hakkında yürütülecek çalışmalarda bir araç olarak kullanılması,
- Aile Yaşantısı Eğitim Programı etkililiği aile alanında çalışan farklı araştırmacıların uygulamalarına dayalı olarak değerlendirilmesi,
- Aile Yaşantısı Eğitim Programının farklı örneklerde uygulanması ve farklı değişkenlere olan etkisinin araştırılması,
- Aile Yaşantısı Eğitim Programı, ihtiyaç analizinin yanı sıra literatürden faydalanılarak oluşturulan, kültüre özgü bir program olması sebebiyle daha geniş bir örnekleme bir ekip şeklinde çalışılarak, içeriğinin genişletilip yaygınlaştırılması,
- Toplumun cinsiyet rollerine ilişkin tutum ve davranışlarının belirlenebilmesi açısından nitel ve nicel yöntemlerin birlikte kullanıldığı karma yöntemli araştırmaların yapılması,
- Eğitim alan erkeklerdeki değişimin aile içi rol ve sorumluluk dağılımındaki yansımalarının belirlenmesi için eşleriyle nitel içerikli çalışmalar yürütülmesi,
- Erkeklerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutum ve davranışlarının eğitimle birlikte eşitlikçi olma yönünde değişimi söz konusu olduğundan; özellikle babalara yönelik ihtiyaç duydukları farklı konularda eğitimlerin planlanması ve katılımlarının teşvik edilmesi önerilebilir.

Ailelere Yönelik Öneriler

- Sahip olunan ön yargı ve kalıp yargıların kırılarak kendilerinin ve ailesinin yaşam kalitesinin artırılması amacıyla hazırlanan eğitimlere katılım konularında istekli olmalarının sağlanması,
- Bir araya gelerek istek, ihtiyaç ve beklentilerinin karşılanabilmesi için politika yapıcılara istek ve ihtiyaçlarını iletebilmelerinin sağlanması,

- Günümüz modern aile yaşantısında toplumsal cinsiyet rollerine geleneksel yaklaşımın artık zorluklara neden olduğunun farkında olarak tutum ve davranışlarında değişime gitmeleri ve bu nedenle bilgi düzeylerini ve farkındalıklarını artırmaları,
- İçinde bulunulan aile yaşam döngüsünde kadının çalışma durumundan bağımsız olarak eş desteği ve yakın evre desteğinin önemine ilişkin farkındalıklarını artırmaları,
- Bu döngüde sağlıklı aile içi iletişimin öneminin anlaşılarak çatışmaların ve boşanma oranlarının azaltılması amacıyla yapıcı tartışma becerilerinin kazanılması ve kullanılması,
- Ailelerin yapısıyla, yerine getirilen fonksiyonlarıyla, aile  yeleri arasında kurulan sağlıklı iletişimle birlikte; sağlıklı ve güçlü toplumun temellerinin atıldığına ilişkin farkındalıklarının artırılması önerilebilir.

KAYNAKÇA

- 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu.
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4721.pdf>
- Aassve, A., Goisis, A., & Sironi, M. (2012). Happiness and childbearing across Europe. *Soc Indic Res*, 108(1), 65–86.
- Adams, B. N. (1971). *The American family. A sociological Interpretation*. Mackham Publishing.
- Adıgüzel, A. (2017). Program geliştirme teorisi ve tasarım modelleri. B. Oral ve T. Yazar (Ed.) *Eğitimde program geliştirme ve değerlendirme* içinde (175-204). Pegem Akademi.
- Afiatin, T., Istianda, I. P., & Wintoro, A. Y. (2016). Happiness of working mothers through family life stages. *ANIMA Indonesian Psychological Journal*, 31(3), 101-110. <https://doi.org/10.24123/aipj.v31i3.569>
- Ahlborg, T., Dahlöf, L. G., & Hallberg, L. R-M. (2005). Quality of the intimate and sexual relationship in first-time parents six months after delivery. *The Journal of Sex Research*, 42(2), 167-174. DOI:10.1080/00224490509552270
- Akça-Koca, D. (2013). *Bir aile eğitim programının evli annelerin evlilik doyumu, evlilikte sorun çözme becerisi ve psikolojik iyi oluşuna etkisi* [Yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Akgül-Gök, F., & İl, S. (2017). Evli kadın ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili algılarının aile işlevlerine yansımaları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(54), 523-533. DOI: 10.17719/jisr.20175434616
- Akın, A., & Uğur, E. (2014). Aile Rol Performansı Ölçeğinin Türkçeye uyarlanması, geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Uluslararası Aile Çocuk ve Eğitim Dergisi*, 4(2), 125-133.
- Akıncı, Ş. (2004). Medenî Kanun'da kadın ve aile. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 8(2), 0-0.
- Akpınar, B., & Kırlioğlu, M. (2020). Bazı değişkenler açısından evlilik uyumunun incelenmesi ve toplumsal cinsiyet rolleri tutumunun evlilik uyumuna etkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 23(2), 736-746.
- Alesina, A., Di Tella, R., & MacCulloch, R. (2004). Inequality and happiness: are Europeans and American different? *Journal of Public Economics*, 88(9-10), 2009-2042. <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2003.07.006>
- Alkan, C. (1991) Eğitimde nitelik geliştirme metodolojisi olarak bireysel öğretim, eğitimde nitelik geliştirme. *Eğitimde Arayışlar 1. Sempozyumu Bildiri Kitabı* (s.184 – 191). Kültür Koleji.

- Alpar, R. (2011). *Uygulamalı çok değişkenli istatistiksel yöntemler*. Detay.
- Alpar, R. (2012). *Uygulamalı istatistik ve geçerlik-güvenirlik*. (2. baskı). Detay.
- Altınova, H., & Duyan, V. (2013). Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeğinin geçerlik güvenirlik çalışması. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 24(2), 9-22.
- Altun, S. (2014). Öğretim stratejileri ve sınıflamalar. S. Fer (Ed.). *Öğrenme öğretme kuram ve yaklaşımları içinde* (170-184). Anı.
- Anderson, E. (2009). *Inclusive masculinity: The changing nature of masculinities*. Routledge.
- Ankara Büyükşehir Belediyesi. (2021, Mayıs). *Sosyodemografik yapı*. <https://www.ankara.bel.tr/files/3113/4726/7225/5-sosyodemografi.pdf>
- Anne Çocuk Eğitim Vakfı. (2017). *Türkiye’de ilgili babalık ve belirleyicileri: Özet rapor*. Türkiye’de Babalığı Anlamak Serisi- I. Anne Çocuk Eğitim Vakfı.
- Arcus, M. (1995). Advances in family life education: Past, present, and future. *Family Relations*, 44(4), 336- 344.
- Arcus, M. E., & Thomas, J. (1993). The nature and practice of family lifeeducation. In M. E. Arcus, J. Schvandeveltd & J. J. Moss (Eds.), *Hand-book of family life education* (pp. 1-15). Sage.
- Ardıç, A., & Seray, O. (2019). Anne-Baba Tükenmişlik Ölçeğinin psikometrik özelliklerinin belirlenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(2), 619-632. DOI: 10.17679/inuefd.531692
- Arıcı- Şahin, F. (2017). *Feminist yaklaşıma dayalı ilişki geliştirme programının güç paylaşımı, benlik yönelimleri ve çift uyumuna etkisi* [Doktora Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Arıkan- Onur, N. (2006). *Çalışan ve çalışmayan kadınların aile kaynaklarının kullanımına ve yönetimine ilişkin davranışları* [Yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Ausubel, D.P. (1968). *Educational psychology: a cognitive view*. Holt, Rinehart and Winston, Inc.
- Aydiner-Boylu, A., Ayan, H., & Bilgin, İ. (2016). Toplumsal cinsiyet ve ev teknolojilerinin kullanımına etkisi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(4), 956-965.
- Bakioğlu, F., & Türküm, A.S. (2019). Toplumsal Cinsiyet Roller Ölçeği’nin Türkçe’ye uyarlaması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Kastamonu Education Journal*, 27(2), 717-725. DOI:10.24106/kefdergi.2697

- Bandura, A. (2002). Social Cognitive Theory in cultural context. *Applied Psychology*, 51(2), 269-290. <https://doi.org/10.1111/1464-0597.00092>
- Barker, P. (1986). *Basic family therapy* (2nd ed.). Oxford University Press.
- Barnett, R. C., & Baruch, G. K. (1987). Determinants of father's participation in family work. *Journal of Marriage and the Family*, 49, 29-40.
- Baxter, J., Buchler, S., Perales, F., & Western, M. (2015). A life-changing event: First births and men's and women's attitudes to mothering and gender divisions of labor. *Social Forces*, 93(3), 989-1014. DOI: 10.1093/sf/sou103
- Baxter, J., Hewitt, B. & Haynes, M. (2008). Life course transitions and housework: Marriage, parenthood, and time on housework. *Journal of Marriage and Family*, 70(2), 259-272. DOI:10.1111/j.1741-3737.2008.00479.x
- Bayar, Ö., Haskan Avcı, Ö., & Koç, M. (2018). Erkek Toplumsal Cinsiyet Rolü Stresi Ölçeği'nin (ETCRSÖ) geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Fakültesi Dergisi*, 18(1), 57-76.
- Baydur, H., & Uçan, G. (2016). Toplumsal cinsiyet ve sosyal hizmet. D. Ş. Kaylı & F. Şahin (Der.), *Sosyal Politikanın Cinsiyet Halleri* (ss.137-156). Nika.
- Bayer, A. (2018). Ailede yaşanan anlaşmazlıklar ve çözüm önerileri. *Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(2), 215-234.
- Bayhan, V. (2013). Beden sosyolojisi ve toplumsal cinsiyet. *Doğu Batı*, 63, 147-164.
- Becker, G.S. (1960). An economic analysis of fertility demographic and economic change in developed countries Universities-National Bureau Committee for Economic Research (Ed.), *Demographic and economic change in developed countries* (pp. 209-240). Columbia University Press <https://www.nber.org/system/files/chapters/c2387/c2387.pdf>
- Belsky, J., & Kelly, J. (1994). *The transition to parenthood: How a first child changes a marriage*. Vermilion.
- Belsky, J., Lerner, R. M., & Spanier, G. B. (1984). *The child in the family*. Addison-Wesley/Addison Wesley Longman.
- Belsky, J., Spanier, G. B., & Rovine, M. (1983). Stability and change in marriage across the transition to parenthood. *Journal of Marriage and the Family*, 45(3), 567-577.
- Berk, S. (1985). *The gender factory*. Plenum Press.
- Bernard, J. (1972). *The future of marriage*. The World Publishing.
- Berne, E. (1988). *Herkes için psikiyatri ve psikoanaliz rehberi*. Yaprak.

- Bianchi, S. M., Milkie, M. A., Sayer, L. C., & Robinson, J. P. (2000). Is anyone doing the housework? Trends in the gender division of household labor. *Social Forces*, 79(1), 191–228. <https://doi.org/10.2307/2675569>
- Bianchi, S. M., Robinson, J. P., & Milkie, M. A. (2006). *Changing rhythms of American family life*. Russell Sage.
- Bilen, M. (1993). *Plandan uygulamaya öğretim*. Takav.
- Bilici, Z. (2009). *Çocuk sahibi olan ve olmayan ailelerin problem çözme becerilerinin ve yaşam doyumlarının karşılaştırılması* [Yüksek lisans tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Bilir, M. (2004). Kentleşme sürecinde yetişkinlerin eğitim gereksinimi: Ankara Mamak ilçesi, Tuzlucaıyır semti, Ege Mahallesi örneği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37(1), 98-121.
- Black, K., & Lobo, M. (2008). A conceptual review of family resilience factors. *Journal of Family Nursing*, 14(1), 33-55.
- Blood, R. O. (1969). Kinship interaction and marital solidarity. *Merrill Palmer Quarterly*, 15, 171–184.
- Blood, R. O., Jr., & Wolfe, D. M. (1960). *Husbands and wives: The dynamics of family living*. Free Press Glencoe.
- Bogensneider, K. (1996). An ecological risk/protective theory for building prevention programs, policies, and community capacity to support youth. *Family Relations: An Interdisciplinary Journal of Applied Family Studies*, 45(2), 127–138. <https://doi.org/10.2307/585283>
- Borton, S. G. (2005). The life cycle and buying patterns. C. H. Lincoln (Ed.), *Consumer Behaviour (Vol.II)*. University Press.
- Bozok, M. (2018). *Ebeveynlik, erkeklik ve çalışma hayatı arasında Türkiye’de babalık. Türkiye’de Babalığı Anlamak Serisi-II (AÇEV)*. Taymaz. <https://www.acev.org/wpcontent/uploads/2018/05/EbeveynlikErkeklikCalismaHayati.pdf>
- Bradbury, T. N., & Karney, B. R. (2004). Understanding and altering the longitudinal course of marriage. *Journal of Marriage and the Family*, 66(4), 862–879. Doi: 10.1111/j.0022-2445.2004.00059.x
- Brannen, J., & Moss, P. (1991). *Managing mothers: Dual earner households after maternity leave*. Unwin Hyman.
- Braver, S. L., Griffin, W. A., & Cookston, J. T. (2005). Prevention programs for divorced nonresident fathers. *Family Court Review*, 43, 81–96.

- Büyüköztürk, Ş. (2011). *Deneyisel desenler: Öntest sontest kontrol gruplu desen ve veri analizi*. Pegem Akademi.
- Cabrera, N. J., Tamis-LeMonda, C. S., Bradley, R. H. İ., Hofferth, S., & Lamb, M. E. (2000). Fatherhood in the twenty-first century. *Child Development*, 71, 127-136.
- Canatan, K. (2016). Aile kavramının tanımı, K. Canatan ve E. Yıldırım (Eds.), *Aile sosyolojisi* (6. baskı, s.53-64). Açılım Kitap.
- Canel, N.A. (2007). *Ailede problem çözme, evlilik doyumu ve örnek bir grup çalışmasının sınanması* [Doktora tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Cantera, L. M., Cubells, M. E., Martinez, L. M., & Blanch, J. M. (2009). Work, family, and gender elements for a theory of work-family balance. *The Spanish Journal of Psychology*, 12(2), 641-647.
- Carter, B., & McGoldrick, M. (1988). Overview: The changing family life cycle-A framework for family therapy. B. Carter & M. McGoldrick (Eds.), *The changing family life cycle-A framework for family therapy* (2nd edition, pp. 3-28), Gardner Press.
- Christopher, C., Umemura, T., Mann, T., Jacobvitz, D., & Hazen, N. (2015). Marital quality over the transition to parenthood as a predictor of coparenting. *Journal of Child and Family Studies*, 24(12), 3636-3651. DOI: 10.1007/s10826-015-0172-0
- Clark, A. E., & Oswald, A. J. (2002). *Well-being in panels*. Unpublished working paper. University of Warwick. United Kingdom. <https://www.parisschoolofeconomics.com/clark-andrew/revClarkOsdec2002.pdf>
- Clark, A. E., Diener, E., Georgellis, Y., & Lucas, R.E. (2006, December). *Lags and leads in life satisfaction: A test of the Baseline Hypothesis*. Discussion Paper No. 2526. <https://docs.iza.org/dp2526.pdf>
- Coie, J. D., Watt, N. F., West, S. G., Hawkins, J. D., Asarnow, J. R., Markman, H. J., Ramey, S. L., Shure, M. B., & Long, B. (1993). The science of prevention: a conceptual framework and some directions for a national research program. *American Psychologist*, (48), 1013-1022.
- Coltrane, S. (2000). Research on household labor: Modeling and measuring the social embeddedness of routine family work. *Journal of Marriage and Family*, 62(4), 1208-1233. doi:10.1111/j.1741-3737.2000.01208.x
- Connell, R.W. (1987). *Gender and power*. Polity Press.
- Coughenour, M.C. (1972). Functional aspects of food consumption activity and family life cycle stages. *J. Marriage Fam.*, 34(4), 656-664.
- Coverman, S. (1985). Explaining husbands' participation in domestic labour. *The Sociological Quarterly*, 26(1), 81-97. DOI:10.1111/j.1533-8525.1985.tb00217.x

- Cowan, C. P. & Cowan, P. A. (1995). Interventions to ease the transition to parenthood: Why they are needed and what they can do. *National Council on Family Relations*, 44, 412–423.
- Cowan, C. P., & Cowan, P. A. (1988). Changes in marriage during the transition to parenthood: must we blame the baby? G. Y. Michaels & W. A. Goldberg (Eds.), *The Transition to parenthood: Current theory and research* (pp.114-156). Cambridge University Press.
- Cowan, C.P., Cowan, P.A., Heming, G., Garrett, E., Coysh, W.S., Curtis-Boles, H., & Boles, A.J. (1985). Transitions to parenthood: His, hers, and theirs. *Journal of Family Issues*, (6), 451–481.
- Cowan, P. A. (1991). Individual and family life transitions: A proposal for a new definition. P. A. Cowan & E. M. Hetherington (Eds.), *Family transitions: Advances in family research* (pp. 3-30). Lawrence Erlbaum.
- Craig, L. (2006). Does father care mean fathers share?: A comparison of how mothers and fathers in intact families spend time with children. *Gender & Society*, 20(2), 259–281. doi:10.1177/0891243205285212
- Craig, L., & Mullan, K. (2009). The policeman and the part-time sales assistant: Household labour supply, family time and subjective time pressure in Australia 1997-2006. *Journal of Comparative Family Studies*, 40(4), 545–560.
- Craig, L., & Mullan, K. (2011). How mothers and and fathers share childcare: A cross-national time-use comparison. *American Sociological Review*, 76(6), 834–861. DOI:10.1177/ 0003122411427673
- Çağan, K. (2011). Ailenin işlevleri aile hakkında kuramsal perspektifler. K. Canatan (Ed.), *Aile sosyolojisi* (ss. 83-95). Açılım Kitap.
- Çamur-Duyan, G. (2000). *Aile işlevleri ile ailenin sosyal, demografik ve ekonomik nitelikleri ve yaşam döngüsü arasındaki ilişkiler* [Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Çamur-Duyan, G. (2003). Aile yaşam döngüsü ve gelişimsel farklılıklar. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 14(2), 33-41.
- Çavlin, A. (2014). Türkiye’de boşanma. M.Turgut & S. Feyzioğlu (Eds.), *Türkiye Aile yapısı araştırması tespitler ve öneriler* (s.198-206), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Araştırma ve Sosyal Politika Serisi 07.
- Daniels, P., & Weingarten, K. (1988). The fatherhood click: The timing of parenthood in men's lives. P. Bronstein & C. P. Cowan (Eds.), *Fatherhood today: Men's changing role in the family* (pp. 36–52). John Wiley & Sons.
- Danone (2015). *Çalışan annelerin ilk 1000 günü*. <http://www.mucizesende.com/wp-content/uploads/2015/11/Nutricia-Annelerin-1000-G%C3%BCn%C3%BC-Bro%C5%9F%C3%BCr-sv5-LR.pdf>

- De Beauvoir, S. (2019). *İkinci cinsiyet*. G. Acar Savran (Çev.), Koç Üniversitesi.
- De Genova, M. K., & Rice, F. P. (2005). *Intimate relationship, marriages, and families* (6th ed.). McGraw-Hill.
- Deacon, R. E., & Firebough, F. M. (1981). *Family resource management. Principles and applications*. Allyn and Bacon, Inc.
- Deleş, B., & Kaytez, N. (2020). Okul öncesi dönemde çocuğu olan babaların babalık rolü algısı ile baba katılım durumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Ekev Akademi Dergisi*, 84, 101-116.
- Demircioğlu, H., Tezel Şahin, F., & Günindi, Y. (2011). Anne babaların görüşlerine göre aile işlevleri. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(1), 93-105.
- Demirel, Ö. (2017). *Eğitimde program geliştirme* (25. baskı). Pegem Akademi.
- Derebaşı, I. (2004). *Evlilik Doyumu Ölçeği'nin (MSI-R) madde-cevap kuramına dayalı olarak psikometrik özelliklerinin incelenmesi ve adaptasyon çalışması*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ege Üniversitesi.
- Dermott, E. (2008). *Intimate fatherhood: A sociological analysis*. Routledge.
- Di Tella, R., MacCulloch, R., & Oswald, A. (2003). The macroeconomics of happiness. *Review of Economics and Statistics*, 85(4), 809-827.
- Dizard, J. (1968). *Social change in family*. University of Chicago.
- Doherty, W. J. (1995). Boundaries between parent and family education and family therapy: The levels of family involvement model. *Family Relations: An Interdisciplinary Journal of Applied Family Studies*, 44(4), 353-358. <https://doi.org/10.2307/584990>
- Dohrenwend, B. S., Askenasy, A. R., Krasnoff, L., & Dohrenwend B. P. (1978). Exemplification of a method for scaling life events: The PERI life events scale. *Journal of Health and Social Behavior*, 19(2), 205-229.
- Dökmen, Z. Y. (2012). *Toplumsal cinsiyet: Sosyal psikolojik açıklamalar*. Remzi.
- Döner, Ş. İ., Baş, Z. T., Duran, B., Er, M., & Karakoç, H. (2021). Türkiye’de babalık rol kazanımı: Babaların tutum ve davranışları. *Güncel Hemşirelik Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 59-67.
- Duman, A. (1999). *Yetişkinler eğitimi*. Ütopya.
- Dumka, L. E., Roosa, M. W., Michaels, M. L., & Suh, K. W. (1995). Using research and theory to develop prevention programs for high risk families. *Family Relations*, 44(1), 78-86. <https://doi.org/10.2307/584744>

- Duncan, S. F., & Goddard, H. W. (2017). Designing comprehensive family life education prevention programs. *Family Life Education: Principles And Practices For Effective Outreach* (pp. 27-54). SAGE Publications, Inc. <https://doi.org/10.4135/9781071801017>
- Dunst, C. J., Cooper, C. S., Weeldreyer, J. C., Snyder, K. D., & Chase, J. H. (1988). Family needs scale. C.J. Dunst, C.M. Trivette, & A.G. Deal (Eds.), *Enabling and empowering families: Principles and guidelines for practice*. (pp.149-151). Brookline.
- Dur, C. (2020). *Evli bireylerde eşe kendini açma ve eş tükenmişliği*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi.
- Durualp, E., Kaytez, N., & Kadan, G. (2016). Okul öncesi dönemdeki çocukların annelerine verilen aile eğitiminin annelerin bilgi düzeyleri ile çocukların gelişimlerine olan etkisinin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(4), 1706-1722.
- Duvall, E. M (1972). *Family development*. J. B. Lippincott.
- Duvall, E. M. & Kerckhoff, R. K. (1958). Implications for education through the family life cycle. *Marriage and Family Living*, 20(4), 334-343. <https://doi.org/10.2307/348255>
- Duvall, E. M. (1957). *Family development*. J. B. Lippincott.
- Duvall, E. M. (1988). Family development's first forty years. *Family Relations*, 37(2), 127-134. <https://doi.org/10.2307/584309>
- Eğitim Reform Girişimi [ERG] ve Anne Çocuk Eğitim Vakfı [AÇEV] (2017). *Türkiye’de erken çocukluk bakımı ve okul öncesi eğitime katılım bilgi notu*. <https://www.acev.org/wp-content/uploads/2018/01/Tu%CC%88rkiyede-Erken-C%CC%A7ocukluk-Bak%C4%B1m%C4%B1-ve-Okul-O%CC%88ncesi-Eg%CC%86itime-Kat%C4%B1l%C4%B1m-30.10.17.pdf>
- Eker, I. (2019). *Aile ihtiyaçlarının incelenmesi* [Doktora tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Entwisle, D.R., & Alexander, K.L. (1995). A parent’s economic shadow: family structure versus family resources as influences on early school achievement. *Journal of Marriage and the Family*, (57), 399-409.
- Ergin, A., & Özdilek, R. (2014). Değişen babalık rolü ve erkek sağlığına etkileri. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, (11), 3-8.
- Erickson, M. J. (1998). Re-visioning the Family Life Cycle Theory and paradigm in marriage and family therapy. *American Journal of Family Therapy*, 26(4), 341-355. DOI:10.1080/01926189808251112
- Erikson, E. (1959). *Identity and the life cycle*. International Universities Press.

- Erkan, S. (2010). Aile ve aile eğitimi ile ilgili temel kavramlar. Z. F. Temel (Ed.), *Aile eğitimi ve erken çocukluk eğitiminde aile katılım çalışmaları*. Anı.
- Ertürk, S. (1972). *Eğitimde program geliştirme*. Yelkentepe.
- Esping-Andersen, G. (2011). *Tamamlanmamış devrim- kadınların yeni rollerine uymak*. S. Çağatay (Çev.). İletişim.
- Etiler, N., & Lordoğlu, K. (2010). Göçmenlerde sağlık sorunları: Ev hizmetlerinde bir alan araştırması. *Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu II Bildiri Kitabı* (s. 93-118). Petro İş Yayını.
- Evans, C. (1997). *Turkish fathers' attitudes to and involvement in their fathering role: A low socio-economic sample*. Master thesis. Boğaziçi University.
- Fagan, J., & Iglesias, A. (1999). Father involvement program effects on fathers, father figures, and their head start children: A quasi-experimental study. *Early Childhood Research Quarterly*, 14, 243–269.
- Falbo, T., & Cendry, J. (1976). Comment on Evolution and parenting. *Journal of Social Issues*, 32(1), 213-223.
- Fer, S. (2014). *Öğrenme öğretme kuram ve yaklaşımları*. Anı.
- Fer, S. (2020). *Öğretim tasarımı*. Anı.
- Fer, S. (2022). *Eğitimde program geliştirme kuramsal temellere bakış* (5. baskı). Pegem.
- Fidaner, H. (1995). *Ruh sağlığı hizmetlerinde aileye yaklaşım*. Sevdı.
- Fink, L.D. (2003). *Creating significant learning experiences: An integrated approach to designing college courses*. Jossey-Bass, San Francisco.
- Fitzsimmons, C., & Williams, F. (1973). *The family economy: Nature and management of resources*. Edwards Brothers.
- Framo, J. L. (1994). The family life cycle: Impressions. *Contemporary Family Therapy: An International Journal*, 16(2), 87–117. <https://doi.org/10.1007/BF02196800>
- Freeman, H., Newland, L. A., & Coyl, D. D. (2008). Father beliefs as a mediator between contextual barriers and father involvement. *Early Child Development and Care*, 178, 803-819.
- Fuwa, M. (2004). Macro-level gender inequality and the division of household labor in 22 countries. *American Sociological Review*, 69(6), 751–767. DOI:10.1177/000312240406900601
- Galin, K., & Brommer, B. (1996). *Family communication*. Harper Collins College.

- Gazioğlu-İşmen, A.E. (2017). Aile yaşam döngüsü. H. Yavuzer (Ed.), *Evlilik okulu* (s.29-47). Remzi.
- Geray, C. (1978). *Halk eğitimi*. Ankara Üniversitesi.
- Gezegen-Ünlü, S. (2020). Sofrayı kuran kaldırıyor: Ev içi iş bölümünün kadınların psikolojik sağlığı üzerine etkisi. *OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16(32), 4649-4687. DOI: 10.26466/opus.764464
- Giddens, A. (1992). *The transformation of intimacy: Sexuality, love and eroticism in modern societies*. Stanford University Press.
- Giddens, A. (2013). *Sosyoloji*. C. Güzel (Çev.), (7. baskı). Kırmızı.
- Gittins, D. (2011). *Aile sorgulanıyor*. T. Erdem (Çev.), Pencere.
- Gladding, S. T. (1998). *Family therapy. History, theory and practice* (2nd ed.). Merrill in Upper Saddle River.
- Glick, P. C. (1947). The family cycle. *American Sociological Review*, (12), 164-174.
- Goldenberg, I., & Goldenberg, H. (2008). *Family therapy: An overview* (7th ed.). Thomson Higher Education.
- Goldin, C. (2006). The quiet revolution that transformed women's employment, education, and family. *The American Economic Review*, 96(2), 1-21.
- Golijani-Moghaddam, N. (2014). Applying family life cycle concepts in psychological practice with children and young people. *Applied Psychological Research Journal (APRJ)*, 2, 26-33.
- Gonzalez, A., Greenwood, G., & WenHsu, J. (2001). Undergraduate students' goal orientations and their relationship to perceived parenting styles, *Collages Student Journal*, 35, 182-193.
- Gottman, J. M., & Notarius, C. I. (2000). Decade review: Observing marital interaction. *Journal of Marriage and the Family*, 62, 927-947. DOI: 10.1111/j.1741-3737.2000.00927.x
- Gottman, J. M., & Schwartz- Gottman, J. (2020). *Artık üç kişiyiz*. Ö. Dağ Tarcan (Çev.), Görünmez Adam.
- Gottman, J. M., & Silver, N. (2006). *Evliliği sürdürmenin yedi ilkesi*. E. Deniz (Çev.), Varlık.
- Gove, W. R., Grimm, J. W., Motz, S. C., & Thompson, J. D. (1973). The family life cycle: Internal dynamics and social consequences. *Sociology & Social Research*, 57(2), 182-195.
- Gökçe, B. (2007). *Türkiye'nin toplumsal yapısı ve toplumsal kurumlar*. Savaş.

- Gönen, E. (1986, 8-9 Ocak). *Konutlarda enerji kullanımı- Kırsal kesim örneği. Enerji Tasarrufu Semineri Tebliğleri*, TÜYAP.
- Gönen, E., & Bayraktar, M. (1988). *Ev idaresi II*. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi.
- Gönen, E., & Purutçuoğlu, E. (2009). Kriz ve stres koşullarında aile direnci: koruyucu ve iyileştirici faktörler. *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-dergisi*. <http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/?page=makaleler>
- Gracia, P., & Esping- Andersen, G. (2015). Fathers' child care time and mothers' paid work: A cross-national study of Denmark, Spain, and the United Kingdom. *Family Science*, 6(1), 270-281. <http://dx.doi.org/10.1080/19424620.2015.1082336>
- Gross, I. H. & Crandall, E.W. (1963). *Management for modern families* (2nd ed.), Meredith Publishing Company.
- Gross, I. H., Crandall, E.W. & Knol, K. K. (1973). *Management for modern families* (3rd ed.), Appleton-Century-Crofts.
- Grossbard, S., & Mukhopadhyay, S. (2013). Spousal love and children: An economic analysis. *Review of Economics of the Household*, 11(3), 447-467.
- Gupta, S. (1999). The effects of transitions in marital status on men's performance of housework. *Journal of Marriage and Family*, 61(3), 700-711. <https://doi.org/10.2307/353571>
- Güder-Yağan, S., & Ata, S. (2018). Father involvement, gender perception and children's gender stereotypes. *Universal Journal of Educational Research*, 6(8), 1637-1646.
- Gül, G. (2017). Aile ve evlilik kurumu H. Yavuzer, (Ed.), *Evlilik okulu* (s.20-28). Remzi.
- Gültekin, A., & Bener, Ö. (2006). 0-6 yaş döneminde çocuğu olan çalışan ve çalışmayan kadınların evle ilgili faaliyetleri yürütme biçimlerinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-dergisi*. <http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/makaleler/0-6yasdonemicocuklukadinlar.pdf>
- Gültekin-Akduman, G., & Türkoğlu, D. (2013). Okul öncesi dönem çocuğu olan babaların babalık rollerini algılamaları ile çocuklarının davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *ACED*, 1, 1-17.
- Günay, G., & Bener, Ö. (2011). Kadınların toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde aile içi yaşamı algılama biçimleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 153(3), 157-171.
- Gür, B. S., & Kurt, T. (2011). Türkiye'de ailelerin eğitim ihtiyaçları. *Aile ve Toplum*, 7(27), 33-62.

- Güven, S. (1991). *Aile yaşam dönemleri ve özelliklerinin ev idaresi ilkeleri yönünden incelenmesi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2013). *Türkiye nüfus ve sağlık araştırması*. TNSA, 2013. https://fs.hacettepe.edu.tr/hips/dosyalar/Ara%C5%9Ft%C4%B1rmalar%20-%20raporlar/2013%20tnsa/TNSA_2013_ana_rapor
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2018). *Türkiye nüfus ve sağlık araştırması*. TNSA, 2018. https://fs.hacettepe.edu.tr/hips/dosyalar/Ara%C5%9Ft%C4%B1rmalar%20-%20raporlar/2018%20TNSA/TNSA2018_ana_Rapor_compressed.pdf
- Hair, J.F.Jr., Black, W.C., Babin, B.J., Anderson, R.E. & Tatham, R.L. (2005). *Multivariate data analysis*. Pearson.
- Haley, J. (1988). *İletişim: psikolojik sorunlar ve psikoterapi*. A.Uzunöz (Çev.), Çark.
- Halford, W. K. (2011). *Marriage and relationship education: What works and how to provide it*. The Guilford.
- Hallberg, D., & Klevmarken, A. (2003). Time for children: A study of parents' time allocation. *Journal of Population Economics*, 16(2), 205–226. doi:10.1007/s001480200133
- Hämmig, O., Gutzwiller, F., & Bauer, G. (2009). Work-life conflict and associations with work- and nonwork-related factors and with physical and mental health outcomes: A nationally representative cross-sectional study in Switzerland. *BMC Public Health*. 9(435), 1-15. <https://doi.org/10.1186/1471-2458-9-435>
- Harrington, B. Deusen, F.V., & Humberd, B. (2011). *The new dad: Caring, committed and conflicted*. The Fatherhood Study Phase II. Boston College Center for Work & Family.
- Harsiwi, A. M. (2004). Konflik kerja-keluarga dan kepuasan kerja akademisi wanita. *Ekobis*, 3(1), 217-229.
- Higgins, C., Duxbury L. & Lee, C. (1994). Impact of life-cycle stage and gender on the ability to balance work and family responsibilities. *Family Relations*, 43(2), 144-150.
- Higuchi, Y., Waldfogel, J., & Abe, M. (1999). Family leave policies and women's retention after childbirth: Evidence from the United States, Britain, and Japan. *Journal of Population Economics*, Springer; *European Society for Population Economics*, 12(4), 523-545.
- Hill, R. (1964). Methodological issues in family development research. *Family Process*, 3(1), 186-206.

- Hill, R. (1986). Life cycle stages for types of single parent families: Of family development theory. *Interdisciplinary Journal of Applied Family Studies*, 35(1), 19-29.
- Hochschild, A. R., & Machung, A. (1989). *The second shift: Working parents and the revolution at home*. Viking.
- Hoffman, L. W., Thornton, A., & Manis, J. D. (1978). The value of children to parents in the United States. *Journal of Population*, 1(2), 91–131.
- Hoffman, L.W., & Nye, F. I. (1974). *Working mothers*. Jossey-Bass.
- Hook, J. L. (2006). Care in context: Men's unpaid work in 20 countries, 1965-2003. *American Sociological Review*, 71(4), 639–660. doi:10.1177/000312240607100406
- Hook, J. L. (2010). Gender inequality in the welfare state: Sex segregation in housework, 1965–2003. *American Journal of Sociology*, 115(5), 1480–1523. doi:10.1086/651462
- Horna, J., & Lupri, E. (1987). Father's participation in work, family, life and leisure: A Canadian experience. C. Lewis & M. O'Brien (Eds.), *Reassessing fatherhood* (pp. 54–73). Sage.
- Hornung, M. (2018). *The perception of fairness in the division of labor across the transition to parenthood* [Unpublished master thesis]. Stockholm University.
- Hu, L.T., & Bentler, P.M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structural analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 6(1), 1-55. DOI: 10.1080/10705519909540118
- Hughes, R. (1994). A framework for developing family life education programs. *Family Relations*, 43(1), 74–80. <https://doi.org/10.2307/585145>
- International Social Survey Programme. (2012). Family and changing gender roles IV - ZA No. 5900. <https://www.gesis.org/en/issp/modules/issp-modules-by-topic/family-and-changinggender-roles/2012>.
- İlbars, Z. (1972). Aile- akrabalık ilişkileri ve değerlendirmeler üzerine bir araştırma. *Antropoloji*, (7), 201-206.
- İlerisoy, M. (2012). *Aile sistemleri kuramı çerçevesinde infertilite tedavisi gören ailelerde aile yaşam döngüsünün nitel yöntemlerle araştırılması* [Yüksek lisans tezi]. Maltepe Üniversitesi.
- Kadan, G. (2018). Aile eğitiminde yaklaşımlar. R. Küçükali (Ed.), *Çocuk ve aile içinde* (ss. 329-370), Anı.

- Kamp-Dush, C. M., Yavorsky, J. E., & Schoppe-Sullivan, S. J. (2018). What are men doing while women perform extra unpaid labor? Leisure and specialization at the transitions to parenthood. *Sex Roles*, 78(11), 715-730. doi: 10.1007/s11199-017-0841-0
- Karadayı, F. (2001). Gençlerin babalık rolüne ilişkin tutumları kendi babalarının davranışı ve sosyo demografik faktörlerle ilişkisi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(8), 165-188.
- Kaya, Z. (2002). *Uzaktan eğitim*. Pegem A Yayıncılık <http://www.jret.org/FileUpload/ds217232/File/uzaktanegitim.pdf> Erişim Tarihi: 26.03.2023.
- Kaźmierczak, M., & Karasiewicz, K. (2019). Making space for a new role—gender differences in identity changes in couples transitioning to parenthood. *Journal of Gender Studies*, 28(3), 271-287. doi:10.1080/09589236.2018.1441015
- Kenkel, W.F. (1973). *The family in perspective*. Meredith Corporation.
- Kılıç, Ç. (2010). Aile eğitim programları ve Türkiye’deki örnekleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Dergisi*, 10(1), 99-111.
- Kılıç, Ç. (2012). *Yetişkin eğitimi programlarının geliştirilmesi süreci açısından “Benim Ailem” kurs programının değerlendirilmesi* [Doktora tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Kılıçaslan, A. (2017). Ebeveynliğe geçiş. H. Yavuzer, (Ed.), *Evlilik okulu* (s.149-163). Remzi.
- Kır, İ. (2011). Toplumsal bir kurum olarak aile işlevselliği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(36), 381-404.
- Kırağ, N., & Çakır, İ. (2019). 0-6 yaş çocuğu olan babaların babalık rolü algısı ve ilişkili faktörler. *Bahkesir Sağlık Bilimleri Dergisi*, 8(3), 117-122.
- Kıtbilmez, R. (2018). *Çalışan evli kadınların evlilik doyumu düzeylerinin demografik değişkenler ve ev içi paylaşım üzerinden yordanması* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Bahçeşehir Üniversitesi.
- Knoke, D., & Randall, T. (1977). Voluntary association membership trends and the family life cycle. *Social Forces*, 56(1), 48-65.
- Koç, M., Avcı-Haskan, Ö., & Bayar, Ö. (2017). Kadın Toplumsal Cinsiyet Rolü Stresi Ölçeği’nin (KTCRSÖ) geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (41), 284-297.
- Kohler, H.P., Behrman, J.R., & Skytthe, A. (2005). Partner plus children = happiness? The effects of partnerships and fertility on well-being. *Population and Development Review*, 31(3), 407-445.

- Kolukırcık, Ü., Şimşek, H., & Ergör, A. (2018). Doğum sonrası dönemdeki annelerde depresif belirtilerle ilişkili etmenler: Toplum tabanlı kesitsel bir çalışma. *Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 33(1), 1-8. doi: 10.5505/deutfd.2019.30092
- Kongar, E. (1998). *21. Yüzyılda Türkiye 2000'li yıllarda Türkiye'nin toplumsal yapısı*. Remzi.
- Köksal, B., & İlhan, T. (2018). Evlilik Rol Beklentileri Ölçeğinin geliştirilmesi. *Ege Journal of Education*, 19(1), 300-319.
- Kundak, S. (1973). *İş kolaylaştırma*. H.Ü. Ev Ekonomisi Yüksek Okulu Ev İdaresi ve Aile Ekonomisi Bölümü. (Basılmamış ders notları).
- Kurt, İ. (2000). *Yetişkin eğitimi*. Nobel.
- Kuzgun, Y., & Sevim, S. (2004). The relationship between attitudes towards women's work roles and religious tendency. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 37(1), 14-27. DOI: 10.1501/Egifak_00000000088
- Küçükahmet, L. (2011). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. Nobel.
- L'Abate, L. (1983). Styles in intimate relationships: The A-R-C Model. *Journal of Counseling & Development* 61(5), 277-283. <https://doi.org/10.1111/j.2164-4918.1983.tb00025.x>
- Lamb, M. E. (2000). The history of research on father involvement. *Marriage & Family Review*, (29), 23-42.
- Lamb, M. E., Pleck, J. H., & Levine, J. A. (1986). Effects of paternal involvement on fathers and mothers. *Marriage & Family Review*, 9(3-4), 67-83. DOI: 10.1300/J002v09n03_06
- Lansing, J. B., & Kish, L. (1957). Family life cycle as an independent variable. *American Sociological Review*, 22(5), 512-519. <https://doi.org/10.2307/2089474>
- LaRossa, R., & LaRossa, M.M. (1981). *Transition to parenthood: How infants change families*. Sage.
- Lawrence, E., Eldridge, K. A., & Christensen, A. (1998). The enhancement of traditional behavioral couples therapy: Consideration of Individual factors and dyadic development. *Clinical Psychology Review*, 18(6), 745-764.
- Lawson, D. M. (1988). Love attitude and marital adjustment in the family lifecycle. *Sociological Spectrum*, 8(4), 391-406.
- Lee, S., Park, M. H., & Montalto, C.P. (2000). The effect of family life cycle and financial management practices on household saving patterns. *Journal of Korean Home Economics Association, English Edition*, 1(1), 79-93.

- LeMasters, E. E. (1957). Parenthood as crisis. *Marriage and Family Living*, 19(4), 352-355.
- Levy, Jr. M. J. (1996). Modernization and the structure of societies: The organisational contexts of societies (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429335297>
- Lopata, H. Z. (1966). The life cycle of the social role of housewife. *Sociology & Social Research*, 51(1), 5-22.
- Lowe, J. (1985). *Dünyada yetişkin eğitime toplu bakış*. T. Oğuzkan (Çev.), UNESCO Türkiye Milli Komisyonu.
- Lower, L. M. (2005). Couples with young children M. Harway (Ed.), *Handbook of couples therapy*. John Wiley & Sons Incorporated.
- Lundahl, B. W., Tollefson, D., Risser, H., & Lovejoy, M. C. (2007). A meta-analysis of father involvement in parent training. *Research on Social Work Practice*, 18, 97-106.
- MacDermid, S. M., Huston, T. L., & McHale, S. M. (1990). Changes in marriage associated with the transition to parenthood: Individual differences as a function of sex-role attitudes and changes in the division of household labor. *Journal of Marriage and Family*, 52(2), 475-486. <https://doi.org/10.2307/353041>
- Marçal, K. (2018). *Adam Smith'in yemeğini pişiren kimdi? Ekonomide kadının görünmez eli*. A. Arda (Çev.), Koç Üniversitesi.
- Marsiglio, W., Amato, P., Day, R. D., & Lamb, M. E. (2000). Scholarship on fatherhood in the 1990s and beyond. *Journal of Marriage and Family*, 62(4), 1173-1191. doi:10.1111/j.1741-3737.2000.01173.x
- McAuley, W. J., & Nutty, C. L. (1982). Residential preferences and moving behavior: A family life-cycle analysis. *Journal of Marriage and Family*, 44(2), 301-309. <https://doi.org/10.2307/351540>
- McCubin, H. I. (1990). *Marital and family satisfaction families: what makes them work*. Sage.
- McDonald, P. (2002, 9-11 May). *Low fertility: unifying the theory and the demography*. Meeting of the Population Association of America, Atlanta. https://openresearch-repository.anu.edu.au/bitstream/1885/41437/4/PAA_Paper_2002.pdf
- McGoldrick, M. (1988). The joining of families through marriage: The new couple. B. Carter & M. McGoldrick (Eds.), *The changing family life cycle-A framework for family therapy* (2nd edition, pp.209-234). Gardner Press.
- McGoldrick, M., & Carter, E. A. (1982). The family life cycle. F. Walsh (Ed.), *Normal family processes* (pp. 167-195). Guilford.
- McMahon, S. (2019). *Terapistim yanımda*. N. Kavalalı (Çev.), Barış İlhan.

- Meydan, C. H., & Şeşen, H. (2011). *Yapısal eşitlik modellemesi AMOS uygulamaları*. Detay.
- Miller, B. C. & Sollie, D. L. (1980). Normal stresses during the transition to parenthood. *Family Relations*, (29), 459-465.
- Miller, D. A. (1981). The “sandwich” generation: Adult children of the aging. *Social Work*, 26(5), 419-423.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2022). *Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim, 2021-2022*.https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_09/15142558_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2021_2022.pdf
- Morva, O., & Gül-Ünlü, D. (2021). Babalık da yaparım kariyer de!: Blogger babalar ve erkekliğin kurucu rollerinden babalık üzerine. *Moment Dergi, Erkeklikler-1*, 227-245. DOI: 10.17572/mj2021.1.227245
- Mostow, E., & Newberry, P. (1975). Work role and depression in women: A comparison of workers and housewives in treatment. *American Journal of Orthopsychiatry*, 45(4), 538-548. <https://doi.org/10.1111/j.1939-0025.1975.tb01184.x>
- Murdock, G. P. (1949). *Social structure*. The MacMillan.
- Murphy, P. E., & William, A. S. (1979). A modernized family life cycle. *Journal of Consumer Research*, 6(1), 12-22.
- Myers, R. (1996). *Hayatta kalan oniki: Erken çocukluk eğitimi programlarının güçlendirilmesi* R. Ağış Bakay & E. Ünlü (Çev.), Yayın No:5, AÇEV.
- Nashashibi, P., & Watters, K. (2003). *Curriculum leadership in adult learning*. LSDA/NIACE.
- Nock, S. L. (1979). The family life cycle: Empirical ot conceptual tool? *Journal of Marriage and Family*, 41(1), 15-26.
- Nock, S. L. (1981). Family life-cycle transitions: Longitudinal effects on family members. *Journal of Marriage and the Family*, 43(3), 703-714.
- Noller, P., & Feeney, J. A. (2002). Communication, relationship concerns, and satisfaction in early marriage A. L. Vangelisti, H. T. Reis, & M. A. Fitzpatrick (Eds.), *Stability and change in relationships* (pp. 129-155). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511499876.009>
- Norton, A. J. (1983). Family life cycle: 1980. *Journal of Marriage and the Family*, (45), 267-275.
- Nye, F. I., & Berardo, F. M. (1973). *The family: Its structure and interaction*. Macmillan.

- Oakley, A. (1972). *Sex, gender and society. Towards a new society*. Temple Smith.
- Okroku, I. O. (1971). The family life-cycle and residential mobility in Puerto Rico. *Sociology and Social Research*, 55(3), 324-340.
- Oktar-Yelmen, Ş. (2017). *Çalışan annenin yaşam dengesi*. Hümanist.
- Ozankaya, Ö. (1979). *Toplum bilimine giriş*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi.
- Özabacı, N., & Erkan, Z. (2013). *Aile danışmanlığı kuram ve uygulamalara genel bakış*. Pegem Akademi.
- Özbek, R. (2005). Eğitim programlarının bireyselleştirilmesinin sebepleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(11), 66-83.
- Özcan, H., Arar, İ., & Çakır, A. (2018). Babalar ve gebelik süreci. *Zeynep Kamil Tıp Bülteni*, 49(1), 72-76.
- Özdemir, Ş., Torlak, Ö., & Vatandaş, C. (2013). *Aile yaşam döngüsü ve tüketim*. Sekam.
- Özdemir, Ş., Torlak, Ö., & Vatandaş, C. (2016). *Aile yaşam döngüsü ve tüketim*. Sekam. <http://www.sekam.com.tr/images/resimler/aile-yasam-dongusu.pdf>
- Özdemir, Ş., Vatandaş, C., & Torlak, Ö. (2009). Sosyal problemleri çözmede aile yaşam döngüsünün (AYD) önemi. *Aile ve Toplum Dergisi*, 4(16), 7-18.
- Özgün, Ö. (2011). Aile ile ilgili temel kavramlar ve tarihsel süreçte çocuğun eğitiminde aile Y. Aktaş-Arnas (Ed.), *Aile eğitimi ve okul öncesi eğitimde aile katılımı* (s.11-19). Vize.
- Özgüven, İ.E. (2010). *Ailede iletişim ve yaşam*. Pdrem.
- Özkardeş-Güngörmüş, O. (2018). Baba olmak. H.Yavuzer (Ed.), *Ana baba okulu içinde* (ss.128-141). Remzi.
- Özyeşer-Cinel, N., & Tezel-Şahin, F. (2021). Babaların kendilerinin ve babalarının babalık rollerine bakış açılarının incelenmesi. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 7(15), 107-129.
- Özyürek, A., & Tezel-Şahin, F. (2005). 5-6 yaş grubunda çocuğu olan ebeveynlerin tutumlarının incelenmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(2), 19-34.
- Pınar, D. G., Taşkın, P. D. L., & Eroğlu, P. K. (2008). Başkent üniversitesi öğrenci yurdunda kalan gençlerin toplumsal cinsiyet rol kalıplarına ilişkin tutumları. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*. 15(1), 47-57.
- Presser, H. B. (1994). Employment schedules among dual-earner spouses and the division of household labor by gender. *American Sociological Review*, 59(3), 348–364. doi:10.2307/2095938

- Raley, S., Bianchi, S., & Wang, W. (2012). When do fathers care? Mothers' economic contribution and fathers' involvement in child care. *American Journal of Sociology*, 117(5), 1422–1459. doi:10.1086/663354
- Ramsey, Jr. C.N. (t.y). Developmental Theory of Families: The family life cycle. Principles of Family Medicine (pp.41-50). [https://in.bgu.ac.il/en/fohs/communityhealth/Family/Documents/ramsey%20\(1\).pdf](https://in.bgu.ac.il/en/fohs/communityhealth/Family/Documents/ramsey%20(1).pdf)
- Rand, M. (1976). *Designing an adult education program*. <https://eric.ed.gov/?q=lake&ff1=subProgram+Development&pg=7&id=ED192013>
- Razon, N. (2018). Çalışan anne ve çocuğu. H.Yavuzer (Ed.), *Ana Baba Okulu* (s.142-158). Remzi.
- Razon, N. (2022, 5 Haziran). Çocuk eğitiminde babanın rolü. <https://www.ekipnormarazon.com/?s=baba+ve+%C3%A7ocuk>
- Rienks, S. L., Wadsworth, M. E., Markman, H. J., Einhorn, L., & Etter, E. M. (2011). Father involvement in urban low-income fathers: Baseline associations and changes resulting from preventive intervention. *Family Relations*, 60, 191 – 204.
- Runyon, K. E., & Stewart, D. W. (1987). *Consumer behavior and the practice of marketing*. Merrill Publishing Company.
- Russell, G., & Russell, A. (1987). Mother-child and father-childrelationships in middle childhood. *Child Development*, (58) ,1573–1583,
- Rutter, M. (1987). Psychosocial resilience and protective mechanisms. *Am J Orthopsychiatry*. 57(3), 316-331. doi: 10.1111/j.1939-0025.1987.tb03541.x. PMID: 3303954.
- Sanchez, L., & Thomson, E. (1997). Becoming mothers and fathers: Parenthood, gender, and the division of labor. *Gender & Society*, 11(6), 747-772.
- Savaş, G. (2018). Türkiye’de yaşayan bireylerin toplumsal cinsiyet eşit(siz)liği algısı. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 1(2), 101-121.
- Saxton, L. (1993). *The individual, marriage, and the family*. Wadsworth Pub. Co.
- Sayer, L. C., & Gornick, J. C. (2012). Cross-national variation in the influence of employment hours on child care time. *European Sociological Review*, 28(4), 421–442. doi:10.1093/esr/jcr008
- Sayın, Ö. (1990). *Aile sosyolojisi: Ailenin toplumdaki yeri*. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
- Saylan, N. (1995). *Eğitimde program tasarısı: temeller, prensipler, kriterler*. İnce Ofset.

- Schram, R.W. (1979). Marital satisfaction over the family life cycle: A critique and proposal. *Journal of Marriage and the Family*, 41(1), 7-12. <https://doi.org/10.2307/351726>
- Segal, L. (1990). *Ağır çekim değişen erkeklikler ve değişen erkekler*. V. Ersoy (Çev.). Ayrıntı.
- Selman, A. (2017). *Dindarlığın aile yaşam döngüsü süreçlerine etkisi (Batı Akdeniz Örneği)* [Doktora tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Selman, A. (2019). Aile Yaşam Döngüsü Ölçeği geliştirme çalışması: Eşlerin farklı döngülerdeki tutum ve davranışları üzerine bir araştırma. *Türkiye Mesleki ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 32-42.
- Selman, A., & Uçar, R. (2017). Türk toplumu bağlamında aile yaşam döngüsü süreçleri. *Toplum Bilimleri Dergisi*, 11(22), 213-234.
- Seo, B. S. & Lim, H. K. (1984). A study on the change of household-economy incidental to the family life cycle. *Journal of Korean Home Management Association*, 2(1), 35-55.
- Simmel, G. (2000). *Metropol ve zihinsel yaşam*. A. Aydoğan (Çev.), İz.
- Simon, J.B., Murphy, J.J., & Smith, S.M. (2005). Understanding and fostering family resilience. *The Family Journal*, 13(4), 427-436.
- Small, G., Moody, T. D., Siddarth, P., & Bookheimer, S. Y. (2009). Your brain on Google: Patterns of cerebral activation during internet searching. *Journal of the American Association for Geriatric Psychiatry*, 17(2), 116-126.
- Small, S., & Memmo, M. (2004). Contemporary models of youth development and problem prevention: Toward an integration of terms, concepts, and models. *Family Relations: An Interdisciplinary Journal of Applied Family Studies*, 53(1), 3-11. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2004.00002.x>
- Sork, T. J., & Caffarella, R. S. (1989). *Handbook of adult and continuing education*. Jossey-Bass Publishers.
- Sorokin, P. A., Zimmerman, C. C., & Galpin, C. J. (1931). *A systematic sourcebook in rural sociology, Vol 2*. University of Minnesota Press.
- Sönmez, A. C. (2021). *Ebeveynliğe geçiş sürecinde olan ve olmayan evli bireylerin güç paylaşımı ve rol beklentileri bakımından incelenmesi* [Yüksek lisans tezi]. Pamukkale Üniversitesi.
- Stafford, F., & Yeung, W. J. (2004). The distribution of children's developmental resources. *Contributions to Economic Analysis*, (271), 289-313. [https://doi.org/10.1016/S0573-8555\(04\)71011-1](https://doi.org/10.1016/S0573-8555(04)71011-1)

- Staines, G. L., Pleck, J. H., Shepard, L.J. & O'Connor, P. (1978). Wives' employment status and marital adjustment. Yet another look. *Psychology of Women Quarterly*, 3(1), 90-120.
- Stone, P., & Lovejoy, M. (2004). Fast-track women and the "choice" to stay home. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 596(1), 62-83. doi:org/10.1177/0002716204268552
- Sunarti, E., Kholifah, I., Vidiastuti, F., Kharisma, N., Rochimah, N., & Herawati, T. (2013). Family vulnerability, family resource management and family strength of aging family members. In *5th International Work and Family Conference Book* (pp.1-11), Sydney.
- Şahin, T. F., & Ersoy, Ö. (1999). 0-6 yaş döneminde anne-baba eğitiminin önemi. *Mesleki Eğitim Dergisi*, 1(1), 58-62.
- Şencan, H. (2005). *Sosyal ve davranışsal ölçümlerde güvenilirlik ve geçerlilik*. (1.baskı). Seçkin.
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2020). 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nın 100. yılına özel çocuk bülteni. <https://www.aile.gov.tr/media/44228/23nisan-cocuk-bulteni.pdf>
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2023). Aile eğitim programları. <https://aep.aile.gov.tr/>
- T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. (2011). Türkiye'de ailelerin eğitim ihtiyaçları. Net Ofset.
- T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (2017). *Çalışma hayatında kadın*. https://www.csgb.gov.tr/media/1319/calismahayatindakadin_bilgilendirme-rehberi.pdf
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı. (2020). Kişisel gelişim ve eğitim alanı aile ve evlilik hayatı kurs programı. <https://e-yaygin.meb.gov.tr/download.ashx?fileID=3250>
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı. (2021). <http://hbogm.meb.gov.tr/> Erişim Tarihi: 16.05.2021.
- T.C. Sağlık Bakanlığı. (2020). *COVID-19 (SARS-CoV-2 Enfeksiyonu) Rehberi*. https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/depo/rehberler/COVID-19_Rehberi.pdf
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics* (6th ed.). Pearson.
- Tabachnick, B.G., & Fidel, L.S. (2001). *Using multivariate statistics*. Allyn & Bacon, Inc.
- Taşkın, N. (2005). *Babalara verilen eğitimin babaların 2-9 yaş çocuklarıyla ingilenme düzeylerine etkisinin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi.

- Tavşancıl, E. (2005). *Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi*. Nobel.
- Telsiz, M. (1983). *İlk çocuğun aileye girmesiyle genç çiftlerin karşılaştıkları sorunların ev idaresi ve aile ekonomisi açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Tepeli, K. (2018). Ailenin tanımı, türleri ve işlevleri. K. Tepeli & E. Durualp (Eds.) *Aile yaşam döngüsü* (ss.14-38). Hedef CS.
- Terzioğlu, R. G. (1987). *Ev idaresi ilkeleri*. Doğuş.
- Terzioğlu, R. G. (2000, 6-7 Kasım). Ev ekonomisinde aile kaynaklarının yönetiminin yeri ve önemi. *Ulusal Ev Ekonomisi Kongresi Bildiri Kitabı*. Ankara Üniversitesi.
- Terzioğlu, R. G., Çopur, Z., & Şener, A. (2002). Aile gelirin kullanımında dikkat edilecek hususlar Ö. Bener (Ed.), *Aile Yaşantısı Eğitimi* (s.31-60). Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu- H.Ü. Ev Ekonomisi Bölümü.
- Tezel-Şahin, F., & Özbey, S. (2009). Okul öncesi eğitim programlarında uygulanan aile katılım çalışmalarında baba katılımının yeri ve önemi. *Aile ve Toplum*, Nisan-Haziran, 30-39.
- Thiele, C. C. (1990). *An investigation of southern baptist intervention ministries relative to the stresses and potential crises in the transition to parenthood* [Doctoral thesis]. Faculty of the New Orleans Baptist Theological Seminary.
- Titmus, C., Buttedahl, P., Ironside, D., & Lengrand, P. (1985). *Yetişkin eğitimi terimleri*. A. F. Oğuzkan (Çev.). Milli Eğitim.
- Tol, U. U., & Taşkan, D. (2018). *Erkeklik ve babalık halleri*. Türkiye’de Babalığı Anlamak Serisi-III (AÇEV). Taymaz. <https://www.acev.org/wp-content/uploads/2018/05/ErkeklikVeBabalikHalleri.pdf>
- Turan, N. (1992). *Sosyal kişisel çalışma: Birey ve aile için sosyal hizmet*. MN Ofset.
- Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği, Anne Çocuk Eğitim Vakfı ve PwC (2019). *İş ve özel yaşam dengesi yolunda çocuk bakım ve eğitim kurumlarının yaygınlaştırılması*. Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği, Anne Çocuk Eğitim Vakfı ve PwC. <https://www.acev.org/directory/is-ve-ozel-yasam-dengesi-yolunda-cocuk-bakim-ve-egitim-kurumlarinin-yayginlastirilmesi/>

- Türkiye İstatistik Kurumu. (2020a). Evlenme ve boşanma istatistikleri, 2019. Haber bülteni sayısı: 33708. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2019-33708#:~:text=Evlenen%20%C3%A7iftlerin%20say%C4%B1s%C4%B1%202019%20y%C4%B1%C4%B1nda%20541%20bin%20424%20oldu&text=Bin%20n%C3%BCfus%20ba%C5%9F%C4%B1na%20d%C3%BC%C5%9Fen%20bo%C5%9Fanma,binde%201%2C88%20olarak%20ger%C3%A7ekle%C5%9Fti.>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2015). Zaman kullanım araştırması, 2014-2015. Haber Bülteni Sayısı: 18627 <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Zaman-Kullanim-Arastirmasi-2014-2015-18627>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2020). Türkiye sağlık araştırması 2019. Haber Bülteni Sayısı: 33661 <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkey-Health-Survey-2019-33661>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2021). Adrese dayalı nüfus sistemi sonuçları, 2019. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2019-33705#:~:text=T%C3%BCrkiye%20n%C3%BCfusu%2083%20milyon%20154,433%20bin%20861%20ki%C5%9Fi%20oldu.>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2022). Türkiye aile yapısı araştırması, 2021. https://www.tuik.gov.tr/media/announcements/turkiye_aile_yapisi_ara%C5%9Ftirmasi_2021.pdf
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2022a). İstatistiklerle kadın, 2021. Haber Bülteni Sayısı: 45635. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2021-45635>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2022b). Toplumsal cinsiyet göstergeleri, 2021. https://www.tuik.gov.tr/media/announcements/toplumsal_cinsiyet_istatistikleri_2021.pdf
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2022c). İşgücü istatistikleri, Ocak 2022. Haber Bülteni, Sayı:45644. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-Ocak-202245644#:~:text=%C4%B0%C5%9Fg%C3%BCc%C3%BC%202022%20y%C4%B1%C4%B1%20Ocak%20ay%C4%B1nda,ise%20%34%2C4%20oldu.>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2023). Evlenme ve boşanma istatistikleri, 2022. Haber Bülteni Sayısı: 49437 <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2022-49437#:~:text=Evlenen%20%C3%A7iftlerin%20say%C4%B1s%C4%B1%202021%20y%C4%B1%C4%B1nda,binde%206%2C76%20olarak%20ger%C3%A7ekle%C5%9Fti.&text=Bo%C5%9Fanan%20%C3%A7iftlerin%20say%C4%B1s%C4%B1%202021%20y%C4%B1%C4%B1nda,y%C4%B1%C4%B1nda%20180%20bin%20954%20oldu>

- Türkiye Kadın Girişimciler Derneği. (2017). *İyi ki annem çalışıyor!- Çalışan annelerin işe dönüşü araştırması*. <https://kagider.s3.eu-central-1.amazonaws.com/uploads/projectPictures/bbe1f5ce-c846-45ac-9d3f-ce0f36703f0e.pdf>
- Twenge, J.M., Campbell, W.K., & Foster, C.A. (2003). Parenthood and marital satisfaction: A meta-analytic review. *Journal of Marriage and Family*, 65(3), 574-583.
- Uçan, G. (2016). Toplumsal cinsiyetin öteki yüzü: Erkek. D. Şaşman Kaylı & F. Şahin. (Der.), *Sosyal politikanın cinsiyet halleri* (ss.157-182). Nika.
- Uçan, G., & Baydur, H. (2016). Türk Erkeklerinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Tutumu Ölçeği'nin geçerlik ve güvenirlik çalışması. *International Journal of Social Science*, 47, 289-308.
- Uğur, Z. B. (2018). Çocuk sahibi olmak insanları mutlu ediyor mu? Türkiye'den bulgular. *Nüfusbilim Dergisi*, 40, 83-105.
- Uludağlı, N. P. (2017). Baba katılımında etkili faktörler ve baba katılımının baba, anne ve çocuk açısından yararları. *Türk Psikoloji Yazıları*, 20(39), 70-88.
- Ural, O. (2011). Düünden bugüne aile eğitimi Z. Fulya Temel (Ed.), *Aile eğitimi ve erken çocukluk eğitiminde aile katılım çalışmaları*. Anı.
- Uyanık, Ö., Kaya, Ü. Ü., İnal-Kızıltepe, G., & Can-Yaşar, M. (2016). An investigation of the relationship between fathers and their children at preschool level. *Journal of Theoretical Educational Science*, 9(4), 515-531.
- Uzel, H. (2019). Anneler, kutsallığınızı paylaşmak istiyoruz! G. Türkmen (Ed.), *Sürdürülebilir iyi ebeveynlik* (s.62-65). Yeni İnsan.
- Ülken, H. Z. (1990). Aile. B. Dikeçligil & A. Çiğdem (Der.), *Aile Yazıları-1*. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.
- Ünal, F. (2015). Aile eğitimi. A.B. Aksoy (Ed.), *Aile Eğitimi ve Katılımı* içinde (s.12-40). Hedef.
- Ünal, F., & Kök, E. E. (2015). 0-6 yaş çocuğu olan ebeveynlerin babalık rolüne ilişkin görüşleri. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 1(4), 1143-1153.
- Ünalan, T. (1987). Türkiye'de çekirdek aileler. *Nüfusbilim Dergisi*, 9, 51-68.
- Ünalan-Turan, S. (2019). *Toplumsal cinsiyet tutumları bağlamında aile içi sorumluluk paylaşımı: Yükseköğrenim görmüş çalışan dindar kadınlar ve eşleri örneği* [Doktora tezi]. Uludağ Üniversitesi.
- Ünüvar, P. (2008). *Babaların 3-6 yaş grubu çocuklarıyla geçirdikleri zamanın niteliğini belirleme ve geliştirme* [Doktora tezi]. Selçuk Üniversitesi.

- Ünüvar, P., & Senemoğlu, N. (2010). Babaların 3-6 yaş grubu çocuklarıyla geçirdikleri zamanın niteliğini geliştirme. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27, 55-66.
- Ünüvar, P., & Tagay, Ö. (2015). Çalışan evli kadınların toplumsal cinsiyet rolleri, yaşam, iş doyumu ve evlilik uyumlarının incelenmesi. *Kadın/Woman 2000*, 16(1), 21-44.
- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin algılanışı. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, (35), 29-56.
- Vural-Batık, M. (2017). *Ebeveynliğe geçiş dönemindeki evli bireylerin evlilik ilişkilerini geliştirme programının evlilik doyumu ve eş destek düzeylerine etkisi* [Doktora tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Vural-Batık, M., & Kalkan, M. (2019). Ebeveynliğe geçiş dönemindeki evli bireylerin evlilik ilişkilerini geliştirme programının evlilik doyumuna etkisi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 1346-1366. DOI: 10.15869/itobiad.513869
- Waite, L. J. (1980). Working wives and the family life cycle. *American Journal of Sociology*, 86(2), 272-294.
- Walsh, F. (1998). *Strengthening family resiliency*. Guilford.
- Weiten, W., Dunn, D. S., & Hammer, E. Y. (2012). *Psychology applied to modern life: Adjustment in the 21 st century*. Wadsworth.
- Wells, W. D., & Gubar, G. (1966). Life cycle concept in marketing research. *Journal of Marketing Research*, (3), 355-363.
- Wepfer, A. G., Brauchli, R., Jenny, G. J., Hämmig, O., & Bauer, G. F. (2015). The experience of work-life balance across family-life stages in Switzerland: a cross-sectional questionnaire-based study. *BMC public health*, (15), 1290. doi:10.1186/s12889-015-2584-6
- Williams, J. (2000). *Unbending gender: Why family and work conflict and what to do about it*. Oxford University Press.
- Winch, R. F. (1963). *The Modern family*. Holt Rinehart and Winston Inc.
- Wortis, R. (1972). Child rearing and women's liberation. M. Wandor (Ed.), *The body politic: Women's liberation in Britain 1969-1972* (pp.124-130).
- Yalın, A. (1979). Baba-çocuk etkileşimi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 2(5), 28-32.
- Yalın, A. (1998). Ailenin yaşam döngüsü. Y. Doğan (Ed.), *Davranış bilimlerine giriş* (s.163-167). Antip.

- Yamane, T. (2001). *Temel örnekleme yöntemleri*. A. Esin, C. Aydın, M. A. Bakır, & E. Gürbüz (Çev.), Literatür.
- Yan, S. M., & Zhou, Y. W. (2016) Research of work-family balance based on family life cycle. *Open Journal of Social Sciences*, 4, 218-224.
- Yavorsky, J. E., Kamp-Dush, C. M., & Schoppe-Sullivan, S. J. (2015). The production of inequality: The gender division of labor across the transition to parenthood. *Journal of Marriage and Family*, 77(3), 662-679.
- Yavuz, D. S., & Özmete, P. D. E. (2012). Türkiye’de genç bireyler ve ebeveynleri arasında yaşanan sorunların “Aile Yapısı Araştırması” sonuçlarına göre değerlendirilmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 7(29), 9-27.
- Yavuz, Y. (2015). *Aile yaşam döngüsünün 4. ve 5. evresindeki evli bireylerin stresle baş etme tarzları ve evlilik uyumlarının karşılaştırılması* [Yüksek lisans tezi]. Fatih Üniversitesi.
- Yavuzer, H. (2018). *Ana-baba ve çocuk*. Remzi.
- Yazıcıoğlu, Y. (2012). Aile ve yaşam döngüsü B. Acat (Ed.), *Aile İçi Uyumlu İletişim*. T.C Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2688, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1654.
- Yıldırım, İ. (2004). Eş destek ölçeğinin geliştirilmesi. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(22), 19-25.
- Yoshida, A. (2012). Dads who do diapers: Factors affecting care of young children by fathers. *Journal of Family Issues*, 33(4), 451-477.
- Zeybekoğlu, Ö. (2013). Günümüz erkeklerin gözünde babalık ve aile. *Mediterranean Journal of Humanities*, 3, 297-328.
- Zeyneloğlu, S., & Terzioğlu, F. (2011). Development and psychometric properties Gender Roles Attitude Scale. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40(40), 409-420.

EK-1. ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AİLE VE TÜKETİCİ BİLİMLERİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 13/07/2023

Tez Başlığı : "0-6 YAŞ" ÇOCUĞU OLAN AİLELERİN ÖZELLİKLERİ VE TOPLUMSAL CİNSİYET TEMELLİ YAŞADIKLARI SORUNLAR: ÇÖZÜME YÖNELİK EĞİTİM PROGRAMININ HAZIRLANMASI

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 200 sayfalık kısmına ilişkin, 13/07/2023 tarihinde şahsım/tez danışmam tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 9'dur.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- 2- ☒ Kaynakça hariç
- 3- ☒ Alıntılar hariç
- 4- ☐ Alıntılar dâhil
- 5- ☒ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

13.07.2023

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Adı Soyadı: Birgül Çiçek

Öğrenci No: N15242661

Anabilim Dalı: Aile ve Tüketici Bilimleri Anabilim Dalı

Programı: Aile ve Tüketici Bilimleri Doktora Programı

Statüsü: ☒ Doktora ☐ Bütünleşik Dr.

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

Prof. Dr. Sibel ERKAL

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
Ph.D. DISSERTATION ORIGINALITY REPORT**

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
FAMILY AND CONSUMER SCIENCES DEPARTMENT**

Date: 07/13/2023

Thesis Title : THE CHARACTERISTICS AND GENDER-BASED PROBLEMS OF FAMILIES WITH CHILDREN AGED 0-6 YEARS: DEVELOP EDUCATION PROGRAM FOR RESOLVE THESE PROBLEMS

According to the originality report obtained by myself/~~my thesis advisor~~ by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 07/13/2023 for the total of 200 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is 9 %.

Filtering options applied:

1. ☒ Approval and Declaration sections excluded
2. ☒ Bibliography/Works Cited excluded
3. ☒ Quotes excluded
4. ☐ Quotes included
5. ☒ Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

12.07.2023

Name Surname: Birgöl Çiçek
Student No: N15242661
Department: Family and Consumer Sciences
Program: Family and Consumer Sciences Doctorate Program
Status: ☒ Ph.D. ☐ Combined MA/ Ph.D.

ADVISOR APPROVAL

APPROVED.

Prof. Dr. Sibel ERKAL

EK-2. BETİMSSEL BOYUTA İLİŞKİN HAZIRLANAN ANKET FORMU

GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Değerli Ebeveynler,

Bu çalışma, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından danışmanlığını Prof. Dr. Sibel ERKAL'ın yaptığı Arş. Gör. Birgül Çiçek'in doktora tezi kapsamında alışmanın ilk aşaması için "0-6 yaş" çocuğu olan ailelerin özellikleri ile toplumsal cinsiyet temelli yaşadıkları sorunların belirlenmesi ve buna ilişkin eğitim programı geliştirmek amacıyla hazırlanmıştır.

Çalışmaya **ANKARA'NIN MERKEZ İLÇELERİNDE İKAMET EDEN, EVLİ, TÜM ÇOCUKLARI 0-6 YAŞ GRUBUNDA OLAN VE ÇOCUK/ÇOCUKLARININ HERHANGİ BİR ENGELİ BULUNMAYAN** ebeveynlerin katılımı beklenmektedir. Veri toplama aracı olarak hazırlanan çevrim içi anket formunda araştırmaya katılan bireylerin sosyo-demografik özelliklerini, aile özelliklerini, ebeveynlerin ev içi faaliyetlere ve çocuk bakımına ilişkin sorumlulukların paylaşımını, ev içi faaliyetlere ve çocuk bakımına ilişkin tutum ve davranışlarını, iş-yaşam dengesini ve yaşam doyumunu belirlemeye yönelik sorular bulunmaktadır. Araştırmanın yürütülmesi için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu'ndan izin alınmıştır. Araştırmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmakta olup, araştırmaya katılımı kabul edip vazgeçmeniz halinde herhangi bir sorumluluğunuz bulunmayacaktır. Vereceğiniz yanıtlar bilimsel etik kuralları çerçevesinde gizlilik içerisinde değerlendirilecek, bilimsel amaç dışında farklı bir amaçla kullanılmayacak ve bilgileriniz kesinlikle gizli tutulacaktır. Araştırmanın sonuçları, isteginiz halinde telefon ya da e-posta yolu ile size iletilebilecektir. Aklınıza gelebilecek her türlü soruyu araştırmaya katılımı kabul etmeden önce sormaktan lütfen çekinmeyiniz.

Katkılarınız için çok teşekkür ederim.

Gönüllü katılım formunu okudum ve çalışmaya katılmayı kabul ediyorum.

Araştırmacı Bilgileri

Arş. Gör. Birgül Çiçek

"0-6 YAŞ" ÇOCUĞU OLAN AİLELERİN ÖZELLİKLERİ VE TOPLUMSAL CİNSİYET TEMELLİ YAŞADIKLARI SORUNLAR: ÇÖZÜME YÖNELİK EĞİTİM PROGRAMININ HAZIRLANMASI ANKET FORMU

Tüm çocuklarınız 0-6 yaş aralığında mı?

Evet. (Lütfen ankete devam ediniz.)

Hayır. (Anketi sonlandırabilirsiniz. Katılmak istediğiniz için teşekkür ederim. Anketi 0-6 yaş aralığında olan tanıdıklarınıza yönlendirebilirsiniz.)	
---	--

I. BÖLÜM: SOSYO-DEMOGRAFIK BİLGİLER

1. Cinsiyetiniz:

Kadın	
Erkek	

2. Yaşınız:

3. Sizin ve eşinizin eğitim durumunuz:

Eğitim durumu	Ben	Eşim
İlkokul ve altı		
Ortaokul		
Lise		
Ön lisans		
Lisans		
Lisansüstü		

4. Sizin ve eşinizin çalışma durumunuz:

Çalışma durumu	Ben	Eşim
Evet		
Hayır		

5. Çalışmadığınızı/eşinizin çalışmadığını belirttiyseniz; doğumdan önce çalışıyor muydunuz/muydu?

(Not: Çalışmadığını belirten kadın katılımcılar ve eşinin çalışmadığını belirten erkek katılımcılar cevaplayacaktır.)

Evet	
Hayır	

6. Doğumdan önce çalıştığınızı/ eşinizin doğumdan önce çalıştığını belirttiyseniz; işinizi bırakma nedeniniz/nedeni:

(Not: Doğumdan önce çalıştığını belirten kadın katılımcılar ile eşinin doğumdan önce çalıştığını belirten erkek katılımcılar cevaplayacaktır.)

Çocuğun bakımıyla kendim ilgilenmek istediğim/ kendi ilgilenmek istediği için	
Çocuğa bakacak kimse olmadığı için	
Bakıcı ücretleri yüksek olduğu için	
Çocuğu kreşe bırakmak istemediğimiz için	
Diğer (Lütfen belirtiniz.)	

7. Ailenizin toplam aylık geliri:

2.826 TL (asgari ücret) ve altı	
2.827-5.000 TL	
5.001-7.500 TL	
7.501-10.000 TL	

10.001-12.500 TL	
12.501-15.000 TL	
15.001 TL ve üzeri	

8. Evlilik süreniz:.....

9. Eşiniz ile yaş farkınız:..... (Yok ise 0 yazabilirsiniz. Lütfen sadece rakam yazınız. Örn: 3, 3,5)

10. Eşinizle tanışma şekliniz:

Flört/aşk ilişkisi	
Yakın çevrenin tanıştirmasıyla flört ilişkisi	
Görücü usulü	
Diğer (Lütfen belirtiniz.)	

11. Anne babanızın eğitim durumu:

Eğitim durumu	Anne	Baba
İlkokul ve altı		
Ortaokul		
Lise		
Ön lisans		
Lisans		
Lisansüstü		

12. Yaşamınızın çoğunluğunu geçirdiğiniz yer:

Köy- kasaba	
İlçe	
İl	
Büyükşehir	

II. BÖLÜM: ÇOCUKLARA İLİŞKİN BİLGİLER

13. Çocuk sayınız:.....

14. Çocuğunuz/çocuklarınız hangi yaş aralığındadır? Lütfen işaretleyiniz. **(Tüm çocuklarınızın yaşlarını belirtiniz.)**

0-1 yaş	
1-3 yaş	
3-6 Yaş	

15. Gebelik/ler planlı bir şekilde mi yaşandı?

Evet	
Hayır	
Hem planlı hem plansız şekilde	

16. Çocuğunuz doğmadan önce çocuk bakımı ve eğitimi konusunda herhangi bir kurs/eğitim aldınız mı?

Evet		Cevabınız evet ise lütfen aldığınız eğitimi yazınız:
Hayır		

III. BÖLÜM: EV İÇİ FAALİYETLER VE ÇOCUK BAKIMI SORUMLULUKLARINA İLİŞKİN BİLGİLER

17. Aşağıdakilerden hangisi ev içi faaliyetleriniz konusunda sizinle eşiniz arasındaki iş bölümünü en iyi şekilde tanımlar?

Kendi üzerime düşenden çok daha fazlasını yaparım.	
Kendi üzerime düşenden biraz daha fazlasını yaparım.	
Herkes kendi üzerine düşen kadarını yapar.	
Kendi üzerime düşenden biraz daha azını yaparım.	
Kendi üzerime düşenden çok daha azını yaparım.	

18. Çocuk bakımı ve boş zaman faaliyetleriniz dışında **bir haftada** ortalama olarak ev içi faaliyetlere **kaç saat** ayırıyorsunuz? (Saat olarak yazmanız beklenmektedir.)

19. Eşiniz çocuk bakımına ve boş zaman faaliyetlerine ayırdığı süre dışında **bir haftada ortalama** olarak ev içi faaliyetlere **kaç saat** ayırıyor? (Saat olarak yazmanız beklenmektedir.)

20. Ev içi faaliyetlere ve boş zaman faaliyetlerine ayırdığınız zaman dışında **bir haftada ortalama olarak** çocuk bakımına **kaç saat** ayırıyorsunuz? (Saat olarak yazmanız beklenmektedir.)

21. Eşiniz ev içi faaliyetlere ve boş zaman faaliyetlerine ayırdığı zaman dışında **bir haftada ortalama olarak** çocuk bakımına **kaç saat** ayırıyor? (Saat olarak yazmanız beklenmektedir.)

22. Eşinizin doğum öncesi ile doğum sonrasında ki ev içi faaliyetlere katılımını karşılaştırmanızı istersek,

Doğum öncesine göre arttı.	
Doğum öncesi ile aynı, değişmedi.	
Doğum öncesine göre azaldı.	

23. Ev içi faaliyetlere ve çocuk bakımına katılımınızın eşinizin katılımına göre az olduğunu düşünüyor musunuz?

Evet	
Hayır	

24. BU SORUYA YALNIZCA 26. Soruya **EVET** diyen **BABALARIN CEVAP VERMESİ BEKLENMEKTEDİR.**

Ev içi faaliyetlere ve çocuk bakımına katılımınızın eşinize göre az olduğunu düşünüyorsanız, aşağıdakilerden hangisi/hangileri bu durumu en iyi açıklar? (*Birden fazla seçenek işaretlenebilir.*)

Ev içi faaliyetlerin benim sorumluluğumda olmadığını düşünüyorum.	
Çocuk bakımının benim sorumluluğumda olmadığını düşünüyorum.	
Eşim yaptığım ev içi faaliyetleri beğenmiyor.	
Eşim çocuk bakımına yönelik yaptıklarını eleştiriyor.	
Eşimin çocuğa zarar vereceğine ilişkin korkuları var.	
Çocuk bakımına ilişkin bilgi eksikliğim var.	
Ev içi faaliyetlerin nasıl yürütüleceğine ilişkin bilgi eksikliğim var.	
Ev içi faaliyetlere ya da çocuk bakımına katıldığımdan anne-babamın/aile büyüklerimin duymasından utanıyorum/çekiniyorum.	
Ev içi faaliyetlere ya da çocuk bakımına katıldığımdan arkadaşlarımla/sosyal çevrem duymasından utanıyorum/çekiniyorum.	
Kök ailemde (anne babam ya da yakın akrabalarım) bu işler	

erkekler tarafından yürütülüyor.	
Ev içi faaliyetleri yapmayı sevmiyorum.	
Diğer (Lütfen belirtiniz.)	

25. Her şeyi göz önünde bulundurduğumuzda aile yaşamınızdan memnun olma durumunuzu belirtiniz.

Son derece memnunum	
Çok memnunum	
Memnunum	
Ne memnunum ne de memnun değilim	
Memnun değilim	
Hiç memnun değilim	
Kesinlikle hiç memnun değilim	

III.BÖLÜM: EBEVEYNLERİN AİLE İÇİNDEKİ ROL VE SORUMLULUKLARINA İLİŞKİN TUTUMLARINI BELİRLEMeye YÖNELİK SORULAR

Aşağıda anne ve babaların aile içindeki rol ve sorumluluklarına ilişkin ifadeler yer almaktadır. Lütfen kendi düşüncenize en yakın gelen seçeneği işaretleyiniz.

		Kesinlikle Katlıyorum	Katlıyorum	Ne Katlıyorum ne katılmıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
1	Kadının en temel görevi, evin sorumluluğunu üstlenmek ve çocuk yetiştirmektir.					
2	Çocuğun öz bakımı ile ilgilenmek (bezini değiştirmek, yıkamak, doyurmak vb.) annenin sorumluluğudur.					
3	Okul öncesi yaşta çocuğu olan kadınlar, yarı zamanlı çalışmalıdır ya da çalışmaya ara vermelidir.					
4	Çalışan bir kadın da çocuklarına yeterince zaman ayırabilir.					
5	Çalışma hayatı, kadının ev içi faaliyetlere ilişkin sorumluluklarını yerine getirmesine engel olur.					
6	Erkekler, ev içi faaliyetlerin yürütülmesinde (çamaşır, yemek, bulaşık vb.) sorumluluk almalıdır/yer almalıdır.					
7	Babalar da en az anneler kadar çocuk bakımı konusunda sorumluluk almalıdır.					
8	Çocuğun/çocukların yetiştirilmesi ile ilgili kararları genelde anne-baba ortak vermelidir.					
9	Ailenin ekonomik kararlarında eşler eşit haklara sahip olmalıdır.					
10	Okul öncesi yaşta çocuğu olan annelerin çalışma hayatına katılabilmeleri/devam edebilmeleri için okul öncesi kurumların (kreş, anaokulu vb.) sayısı artırılmalıdır.					
11	Çocuk hastalandığında -her iki ebeveynde çalışıyorsa- baba da anne kadar evde kalıp çocuğun bakımını üstlenmelidir.					

12	Çocuk herhangi bir okul öncesi eğitim kurumuna gidiyorsa; (kreş, anaokulu vb.) mesai saatleri daha uygun olan ebeveyn, çocuğu okula bırakabilir ve okuldan alabilir.					
13	Okul öncesi yaştaki çocuk, annesinin çalışmasından olumsuz şekilde etkilenebilir.					
14	Evin gelirine hem erkek hem kadın katkıda bulunmalıdır.					
15	Çocuk sahibi olmak, ebeveynlerden birinin ya da ikisinin birden iş bulmasını/işinde yükselmesini zorlaştırır.					
16	Çalışan bir anne, çocuğu ile yakın ve güven dolu ilişki kurabilir.					
17	Babalar -doğurmak ve emzirmek faaliyetlerinin dışında- çocuğun bakımına ilişkin tüm sorumluluklarda yer alabilir.					
18	Babalar çocuk bakımında ve yetiştirilmesinde daha etkili bir rol üstlenmelidir.					
19	Çocuğun bakımında ve gelişiminde annenin rolü kadar babanın rolü de büyük önem arz etmektedir.					
20	“Baba olmak” ile “babalık yapmak” farklı kavramlardır ve farklı şeyleri ifade eder.					
21	Babalar, kadınların çalışma hayatına katılımları nedeniyle çocuk bakımında ve yetiştirilmesinde daha fazla sorumluluk üstlenmektedir.					
22	Annelik içgüdüselidir, sonradan öğrenilen bir davranış değildir.					
23	Babanın en büyük sorumluluğu, çocuğun maddi olarak bakımını sağlamak ve onu korumaktır.					
24	Erkekler, ev içi faaliyetleri yalnızca kadın hasta olduğunda ya da yapamadığı zamanlarda yapmalıdır.					
25	Erkekler ev içi faaliyetleri eşlerine yardım etme amacıyla değil, ortak sorumluluk paylaşımı anlayışıyla yerine getirmelidir.					
26	Çocuğun doğumu ile birlikte babalara verilen ücretli izin gün sayısı artırılmalıdır.					
27	Anne ve babalara çocuk bakımı ve yetiştirilmesi konularında zorunlu eğitimler verilmelidir.					
28	Çocuk bakımına ilişkin sorumluluklarımızın çok olması nedeniyle; çocuk büyütmenin zor ve yıpratıcı bir süreç olduğunu düşünüyorum.					
29	Anne baba olarak sorumluluklarımızı yerine getirme şeklimizden memnunum.					
30	Eşimin çocuk/larla yeterince zaman geçirmediğini düşünüyorum.					
31	Eşim çocuğuna/çocuklarına karşı ilgili bir anne/babadır.					
32	Çocuk doğduktan sonra eşimin bana olan ilgisinin azaldığını hissediyorum.					

IV.BÖLÜM: EBEVEYNLERİN EV İÇİ FAALİYETLERE VE ÇOCUK BAKIMINA İLİŞKİN SORUMLULUK PAYLAŞIMINI BELİRLEMeye YÖNELİK SORULAR

İfadeler		Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Ne katılıyorum Ne katılmıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
1	Çocuk bakımına ilişkin sorumlulukların paylaşımında ve sorumlulukların yerine getirilmesinde eşimle çoğunlukla tartışırız.					
2	Bir eş ve anne baba olarak sorumluluklarım nedeniyle kendime hiç zaman ayıramıyorum.					
3	Çocuk bakımına ilişkin sorumlulukların tamamını tek başıma üstleniyorum.					
4	Çocuk doğduktan sonraki süreçte aile içindeki sorumluluklarım nedeniyle çok yıprandım.					
5	Eş rollerinin yanı sıra çocuğun doğumuyla birlikte sahip olduğum ebeveynlik rol ve sorumluluklarına alışamadım.					
6	Eşimle birlikte çocuk/ların bakımı ve yetiştirilmesi konularında eşit sorumluluk üstleniyoruz.					
7	Eşimle birlikte ev içi faaliyetlerin yerine getirilmesinde eşit sorumluluk üstleniyoruz.					
8	Çocuk doğduktan sonra ev içi faaliyetlerin yapılmasında ücretli yardımcıdan destek alıyoruz.					
9	Eşimin bir işi olduğunda ya da ev içi faaliyetleri gerçekleştirirken gönüllü olarak ve isteyerek çocuk/larla ilgilenirim, vakit geçiririm.					
10	Eşim kendime zaman ayırdığımda ya da herhangi bir ev içi faaliyet ile uğraştığımda gönüllü olarak isteyerek çocuk/larla ilgilenir ve vakit geçirir.					
11	Çocuğumun/çocuklarımla bakımında sorumluluk üstlenir (yemek yedirme, giydirme, uyutma vb.), üzerime düşen sorumlulukları hakkıyla yerine getiririm.					
12	Çocuğun/çocukların doğumuyla birlikte ev içi faaliyetleri yerine getirmekte zorlandım.					
13	Çocuğum/çocuklarımla geceleri uyandığında çoğunlukla ben ilgilendiğim için uykusuz kalıyorum, bu da beni yorgun ve sinirli biri yapıyor.					
14	Çocuğun/çocukların doğumuyla birlikte en küçük sorunlarda bile eşimle tartışmaya başladık.					
15	Eşimle yaşadığımız sorunları çözmek amacıyla profesyonel (aile terapistleri, psikolog vb.) yardım aldım/almayı düşünüyorum.					
16	Çocuk bakımına ilişkin sorumluluklarım nedeniyle sosyal çevreme (arkadaş, akraba gibi) vakit ayıramıyorum.					
17	Ev içi faaliyetlerin paylaşımında ve sorumlulukların yerine getirilmesinde eşimle çoğunlukla tartışırız.					
18	Ev içi faaliyetlere ilişkin sorumlulukların tamamını tek başıma yürütüyorum.					

Değerli Anne/Babalar,

Biliyorum ki anketin uzun olması sizi yordu. Konunun önemi ve çalışmanın amacı düşünüldüğünde, soruların hepsi ayrı öneme sahip. Öncelikle sorulara cevap vermek amacıyla kıymetli vaktinizi, enerjinizi ve emeğinizi harcadığınız için çok teşekkür ediyorum. Bu benim için çok değerli.

Araştırmanın bir sonraki aşamasında, bu anket çalışmasından elde edilecek veriler değerlendirilerek bir eğitim programının geliştirilmesi planlanmaktadır. Hazırlanacak eğitime gönüllü olarak katılmak isterseniz, aşağıda yer alan kısma ya da mail adresime kişisel bilgilerinizi ve iletişim bilgilerinizi (mail adresinizi, telefon numaranızı) yazabilirsiniz. Daha öncede bahsedildiği gibi bilgileriniz hiç kimse ile paylaşılmayacaktır.

Çalışmaya yönelik görüş, öneri ve katkılarınızı aşağıda paylaşabilirsiniz.

Saygılarımla

Arş. Gör. Birgül Çiçek

EK-3. ETİK KURUL İZNİ

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Rektörlük

Tarih: 02/06/2021
Sayı: E-35853172-300-00001593212

Sayı : E-35853172-300-00001593212
Konu : Birgül ÇİÇEK Hk. (Etik Komisyon İzni)

2.06.2021

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 20.05.2021 tarihli ve E-12908312-300-00001575461 sayılı yazınız

Enstitünüz Aile ve Tüketici Bilimleri Anabilim Dalı Doktora programı öğrencilerinden **Birgül ÇİÇEK**'in **Prof. Dr. Sibel ERKAL** danışmanlığında hazırladığı “**‘0-6 Yaş’ Çocuğu Olan Ailelerin Özellikleri ve Toplumsal Cinsiyet Temelli Yaşadıkları Sorunlar: Çözümüne Yönelik Eğitim Programının Hazırlanması**” başlıklı tez çalışması Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **25 Mayıs 2021** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini saygılarımla rica ederim.

Prof. Dr. Vural GÖKMEN
Rektör Yardımcısı

Bu belge otomatik elektronik imza ile imzalanmıştır.

EK-4. YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU**Değerli Katılımcı,**

Bu çalışma, 0-6 yaş çocuğu olan ailelerin toplumsal cinsiyet temelli sorunlarının çözümüne ilişkin geliştirilmesi planlanan ebeveyn eğitim programında yer alması gereken konuların belirlenmesine ilişkin hazırlanmıştır.

Araştırmanın yürütülmesi için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu'ndan izin alınmıştır. Araştırmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmakta olup, araştırmaya katılımı kabul edip vazgeçmeniz halinde herhangi bir sorumluluğunuz bulunmayacaktır. Vereceğiniz yanıtlar bilimsel etik kuralları çerçevesinde gizlilik içerisinde değerlendirilecek, bilimsel amaç dışında farklı bir amaçla kullanılmayacak ve bilgileriniz kesinlikle gizli tutulacaktır. Araştırmanın sonuçları, isteğiniz halinde telefon ya da e-posta yolu ile size iletilebilecektir. Aklınıza gelebilecek her türlü soruyu araştırmaya katılımı kabul etmeden önce sormaktan lütfen çekinmeyiniz. Katkılarınız için çok teşekkür ederiz.

Gönüllü katılım formunu okudum ve çalışma katılmayı kabul ediyorum.

Araştırmacı Bilgileri

Arş. Gör. Birgül Çiçek

1. BÖLÜM: SOSYO-DEMOGRAFİK BİLGİLER

1. Cinsiyetiniz:

Kadın	
Erkek	

2. Yaşınız:

3. İlk çocuğunuzun doğumundan sonra, toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle eşinizle hangi konularda sorunlar yaşadınız? Lütfen sıralayınız.

-
-
-
-
-
-

EK-5. KONTROL GRUBU GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU, ÖN TEST- SON TEST

Gönüllü Katılım Formu

Kontrol Grubu-Ön test ve Son test hakkında bilgilendirme formu

Değerli Katılımcı,

Bu çalışma, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından danışmanlığını Prof. Dr. Sibel ERKAL'ın yaptığı Arş. Gör. Birgül Çiçek'in doktora tezi kapsamında "0-6 yaş" çocuğu olan ailelerin özellikleri ve toplumsal cinsiyet temelli yaşadıkları sorunların belirlenmesi ve çözüme yönelik eğitim programının **kontrol grubunda** yer alan ebeveynlerin **ön test ve son teste** katılımlarına ilişkin olarak hazırlanmıştır.

Veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından hazırlanan çevrim içi anket formu kullanılacaktır. Ön testte ve son testte **AYNI SORULAR** yer almaktadır. Anket formunda araştırmaya katılan bireylerin sosyo-demografik özelliklerini, aile özelliklerini, ebeveynlerin ev içi faaliyetlere ve çocuk bakımına ilişkin sorumlulukların paylaşımını, ev içi faaliyetlere ve çocuk bakımına ilişkin tutum ve davranışlarını belirlemeye yönelik sorular bulunmaktadır.

Kontrol grubunda yer alan ebeveynlere **16 Nisan 2023** tarihinde **ön test** ve **30 Mayıs 2023** tarihinde ise **son test** uygulanacaktır. Her katılımcının ön test ve son testten aldığı puanlar arasında karşılaştırılma yapılacağı için araştırma formunun başına **AD- SOYAD bilgilerinin** yazılması gerekmektedir. Burada önemli olan ön test ve son testte **AYNI AD SOYAD** bilgilerinin kullanılmasıdır. Çalışma boyunca kendinizle ve ailenizle ilgili alınan bilgiler, değerlendirilirken ve doktora tezi dâhil bilimsel yayınlarda kullanılırken Ad ve soyad bilgileriniz gizli tutulacaktır. Verdiğiniz bilgiler, araştırma amacı dışında başka bir amaçla kesinlikle kullanılmayacaktır.

Araştırmanın yürütülmesi için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu'ndan izin alınmıştır. Araştırmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmakta olup, araştırmaya katılımı kabul edip vazgeçmeniz halinde herhangi bir sorumluluğunuz bulunmayacaktır. Vereceğiniz yanıtlar bilimsel etik kuralları çerçevesinde gizlilik içerisinde değerlendirilecek, bilimsel amaç dışında farklı bir amaçla kullanılmayacak ve bilgileriniz kesinlikle gizli tutulacaktır. Araştırmanın sonuçları, isteğiniz halinde telefon ya da e-posta yolu ile size iletilebilecektir. Aklınıza gelebilecek her türlü soruyu araştırmaya katılımı kabul etmeden önce sormaktan lütfen çekinmeyiniz. Katkılarınız için çok teşekkür ederiz.

Gönüllü katılım formunu okudum ve çalışmanın **ön testine** ve **son testine** katılmayı, ad soyad bilgimi yazmayı kabul ediyorum.

Araştırmacı Bilgileri

Arş. Gör. Birgül Çiçek

“0-6 YAŞ” ÇOCUĞU OLAN AİLELERİN ÖZELLİKLERİ VE TOPLUMSAL CİNSİYET TEMELLİ YAŞADIKLARI SORUNLAR: ÇÖZÜME YÖNELİK EĞİTİM PROGRAMININ HAZIRLANMASI

KONTROL GRUBU- ÖN TEST VE SON TEST ANKET FORMU

I. BÖLÜM: SOSYO-DEMOGRAFİK BİLGİLER

1. Cinsiyetiniz:

Kadın	
Erkek	

2. Yaşınız:

3. Eğitim durumu

Lise	
Ön lisans	
Lisans	
Lisansüstü	

4. Eşin Eğitim durumu

İlkokul ve altı	
Ortaokul	
Lise	
Ön lisans	
Lisans	
Lisansüstü	

5. Çalışma durumu

Evet	
Hayır	

6. Eşin Çalışma durumu

Evet	
Hayır	

7. Ailenizin toplam aylık geliri:

8506 TL (asgari ücret) ve altı	
8507-10000 TL	
10001-15000 TL	
15001-20000 TL	
20001-25000 TL	
25001-30000 TL	
30001-35000 TL	
35001 TL ve üzeri	

8. Çocuk sayınız:.....

9. Çocuğunuz/çocuklarınız hangi yaş aralığındadır? Lütfen işaretleyiniz.

0-1 yaş	
1-3 yaş	
3-6 yaş	

10. Çocuğunuz doğmadan önce çocuk bakımı ve eğitimi konusunda herhangi bir kurs/eğitim aldınız mı?

Evet		Cevabınız evet ise lütfen aldığınız eğitimi yazınız:
Hayır		

II. BÖLÜM: 0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynler İçin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği Örnek Maddeler

Madde No	İfadeler	Kesinlikle Katlıyorum	Katlıyorum	Ne Katlıyorum ne katılmıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
1	Çocuğun öz bakımı ile ilgilenmek (bezini değiştirmek, yıkamak, doyumak vb.) annenin sorumluluğudur.					
16	Çocuğun bakımında ve gelişiminde annenin rolü kadar babanın rolü de büyük önem arz etmektedir.					

III. BÖLÜM: 0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Ev İçi Sorumluluk Paylaşımı Ölçeğı Örnek Maddeler

Madde No	İfadeler	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Ne katılıyorum Ne katılmıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
1	Çocuk bakımına ilişkin sorumlulukların paylaşımında ve sorumlulukların yerine getirilmesinde eşimle çoğunlukla tartışırız.					
14	Ev içi faaliyetlerin paylaşımında ve sorumlulukların yerine getirilmesinde eşimle çoğunlukla tartışırız.					

IV.BÖLÜM: KONTROL GRUBUNUN SON TESTİNDE AYRICA YER ALAN SORULAR

- 1) 0-6 yaş çocuğı olan anne babalara ev içi faaliyetler ve çocuk bakımına katılıma ilişkin rol ve sorumluluk dağılımı ve buna ilişkin yaşanan sorunların çözümüne yönelik eğitim verilmeli midir?

Evet	
Hayır	

- 2) Hangi konularda verilmelidir? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz.)

Aile yaşam döngüsü ve özellikleri	
Toplumsal cinsiyet rolleri ve tutumlar	
Kadınların çoklu rolleri ve sorunları	
Değişen babalık rolü	
Aile kaynaklarının kullanımı ve yönetimi	
Eşler arası ilişki	
Aile içi iletişim	
Diğer: yazınız.	

- 3) 1. Soruya Cevabınız evet ise neden verilmelidir? (Birden fazla seçenek işaretlebilir.)

Çeşitli konularda bilgi düzeyimi artırma	
Çeşitli konularda farkındalık kazanma	
Konularla ilgili tutum değişikliği	

Konularla ilgili davranış değişikliği	
Diğer (açıklayınız.)	

4) Size böyle bir eğitim ücretsiz verilse, katılmak ister misiniz?

Evet	
Hayır	

EK-6. DENEY GRUBU GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU, ÖN TEST- SON TEST

Gönüllü Katılım Formu

Deney Grubu-Ön test, Son test ve Eğitim Süreci Hakkında Bilgilendirme Formu

Değerli Katılımcı,

Bu çalışma, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından danışmanlığını Prof. Dr. Sibel ERKAL'ın yaptığı Arş. Gör. Birgül Çiçek'in doktora tezi kapsamında "0-6 yaş" çocuğu olan ailelerin özellikleri ve toplumsal cinsiyet temelli yaşadıkları sorunların belirlenmesi ve çözüme yönelik eğitim programının **deney grubunda** yer alan ebeveynlerin **ön test, son test ve eğitim sürecine** katılımlarına ilişkin olarak hazırlanmıştır.

Deney grubunda yer alan **ebeveynlere 16 Nisan 2023** tarihinde **ön test** yapılacak olup, anneler için 17 Nisan- 29 Mayıs tarihleri arasında; babalar için 18 Nisan- 30 Mayıs arasında doktora tezi kapsamında geliştirilen **AİLE YAŞANTISI EĞİTİM PROGRAMI** uygulanacaktır. **30 Mayıs 2023** tarihinde ise **son test** uygulanacaktır. Eğitimin etkililiğini belirlemek amacıyla deney grubunda yer alan her katılımcının ön test ve son testten aldığı puanlar arasında karşılaştırılma yapılacağı için araştırma formunun başına **AD-SOYAD bilgilerinin** yazılması gerekmektedir. Burada önemli olan ön test ve son testte **AYNI AD SOYAD** bilgilerinin kullanılmasıdır. Çalışma boyunca kendinizle ve ailenizle ilgili alınan bilgiler, değerlendirilirken ve doktora tezi dâhil bilimsel yayınlarda kullanılırken Ad ve Soyad bilgileriniz gizli tutulacaktır. Verdiğiniz bilgiler, araştırma amacı dışında başka bir amaçla kesinlikle kullanılmayacaktır.

Eğitim sürecine katılım, herhangi bir risk taşımamaktadır ve tamamen gönüllülüğe bağlıdır.

Eğitim süreci, devamlılık gerektirmekte ve ortalama 2 aylık sürece yayılmaktadır. Bunun farkında olarak katılma ya da katılmama kararı vermeniz araştırmacı ve eğitim süreci açısından önem arz etmektedir. Herhangi bir nedenle ayrılmak isterseniz eğitim sürecini olumsuz etkilememesi açısından araştırmacıya ilk haftalarda belirtmeniz önerilmektedir. Çalışmaya katılımınız için sizden herhangi bir ücret talep edilmeyecek ya da size herhangi bir ücret ödenmeyecektir. Fakat araştırmacı tarafından eğitime katılmanıza küçük bir teşekkür olarak adınıza TEMA Vakfına fidan bağışlanacaktır.

Aile Yaşantısı Eğitim Programı

Araştırmacı tarafından hazırlanan Ebeveyn Eğitim Programında yer alan modüllerin aşağıda yer alan gün ve saatlerde **iki saatlik oturumlar** şeklinde katılımcılara online olarak ZOOM programı üzerinden verilmesi planlanmaktadır. Zoom programı için herhangi bir kurulumla ihtiyaç yoktur. Araştırmacı tarafından eğitimden 1 gün önce gönderilen linki tıklayarak eğitime giriş yapabilirsiniz. Eğitim esnasında kamera açma zorunluluğu olmamakla birlikte, online eğitimin verimli geçmesi açısından önerilmektedir.

Eğitim sürecinde araştırmacı tarafından **kayıt** alınacaktır. Bu hem eğitim sürecinin yürütüldüğüne ilişkin bir kanıt olarak hem de eğitime herhangi bir nedenden dolayı katılamayan ebeveyne ilgili modüle ilişkin konu anlatımını gönderebilmek açısından önem arz etmektedir.

Veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından hazırlanan çevrim içi anket formu kullanılacaktır. Ön testte ve son testte **AYNI SORULAR** yer alacaktır. Anket formunda araştırmaya katılan bireylerin sosyo-demografik özelliklerini, aile özelliklerini, ebeveynlerin ev içi faaliyetlere ve çocuk bakımına ilişkin sorumlulukların paylaşımını, ev içi faaliyetlere ve çocuk bakımına ilişkin tutum ve davranışlarını belirlemeye yönelik sorular bulunmaktadır. Ancak son testte eğitime ilişkin görüşlerinizin yer alacağı bir bölümde bulunmaktadır.

Araştırmanın yürütülmesi için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu'ndan izin alınmıştır. Araştırmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmakta olup, araştırmaya katılımı kabul edip vazgeçmeniz halinde herhangi bir sorumluluğunuz bulunmayacaktır. Vereceğiniz yanıtlar bilimsel etik kuralları çerçevesinde gizlilik içerisinde değerlendirilecek, bilimsel amaç dışında farklı bir amaçla kullanılmayacak ve bilgileriniz kesinlikle gizli tutulacaktır. Araştırmanın sonuçları, isteğiniz halinde telefon ya da e-posta yolu ile size iletilebilecektir. Aklınıza gelebilecek her türlü soruyu araştırmaya katılımı kabul etmeden önce sormaktan lütfen çekinmeyiniz. Katkılarınız için çok teşekkür ederiz.

Bu formu imzalamakla, yukarıdaki bilgileri okuduğunuzu beyan etmiş; çalışmaya gönüllü olarak katılmayı, araştırma sürecinde size düşen sorumlulukları yerine getirmeyi (**ön testine, eğitim aşamasına ve son testine**) ve süreçte verdiğiniz bilgilerin bilimsel amaçlı yayınlarda kullanılmasını kabul etmiş olursunuz.

Katılımcı Bilgileri

Ad – Soyad:

Telefon numarası:

E-mail:

Araştırmacı Bilgileri

Arş. Gör. Birgül Çiçek

“0-6 YAŞ” ÇOCUĞU OLAN AİLELERİN ÖZELLİKLERİ VE TOPLUMSAL CİNSİYET TEMELLİ YAŞADIKLARI SORUNLAR: ÇÖZÜME YÖNELİK EĞİTİM PROGRAMININ HAZIRLANMASI

DENEY GRUBU- ÖN TEST VE SON TEST ANKET FORMU

I. BÖLÜM: SOSYO-DEMOGRAFİK BİLGİLER

1. Cinsiyetiniz:

Kadın	
Erkek	

2. Yaşınız:

3. Eğitim durumu

Lise	
Ön lisans	
Lisans	
Lisansüstü	

4. Çalışma durumu

Evet	
Hayır	

II.BÖLÜM: 0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynler İçin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği Örnek Maddeler

Madde No	İfadeler	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Ne Katılıyorum ne katılmıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
1	Çocuğun öz bakımı ile ilgilenmek (bezini değiştirmek, yıkamak, doyurmak vb.) annenin sorumluluğudur.					
16	Çocuğun bakımında ve gelişiminde annenin rolü kadar babanın rolü de büyük önem arz etmektedir.					

III. BÖLÜM: 0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Ev İçi Sorumluluk Paylaşımı Ölçeği Örnek Maddeler

Madde No	İfadeler	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Ne katılıyorum Ne katılmıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
1	Çocuk bakımına ilişkin sorumlulukların paylaşımında ve sorumlulukların yerine getirilmesinde eşimle çoğunlukla tartışırız.					
14	Ev içi faaliyetlerin paylaşımında ve sorumlulukların yerine getirilmesinde eşimle çoğunlukla tartışırız.					

DENEY GRUBUNUN SON TESTİNDE EĞİTİM RPOGRAMINI DEĞERLENDİRMEYE İLİŞKİN SORULAR

IV. BÖLÜM: Katılımcılar için Eğitim Programını Değerlendirme

1) Size verilen ebeveyn eğitim programına ilişkin memnuniyet durumunuz:

	Oldukça Memnunum	Memnunum	Kararsızım	Memnun değilim	Hiç memnun değilim
Eğitim programının içeriği					
Eğitimci (konu anlatımı vb.)					
Eğitimde kullanılan materyaller (sunum, broşür vb.)					
Eğitimin günü, saati,					
Eğitimin süresi					
Öğretim yöntemi (online eğitim oluşu)					

2) Eğitim programı beklentilerinizi karşıladı mı?

Evet	
Hayır	
Kısmen	

3) Grup oturumları beklentinizi karşıladı mı?

Evet	
Hayır	
Kısmen	

4) Eğitim programından elde ettiğiniz kazancı 1- HİÇ ile 10- EN ÇOK olacak şekilde puan veriniz.

5) Bu gruba katılmaktan memnun musunuz?

Evet	
Hayır	
Kısmen	

6)

İşlenen konuların yararlılık durumunu değerlendiriniz.					
Modül Konuları	Çok yararlı	Yararlı	Kararsızım	Yararlı Değil	Hiç yararlı değil
Modül- 1: Tanışalım ve Kavramları Tanıyalım					
Modül-2: Kadınların Çoklu Roller İle Aile İçi Rol ve Sorumluluk Dağılımı					
Modül -3: Değişen Baba Rolü					
Modül- 4: Sağlıklı ve Güçlü Aile					

7)

Eğitim programının kendinize olan katkılarını değerlendiriniz.					
İfadeler	Çok katkı sağladı	Katkı sağladı	Kararsızım	Katkı sağlamadı	Hiç katkı sağlamadı
Çeşitli konularda bilgi düzeyini artırma					
Çeşitli konularda farkındalık kazandırma					
Konularla ilgili tutum değişikliği					
Konularla ilgili davranış değişikliği					
Kendi ailemdeki rol ve sorumluluk dağılımının farkına varma					

8) Çocuk sahibi olmadan önce, ev içi faaliyetler ve çocuk bakımı konularında yaşadığınız sorunların çözümüne ilişkin beceri kazanmanızda bu veya buna benzer bir eğitim programı katkı sağlar mı?